

iz
KURTULUŞ

KURTULUŞUN
en güzel yüzü

LÜKS VE KALİTELİ YAŞAM BAŞLIYOR!

HEMEN ARA
444 30 31

BİVA
TOWER

İMTİYAZ SAHİBİ
Ege İz Gazete
Basın Yayın Reklamcılık
San. ve Tic. A.Ş. adına
Ümit Kartal

İZ MEDYA
Yayınlar
Kordinatörü
Murat Attila

Yazı İşleri Müdürü (Sorumlu)
Yağız Barut

Genel Kordinatör
Özgür Coşkun

Haber Müdürü
Şermin Çolak

GRAFİK
Ömer Dinç

HUKUK DANIŞMANI
Av. Pinar Gürsoy Kılınç

Yönetim Yeri Adresi
Akdeniz Mahallesi,
Akdeniz Caddesi,
Akdeniz İş Merkezi,
No:5 Kat:3 Daire: 306 Konak-İzmir

TELEFON
0232 483 05 85

E-MAIL
izgazete@gmail.com

BASIM TARİHİ
02.11.2022

BASIM YERİ
ENKİ MATBAACILIK
Tuna Mah. Sanat Cad. No:41
Çamdibi – Bornova / İzmir
Sertifika No: 35787
0232 469 51 00

İZ Gazete'nin ücretsiz ekidir.

Murat Attila

Gazeteci

Selam olsun...

Kurtuluşun 100. Yılına özel olarak hazırladığımız bu Almanak, toplumsal hafızamızı tazelemek, işgal dönemini hatırlatmak, kurtuluş sürecini irdelemek amacıyla Cumhuriyet'e giden yolu bin bir zahmetle döşeyen, bu yolda acı çeken, yaralanan, şehit düşen atalarımıza bir saygı duruşudur. Büyük ulusumuzun, tekmil Anadolu'nun ve Güzel İzmir'imizin kurtuluş bayramı 9 Eylül hepimize kutlu olsun

Büyük Savaş'ın ardından harap ve bitap düşmüş bir ülke, saltanat kaygısından başka derdi olmayan bir Padişah ve ruhunu emperyalistlere satmış, köhnemiş, kokuşmuş İstanbul hükümeti...

Ülkeyi büyük yıkıma sürükleyenler çoktan kaçmış, bütün fatura Anadolu'nun gariban halkına ke-silmiş durumda.

Çanakkale geçilmez demişiz, on binlerce şehit vermişiz... Ellerini kollarını sallayarak geçmişler...

İmparatorluğun Başkenti İstanbul tek bir kurşun atılmadan teslim olmuş, kimsenin sesi çıkmamış.

Bütün ülke kan ağlıyor, aydınlar, askerler, vatani seven herkes bin bir keder içinde.

Ve bir gün 'medeniyet dediğin tek dışı kalmış canavar' güzel İzmir'e diyor gözünü...

Emperyalist devletlerin maşası olmayı kabul eden Yunan kralı ve Yunan hükümeti kendi halkını nasıl bir felakete sürüklediğinin farkında değil.

Levant'ın yıldızı, Akdeniz'in incisi, şairlerin o bir prensistir dediği, tüm halkların barış içinde yaşadığı İzmir'in işgal edilmesi bütün oyunu bozuyor.

Tükenmiş denilen bir millet küllerinden yeniden doğuyor.

İzmir'in işgali Anadolu'yu tek bir hedef doğrultusunda birleştiriyor.

İzmir'in işgalden kurtuluşu, bağımsızlık müca-

delemizin ilk hedefi haline geliyor.

Kurtuluşun 100. Yılına özel olarak hazırladığımız bu Almanak, toplumsal hafızamızı tazelemek, işgal dönemini hatırlatmak, kurtuluş sürecini irdelemek amacıyla Cumhuriyet'e giden yolu bin bir zahmetle döşeyen, bu yolda acı çeken, yaralanan, şehit düşen atalarımıza bir saygı duruşudur.

İstedik ki, zaman denilen acımasız öğütücünün elinde geçmişin acı hatıraları unutulmasın.

İstedik ki, yapılan fedakarlıklar, çekilen çileler, akan kan ve gözyaşı heba olmasın.

İstedik ki, unutturulan kahramanlarımızı, üzeri örtülen, önemsizleştirilmeye çalışılan Kurtuluş Savaşı destanımızı, bu destanı yazanları, ilk günlerin coşkusuyla sayfalarımıza yansıtalım.

9 Eylül'ün ne anlama geldiğini sorduk siyasetçilerimize, meslektaşlarımıza, aydınlarımıza, araştırmacılarımıza, tarihçilerimize...

Sevinerek gördük ki, bu topraklarda Kuvva-yi Milliye ruhu hiç sönmeyecek.

9 Eylül'ler unutulmasın, nesilden nesile aktarılsın, ruhu hep yaşasın dedik, ülkenin her yerinden Kuvva-yi Milliyeciler ses verdi.

Biliyoruz ve farkındayız, bir ulusun kurtuluşundan, kuruluşuna imza atan İzmir'in hikayesini anlatmaya ciltlerce kitap yetmez.

Yolumuz uzun, yapacak çok işimiz var. Şehit Gazeteci Hasan Tahsin'in ardılları olarak onun taşıdığı

kalemi ve bayrağı yere düşürmemek için çabamız.

**

Hasan Tahsin'e,
Şehit Miralay Fethi Bey'e,

Yörük Ali Efe'ye,

seymenlere,

zeybeklere,

çetelere,

Karayılan'a,

Sütçü İmam'a,

Ödemiş'e,

Selam olsun

Kuvâ-yi Milliye...

**

Bandırma Vapuru'na,

Samsun,

Amasya,

Balıkesir,

Sivas

ve

Erzurum'a,

Misak-ı Milliye'ye,

Selam olsun

Müdafaa-i Hukuk'a...

**

Mustafa Kemal'e

Gazi Meclis'e,

İnönü,

Sakarya,

Afyon Kocatepe,

Bin selam olsun

Ya İstiklal ya ölüm

Diyenlere...

Yazılılarıyla, yorumlarıyla, araştırmalarıyla halkımıza olan borcumuzu ödememize katkı koyan tüm kuvvacılara selam olsun.

Büyük ulusumuzun, tekmil Anadolu'nun ve Güzel İzmir'imizin kurtuluş bayramı 9 Eylül hepimize kutlu olsun.

KİM KALDI

*o fedailer ki barut öksürürler
sakal tıraşları mavi
kırmızı bıyıkları biber
kim kaldı
müdafaa-i hukuk cemiyeti'nden
avcı ceketi
körüklü çizme
astragan kalpak
bazen `ittihatçı'
hafif `iştirakiyun'
öfkeli kaşları salkım saçak
kumral bıyıkları mahzun
hani felaket tütün içerler
ceplerinde idam fermanları
bellerinde Söğüt yaprağı bıçak
ya millet meclisi'nde meb'us
ya kuva-yi seyyarede asker*

Attilâ İlhan

Büyük savaş sonrası genel durum

Avrupalıların 'Hasta Adam' adını taktığı Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Savaşı sonucunda utanç verici Sevr antlaşmasıyla idamını kabullenmişti. Emperyalist devletler, bir zamanlar üç kıtaya dağılan görkemli imparatorluğu bölüşmek için harekete geçti. Ancak karşılarında Mustafa Kemal ve inançlı yurtseverlerden oluşan sarsılmaz bir kale buldular. Ve tarih o gün yeniden yazıldı...

Tarihin o zamana kadar kaydettiği en kanlı savaşlardan biri olan Birinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan yeni anlaşmalarla imparatorluklar yıkılırken, çok sayıda yeni devlet kuruldu.

İngiltere, Fransa ve Rusya'nın merkezde olduğu İtilaf Devletleri ile Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun oluşturduğu İttifak Devletleri'nin karşı karşıya geldiği savaştan İtilaf Devletleri zaferle çıktı.

Yeni dünya düzeninin temelini atıldığı o süreçte, Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu dağıldı, Çekoslovakya, Avusturya, Macaristan, Polonya, Litvanya, Estonya, Ukrayna, Yugoslavya ve Türkiye Cumhuriyeti gibi yeni devletler ortaya çıktı.

MONDROS MÜTAREKESİ

Mondros Mütarekesi ya da Mondros Ateşkes Antlaşması, I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmpa-

ratorluğu ile İtilaf Devletleri arasında Bahriye Nazırı Rauf Bey tarafından, Limni adasının Mondros Limanı'nda demirli Agamemnon zırhlısında 30 Ekim 1918 akşamı imzalandı. Bu antlaşma ile beraber Osmanlı İmparatorluğu fiilen sona erdi.

Mütareke, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkımından sonra kurulan Türkiye'nin çerçevesini çizen ilk uluslararası belge olarak önem taşır.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın siyasi manifestosu olan Mîsâk-ı Millî Beyannamesi ile Erzurum ve Sivas Kongrelerinde bu beyannameye atıfta bulunarak **"Milli sınırlar içinde vatan bir bütündür, parçalanamaz"** kararlılığı ile Mondros Mütarekesi'ne karşı çıkmıştır.

PARİS BARIŞ KONFERANSI

I. Dünya Savaşı'nın askeri safhası ateşkes antlaşmalarıyla sona erdikten sonra galip devletler imzalanacak olan antlaşmaların maddeleri üzerinde karşılıklı olarak anlaşmak ve kendi aralarındaki siyasi, ekonomik problemleri çözmek amacıyla 18 Ocak 1919'da Paris'te bir araya gelmiş, konferansa İttifak Devletleri'ne karşı savaş açmış olan başta İtilaf Devletleri olmak üzere toplamda 32 devlet katılmıştır.

İtilaf Devletleri'nin konferansta savaştan galip ayrılımlarının verdikleri rahatlıkla yenilen devletlere imzalatmak amacıyla çok ağır şartlar taşıyan antlaşma tasarımları hazırlamışlar, nitekim bu ağır şartlar yeni çatışma ve savaşlara yol açmış hatta 2. Dünya Savaşı'nın da alt yapısını hazırlamıştır.

Konferansta Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Bulgaristan ile imzalanacak olan barış antlaşmalarının tasarımları önceden hazırlanmıştır. Osmanlı Devleti ile imzalanacak olan antlaşma için ise galip devletler paylaşım konusunda anlaşmazlıklar yaşamıştır. Savaş öncesi Rusya'ya verilmesi planlanan bölgelerin Rusya'nın savaştan çekilmesi nedeniyle yeniden paylaşımı gündeme gelmiştir.

Paris Barış Konferansına katılan Ermeni temsilcileri Doğu Anadolu'da bağımsız Ermenistan kurulması fikrini ilk kez bir uluslararası konferansta dile

Eleftherios Venizelos portresi ile Büyük Yunanistan (Megali İdea) Haritası

getirmişler, bu istekleri de İtilaf Devletleri tarafından destek görmüştür.

İngiltere ve Fransa daha önce İtalya'ya vermediği tasarımları İzmir ve çevresinin Yunanistan tarafından işgal edilmesini kabul etmişlerdir. İzmir ve çevresinin Boğazlara çok yakın olması bu bölgede İtalya'nın İngiliz çıkarlarını tehdit edebilecek bir güç olmasından çekinilmesi nedeniyle Yunanistan tercih edilmiştir. Bu nedenle İtalya ile İtilaf Devletleri arasında Paris konferansı sırasında ilk görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır.

İŞGAL VE İLK KURŞUN

15 Mayıs 1919'da I. Dünya Savaşı'nın galileri emperyalist devletler tarafından Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ın İzmir ve çevresini işgal etmesi kararlaştırıldı. Aslında I. Dünya Savaşı içerisinde yapılan gizli anlaşmalarda bu bölge İtalya'ya bırakılmıştı. Ancak İngiltere Ortadoğu'da başta petrol olmak üzere İngiliz çıkarlarının savunuculuğunu Yunanistan'ın daha sağlam yapacağına inanıyordu.

Nitekim Paris Barış Konferansı'nda Venizelos'un Megali İdea düşüncesi doğrultusunda Küçük Asya macerasına her ne pahasına olursa olsun girişmek istemesi İngiltere, Fransa gibi emperyalist devletler tarafından uygun bulundu. Bu gelişmeler doğrultusunda Yunan ordusu 15 Mayıs 1919 Perşembe günü sabahtan itibaren İzmir ve çevresine emperyalist devletlerin denetiminde asker çıkarmaya başladı.

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekenamesi sonrasında Osmanlı Devleti ve yöneticileri mütarekename hükümlerinin 7. maddesi gereği gerçekleştirilen işgallerle teslimi-

İzmirli işgal günü kentteki Osmanlı yöneticilerinin bütün teslimiyetçi tutumlarına rağmen tepkilerini göstermekten çekinmediler. Gazeteci Hasan Tahsin'in Yunan ordusuna karşı sığıdığı ilk kurşun Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ilk kıvılcımı oldu

yetçi bir tutum içerisinde sessiz kaldı.

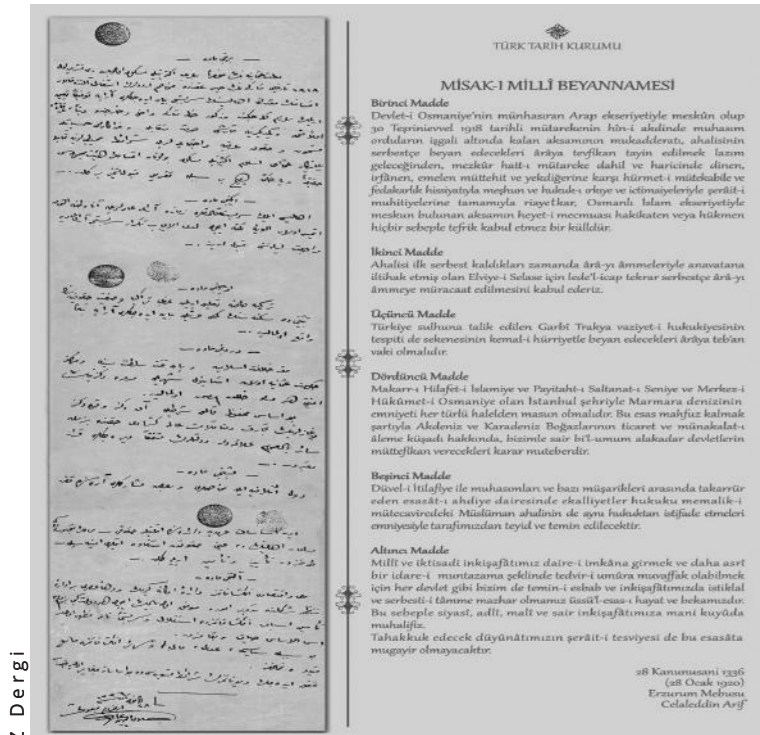
Ancak işgal edilen yerlerin halkı bu haksız işgalleri protesto etmek, uluslararası kamuoyunu yönlendirebilmek amacıyla Redd-i İşgal, Müdafaa-yı Hukuk, Redd-i İlhak adını taşıyan cemiyetler kurarak örgütlü bir tavır içerisinde girdi.

İzmir'in işgali bütün yurttaki geniş bir infial uyardı. Yurdun her tarafında işgale karşı mitingler düzenlendi. İzmirli de kendi şehirlerinin işgal edileceği haberini daha önceden haber almışlardı. Bu gelişmeler ışığında İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin katkılarıyla işgalden bir gün önce 14 Mayıs 1919'da Maşatlık'ta geniş katılımlı bir miting düzenlendi.

İzmirli işgal günü kentteki Osmanlı yöneticilerinin bütün teslimiyetçi tutumların rağmen tepkilerini göstermekten çekinmediler. Gazeteci Hasan Tahsin'in bu tepkiler doğrultusunda karaya çıkan Yunan ordusuna karşı sığıdığı ilk kurşun üç yıl dört ay sürecektir Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın da ilk kıvılcımı oldu.

SIVAS KONGRESİ

İtalya'nın ve ABD'nin muhalefetine rağmen, İngilizlerin ve Fransızların onayıyla, Müttefik Devletler Yüksek Konseyi'nin 6 Mayıs'ta aldığı karar uyarınca 15 Mayıs'ta İzmir Yunanlar tarafından işgal edildi. Bu olay tüm Türkiye'de güçlü bir ulusal tepkiye yol açtı.

Sevr Antlaşması'nın bazı önemli maddeleri:

- İstanbul, Osmanlı devletinin başkenti olarak kalmaya devam edecektir.

- Eğer Osmanlı devleti İtilaf devletlerini sunmuş olduğu Sevr antlaşmasına uymazsa İtilaf devletleri İstanbul'u Osmanlı devletinin elinden alacaktır.

- Batı Anadolu ve Doğu Trakya, Yunanistan'a bırakılacaktır.

- Ege adalarının hepsi Yunanistan'a verilecektir.

- Rodos ve 12 Ada ise İtalya devletine bırakılacaktır.

- Osmanlı imparatorluğunun Doğu Anadolu bölgesinde bir Ermeni devleti kurulacaktır.

- Irak ve Musul İngiltere'ye bırakılacaktır.

- Boğazlar bütün devletlere açık bırakılacak. Savaş esnasında dahi savaş gemileri boğazdan geçirilecek. Boğazları kontrol eden bir komisyon kurulacak ve bu komisyonda Türk üye yer alamayacaktır.

- Azınlıklar kendi okullarını açabileceklerdir.

- Kapitülasyonlar devam edecektir.

- Osmanlı imparatorluğu savaş tazminatı ödeyecektir.

- Batı Anadolu İtalya'ya ait olacaktır.

- Hicaz bağımsız bir devlet olacaktır.

Bu antlaşma ile Orta Doğu haritası adeta yeniden çizilerek paylaşılmaktaydı. Antlaşmanın maddeleri oldukça ağırdır ve Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak için hazırlanmıştır.

İstanbul ve civarından oluşan küçük bir bölge ile Orta Anadolu'nun küçük bir kısmı Kastamonu kıyılarına kadar Türklere bırakılıyordu.

Rumeli ve Boğazlar İtilâf Devletleri'nin işgaline bırakılmakla birlikte Boğazların trafiğe açık olması ve karma bir komisyon tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır.

Doğu Anadolu'da ise Kürdistan ve Ermenistan devleti kuruluyordu. Bu devletlerin sınırlarını ABD çizecek ve Ermenistan 20 yıl ABD mandası altında bulunacaktı.

Arabistan Osmanlı Devleti'nden ayrılacak ve müttefiklerin isteklerine terk edilecekti.

Müttefikler tarafından daha önce işgal edilen yerler, Fransa, İtalya ve İngiltere'de kalıyordu.

Azınlıklar, Osmanlı Devleti'nde eşit haklara sahip olacak ve Meclis'de temsil edileceklerdi.

Kapitülasyonlar yürürlükte kalıyordu. Devletin askerî ve maddî işleri kontrol altına alınıyordu.

Sadece iç güvenliği sağlamak üzere 50.000 kişilik askerî güç dışında silahlı kuvveti olmayacaktı.

Liman ve demir yolları uluslararası bir komisyona bırakılıyordu.

Ayrıca Osmanlı Devleti savaş tazminatı ödeyecekti.

Kendi aralarında paylaşamadıklarından İstanbul Osmanlı Devleti'nde kalacaktı.

İzmir'in yönetimi Yunanlılara bırakılmıştır.

Bunlara ek olarak da savaşa girmiş ve idarî kademelerde bulunmuş Türk vatandaşları savaş suçlusu olarak yargılanacaktı.

4 Eylül'de toplanan Sivas Kongresinden sonra İstanbul'daki Osmanlı hükümeti, ülke üzerindeki idari ve askeri denetimini kaybetti. Sivas ve daha sonra Ankara'da, Mustafa Kemal Paşa yönetiminde bir ulusal direniş hükümeti kuruldu. Anadolu hükümeti, olumsuz şartlarda bir barış antlaşmasını kabul etmeyeceğini bildirdi ve direniş hazırlıklarına girişti.

SEVR'E GİDEN YOL

Müttefik Devletler, 18 Nisan 1920'de San Remo Konferansında Osmanlı İmparatorluğu'na uygulanacak barış antlaşmasının şartlarını hazırladılar. 22 Nisan'da Osmanlı hükümetini Paris'te toplanacak olan barış konferansına davet ettiler. Padişah, eski sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'nın başkanlığında bir heyeti Paris'e gönderdi. Ertesi günü Ankara'da toplanan Büyük Millet Meclisi, 30 Nisan günü taraf devletlerin dışişleri bakanlıklarına gönderdiği bir yazıyla İstanbul'dan ayrı bir hükümetin kurulduğunu bildirdi.

Paris'te barış şartlarını öğrenen Ahmet Tevfik Paşa, İstanbul'a gönderdiği telgrafta barış şartlarının devlet kavramı ile bağdaşmadığını bildirerek görüşmelerden çekildi. Bunun üzerine 21 Haziran'da İtilaf Devletleri Türk milletinin direnişini kırmak için, İzmir'de bulunan Yunan kuvvetlerini Anadolu içlerine sürmeye karar verdi. Balıkesir, Bursa, Uşak ve Trakya kısa sürede Yunan ordusu tarafından işgal edildi.

Ege'deki işgaller üzerine 22 Temmuz'da İstanbul'da toplanan Saltanat Şurası, Paris'e Sadrazam Damat Ferit Paşa başkanlığında ikinci bir heyet göndermeye karar verdi.

Antlaşma 10 Ağustos 1920 Salı günü Müttefik Devletler; Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Ermenistan, Belçika, Yunanistan, Hicaz Krallığı, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı, Çekoslovakya ile mağlup Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalandı.

Osmanlı heyetinde şu isimler yer alıyordu: Sadrazam Damat Ferit Paşa, eski Maarif Nazırı (Millî Eğitim Bakanı) Bağdatlı Mehmed Hâdî Paşa, eski Şura-yı Devlet (Danıştay) reisi Rıza Tevfik Bey ve Bern Sefiri Reşat Halis Bey.

İngilizlerin kuklası haline gelen ve kendi bekaları için ulusal hassasiyetleri hiçe sayan son Padişah Vahdettin ve onun işbirlikçi hükümeti Türk Ulusu'nun idam fermanı olan Sevr antlaşmasını tereddüt etmeden imzaladılar

SEVR ANLAŞMASI

Sevr Antlaşması 433 maddelik ve 150 büyük sayfalık bir vesikadır. Ekler, haritalar ve diğer belgeler bu sayının dışındadır. Batılı devletler ve İstanbul'daki Osmanlı Hükümeti'nin temsilcileriyle Versailles'in Sèvres Porselen Fabrikası Konferans Salonu'nda 10 Ağustos 1920 tarihinde öğleden sonra saat 16.00'da antlaşma imzalanmış ve yüzyıllardan beri paylaşılmayan Osmanlı Devleti kâğıt üzerinde de olsa paylaşılmıştır.

SARAY KABUL ETTİ

Sultan Vahdeddin'in başkanlığında 22 Temmuz 1920'de toplanan Şura-yı Saltanat Sevr Antlaşması'nın onaylanmasına karar verdi.

Antlaşmanın maddelerine bakıldığında çok ağır şartları olduğu görülmektedir. Bir anlamda bu top-

raklarda bir devleti ve milleti ortadan kaldırmaktaydı. Türklere bırakılan çok küçük bir bölgenin antlaşma şartlarına göre uzun süre yaşayabileceği mümkün görünmemektedir. Bu antlaşmaya göre Türklere zaten asimile olup yok olup gidecektir.

Bu doğrultuda Müttefikler tarafından, Sevr'i TBMM'ne kabul ettirmek ve Türk Millî Mücadelesi'ni çökertmek amacıyla, bir taraftan Yunan taarruzu diğer taraftan iç isyanlar yurdun doğu bölgesinde desteklenmiştir. Batıdan ve doğudan iki ateş arasında kalacak olan Ankara Hükümeti'nin böylece antlaşmayı kabul etmek zorunda kalacağı düşünülmüştür. 1920 yılında ortaya çıkan ve 1921 yılında da iyice artan Koçgiri İsyanı bu amacın bir parçası olarak desteklenmiştir.

Millî Mücadele esnasında hem Emperyalist Devletlerin hem de İstanbul'da emperyalist devletlerin kuklası haline gelen Sultan Vahdettin ve Osmanlı hükümeti, iç isyanları desteklemiş, dini duyguları istismar ederek Millî direnişini yok etmek istemiştir. Mustafa Kemal ve silah arkadaşları için idam kararı verilmiş haklarında katli vaciptir fetvaları çıkartılıp bu kararlar işgal kuvvetlerinin uçaklarından bildiri olarak dağıtılmıştır.

Saltanatın emperyalistler ile aynı düzlem ve düşüncede olduğunu kanıtlayan pek çok belge vardır.

Lloyd George Osmanlı Devleti'nin Sevr'i imzalamaya karar verdiği zaman "Turkey is no more" yani "Türkiye artık yoktur" diyerek memnuniyetini göstermiştir. Ancak Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması ile Büyük Zafer'den sonra Lloyd George'un siyasi yaşamı sona ermiştir. Yani "Lloyd George is no more". Artık Lloyd George yoktur!

Sevr Antlaşması 433 maddelik ve 150 büyük sayfalık bir vesikadır. Bu antlaşma Türk'ün idam fermanıdır.

TAÇLI HAIN

Sevr'in Osmanlı Devleti tarafından imzalanması üzerine, Kazım Karabekir Paşa, Meclis Başkanlığı'na 16 Ağustos 1920 tarihli gönderdiği bir telgrafta Sevr'i imzalayanların "vatan haini" ilan edilmesini teklif etmiştir. Bu öneri mecliste görüşülerek 19 Ağustos 1920 tarihinde kabul edilmiş ve anlaşmaya imza atan Hadi Paşa, Rıza Tevfik Bey, Reşat Halis ve kırk iki kişinin daha vatan haini olduğu ilan edilmiştir.

Sevr'in Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesi üzerine TBMM'nde yapılan görüşmelerde de Milletvekili Tunalı Hilmi Bey (Bolu), Padişahı, Sevr Antlaşması'na boyun eğdiği için "taçlı hain" olarak nitelendirmektedir.

SEVR ÇÖPE ATILDI

Sevr'i imzalayan devletlerin 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması'nı imzalayıp onaylamalarıyla Sevr Antlaşması çöpe atılmıştır. Çünkü Lozan Antlaşması, Sevr'i tanımayan ve Sevr'deki hükümleri tamamen değiştiriyordu. Lozan'ı imzalamakla Sevr'i imzalayan aynı devletler, Sevr'in milletlerarası alanda artık mevcut olmadığını da kabul etmiş oluyorlardı.

Ayrıca, daha Sevr imzalanmadan önce Ankara Hükümeti 16 Mart'tan itibaren İstanbul tarafından

imzalanan bütün antlaşmaları hükümsüz sayacağı- nı dünyaya ilan etmiştir. Sevr ise TBMM tarafından onaylanmadığı için akdedilmiş kategorisine bile giremeyip bir tasarıdan ibaret kalmıştır.

Sonuçta 433 maddeden oluşan Sevr Antlaşması Türkleri Anadolu ve Avrupa coğrafyasından tamamen çıkarmayı amaçlayan bir antlaşma idi. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk'e göre Sevr, Türkler için yüzyıllardan beri hazırlanmış büyük bir suikasttı.

"Ölü doğmuş antlaşma", "onaylanmayan antlaşma" gibi ifadelerle nitelendirilen Sevr Antlaşması Lozan Antlaşması ile hükmünü kaybetmiştir ve TBMM tarafından da onaylanmadığı için bir tasarıdan ibaret kalmıştır.

Gazi Mustafa Kemal ve silah arkadaşları, topyekun tüm Türk halkı, bir ulusun mevcudiyetine kastedilen bu antlaşmayı canını dişine takarak, dünyanın en haklı ve onurlu savaşını vererek tarihin çöplüğüne göndermiştir.

Sevr'in çöpe atılmasını sağlayan Ulusal Kurtuluş Savaşımız 9 Eylül 1922'de güzel İzmir'in düşman işgalinden kurtulmasıyla son bulmuştur. Bir yıl sonra ilan edilen Türkiye Cumhuriyeti ise bu büyük destanın zirve noktasıdır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün dediği gibi, "Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır."

İstanbul'un işgali.

KAYNAKLAR:

Vikipedi, Atatürk Ansiklopedisi, Türk Tarih Kurumu, Genel Kurmay Başkanlığı, Oktay Gökdemir İzmir'e Doğru Apikam Yayınları, Akşin, Sina, (2010), İç Savaş ve Sevr'de Ölüm, Türki-

ye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Altuğ, Yılmaz, (1970), "Onaylanmayan Andlaşmalar 'Sevr'", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, s.32, Mayıs.

Türk Devriminin yılmaz bekçilerinden, aydınlanmanın neferi değerli hocamız
Doçent Doktor Oktay Gökdemir'in aziz hatırasına...

**Oktay
Gökdemir**

Doç. Dr.
Tarihçi-Yazar

Tarihi hatırlamak: Yüz yıl sonra işgal İzmir'ine ilişkin bazı gözlemler

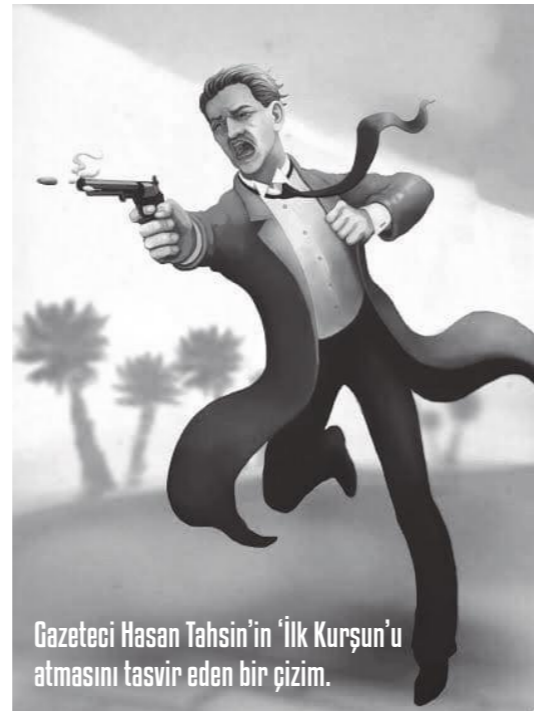
İzmir'in işgali üzerine yaklaşık 10 bin protesto telgrafının kaleme alınması bize gösteriyor ki bu durum bütün yurttaki kolektif milli bilincin uyanmasını sağlamıştır. Bu kolektif bilinç Mustafa Kemal Paşa'ya ulusal bağımsızlık ve egemenlik düşüncesine dayalı tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurma yolunda önemli bir toplumsal taban oluşturmuştur

İŞGAL VE HASAN TAHSİN

Ulusların tarihlerinde öyle günler vardır ki onlar, yarattığı algı ve kolektif bellek açısından ulusal aidiyetin en önemli kilometre taşları olmuşlardır. İşte 15 Mayıs 1919 tarihi de genelde Türkiye ve Türkler, özel de ise İzmir ve İzmirli için böylesine önemli günlerden birisidir. Zira yüzbir yıl önce, 15 Mayıs 1919 Perşembe günü İzmir, başta İngiltere, Fransa ve ABD olmak üzere emperyalist devletlerin ortaklaşa almış oldukları bir kararla Yunan ordusu tarafından işgal ediliyordu.

O sabah İzmir'de karaya çıkan Yunan askerlerine karşı kalabalığın içerisinde sıkılan ilk kurşun; Mustafa Kemal önderliğinde sürecekte ulusal bağımsızlık savaşımızın ilk kıvılcımı olduğu kadar, Kuva-yı Milliye ve Müdafaa-i Hukuk ruhunun tam bağımsızlık şiarıyla tüm Anadolu'da uyanışının da öncüsüydü.

Nitekim, İzmir'in işgal edileceği haberini bir gün önceden alan İzmirli bu olup bitenler karşısında tepkilerini ortaya koyabilmek amacıyla İzmir Sultani-si'nde toplanarak bir bildiri hazırladılar ve İzmirli

Gazeteci Hasan Tahsin'in 'İlk Kurşun'u atmasını tasvir eden bir çizim.

İzmir'in işgali.

bu bildiriye göre hareket etmeleri gerektiği duyuruldu. Mustafa Necati, Moralızade Halit ve Ragıp Nurettin Beylerin Redd-i İlhak Cemiyeti adına hazırladıkları bu bildirin basılarak Türk mahallelerine dağıtılması uygun görüldü. Gerçekten de bu bildiri metnine uygun olarak İzmirli işgalden bir gün önce Maşatlık'ta toplanmışlar ve bu haksız işgali protesto etmişlerdi.

15 Mayıs sabahı tanyeri ağarırken Karaburun açıklarında hafif dumanlar yükselmeye başladı. Giderek arttı. Yunan savaş gemileri İzmir'e doğru yol alıyordu. Rumlar Kordon'da toplanmaya başlamıştı. Bunlar yalnız yerli Rumlar değildi. Manisa, Nif (Kemalpaşa), Söke, Aydın vb. yerlerden gelen Rumlar, Yunan askerlerini karşılamak ya da yüksek yerlerden zırhlıların limana girişini seyretmek için can atıyordu. Bütün ev ve iş yerleri akşamdan Yunan bayraklarıyla donatılmıştı. Türkler bütün olup bitenleri kaygılı bakışlarla izliyordu. Çıkarma Punta'dan Avcılar Kulübü önünden yapılıyordu. Efzun Alayının da Karantina'dan çıkarma yapmasına karar verilmişse de buranın yetersizliği yüzünden bundan vazgeçilmişti.

Avcılar Kulübü önünden karaya çıkan Yunan askerlerini en başta ruhani giysilerini giymiş papazlar karşılıyor, Metropolit Hristotomos efzuları kutsuyordu. Rum halkı askerlere sokularak onların ellerini öpüyor, subayları kucaklıyordu.

İşgal bütün yurttaki büyük bir tepkiyle karşılanmış ve yurdun her tarafında işgale karşı mitingler tertiplenerek ve telgraflar çekilerek bu haksız durum protesto edilmiştir. İnegöl'den Nevşehir'e, Çatalca'dan Silifke'ye, Beyşehir'den Keskin'e Üsküdar'dan Mudanya'ya Knık'tan Ala-

15 Mayıs 1919 sabahı saat 11.00 sularında "Zito Venizelos" nidalarıyla Pasaport ve Gümrük yönünden Konak'taki saat kulesine doğru ilerleyen Yunan kuvvetlerine karşı gazeteci Hasan Tahsin'in sıkıştığı ilk kurşun, bir ulusun uyanışını, bir devletin kuruluşunu müjdeliyordu

şehir'e varıncaya kadar yurdun dört bir yanında gerçekleştirilen protestolar aslında Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'da Anadolu topraklarına geçtiğinde başlatacağı ulusal kurtuluş hareketinin keşif kollarıydı.

Bu miting ve protesto telgraflarında dile getirilen düşünceler üç yıl sürecekte Türk'ün ateşle imtihanının başlangıcını haber veriyordu. İzmir'in işgali üzerine yaklaşık 10 bin protesto telgrafının kaleme alınması bize gösteriyor ki emperyalist devletlerin jandarmalığını yapan Yunan ordusu tarafından 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edilmesi bütün yurttaki kolektif milli bilincin uyanmasını sağlamıştır. Bu kolektif bilinç Mustafa Kemal Paşa'ya ulusal bağımsızlık ve egemenlik düşüncesine dayalı tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurma yolunda önemli bir toplumsal taban oluşturmuştur.

15 Mayıs 1919 sabahı Konak Meydanı'ndaki askeri kiraathanenin önünde elinde Yunan bay-

**30 Ekim
1918**

Osmanlı Devleti ile 1. Dünya Savaşı galibi ülkeler arasında savaşı sona erdiren Mondros Mütarekesi imzalandı.

**31 Ekim
1918**

Mustafa Kemal Paşa, Adana'da bulunan Yıldırım Orduları Grubu komutanlığını Alman General Liman Von Sanders'den devraldı.

**2 Kasım
1918**

Enver Paşa, Talat Paşa, Cemal Paşa ve diğer bazı İttihat ve Terakki liderleri İstanbul'u terk etti.

**8 Kasım
1918**

İngiltere Musul'u işgal etti. Sadrazam Ahmed İzzet Paşa ve kabinesi istifa etti.

**13 Kasım
1918**

İstanbul'un işgali. Mustafa Kemal Paşa'nın Adana'dan İstanbul'a geldi. İşgal donanmasını görünce tarihe geçen ünlü sözünü söyledi: "Geldikleri gibi giderler..."

İşgal yıllarında İzmir-Kordon

rağ taşıyan bir Yunan teğmenini sıktığı ilk kurşunla öldüren ve sonra ilk kurşunu sıktığı yerden yüz elli metre uzakta Yunan askerleri tarafından vurularak şehit edilen, valinin ve kolordu komutanının, yani İzmir'de vazifeli resmi Osmanlı görevlilerinin teslimiyetçi tutumlarına rağmen tek başına direnen kişi, Hasan Tahsin'den başkası değildi. Peki, kimdi Hasan Tahsin?

1888 de Selanik'te doğan, tıpkı Mustafa Kemal gibi önce Şemsi Efendi Okulu'na giden, daha sonra gittiği Fevziye Mektebi'nde sonradan İttihat ve Terakki'nin maliye nazırı olacak Cavit Bey'in denetimi ve gözetimi altına girerek bütün yaşam çizgisi değişen ve asıl adı Osman Nevres olan bu idealist, maceraperest, ittihatçı, teşkilat-ı mahsusacı, gazeteci, yurtsever gencin otuz bir yıllık yaşamı, Osmanlı Devleti'nin batı emperyalizmi karşısında çözülüşü ile paralellik taşıyordu.

Türk ordusunun giriştiği topyekûn taarruz karşısında çaresiz şekilde Ege Denizi'ne geri çekilen Yunan ordusu bu ricatla birlikte bütün Batı Anadolu kentlerini de ateşe veriyordu

1909 ile 1914 yılları arasında Paris'teki Sorbonne Üniversitesi'nde siyaset bilimi üzerine eğitim gören, bu sırada Belçikalı sosyalist düşünür Emile van Der Velde'nin konferanslarını takip eden Hasan Tahsin, dönüşünde ittihatçılarla birlikte çalışarak Teşkilat-ı Mahsus'a girdi. Teşkilat-ı Mahsus'a'daki ilk eylemlerinden birisi de 1914 yılında Romanya'da Osmanlı devleti aleyhine çalışan Buxton kardeşlere karşı düzenlenen başarısız suikast girişimiydi. Hasan Tahsin takma adını ilk kez bu suikast girişimi sırasında kullanır ve bir daha bırakmaz...

1918 yılı ortalarında gazete çıkarmak için İzmir'e gelen Hasan Tahsin, fessiz giydiği koyu renk elbiseler ile hemen dikkat çekiyordu. Birinci Kordon'daki Sporting Kulüp'ün birkaç sokak arkasında tipik bir Rum evini kiralarak burada yaşamaya başlayan Hasan Tahsin, 11 Kasım 1918 tarihinde Hukuk-u Beşer (İnsan Hakları) adlı gazetesini çıkarmaya başlar. Ancak, Hasan Tahsin'in mali gücü gazetesinin yaşaması için yeterli olmaz. Hukuk-u Beşer'in kapanmasından sonra ise "Sulh ve Selamet" gazetesinde özellikle savaş zenginlerine karşı yazılar kaleme alır. Gazete, aynı zamanda daha sonra siyasal partiye dönüşecek olan Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyeti'nin İzmir'deki yayın organı durumundaydı.

Hasan Tahsin gerek Hukuk-ı Beşer gerekse Sulh ve Selamet Gazetesinde gerçekten ilginç yazılar kaleme alıyordu. 1919 yılı koşullarında bolşeviklikten farklı olarak yerli bir sosyalizmin olabirliğini bu yazılarında tartışmaya açan Hasan Tahsin şehirde hemen herkesin dikkatini çekmekte gecikmiyordu.

Yaşam öyküsü bir imparatorluğun çöküş süreciyle özdeşleşen Hasan Tahsin, 14 Mayıs günü Maşatlık'ta İzmir'in işgaline karşı düzenlenen mitingi yeterince heyecanlı bulmamıştı. Bu nedenle tek başına bir eylem yapmayı kafasına koymuştu. 15 Mayıs 1919 sabahı saat 11.00 sularında "Zito Venizelos" nidalarıyla Pasaport ve Gümrük yönünden Konak'taki saat kulesine doğru ilerleyen Yunan kuvvetlerine karşı sıktığı ilk kurşun, aslında bir ulusun uyanışını, bir devletin kuruluşunu müjdeliyordu.

9 Eylül 1922'de Mustafa Kemal Paşa'nın "Ordu-lar ilk hedefiniz Akdenizdir... İleri!" komutuyla İzmir'e giren muzaffer Türk orduları üç yıl üç ay sürecek olan bu devasa kurtuluş mücadelesini başarıya ulaştırıyordu. İzmir işgali ve kurtuluşuyla bu mukaddes savaşın öncü kenti oluyordu.

Türk ulusu Mustafa Kemal Paşa önderliğinde 20. yüzyılda emperyalizme karşı ilk ulusal bağımsızlık hareketini gerçekleştirdi. 26 Ağustos 1922'de TBMM'nin Başkomutan Mustafa Kemal önderliğinde giriştiği Büyük Taarruz sonucunda 9 Eylül 1922'de yani üç yıl dört ay sonra İzmir emperyalist işgalden kurtuldu.

Başkomutan Mustafa Kemal İzmir'de (10 Eylül 1922)

KÜÇÜK ASYA MACERASI

Yunan ordusunun Küçük Asya macerası da bu savaşla birlikte sonlanmış oluyordu. Türk ordusunun 26 Ağustos 1922'de giriştiği topyekûn taarruz planı karşısında çaresiz bir şekilde Ege Denizi'ne doğru geri çekilen Yunan ordusu bu ricatla birlikte bütün Batı Anadolu kentlerini de ateşe veriyordu.

Aslında onlar Megali İdea ideolojisi çerçevesinde işgal planlarını Küçük Asya'da uygulama alanına koyarken emperyalizmin bir anlamda taşeronluk görevini de üstlenmişlerdi. Yunan kamuoyunda bu macera çok ciddi eleştirilere de konu olmuştu. Örneğin, Niko Pysrukis adlı bir Yunan yazarının kaleme aldığı "Küçük Asya Dramı" adlı kitapta bu taşeronluk işinin Yunanlılara nasıl verildiği şu sözlerle dile getirilmişti. "Müttefikler Yüksek Konseyi Türkiye'de asayişin sağlanması ve Yakın Doğu'nun rahatça paylaşılması amacıyla bu işi başaracak yabancı bir jandarma aramaktaydı. Emperyalistlerin Musul ve Mezopotamya petrollerinde gözü vardı. Limanlar ve ulaştırma kavşakları bakımından da çekişmeler oluyordu. Sonra Kafkas petrolleri ve Sovyet Rusya'ya müdahaleleri de söz konusuydu. Bütün bunlar Yakın Doğu için küçük bir jandarma bulunmasını zorunlu kılmıştı. Bu rolü oynamak için ortaklaşa güvenilecek bir devlet bulunmuyordu. Böylece müttefikler Yüksek Konseyi 6 Mayıs 1919 günü aldığı bir kararla Türkiye'de jandarma görevlisi olarak Yunanistan'ı seçiyordu. Bu ortak bir karar olmaktan çok İngiliz görüşünün zorlanarak kabul ettirilmesi idi. Lloyd George kendi ifadesine göre Yunanistan'ı İngiliz camiasının birliğini sağlayacak büyük yolun en uygun bekçisi sayıyordu".

Bu ifadelerle birlikte Yunanistan'ın Küçük Asya macerasına nasıl itildiğini açıklayan ve Megali İdea düşüncesinin bu emperyalist yayılmaya teorik bir çerçeve oluşturduğunu ifade eden Pysrukis, Anadolu ve Ortadoğu üzerinde petrole dayalı emperyalist çıkarların Yunan ordusunu Anadolu topraklarına gönderdiğini şu çarpıcı sözlerle ifade ediyor: "... Yunan ordusunu Caltrope, Caltrope Churchill, O'na da Shell Şirketi'nin bir kolu olan Turkish Petroleum'dan Curzon emir veriyordu. Bay Curzon, Musul petrolünün en bü-

yük hissedarı olarak, İngiliz petrol tekellerinin çıkarları bakımından Yunan ordusunun nasıl hareket etmesi gerektiğini herkesten çok daha iyi bilecek durumdaydı..."

İzmir' doğru büyük bir bozgunla çekilen Yunan ordusu "Küçük Asya" macerasının sonlandığını artık biliyordu. Bu bozgunun içerisinde yer alan ve 'Yunan Seferi' adlı eserin yazarı bir Yunanlı albay o günlere ilişkin şu notları aktarmaktaydı: "Anadolu seferi bizim en büyük en tatlı rüyamızdı. Arkamızda Ege Denizi'ni bırakarak büyük devletlerin desteğiyle yüzyıllar öncesi dedelerimizin denen topraklara ayak basacaktık. Bizleri, mitolojide olduğu gibi başlarında defne dalları, beyaz harmaniyeli flüt çalan genç kızların çiçeklerle karşılayacaklarına inandırmışlardı. Oysa İzmir Kordonu'na ayak basar basmaz, homurtular yükseldi ve hemen üstümüze ateş açıldı. Daha sonraları durum git gide kötüleşti. Kemal Paşa'nın dev gölgesi içinde Türklerin vatanlarını canları pahasına korumakta kararlı olduklarını anlamıştık. Ama iş işten geçmişti. Bizi sonuna kadar desteklemeye söz veren büyük devletler felaketimize seyirci kaldıkları gibi bizi de işgalci, maceracı, zalim, küçük emperyalist rolünde sahneye çıkarmışlardı. Sonuç korkunç oldu. Bu bozgununda en önemlisi de Yunan ordusu ve Türk ordusu kumandanları arasındaki yaş ve nitelik faktörleriydi. Türklerin başında çeşitli savaşlarda yeteneğini, askerlikteki ustalığını dünyaya kabul ettirmiş, 39 yaşında General Mustafa Kemal, Cephe Kumandanı ondan da genç, önceleri Albay, sonra General İsmet, yaşı 40 ile sayılan Genel Kurmay Başkanı General Fevzi, Süvari Komutanı Albay Fahrettin, Kolordusu ile 26 Ağustos'ta atına binmiş, tümenini çoşturarak ileri atılan Yarbay Salih. Daha niceleri Albay rütbesinde kolordu komutanları İzzetin ve Abdurrahman Beyler... Gelelim bizim tarafa Yunan Ordusu Başkomandanı Hacı Anesti yaşını başını almış, üstelik mutedil iklimde görev yapar diye raporlu. Karargahını İzmir'de kurmuş, cepheden yüzlerce kilometre geride muharebeleri idare etme çabasında! Cephe Kumandanlığında General Trikopis, yalnız adam ve kendilerini kanıtlayamayan öbür generaller, Papagos, Papulas, Dienos, Kandilis..."

Kurtuluşun ve kuruluşun kenti güzel İzmir... 9 Eylül kurtuluş bayramın kutlu olsun!...

**14 Kasım
1918**

Fransız ve Yunan ordusu Meriç Nehri'nin doğusuna geçerek Uzunköprü ve Trakya demiryolu hattının Çatalca Hadımköy'e kadar uzanan bölümünü işgal etti.

**15 Kasım
1918**

Osmanlı ordusu Bakü'den çekildi. Bakü İngilizler tarafından işgal edildi. Fransız ordusu Belen'i işgal etti.

**18 Kasım
1918**

Osmanlı ordusu Tebriz'den çekildi.

**1-2 Aralık
1918**

Yapılacak barış anlaşmasında Osmanlı Devleti Türk-Müslüman halklarının haklarını savunmak üzere ilk Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri İzmir, Doğu Trakya ve Doğu Anadolu'da kuruldu.

**6 Aralık
1918**

İngiltere Kilis'i işgal etti.

**7 Aralık
1918**

Fransa Antakya'yı işgal etti.

Yaşar Aksoy

Araştırmacı Gazeteci
Yazar

Kurtuluşun 100.Yılı kutlu olsun... Dokuz Eylül, sen çok yaşa!..

Ne demişti Mustafa Kemal Paşa, tam da kutsal isyanın en ateşli yıllarında, yani 1 Aralık 1921'de: "Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı olan bir mesleği (doktrini) takip eden insanlarız."

30 Ağustos Başkumandanlık Meydan Savaşı'nı kesin zaferle sonuçlandıran Türk Ordusu'nun İzmir yönüne atılan rüzgarlaşmış birliklerinin en önünde "Fahrettin Altay Paşa" komutasında 5.Süvari Kolordusu bulunuyordu.

Bu kolordunun üç tane öncü süvari tümeni yalın kılıç İzmir'e doğru doludizgin akmaktaydı. İzmir'i yeniden Türk bayrağına kavuşturacak olan, benim "Şanlı Tümenler" dediğim bu birlikleri şu kahraman komutanlar yönetmekteydi:

1- Birinci Süvari Tümeni: Kurmay Albay Mürsel Bakü (sonradan orgeneral) komutasındaki bu tümenin öncü kuvvetlerinin bir kısmı, hızla İzmir'e girecek ve Kadifekale'ye Türk bayrağının çekilmesinde ana vurucu gücü oluşturacaklardır.

2. Süvari Tümeni 4.Alay komutanı Binbaşı Ali Reşat Bey, Kafkas Tümeni Süvari Bölüğü'nden Teğmen Besim Kurter Bey, 1.Süvari Tümeni 4. Bölük Teğmeni Celil Bey birlikte Türk bayrağını Kadifekale burçlarında dalgalandırdılar. Birinci Süvari Tümeni'nin bir kısmı ise Konak'a çok erken vardılar. Bu tümeni bağlı

14. Alay, 3.Bölük kumandanı Yüzbaşı Zeki Doğan, yine aynı tümene bağlı 14.Alay, 2.Bölük Kumandanı Yüzbaşı Fikret Yüztatlı, Akıncı Süvari Müfrez Kumandanı Milis Yüzbaşısı Abdurrahman Özgen birlikte Sarı Kışla'ya bayrak çektiler. Paket Postanesi'ne bayrak çeken Süvari Muhabere Üsteğmeni Selahattin Selişik ta, 1.Tümen'e bağlı idi.

2- İkinci Süvari Tümeni: Kurmay Yarbay Zeki Soydemir (sonradan korgeneral) komutasındaki bu tümen, Bornova-Mersinli-Halkapınar-Alsancak-Kordonboyu-Konak yönünden kente girdi. Tümenin Binbaşı Ali Reşat komutasındaki 4.Alayı, İzmir'i ilk

gören askeri birliktir. Ancak, Ali Reşat Bey, Konak yönüne değil, Kadifekale yönüne doğru doludizgin akmıştır.

4. Alay Komutanı Muavini Yüzbaşı Şerafettin yönetimindeki iki bölük atlarının nalları Frenk Mahallesini döve döve Kordonboyu'na atılan en öndeki askeri birliktir. Yüzbaşı Şerafettin Bey, 2.Süvari Bölüğü Takım Kumandanı Teğmen Ali Rıza Akıncı ve Teğmen Hamdi Yurteri, Hükümet Konağı'na varıp birlikte Türk bayrağını göndere çektiler.

3- 14. Süvari Tümeni: Kurmay Yarbay Suphi Kula (sonradan Tümgeneral) komutasındaki bu tümen İzmir'e kuzeyden sarkarak, Menemen ve Karşıyaka'yı düşmandan temizlemiştir. Zekai Kaur, Zühtü Işıl, Bombacı Ali Çavuş gibi bu bölgenin kurtarılmasında ön planda olan kahramanlar, 14.Süvari Tümeni'nin en önünde savaşarak Menemen ve Karşıyaka'ya girip bayrak çektiler.

Kadın savaşçı Kara Fatma da bu tümenin öncü birliklerinin en önünde at üstünde rüzgarlaşarak akıp geçmiştir.

YENİ ULUS DOĞUYOR

10 Eylül günü Başkumandan Gazi Mustafa Kemal, İzmir'e girecek ve bayrak çekilen Hükümet Konağı'nda yönetimi ele alarak çalışmalarına başlayacaktı.

13 Eylül günü ise kentin dörtte üçünü yok edecek olan yangın Ermeni çetelerince başlatılacak ve güzelim İzmir ateşle buluşacaktı.

İzmir'in Frenk Mahallesi'nde başlayan yangın, gökyüzünü yalarken Türk Ordusu tamamen kente hakim oluyor ve yüzbinlerce kişilik Yunan ordusu ve

peşlerine takılan işbirlikçi yerli Rum ahali Çeşme yönünde kaçmaya çalışıyor veya körfezdeki Batılı donanmalara kapağı atmak için çırpınıyordu.

İzmir'in esareti artık son bulmuştu..

Emperyalizm ve kiralık ordusu denize dökülmüştü..

Halk bayraklaşan Mustafa Kemal'i bağrına basıyor ve bayrak çeken kahramanlar atlarının üzerinden yeni görevlere doğru ileri atılıyorlardı.

Ulus artık, yeni bir cumhuriyeti doğurmaya hazırlanmaktaydı..

MUSTAFA KEMAL'CE YAŞAMAK

vuruşmak
vatan insan can için
bayrak ekmek çiçek
barış özgürlük halk
bağımsızlık devrim ve sevgilim için
vuruşmak mustafa kemal'ce ne güzel

ölmek
izmir kapılarında
ve her karşısında misakı milli'nin
ölmek mustafa kemal'ce
ne güzel

yaşamak
şehitler destanında
kuvayı milliyeh'in: vatan ve namus
yaşamak anıtlarda
dokuz eylül'de
ne güzel

Yaşar Aksoy

(9 Eylül 1922'de İzmir'e kavuşurlarken Halkapınar'da vurulan ve "Vatan ve Namus" isimli Şehitler Anıtı'nda ölümsüzleşen ilk dört şehidin anısına armağan edilmiştir)

9 Eylül'de şehit olan bir askerin cebinden çıkan şiir

Yalın kılıç düşmana çalmazsam
Bir başıma ordusuna dalmazsam
Güzel İzmir eğer seni almazsam
Leşim koksun kara toprak almasın

Halkapınar "Vatan ve Namus Anıtı" önünde Ali Rıza Akıncı konuşuyor. (1932)

Ege'nin kurtuluş günleri..

- 1 Eylül: Uşak
- 2 Eylül: Eskişehir
- 3 Eylül: Dursunbey, Ödemiş, Emet, Eşme, Sındırgı, Tavşanlı
- 4 Eylül: Tire, Bayındır, Buldan, Simav
- 5 Eylül: Nazilli, Alaşehir, Bilecik, Gördes, Salihli
- 6 Eylül: Balıkesir, Söke, Gonen, İnegöl, Akhisar
- 7 Eylül: Aydın, Turgutlu, Kuşadası
- 8 Eylül: Manisa, Kemalpaşa, Burhaniye, Selçuk

- 9 Eylül: İzmir, Menemen, Edremit
- 11 Eylül: Foça, Bursa, Gemlik, Orhaneli
- 12 Eylül: Urla, Mudanya, Kırkağaç
- 13 Eylül: Soma
- 14 Eylül: Bergama, Dikili, Karacabey
- 15 Eylül: Alaçatı, Ayrılık
- 16 Eylül: Çeşme
- 17 Eylül: Karaburun, Bandırma
- 18 Eylül: Erdek

Gazi'nin Ege'ye zafer bildirisi

Büyük ve asil Türk milleti:

Ordularımız tüm Batı Anadolu'yu, 9 Eylül 1338 (1922) sabahı İzmir'imizi ve yine 11 Eylül akşamı Bursa'mızı muzaffer bir şekilde kurtardılar. Akdeniz, askerlerimizin teraneleriyle dalgalanıyor.

Asya İmparatorluğu'na yeltenen küstah bir düşmanın muharebe meydanlarına gelmek cesaretinde bulunan Ordu Kumandanları ile komuta heyetleri günlerden beri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin harp esiri bulunuyorlar.

Düşmanın Başkomutan tayin ettiği General Trikopis nihayet maiyetindeki generaller ve erkanıharbiye ve komutan ettiği ordunun elinde kalabilen bakaya-sı ile Uşak'ta teslim oldu.

Eğer Yunan Kralı da bugün esirlerimiz arasında bulunmuyor ise, bunların ilkesi yalnız milletlerinin keyiflerine katılmak olduğundan, savaş meydanlarının felaketi günlerinde saraylarından başka bir şey düşünmemeleri yüzündendir.

Batı fabrikalarının çelik zırhları ile kaplanan muazzam Yunan orduları artık Anadolu dağlarında zabı-tleri tarafından terk edilmiş zavallı sürüler, kudurmuş küteller ve ağaç diplerinde kalmış dermansız yaralı-lardan ibaret kaldı. Düşman ordularının tüm malzemesi topraklarımızdadır.

Düşmanın esirlerden başka insan zayıflığının yüz-binden fazla olduğunu tayin etmek müşküldür. Fakat, bizim insan zayıflığımız dörtte üçü hafif yaralı olmak üzere onbin nüfusa ulaşmaktadır.

Büyük Türk milleti!..

Ordularımızın kabiliyet ve kudreti düşmanlarımıza dehşet, dostlarımıza emniyet verecek bir kemal ile tezahür etti. Millet orduları 14 gün zarfında büyük bir düşman ordusunu imha ettiler. Dört yüz kilometrelik fasılasız takip yaptılar. Anadolu'daki bütün esir halkımızı kurtardılar.

Bu büyük zafer topluca senin eserindir. Vatanın kurtuluşu, milletin rey ve iradesi kendi kaderi üzerinde kayıtsız hakim olduğu zamandan başlamış ve ancak milletin vicdanından doğan ordularla müspet ve kati neticelere ermiştir.

Büyük ve asil Türk milleti!

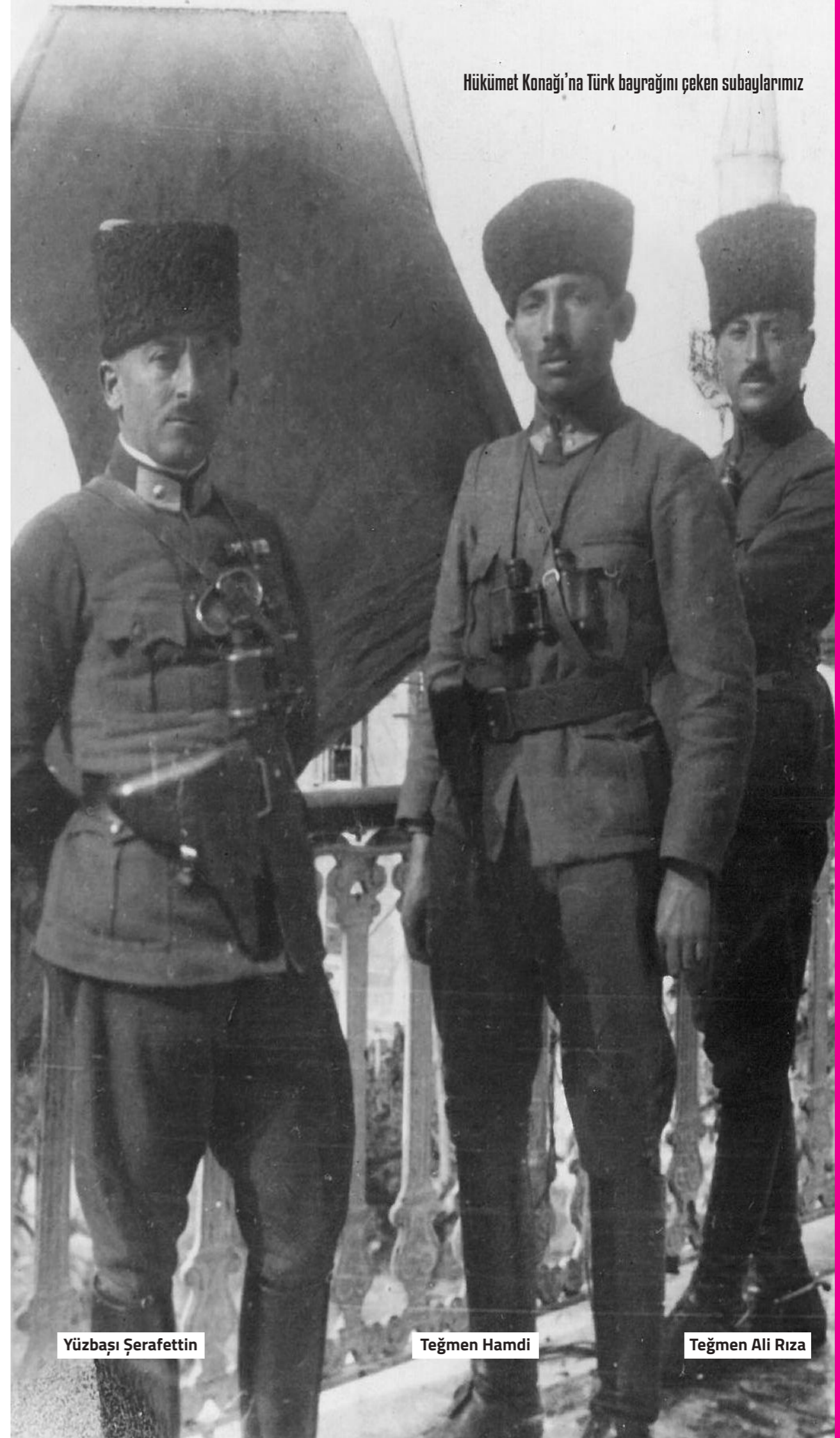
Anadolu'nun kurtuluş zaferini tebrik ederken, sana Uşak'tan, Aydın'dan, Manisa'dan, İzmir ve Bursa ufuklarından ordularının selamını da takdim ediyorum.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandan

MUSTAFA KEMAL

11 Eylül 1922

Hükümet Konağı'na Türk bayrağını çeken subaylarımız

Yüzbaşı Şerafettin

Teğmen Hamdi

Teğmen Ali Rıza

11 Aralık 1918

Fransız ordusu birlikleri ile beraber Ermeni çeteleri Dört Yol'u işgal etti.

17 Aralık 1918

Fransız donanması Mersin'e çıkartma yaparak şehri işgal etti.

19 Aralık 1918

Fransa Tarsus'u işgal etti. Dört Yol'da işgale karşı ilk silahlı direnişin gerçekleşti ve Güney Cephesi'nde çatışmalar başladı.

20 Aralık 1918

Fransa Adana'yı işgal etti.

21 Aralık 1918

Osmanlı Meclis-i Mebusanı padişah tarafından lağvedildi. Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu.

23 Aralık 1918

Fransa, Osmaniye ve İslahiye'yi işgal etti. İngiltere Batum'u işgal etti.

Ergün Aybars

Tarihçi Akademisyen

9 Eylül; Türkiye'nin doğduğu gün

İzmir Türkiye'nin bağımsızlık sembolü oldu. Bu zafer bütün geri kalmış, sömürge olan toplumların umudu oldu

Atatürk 13 KASIM 1918 Günü Dolmabahçe Sarayının karşısında demir atan İtilaf Devletleri'nin donanmasına bakarak **"Geldikleri gibi giderler"** sözünü yapacağı savaşı kazanacağına emin olarak söylüyordu.

Kendisinin Anafartalar Zaferi sonucu Dünya savaşına dönüşen ve dört yıl süren savaşta yirmi milyon aşkın insan, savaşın getirdiği sefalet ve İspanyol gribi salgını sebebiyle de elli milyonu aşan insan ölmüştü.

Rusya'da Bolşevik ihtilali ile yeni bir düzen (komünist) kuruluyordu. İngiltere'yi Çanakkale'de büyük kayıplara uğratmış bir komutandı. 16 Mayıs 1919 günü Bandırma vapuru ile İstanbul'dan ayrılırken, bir gün önce Yunan ordusunun İzmir'i işgalini protesto mitingine giden gençliğin **"Dağ başını duman almış"** marşının heyecanı ve gençliğe duyduğu güvenle 19 Mayıs günü Samsun'a vardı.

İzmir'in işgali yapılacak savaşın odak noktası oldu.

İstiklal Savaşının sonucunun alınacağı yer İZMİR.

Atatürk **"Hürriyet ve İstiklal benim karakterimdir"** sözüyle Abdülhamid'in istibdadına karşı hürriyet, emperyalist işgallere karşı istiklal diyordu.

Amasya Genelgesi (İhtilal Bildirisi) bu iki ülküyle gerçekleştirilecek savaşın stratejisi oldu. Bu stratejinin ilk adımı Erzurum Kongresi oldu. Yerel bir kongre olarak planlanmış olan kongre Atatürk'ün aldirdığı kararlarla ulusal kongreye dönüştü.

Kurduğu Heyet-i Temsiliye Başkanı olarak as-

kerlikten ayrılmış olmasına ve hakkında tutuklama kararına rağmen Kâzım Karabekir Paşa **"Ben ve Kordum emrinizdeyiz"** diyerek, milletin meşru iradesini temsil eden Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal'e tam destek verdi.

Özel bir toplantıda Atatürk, **"İtilaf Devletlerinin bize karşı savaşa girişecek durumları yok. Onlar da en az bizim kadar kötü durumdadır. Bu sebeple Yunan ordusunu kullanıyorlar. Bizimle savaşacak ordu Yunan ordusudur. Doğu cephemizde Ermeni sorununu Kâzım Karabekir Paşa çözecektir. Güney cephesinde Fransızlara karşı halk direnişi ile savaşılacak. Batı cephesinde Kuva-yı Milliye Yunan ordusuna karşı oyalama mücadelesi yapacak, düzenli ordu savunma yaparak düşmanı durduracak, üç yıl sonra Yunan ordusu büyük bir taarruzla denize dökülecektir. Bana güvenin üç yıl içinde bunları başaracağız. Ancak bu savaş yalnız bizim savaşımız olmadığı bütün mazlum ulusların emperyalizme karşı savaşı olduğu için uzun sürecek. Büyük ihanetlere uğrayacağız. Ayrılmak isteyenler varsa şimdiden ayrılabilirler"** ifadelerini kullanmıştı.

Atatürk bu konuşmasında Yunan ordusunun karaya çıktığı ve işgal ettiği İzmir'de denize dökülerek savaşın sonuçlanacağını çok kesin bir kararla açıkladı.

Hatta bu inancını Mazhar Müfit Bey'e şu sözleriyle not ettirdi: **"Zaferden sonra devletin şekli Cumhuriyet olacak, harfler değişecek, şapka giyilecek, tesettür kalkacak...vb."**

İkinci adım Sivas Kongresi oldu. Amerikan mandacılarının Emperyalist Amerikan Mandası altına girmeyi ısrarla teklif etmeleri Kongrede M. Kemal'e

TBMM Başkanı Mustafa Kemal, Meclis balkonunda, yanında arkadaşları ve milletvekilleri ile birlikte (23 Nisan 1921)

çok büyük sıkıntılar yaşattı. Mandacılar içinde buldukları korkunç tabloyu ileri sürerek "ehven-i şer" mazeretine sığındılar. Mustafa Kemal **"Şerlerin en kötüsü ehven-i şerdir"** yanıtını verdi.

Atatürk Sivas'ta Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini attı. Anadolu'nun işgal edilmemiş bölgelerinin yönetimine el koydu. İdari ve asker yöneticileri atadı. Batı ve Güney cephelerinin kuruluşunu hazırladı. Damat Ferit Hükümetini düşürdü. 21 Ekim'de İstanbul Hükümetinin temsilcisi Salih Paşa'ya Amasya görüşmesinde Amasya Genelgesiyle başarılı olan kararları ve Meclisin Anadolu'da toplanmasını kabul ettirdi. Savaşın sonucunun batıda alınabilmesi için Ankara'yı merkez olarak seçti ve 27 Aralık 1919 günü Ankara'da büyük bir coşkuyla karşılandı.

Ankara kara ve demiryollarının ayrıca telefon ve telgraf haberleşmelerinin de merkezi olan en stratejik bir konumdaydı. Ocak 1920'de toplanan Mebuslar Meclisinde Misak-ı Milli kararının çıkması, İngiliz işgal kuvvetlerinin İstanbul'u katliam yaparak işgal etmesi, M. Kemal'e Büyük Millet Meclisi'ni toplama olanağını sağladı. 23 Nisan 1920 günü milli irade Büyük Millet Meclisi'nde oluştu.

Ordusu, parası olmayan ve Dürrizade'nin (Padişah Vahdettin'in şeyhülislamı) fetvası ile çıkarılan iç isyanlar sebebiyle Ankara'nın çembere alınması, kendisi ve arkadaşlarının Padişah tarafından imzalanmış (26,27 Mayıs) olan idam hükümlerinin yarattığı tehlikelerle rağmen Atatürk, 2 Mayıs günü Mecliste Hükümet programını okurken **"Biz dışarıdan gelecek maddi ve manevi yardımları alınız. Ancak bunların karşılığında milli bağımsızlığımızdan ve milli ananelerimizden asla ödün vermeyiz. Her an yardım gelmeyecekmiş gibi kendi imkanlarımızla hazırlanmalıyız"** diyerek Lenin'le yapılacak anlaşmaların ilkelerini belirtiyordu.

Mustafa Kemal, BMM Başkanı olarak imza-

ladığı belgeleri Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı şeklinde imzalaması tepkilere yol açtı. Türkiye kelimesine yapılan tepkilere rağmen Teşkilat-ı Esasiye Kanununa (Anayasa) Türkiye Büyük Millet Meclisi maddesini koydurmayı başardı. 1920 yılı kuruluş ve toparlanma yılı olarak geçti.

1921 yılı Birinci İnönü Zaferi ve Moskova Anlaşması, İkinci İnönü ve Sakarya zaferleri ve Ankara anlaşmaları ile sonuçlandı. Atatürk stratejisini adım adım uyguluyordu. Artık Yunan ordusu savunmaya geçmişti.

Emperyalizmin jandarma kuvveti olup asayışı sağlamak resmi göreviyle Anadolu'da bulunan Yunan ordusu için İngiliz Yetkili subayları, **"Türk ordusu Yunan cephesini altı ayda yarabilirlerse, altı günde başardık diyebilirler"** diyerek Yunan ordusuna moral veriyorlardı.

26 Ağustos 1922 sabahı erken saatte Boz Dağların güneyinden başlayan Türk topçu ateşi ile başlayan Türk taarruzu Yunan cephesini 36 saatte yardı ve süvariler Sincanlı Ovasına aktılar.

İngiliz subayları, "Türk ordusu Yunan cephesini altı ayda yarabilirlerse, altı günde başardık diyebilirler" derken, 26 Ağustos 1922 sabahı topçu ateşi ile başlayan Türk taarruzu Yunan cephesini 36 saatte yardı. Bu zafer bütün geri kalmış, sömürge olan toplumların umudunu canlandırırken, Atatürk Dünya Lideri olarak tarihe adını yazdırdı

27 Aralık 1918

Güney'de Fransız işgal bölgesi Pozantı ve Gülek Boğazı'na kadar genişletilerek Çukurova'nın tamamı işgal edildi.

3 Ocak 1919

İngiltere Cerablus'u işgal etti.

15 Ocak 1919

İngiliz ordusu Antep'i işgal etti. Yıl sonunda İngilizlerin yerini Fransız ordu birlikleri alacak. İngiliz birlikleri Haydarpaşa Garı'nı işgal etti.

22 Ocak 1919

İngiliz ordusu birlikleri Eskişehir ve Konya tren istasyonlarını işgal etti.

1 Şubat 1919

İngiliz ordusu birlikleri Aydın-Turgutlu demiryolu hattını işgal etti.

22 Şubat 1919

İngiliz ordusu Maraş'ı işgal etti. Yıl sonunda İngilizlerin yerini Fransız ordu birlikleri alacak.

Atatürk, 2 Mayıs günü Mecliste Hükümet programını okurken “Biz dışardan gelecek maddi ve manevi yardımları alırız. Ancak bunların karşılığında milli bağımsızlığımızdan ve milli ananelerimizden asla ödün vermeyiz. Her an yardım gelmeyecekmiş gibi kendi imkanlarımızla hazırlanmalıyız” diyerek Lenin’le yapılacak anlaşmaların ilkelerini belirtiyordu

Yunan Ordusu hızla çekilip yeni bir cephe kurmak istedi, Atatürk bunu önceden gördüğü için aman vermeksizin takip kararını zaten vermişti. 30 Ağustos günü Yunan Ordusunun asil savaş grubu çembere alınarak yok edildi.

Atatürk zafer haberlerinin gizli tutulmasını ve karşı tarafın tedbir almasını geciktirdi. Bozguna uğrayan Yunan askerleri şehir ve kasabaları yakıyor, katliam ve tecavüzde bulunuyorlardı.

2 Eylül tarihinden itibaren İngiliz basınında Yunan ordusunun bütünüyle bozguna uğramış olduğu ve Türk ordusunun hızla İzmir’e doğru geldiği duyuruldu.

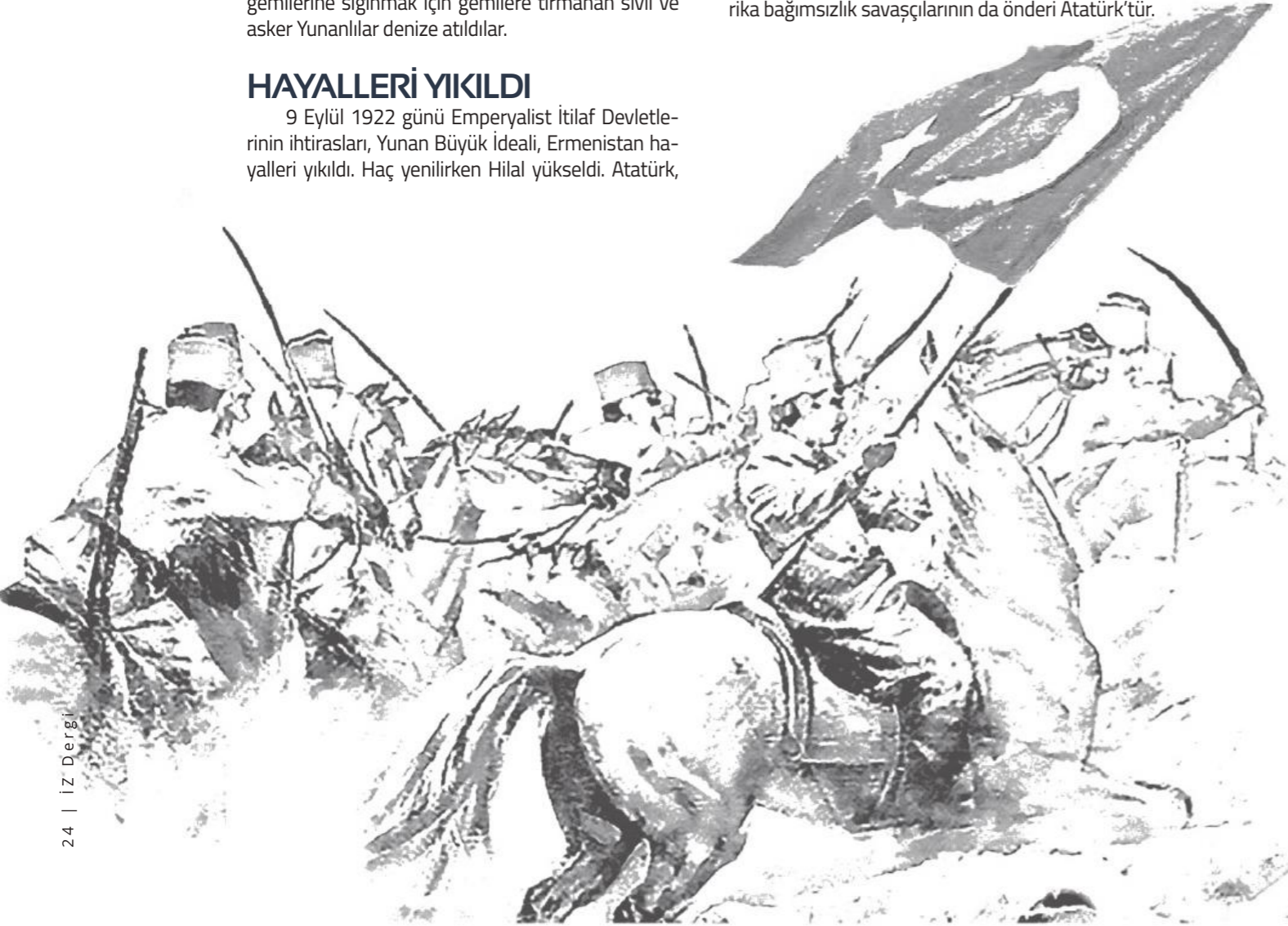
Bu tarihten sonraki haberler felaket, yıkım şeklinde çıkıyordu. Mustafa Kemal’in ordusunun Çanakkale ve İstanbul’a doğru ilerlediği duyuruluyordu. Süvari ve piyade yarışcasına İzmir’e ilk giren olmak istiyordu. 9 Eylül günü Türk ordusu İzmir’e coşkun bir sevgiyle karşılanarak girdi. İşgalciler ve onları İzmir’e çıkaranlar için kâbus ve kargaşa yaşandı. İngiliz gemilerine sığınmak için gemilere trmanan sivil ve asker Yunanlılar denize atıldılar.

HAYALLERİ YIKILDI

9 Eylül 1922 günü Emperyalist İtilaf Devletlerinin ihtirasları, Yunan Büyük İdeali, Ermenistan hayalleri yıkıldı. Haç yenilirken Hilal yükseldi. Atatürk,

bayrağı Türkiye Cumhuriyeti’nin bayrağı olarak Anayasa’nın değiştirilemez maddesinin güvenliğinin altına aldı. İzmir Türkiye’nin bağımsızlık sembolü oldu. Bu zafer bütün geri kalmış, sömürge olan toplumların umudu oldu. Atatürk bütün Dünyanın Lideri oldu. Latin Amerika bağımsızlık savaşçılarının örneği oldu. Fidel Castro Küba’da kendi heykeli dahil hiç kimsenin heykelinin dikilmesine izi vermedi. Yalnız Atatürk’ün heykeli vardır. Castro, “Benim emperyalizme karşı yaptığım bağımsızlık savaşımın önderidir” demiştir. Heykelin altında “Yurtta barış, Dünyada barış” yazmaktadır.

Hindistan’da Gandhi ve Nehru (ilk cumhurbaşkanı) Atatürk hayranıdır. Pakistan İslam Devletini kuran Muhammet Cinnah “İslama hizmet eden iki Mustafa vardır. Muhammet Mustafa ve Mustafa Kemal” diyecek kadar Atatürk hayranıdır. Çin Halk Cumhuriyeti’nde lisede dört önemli isim övgüyle okutulur. Kurucu Liderleri Mao, Lenin, Gandhi ve Atatürk. Atatürk emperyalizmi ve monarşiyi yıkan bağımsızlık savaşçısı olarak değerlendirilir. Kuzey Afrika bağımsızlık savaşçılarının da önderi Atatürk’tür.

Sakarya zaferini kutlayan Türk askerleri.
(Nejat Yentürk koleksiyonu)

**27 Şubat
1919**

İngiltere Birecik’i işgal etti. Yıl sonunda İngilizlerin yerini Fransız ordu birlikleri alacak.

**8 Mart
1919**

Fransa Zonguldak ve Karadeniz Ereğlisi’ne asker çıkardı.

**9 Mart
1919**

İngiliz ordusu birlikleri Samsun’a çıktı.

**10 Mart
1919**

Ahmed Tevfik Paşa hükümetinin düştü. Damat Ferit Paşa ilk hükümetini kurdu.

**15 Mart
1919**

İngiltere Merzifon’u işgal etti.

**16 Mart
1919**

İngiltere Tel Abyad ve Akçakale’yi işgal etti.

**24 Mart
1919**

İngiltere Urfa’ya işgal etti. Yıl sonunda İngilizlerin yerini Fransız ordu birlikleri alacak.

Pinar Türeñç
Basın Konseyi Başkanı
Gazeteci

Aslında kadın devrimidir Cumhuriyet

Cumhuriyet ile birlikte Türk kadını, dünyanın çağdaş kadınlarıyla eşit olabilmeye durumuna kavuşmuş, hatta çoğu batılı ve medeni ülkenin önüne geçmiştir. Onun için diyoruz ki, Cumhuriyet milli kurtuluşumuz kadar, bir kadın devrimidir. Bunun için Büyük Atatürk'ümüze minnet borçluyuz.

Dile kolay...
100 Yıl..

Öyle, 10 değil, 20 değil, 100 yıl öncesinin yokluklarında, bir güneş gibi hayatımıza doğan CUMHURİYET'ten söz ediyoruz hep beraber.

At sırtından, kağıt arabalarında, toprakta yatıp, siperlerin içinden bir kısır başı gibi şahlanışlardan vücut bulan Cumhuriyet bu.

Yok, hiçbir şey yok.

Sadece iman gücüyle vatana sarılıp, kutsal topraklardan, bağımsızlıktan, hürriyet ve çağdaşlık özlemiyle, eşit haklara adanmış ömürlerle bugünlere yatsatılan Cumhuriyet'te yürünen koskoca bir yüz yıl...

Özakman'ın dediği gibi, *"Sevmek yetmez. Çılğınca sevmek gerek bu vatani."*

Delicesine yaşamlar adandı bu topraklara.

Yıllarca beklendi. Aylarca savaşıldı. İnatla, kararlılıkla, düşmandan arındırıldı ve saltanata son verildi.

Her açıdan çok çileliydi...

Hele ki kadın-erkek eşitliğinin hayata geçirilmesi, Mustafa Kemal'in çağdaşlık düşüdü bu...

17. yüzyıl biterken Batının karşısında topraklarını kaybetmeye devam eden Osmanlı devletinde, batılılaşma hareketleri 1839-1876 Tanzimat hareketinde ete kemiğe büründü. O yıllara dek eve kapatılan kadının toplumdaki tüm rolü ev içindeydi. Sosyal alandan uzak, eğitim ve çalışma hayatında yok sayılan kadın, batılılaşma sürecinde kendini bulmaya başlamıştı. 1869'dan sonra bazı kısır düzenlemeler-

le kurumların öğretmen açığı, birkaç ebelik ve kız sanayi okullarının açılmasıyla eğitim düzeyinin yükseltilmesi ve sosyal hayata katılımlar amaçlanmıştı. İlk ücretli işçi statüsü, ancak 1897'de verilmişti kadına. Kadın haklarını geliştirmek, yaygınlaştırmak için bazı Osmanlı kadınlarının dernek faaliyetleri, Meşrutiyet döneminde (1908-1918) de devam etti.

Millî mücadele döneminde ise kadını, bazen cephe gerisinde ya da çocuğunu geride bırakıp, cephe hede mermi taşıyan rolüyle, başkaldıran protesto mitinglerinde bağımsızlık bayrağını dalgalandırırken, bazen de elinde silah düşmana karşı koyarken görüyoruz. Kadının yurt savunmasındaki o muhteşem destansı katkılarını, 100.yılıımızda da şükranla anıyoruz.

ATATÜRK SESLENİYOR

Büyük vatan mücadelesini kadın-erkek omuz omuza veren Mustafa Kemal Atatürk, 1923'te Konya'da kadınlara şöyle seslenmişti:

"Hanımlar, Efendiler! Bu son yılların inkılâp hayatında, ateşli fedakârlıklarla yüklü mücadele hayatında, milleti ölümden kurtararak kurtuluşa ve bağımsızlığa götüren kararlı çalışma hayatında, her millet bireyinin çalışması, gayreti, emeği, fedakârlığı geçmiştir. Bunlar içinde en fazla yüceltilmesi, anılması ve daima teşekkür ile tekrar edilmesi gereken bir emek vardır ki, o da Anadolu kadınının göstermiş olduğu çok yüce, çok yüksek, çok kıymetli fedakârlıktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının üstünde kadın çalışması söylememize imkânı yoktur ve dünyada hiçbir milletin kadını 'Ben, milletimi kurtuluşa ve zafere

götürmekte Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar gayret gösterdim, diyemez."

Atatürk İzmir konuşmasında da bu tarihi tespitlerine devam etmiştir:

"Şuna inanmak lazımdır ki, dünya yüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir..."

1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile sağlanan yasal ve yapısal reformlarla Büyük Atatürk, kadına haklarını vermeye devam etmiştir. 100 yıl önce yeni kurulan Türkiye Devleti'nin en önemli sorunlarının başında gelen cahillik ve ekonomiyi düzeltme çabaları sırasında, Atatürk 1923 de şöyle konuşmuştu:

"Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse, bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün levazımından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini temindir. Binaenaleyh kadınlarımız da âlim ve mütefennin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün derecât-ı tahsilden geçeceklerdir..."

İZMİR BAŞLANGIÇTIR...

26 AĞUSTOS 1922 'de Afyon Kocatepe'den başlatılan Büyük Taarruz, 14 gün sonra, 9 Eylül günü İZMİR'İN KURTULUŞU ile tamamlanmıştır.

Kimilerinin söylemeye çalıştığı, ancak kabul görmediği gibi, kentlerin destansı direnişleri GERÇEĞİMİZDİR ve bu *"Büyük Zafer", "Millî Mücadele"* ile sona ermiştir.

Kim ne derse desin, 100 yıldır, İzmir'in kurtuluşu 9 EYLÜL'ÜN, millî mücadelemiz içinde önemi çok büyüktür. Emperyalist güçlerin, Yunan 15 Mayıs 1919'da işgal ettiği İzmir, 3 yıl 4 ay 24 gün sonra, 9 Eylül 1922'de Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarıyla düşman çizmesinden kurtarılmıştır. Ve bu adımla, Anadolu insanının da destan yazması sürmüştür.

İzmir'in düşman işgaline karşı ortaya konulan direniş, Anadolu'daki millî mücadele ruhunun da ateşini büyütmüş, güç katmıştır.

Vatanın kurtuluşu mücadelesinde, aydınlığa giden yolun başlangıcında, onun için İzmir, ilk adımdır.

Bu inançla, Anadolu insanı direndi, örgütlendi, protesto mitingleri ve hareketleri ile ülkenin dört bir yanına bağımsızlık kıvılcımları saçıldı.

Alsancak, Konak Hükümet Konağının merdivenleri, Kadifekale burçları, Mersinli, Pasaport iskelesi, hala "VATAN VE NAMUS" kokar İzmir'de

Anadolu'nun zaptı için ilerleyen Yunan ordusunun İzmir'de denize dökülmesiyle, bu zapt etme zinciri kırıldı.

Millî Mücadelenin unutulmaz direnişi ile, Belkahve'den Konak'a ulaşan ve göndere çekilen şanlı bayrağımız, 100 yıldır dalgalanmaya devam etmekte.

Ebedi Başkomutanımız Mustafa Kemal'in, 1 Eylül'deki ünlü emrini, seslenişini unutmak mümkün müdür;

"Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri..."

Yunan ordusunun tüm planlarını altüst eden bu tarihi emir, 9 Eylülde düşmanı denize dökmekle vücut buldu. Menemen'den, Karşıyaka'ya, Sabuncubeli'den, Bornova'ya, şehrin tüm tepelerine dalga dalga yayılan birlikler, sabahın 9'unda *"İzmir'in dağlarında çiçekler açtılar."*

Altın güneşin oralarda sirmalar saçmasını yaşattılar bu vatana.

"Yaşa Mustafa Kemal Paşa, yaşa" sesleri ile İzmir'i inlettiler.

Alsancak, Konak Hükümet Konağının merdivenleri, Kadifekale burçları, Mersinli, Pasaport iskelesi, hala **"VATAN VE NAMUS"** kokar İzmir'de.

Yıllarca süren mezalime karşı, için için alevlenen bağımsızlık ateşi, kadını erkeğiyle canlı tutulmuştu. Bu kararlı, büyük direniş karşısında, İngiliz başkonsolosu Sir Lamb, Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a telgrafla durumu şöyle aktarıyordu;

"Türk süvarisi kente saat 11 sularında girdi. Rumlar, Ermeniler birkaç el ateş edip, bomba attılarsa da Türkler nizam ve kararlılıkla her şeye hakim oldular. Aşırı hareketlere ve misillemeye izin verilmeyeceğinin güvencesini verdiler. Disiplin içinde İzmir hükümet konağı ele geçirildi."

28 Mart 1919

İtalya Antalya'yı işgal etti.

13 Nisan 1919

İngiltere Kars'ı işgal etti.

16 Nisan 1919

Fransız ordusu Afyonkarahisar tren istasyonunu işgal etti.

26 Nisan 1919

İtalyan birlikleri Konya tren istasyonunu işgal etti.

30 Nisan 1919

İngilizler Kars yönetimini Ermenilere bıraktı.

4 Mayıs 1919

İtalya Kuşadası'nı işgal etti.

11 Mayıs 1919

İtalya Bodrum, Fethiye ve Marmaris'i işgal etti.

14 Mayıs 1919

İtalya Akşehir'i işgal etti.

Atatürk'ün Şubat 1931'de İzmir Kız Lisesi'ni ziyareti.

O zaferi vatan toprağına taşıyan süngülerin ucunda, Türkiye'nin zaferine koşuş mücadelesinin kararlılığı vardı.

Kurtulan sadece İzmir değil, düşmandan arınan bir vatandı.

Dünya tarihini değiştiren bir büyük kurtarıcının, yıllarca dantel gibi işlediği bağımsızlık destanıydı.

Bir ulusun düğün günüydü.

Bu düğünün önemli bir parçası ise, kağıda, süngünün ucunda, elinde bayrağıyla protesto heyecanını yurdun her bir köşesine yayan, Halide Edipler, Naciye hanımlar, Latife hanımlar, Nezihe Muhiddinler, Afet hanımlar, Latife Bekirler, Şukufe Nihaller, Suat hanımlar, en kutsal, en ihtişamlı direnişleriyle öncü olan isimsiz kahramanlar... Ve daha niceleri... Hepsinin anıları önünde saygıyla eğiliyoruz.

Kurtuluşun sonu, Cumhuriyet dönemi boyunca, Türk kadınının değerini iyi bilen Atatürk, gösterdiği fedakarlıklarını unutmadan, Türk kadınına çağdaş seviyeye çıkarmaya çalıştığı sürece, kadın haklarına öncelik vermesi unutulamaz.

Bu önemi de yurt gezilerinde eşi Latife hanımı yanına alarak her konuşmasında göstermiş, gereken önemi vurgulamıştır. Türk kadınının ulvi, çok yüksek ve çok değerli fedakarlıklarını kimsenin inkâr edemeyeceğini, çektiği sıkıntılarının, acılarının unutulmayacağını dile getirmiştir.

"Kadınlarımız da bilgili olacak, erkeklerin geçtiği tüm öğretim derecelerinden geçeceklerdir... Toplum-

sal hayatta erkeklerle birlikte yürüyerek birbirlerinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır" diye konuşan Atatürk, kadınlar hakkındaki kafalarda oluşan olumsuz fikirleri yok etmek için tüm fırsatları kaçırmadan konuşuyordu...

Kadının hakları ve statüsü için devrimlerine can veriyordu...

1924-1926 yılları da bu kararlılıkla kadın haklarının dile getirildiği önemli yıllarımız olmuştur.

Türk medeni kanununun 17 Şubat 1926'da kabul edilmesi, en büyük devrimlerdendir. 1924 yılında çıkartılan eğitimde eşitliğin sağlanma yasası da öyle.

Daha birçok yaşayla ve uygulamayla, Türk kadını, dünyanın çağdaş kadınlarıyla eşit olabileceği durumuna kavuşmuşlardır, hatta çoğu batılı ve medeni ülkenin önüne geçmiştir.

Onun için diyoruz ki, CUMHURİYET milli kurtuluşumuz kadar, bir kadın devrimidir.

Büyük Atatürk'ümüze minnet borçluyuz...

Ne var ki, kadını gibi, tüm ulusumuzu, onurla yaşadığımız 100. yılımızda Atatürk'ün istediği düzeye ulaştıramadığımızı da söylemek zorundayız.

BU BÜYÜK ONURDAN, HUKUK MÜCADELESİNDEN VAZGEÇECEK DE DEĞİLİZ ELBET.

YOLUMUZ, ATATÜRK'ÜN YOLUDUR.

Dağlarımızda çiçekleri soldurmamaya yeminliyiz çünkü.

**Uğur
Dünder**

Gazeteci
Yazar

İlk kurşun!..

Kuvayı Milliye'nin açık hava müzesi olan güzel İzmir'in kurtuluşunun 100. Yıldönümünü kutlarken, Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarıyla, ilk kurşunu sıkarak şanlı direnişi başlatan yurtsever gazeteci Hasan Tahsin'in aziz hatıraları önünde minnet ve rahmetle eğiliyorum

15 Mayıs 1919...

Saat sabahın 07.30'u...

İzmir halkını emperyalistlerin işgaline karşı direnişe çağırırken **"Burayı Yunan'a vermeyeceğiz. Vermek isteyen kuvvetle de kozumuzu paylaşacağız"** diyen Hukuk-u Beşer Gazetesi'nin yurtsever başyazarı Hasan Tahsin, koyu renk takım elbisesini giymiş olarak Konak Meydanı'nın Kordonboyu tarafında bekliyor.

Çok geçmeden Yunan gemileri, Pasaport Limanı'na çıkarma yapmaya başlıyor...

İzmir'in Rumlarıyla yerli işbirlikçi hainler, işgalcileri, ellerindeki Yunan bayraklarını sallayarak ve coşkulu alkışlarla karşıyorlar.

***

Yunan askerlerinin İzmir mahallelerine dağılmak üzere yürüyüşe geçtikleri sırada, Hasan Tahsin kalabalığın arasından sıyrılıp en öne geçiyor ve hancıresini yırtarcasına bağırıyor:

"Olamaz, olamaz! İzmir'e böyle ellerini kollarını sallayarak giremezler!.."

Kordonboyu bu sesle yankılanırken, Hasan Tahsin silahını çıkararak düşmana ilk kurşunu sıkıyor.

İki işgalci onun kurşunlarıyla yıkılırken, düşman da süngüleriyle, henüz 31 yaşındaki büyük kahramanı şehit ediyor.

***

Hasan Tahsin'in tabancasından çıkan ilk kurşun, sadece İzmir'de değil, Anadolu'nun her yanında büyük direnişin işaret fişeği oluyor.

Örneğin Demirci Efe olayı duyar duymaz yerin-

Hasan Tahsin

den fırlayarak **"Bir genç düşmana ilk kurşunu sıkmış, bundan sonrası bize düşer"** diyor.

Onu diğer efeler ve direnişçiler izliyor.

Böylece Ege'nin kurtuluş destanı, o ilk kurşunlarla yazılmaya başlanıyor...

***

Kuvayı Milliye'nin açık hava müzesi olan güzel İzmir'in kurtuluşunun 100. Yıldönümünü kutlarken, Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarıyla, ilk kurşunu sıkarak şanlı direnişi başlatan yurtsever gazeteci Hasan Tahsin'in aziz hatıraları önünde minnet ve rahmetle eğiliyorum.

Ve yazımı, bir başka basın şehidi Uğur Mumcu'nun adeta günümüz gazetecilerine ders niteliğindeki şu unutulmaz sözleriyle noktalıyorum:

"Gazeteciysen boyun eğmeyeceksin, boyun eğersen gazeteciym demeyeceksin!.."

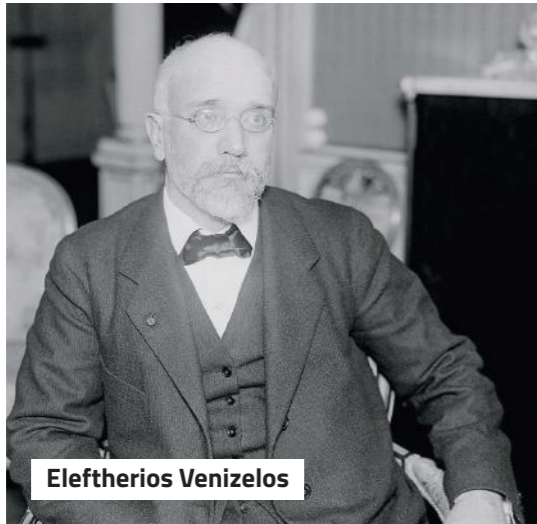
**Çınar
Atay**

Prof. Dr.
Akademisyen

9 Eylül'e Doğru İzmir ve Sonrası

Büyük Yangın için yüzlerce senaryo ortaya atılmış ise de gerçek olan ve bugün artık Yunanlı yazarlar tarafından da kabul gören söyleme göre yangının Ermeni Mahallesinde, Ermeniler tarafından birden fazla yerde çıkarıldığıdır. Takiben yangın şehrin çeşitli yerlerinde kundaklamalar sonucunda artmıştır. Yaptığımız araştırmalar sonucunda yangının odağı Ermeni Mahallesinde, Suzan Sokak olarak doğrulanmış olup bu sokağa Surp Stepanos (St. Etienne) Ermeni Katedrali cephe vermektedir

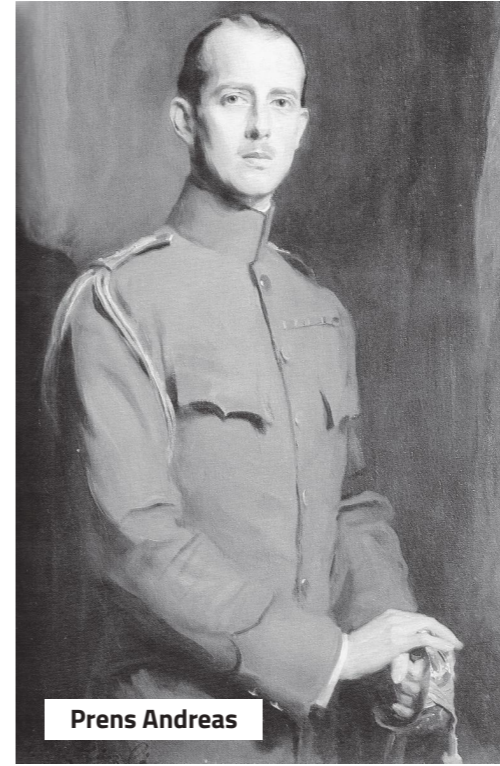
İzmir'e 15 Mayıs 1919 sabahı kıydan, üç koldan çıkan Yunan ordusunun ilk işlerinden birisi Göztepe Tramvay Caddesi ile Hükümet Caddesi köşesinde yer alan Askeri Otel'in ismini 2 Mayıs Oteli olarak değiştirmek olmuştu. Zira Ortodoks takvimi kullanan Yunanistan için İzmir'in işgali 2 Mayıs idi. Ancak 9 Eylül 1922 sonrasında, kendi ifadeleri ile Küçük Asya Felaketi (Μικρασιατική Καταστροφή, Mikrasiatiki Katastrofi) sonrasında ülkelerindeki pek çok yeni düzenleme ile 16 Şubat 1923'te Miladi takvime geçtiler. Bu nedenle 9 Eylül tarihi bir açıdan, dönemindeki Yunanistan'ın kendini güncellemesi veya rüyasından uyanması için olumlu bir gün olmuştu.

Eleftherios Venizelos

Dedesi Venizelos Krevattis 1770 Orlof, babası Kiriakos Venizelos hem 1821 Mora hem de 1866 Girit ayaklanmalarında yer almış bir ailenin çocuğu olan **Eleftherios Venizelos** 1910 yılında Yunanistan'da askeri yönetimin başkanlığına getirilmiş, 1912 yılından sonra Yunan siyasi tarihinde önemli bir kişi olmuştu. Kral 1. Konstantinos ile olan fikir ayrılığı 1917 yılında Konstantinos'un tahtı bırakmasına sebep olmuş ise Yunanistan içindeki Kralcılar ve Venizeloscular arasındaki sürtüşme Ege'deki işgal ordusuna da yansımıştı. Bu ayırım içine bir de Bolşevik ayaklanması sonucu komünistler eklenince ordu içinde üç başlılık ortaya çıkmıştı. Savaş karşıtı olarak görülen Konstantinos 1886'da Berlin Prusya Savaş Akademisinde eğitim almış 15 Ekim 1889'da Alman İmparatoru (Kaiser) II. Wilhelm'in kız kardeşi Prenses Sophia ile Atina'da evlenmişti. Bu nedenle 1. Dünya Savaşına Almanya yanında katılmak istemekte idi ancak Venizelos'un baskıları ile tahtı bırakınca Venizelos başa geçti. Artık Magali İdaea Anadolu topraklarında gerçekleşecekti.

14 Kasım 1920'de Yunanistan'da yapılan genel seçimleri Venizelos'un kaybetmesi ve Kralcıların tekrar başa geçmesi ile 1921 yılında İzmir'e gelen Yunan Kralı Konstantin'in küçük kardeşi iyi bir süvari subayı olan Prens Andreas, Yunan Küçük Asya Ordusu Komutanı General Papoulas'ın emrinde 2. Kolordu Komutanı olarak atandı. Prens Andreas'ın 2. Kolordusunun Ankara'ya ilk giren birlik olması için elden gelen yapılıyordu. Ancak, Prens Andreas, Küçük

Prens Andreas

Asya Orduları Komutanı Papoulas'ın emrini dinlemeyerek kolordusunu Sakarya'da başka yönlere kaydırması ordunun bölünerek geri çekilmesi ile sonlanmıştı.

Doğumuyla Yunanistan ve Danimarka Prensi unvanlarına sahip olan Prens Andreas, Danimarka Kralı IX. Christian'ın torunu ve 1903 yılında Kraliçe Victoria'nın büyük torunu olarak Windsor Sarayında dünyaya gelen Prenses Alice ile evlenmişti. Koyu bir Helen ve Türk düşmanı olan Prens Andreas, İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in kocası ve Edinburgh Dükü unvanını alarak Kral olacak Philippe'in babasıdır.

Prens Andreas, oğlunun Korfu Adasında doğumu sırasında Anadolu'da Türklerle savaşmaktadır. Andreas'ın biyografilerinin bazılarında "hut burner" / "kulübe yakıcı" olarak anılması Eskişehir havalisinde pek çok Türk köyünün yakıtılması emrini vermesinden ortaya çıkmış olup bu eylemleri Eylül 1922'ye kadar, Yunan ordusunun İzmir'e geri çekilişi sürecine kadar devam ettirmişti.

Prens Andreas, oğlunun Korfu Adasında doğumu sırasında Anadolu'da Türklerle savaşmaktadır. Andreas'ın biyografilerinin bazılarında "hut burner" / "kulübe yakıcı" olarak anılması Eskişehir havalisinde pek çok Türk köyünün yakıtılması emrini vermesinden ortaya çıkmış olup bu eylemleri Eylül 1922'ye kadar, Yunan ordusunun İzmir'e geri çekilişi sürecine kadar devam ettirmişti

9 Eylül'de Türklerin İzmir'e girişinden sadece 2 gün sonra, 11 Eylül 1922'de Yunanistan'da darbe olmuş, Kral Konstantin İtalya'ya kaçarken, Prens Andreas da ailesi ile birlikte Fransa'ya sığınmak zorunda kalmıştı.

Ancak daha önceleri, 30 Ağustos 1922 sonrasında geri çekilmeye başlayan Yunan ordusunun hızla işgal ettiği toprakları ve yerleşmeleri yakarak terk etmeye başlaması ile bu yerleşmelerde yaşayan Rum halkın çoğunluğu da İzmir'e doğru göç etmekteydi. Göç edecek gücü olmayanlar ise Türklerle yıllarca beraber dostane yaşadıklarını ileri sürerek yerlerinde kalmaya çalışmaktaydılar. Bununla beraber kısa süre içinde İzmir'e doğru göç edenlerin sayısı 600 bin kişiye erişmeye başlamıştı. Bunların bir kısmı İzmir dışındaki kıyı yerleşmelerden adalara geçmenin yolunu aramaktaydılar. Ancak, Metropolitlerinin müttetik devlet temsilcilerinden aldığı sözlü teminatlarla dayanarak kendilerinin korunacağı ümidiyle, yoğun olarak İzmir'e göçlüydü.

Rihtima yığılmalar İzmir Metropoliti Hrisostomos'un çabalarının tersine 6-7 Eylül, hatta daha önceleri başlamış ve kısa sürede sadece rihtima 150 bin kişi eşekleri, keçileri, balya ve denklelerini taşıyan arabaları ile yığılmışlardı. Açıkta bekleyen gemilere gitmek için kendi ırkdaşları sandalcılara yalvarsalar da fahiş fiyatlarla karşılaşmakta, gidebildilerse ve açıkta bekleyen Müttetik Donanması gemilere tırmanmak isteseler de ellerine vurulan dipçik darbeleri ile denize düşmekteydiler. Hrisostomos her ne kadar önceleri 15-50 yaş arasındaki Anadolu Rumlarının ve Ermenilerinin, Yunan Ordusuna katılması gerektiği, aksi davranışların cezalandırılacağına hatta afroz edileceğini bildirmiş olsa da Eylül ayında İzmir'de asker kaçağı yüzlerce Rum ve Ermeni dolaşmakta idi.

İzmir'de daha ılımlı bir politika izleyen Yunan Genel Valisi Stergiadis ile devamlı sürtüşen ve katı bir "megali idea" savunucusu olan İzmir Metropoliti Hrisostomos son dönemde hemen taraf değiştirmiş, maddi manevi desteklediği Yunan işgaline karşı İzmir'de yayınlanan Rumca gazetelerin yayın politikalarını tamamen değiştirmelerini sağlamıştı. Yayınlar artık Anadolu topraklarında Müslüman ve Hristiyanların birlikte yaşamaları gerektiğini savunmaya başlamıştı. Hatta İzmir Müftüsü ve başta Ermeni Metropoliti olmak üzere İzmir'deki tüm cemaat temsilcilerinden oluşan grubu 6-7 Eylül 1922 tarihinde toplayarak tüm şehir halkını sükûnete davet eden bir bildiri yayınlanmasına ön ayak olmuştu.

Bu arada başta İzmirli Ermenilerin oluşturduğu Ermeni Gönüllü Ordusunu kurup Başkomutanlığına oturan Ermeni **General Turkom**, örgütlediği "Kara Bölükler" isimli Ermeni çetecilerini, vahşet, zulüm, kundakçılık, yangın çıkarıp yayma, Türklerin katliamı konularında özel olarak eğitmişti. Bu konuda İzmir'de, Basmane yöresine

**15 Mayıs
1919**

Yunan ordusu İzmir'i işgal etti. İşgalinin başlaması üzerine Hasan Tahsin işgalcilere ilk kurşunu sıktı. Albay Fethi Bey "Zito (yaşa) Venizelos" diye bağırmaı reddettiği için şehit edildi. Sarıkaşla'daki silahsız Türk askerleri katledildi. Gün içinde 400'ün üzerinde Türk sivil öldürüldü, yüzlerce yaralandı, binlerce taciz ve tecavüze vakası yaşandı. İzmir'de yer yer silahlı çatışmalar yaşandı.

**16 Mayıs
1919**

Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu müfettişi olarak Bandırma Vapurunu İstanbul'dan Samsun'a hareket ettirdi. Yunan ordusu Seferihisar Urla, Çeşme, Karaburun ile Sakız, Midilli, Sisam, Ahikerya ve Ipsara adalarını işgal etti.

**17 Mayıs
1919**

İtalya Güllük ve Söke'yi işgal etti.

**19 Mayıs
1919**

Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktı.

Izmir yangını

odaklanmış Protestan Misyonerlerin Ermeni gençleri, Anadolu'nun içlerinde olduğu gibi Birleşik Devletler ve İngiltere desteği ile işgal kuvvetlerine katılma-ya ikna edici manevi ve maddi iknalara sahipti.

Bu karmaşa ortamında 9 Eylül 1922 Cumartesi günü, Türk Süvarilerin İzmir Rıhtımına girişi, ki saat öğleden sonra 16.00 civarındadır, zira sabah saatlerinden öğleye kadar şehirde kalan Yunan Birlikleri şehri terk etmeye devam etmişti, kalan bazı Yunan ve Emeni milisleri yer yer bazı semtlerde direniş gösteriyse de sonuçta teslim olmuşlardı. Bu saatlerden önce Yunan Ordusunda radyo-telsiz istasyonu kurulmuş olduğu Kadife Kaleye Türk Bayrağı çekilmişti.

13 Eylül günü Büyük İzmir Yangını ortaya çıkmış ise de 11 ve 12 Eylül günleri şehrin özellikle Ermeni Mahallesi ve ona kuzey batıdan komşu olan ve günümüzde Kahramanlar ve Mimar Sinan Mahalleleri, (Kültürpark dahil) sınırlarında yer alan Agia Catherina, Hadji Franko ve Psomalani adları ile anılan Rum Mahallelerinde yer yer küçük çapta yangınlar çıkarılmış ancak kısa sürede kontrol altına alınmıştı. Bu mahalleler kendi ölçüsünde göreceli dışa kapalı orta ve daha ziyade alt gelir gruplarının oturduğu yasa dışı işlerin yoğun olduğu bölgeler idi. Bu kesimlerde ortaya çıkan Büyük Yangın için yüzlerce senaryo ortaya atılmış ise de gerçek olan ve bugün artık Yunanlı yazarlar tarafından da kabul gören söyleme göre yangının Ermeni Mahallesinde, Ermeniler tarafından birden fazla yerde çıkarıldığıdır. Takiben yangın şehrin çeşitli yerlerinde kundaklamalar sonucunda artmıştır. Yaptığımız araştırmalar sonucunda yangının odağı Ermeni Mahallesinde, Suzan Sokak olarak doğrulanmış olup bu sokağa Surp Stepanos (St. Etienne) Ermeni Katedrali cephe vermektedir. Diğer bir çıkış odağı ise düşük gelirli Ermenilerin barınağı olarak kullanılan Basmâne'de, İzmir Tabakhanelerinin arkasında yer alan Büyük ve Küçük Murtekie Hanlar ve Agia Catherina Rum Mahallesinde yer alan Rumların kullandığı Chikodia (Tchicuria) Hanlarıdır.

28 Eylül 1922 tarihli raporda yer alan hususlar-

dan, İzmir Sigorta Şirketleri Yangın Servisi Müdürü Sigortacı Ernest Bon'un ifadesi açık olarak; "İzmir'de çok iyi organize itfaiye ekipleri çok sayıda Hıristiyan'ın gitmiş olmasından dolayı ne yazık ki kargaşa içindeydi. İtfaiye ekipleri mümkün olduğu kadar çabuk harekete geçtiler, ama onlar şehrin birçok noktasında aynı anda çıkan yangın karşısında bulunuyorlardı, bu durum Türk yağmacılara atfedilmeyecek bir organizasyonu gösteriyor. Bu yangınlar mevcut yeterli miktardaki yanıcı malzemeyle daha da artmış ve çok kısa sürede yaygınlaşmıştır. Kundakçılar (Rumlar ve Ermeniler) görevlerini yapmakta olan Hıristiyan itfaiyecilere bile saldırmışlardır" şeklinde idi.

Öz olarak İzmir yangını münferit yerlerde oluşturulmuş ise de ana odak 13 Eylül Çarşamba gecesi saat 02.00 sıralarıdır ve 4 gün sürmüştür. İlk zamanlar fakir işçilerin yaşadığı, daha sonra Ermeni çetecilerin yatağı olan bağdadi han yapıları alevlerin çabuk yayılmasına sebep olmuştu. Burada hatırlamakta yarar bulunmaktadır ki Yunan ordusunda 'Kara Şeytan' lakaplı General Nikolaos Plastiras, Prens Andreas'ın emri ile "kundakçı müfrezeleri" kurmuştu. Türk köylerini, kasabalarını, şehirlerini ateşe vererek, ekinleri, hayvanları, doğayı ve üzerindeki tüm Müslümanları yok ederek İzmir'e ulaştırmış ve son ateş burada şehre büyük zarar vermiş, 200 kişiyi evsiz bırakmıştı. Kara Şeytan Plastiras, Türk askerleri şehre varmadan çok önce İzmir'e gelip, Cumhuriyet sonrası Yalova Kaplıcalarını da işletecek Naim Mulaliç tarafından çalıştırılan Grand Hotel Splendid Palace'a yerleşmişti. Burası aynı zamanda Yunan Ordusunun karaya ilk çıktığı yer idi.

İstiklal Mücadelesi süresinde Türk Ordusuna karşı savaşan Yunan Birliklerinin yaklaşık yüzde 30'u Anadolu'da Türklerle birlikte yaşayan yerli Rumlardan oluşmaktaydı. Ankara Hükümeti veya Büyük Millet Meclisi Hükümeti almış olduğu kararla Anadolu Rumlarının Yunan Ordusuna katılmasını kısmen engellemeye çalışmakta idi. Bu kapsamda savaş esnasında Osmanlı vatandaşı olduğu halde Yunan Ordusuna katılarak Türk Ordusuna karşı savaşacakların esir alındığında esir muamelesi görmeyerek Ankara İstiklal Mahkemesinde vatana ihanet suçu ile en ağır cezaya çarptırıldığı bilinmekte idi. Bu nedenle ordudan kaçan yüzlerce Rum son durak olarak sığındığı İzmir sokaklarında başıboş dolaşmakta idi. 9 Eylül öncesinde İzmir'de 300-350 bin kişinin sığınmacı durumunda olduğu varsayıldığında Yunan Ordusunda, kaçamayan ve şehirde düzensizlik yaratan asker kaçakları takip eden günlerde yakalanarak düzensizlik yaratan bu kişiler engellenmeye çalışıldı, esir muamelesine tabi tutuldu. İngiliz kayıtlarına göre Yunanistan'da esir tutulan 520 subay 6002 asker geri kalanları sivil olan 22 bin 71 Türk esiri sayıları azalmış olsa da zaman içinde değiştirildiler. Geri kalanların Yunanistan'da uygulanan ağır esaret şartları altında hayatını kaybettiği düşünülmektedir. Sivil esirler herhangi bir askeri hüviyeti olmayan kişilerdi ve Türkiye'deki Yunan esirleri ile becayişte özellikle sayı üstünlüğü elde etmek için götürülen kişilerden oluşmakta idi.

Yunan Tahrip Taburlarının yaktıkları köy ve kasabaları belgelemek için çektiği fotoğraflar
(Nejat Yentürk koleksiyonu)

21 Mayıs 1919

Yunan ordusu Menemen ve Torbalı'yı işgal etti. İtalyan birlikleri Afyonkarahisar tren istasyonunu işgal etti.

22 Mayıs 1919

Yunan ordusu Selçuk ve Bayındır'ı işgal etti.

23 Mayıs 1919

Sultanahmet Mitingleri'nin ilki gerçekleştirildi. Halide Edip'in tarihi bir konuşma yaptı. Mitingler 30 Mayıs 1919, 10 Ekim 1919 ve 13 Ocak 1920 tarihlerinde tekrarlanacak.

23 Mayıs 1919

Yunan ordusu Foça'yı işgal etti.

25 Mayıs 1919

Yunan ordusu Manisa'yı işgal etti.

26 Mayıs 1919

Yunan ordusu Germencik'i işgal etti.

27 Mayıs 1919

Yunan ordusu Aydın ve İncirliova'yı işgal etti.

Türkan Başyiğit

Istanbul Sağlık Teknoloji Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi

Bir milletin kaderini değiştiren şehir: İzmir

Mustafa Kemal işgalin ertesi günü İstanbul'dan Bandırma Vapuru ile Samsun'a yola çıkarken, 15 Mayıs'ta Hasan Tahsin'in attığı ilk kurşunun sesi Anadolu'nun en ücra köşelerine ulaşmıştı

Victor Hugo'nun "İzmir bir Prensesdir" dediği bu güzel şehre ismini bir Amazon Kraliçesi vermiştir. Belki de kurucularının kadın olması İzmir'i tarih boyunca hep farklı kıldı. Doğunun yıldızı olarak nitelenen İzmir şehri dışında, işgal edilmesiyle savaş başlatan ve işgalden kurtulmasıyla bir savaş bitiren başka bir şehir yoktur.

Kurtuluş Savaşı yok edilmek istenen bir milletin topyekûn kadın, erkek, çocuk varoluş destanıdır. I. Dünya Savaşı bitip cepheden dönen Anadolu insanı artık yıkılan bir İmparatorluktan elinde kalan Anadolu coğrafyasında barış içinde yaşamak istiyordu. Mondros Ateşkes Anlaşması ise barıştan çok Osmanlı'nın son topraklarının da paylaşımı projesiydi. İzmir'in işgali Anadolu insanının bu gerçeği görmesini sağladı. Mustafa Kemal işgalin ertesi günü İstanbul'dan Bandırma Vapuru ile Samsun'a yola çıkarken, 15 Mayıs'ta Hasan Tahsin'in attığı ilk kurşunun sesi Anadolu'nun en ücra köşelerine ulaşmıştı. İstanbul'dan Erzurum'a kadar ülkenin birçok ilinde işgali protesto mitingleri düzenlendi.

İZMİR'DE BULUŞURUZ...

3 yılı aşkın süren savaşın ardından Büyük Taarruz bir Milletin varoluş mücadelesinin son halkasıdır. 26 Ağustos sabahı Mustafa Kemal Paşa Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey'e her bakımdan baskın şeklinde yapılacak bir saldırı emrini verir. Büyük Taarruz Atatürk'ün askeri dehasının ve diplomasiyi medyayı kendi lehine kullanmasının zirve yaptığı bir süreçtir. Savaşın bu kadar kısa bir süre içinde kazanılacağına

hiçbir ülke ihtimal vermiyordu.

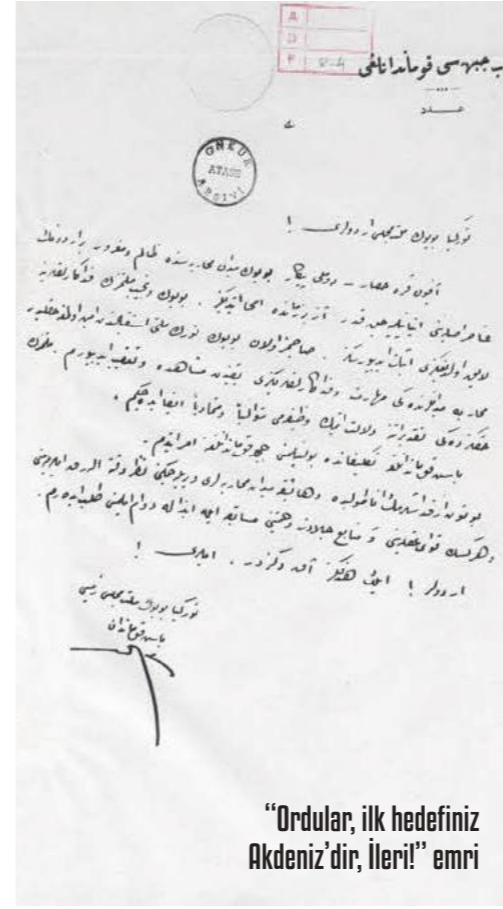
26 Ağustos'ta başlayan Taarruzun ardından Avrupalı ülkeler TBMM Hükümeti'ni barış görüşmeleri için Avrupa'da bir şehirde toplanmaya davet ettiler. Atatürk ise "15 gün sonra İzmir'de buluşuruz" yanıtını verdi. Batı bu yanıtı ciddiye almadı. Çünkü Türk Ordusu'nun bu kadar kısa sürede İzmir'e ulaşmasını imkânsız görüyorlardı. Unuttukları en önemli şey ise Atatürk'ün hayatı boyunca tutamayacağı sözler vermeyen bir lider olduğuydu. Bu sözünü de tutacaktır.

Avrupalı ülkeler İzmir'in Yunan'da kalamayacağını Türkler'e de verilemeyeceği fikrinden hareketle İzmir'de bir muhtariyet yönetimine sıcak bakıyorlardı. İzmir'den ve ticaretin kalbi İzmir Limanı'ndan vazgeçmeye hiç niyetleri yoktu. Times Gazetesi'nde bu düşünce şu cümlelerle ifade ediliyordu. **"İzmir ve çevresinin Türkiye'ye geri dönmesi imkân dışındadır. Yunanistan'a katılması da mümkün değildir. O halde en iyi çözüm mahalli bir muhtariyet oluşturulmasıdır."**

İLK HEDEFİNİZ AKDENİZDİR

26 Ağustos Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde Yunan ordusu büyük bir yenilgiye uğradı. Bu tarih ve savaş 1699 Karlofça Antlaşmasından beri uzun yıllardır süren gerileme sürecinin de dönüm noktası olacaktır.

1 Eylül 1922 de Atatürk **"Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir İleri..."** emrini verir. Peki hiç düşündük mü neden Akdeniz kelimesini kullanmıştır Atatürk? Coğrafyacılar, Ege Denizi'nin Akdeniz'in uzantısı olduğunu belirtirler. Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlılar İzmir'i

"Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri!" emri

işgal ederken, Ege Denizi'nde hakimiyetlerini ilan etmek için Ege Denizi dediler. Atatürk özellikle Akdeniz diyerek, Yunanlıların bu topraklardaki saldırgan politikalarına karşı çıktı.

2 Eylül'de Uşak'a girildi. Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde kendisinin de haberdar olmadan Yunanistan Küçük Asya Ordusu'nun başkomutanlığına getirilmiş General Nikolaos Trikupis tutuk edildi. Yunan Ordusu'nu Takip Harekâtı insan üstü bir hızla ilerliyordu. Türk askeri dinlenmek ve uyumak istemiyordu. Çünkü kurtardığı her kasabanın, köyün, şehrin Yunanlılar tarafından yakıldığını, bölgedeki Türklerin de acımasızca katledildiğini görmekteydi.

9 Eylül günü Türk süvarileri üç yılı aşkın süredir yaş çeken İzmir halkının sevinç göz yaşları arasında İzmir'e girdi. Süvarilerimiz, İzmir'e girerken birkaç yerde hafif ateşle karşılaşmaktan başka bir olay olmadı. Kordonboyu'ndan geçerken bir İngiliz müfrezesi tarafından selamlandı. Türk Bayrağı Hükümet Konağı'na ve Kadifekale'ye çekildi.

Birinci Süvari Tümeni Komutanı Mürsel Paşa bir Fransız harp gemisi telsizi vasıtasıyla, İzmir'e girildiğini Ankara'ya bildirdi. İzmir'de Türk halkının sevinci o denli büyüktü ki askerlerimiz çiçek yağmuru altında kaldı.

9 Eylül günü 3'ncü Kolordumuz Bursa'da Yunan birliklerini geri atarak şehri kurtardı. Torbalı ve Menderes Vadisi'nden çekilen Yunan birlikleri, Seydiköy civarında kısa bir çarpışmadan sonra

İzmir, kadınların özgürlüğünü kazandığı savaşın simge şehri olmuştur. Bugün İzmirli kadınların özgüvenleri ve bu şehrin özgürlüğün simgesi olması hiç kuşkusuz tarihsel atmosferinin sonucudur

süvarilerimiz tarafından esir alındı. 9 Eylül günü; Menemen yakılmadan kurtarıldı, Seydiköy Türk kuvvetlerinin eline geçti. Akıl almaz bir hızla ilerleyen piyade birlikleri de bir gün sonra Başkomutan ile birlikte İzmir'e gelmişti.

Başkomutan İzmir'in alınışı dolayısıyla ordulara şu tarihi mesajını yayınladı:

"İlk verdiğim Akdeniz hedefine varmakta orduların gösterdiği gayret ve fedakarlığı hürmet ve takdirle anarım. Elde edilen büyük muzaferiyetin yapıcısı olan kıymetli arkadaşlarıma en içten teşekkür ve tebriklerimi bildiririm. Orduların bundan sonra verilecek hedeflerin alınmasında da aynı fedakârlık yarışmasını göstereceklerine inancım tamdır."

Mesajından sonra 10 Eylül günü Mustafa Kemal İzmir'e gelir ve Hükümet Konağı'nda o kısa ama çok derin anlamı olan konuşmasını yapar: **"Bu başarı millettir."**

'KUZUYU KESMESİNLER'

Gelin gibi kırmızı-beyaz renklerle süslenmiş otomobili Konak Meydanı'na girerken ağaçlar arasında gördüğü kuzu için **"Aman şu kuzuyu kesmesinler"** diyecek kadar hassastır ve hayvan sevgisi ile doludur. Atatürk'ün hassasiyetlerinden biri de bayrakta. Yunan orduları tarafından yakılıp yıkılmış 3,5 yıla yakın işgal altında kalmış bir milletin aslında ne kadar onurlu olduğunu şu tarihi anı anlatır. İzmir halkı gördüğü zulüm sonrasında yeniden özgürlüğüne kavuşmanın etkisiyle Yunan bayrağını bir atın kuyruğuna bağlarlar. Bayrak yerlerde sürünmektedir. Bunu gören Mustafa Kemal tüm dünyaya ve günümüze de örnek olacak şu sözleri söyler: **"Bayrağı ters taşıyabilirler fakat yerde süründürmesinler. Bu bizim adetlerimize yakışmaz!"**

Daha sonra Karşıyaka'da konuk olacağı İplikçizade Köşkü'nün kapı eşliğine serilen ipek Yunan bayrağının üzerinden geçmesini bekleyen kalabalık halka şu cevabı verecektir: **"Bir milletin istiklalini temsil eden bayrak çiğnenmez..."** Bayrağı kaldırır ve içeri girer. Ruşen Eşref Ünaydın **"İşte sen İzmir'e ilk gün zaferinle böyle girdin"** diyecektir.

28 Mayıs 1919

Havza Genelgesi'nin yayınlandı. Mustafa Kemal Paşa, İzmir'in işgalinin tüm yurtta mitingler düzenlenerek protesto edilmesini emretti ve genelge yayınladı.

29 Mayıs 1919

Yunanların işgal ettiği bölgelerde direniş cepheleri kuruldu. Bunlardan ilki Ayvalık Cephesi'ydi. 172. Alay komutanı Yarbay Ali Bey (Çetinkaya), halkı da silahlandırarak 29 Mayıs 1919'da Ayvalık'ı işgal eden Yunanlılara karşı direnişe geçti. Bu arada Yunan ordusu aynı gün Turgutlu'yu işgal etti.

30 Mayıs 1919

Yunan ordusu Tire'yi işgal etti.

1 Haziran 1919

Yunan ordusu Ödemiş'i işgal etti.

2 Haziran 1919

Yunan ordusu Kınık ve Kiraz'ı işgal etti. İtalya Milas'ı işgal etti.

Kurtuluş Savaşı'nda kadınlarımız.
(Nejat Ventürk koleksiyonu)

SAVAŞ BİTERKEN...

Mustafa Kemal Paşa, önce Karşıyaka'daki İplikçizade Köşkü'nde kalır; daha sonra ise Uşakizadelerin Göztepe'deki Köşküne taşınır. Bu taşınmanın önemli sebebi belki de bu kez askeri diplomatik ya da stratejik değildir. Bu kez Mustafa Kemal kalbine hükmedememiştir. Uşakizadelerin kızı Latife Hanım'a gönlünü kaptırmıştır. Ve onun daveti üzerine bu Köşkte çalışmalarını sürdürecektir. Mustafa Kemal'in hayatına belki de amasonların ruhunu taşıyan çağdaş İzmirli bir hanımefendi girecektir. Eğitilmiş donanımlı ve yürekli bu Türk kızı ile çok kısa bir süre sonrada evlenerek İzmir'in damadı olacaktır.

ATATÜRK HEMŞEHİRİMİZ

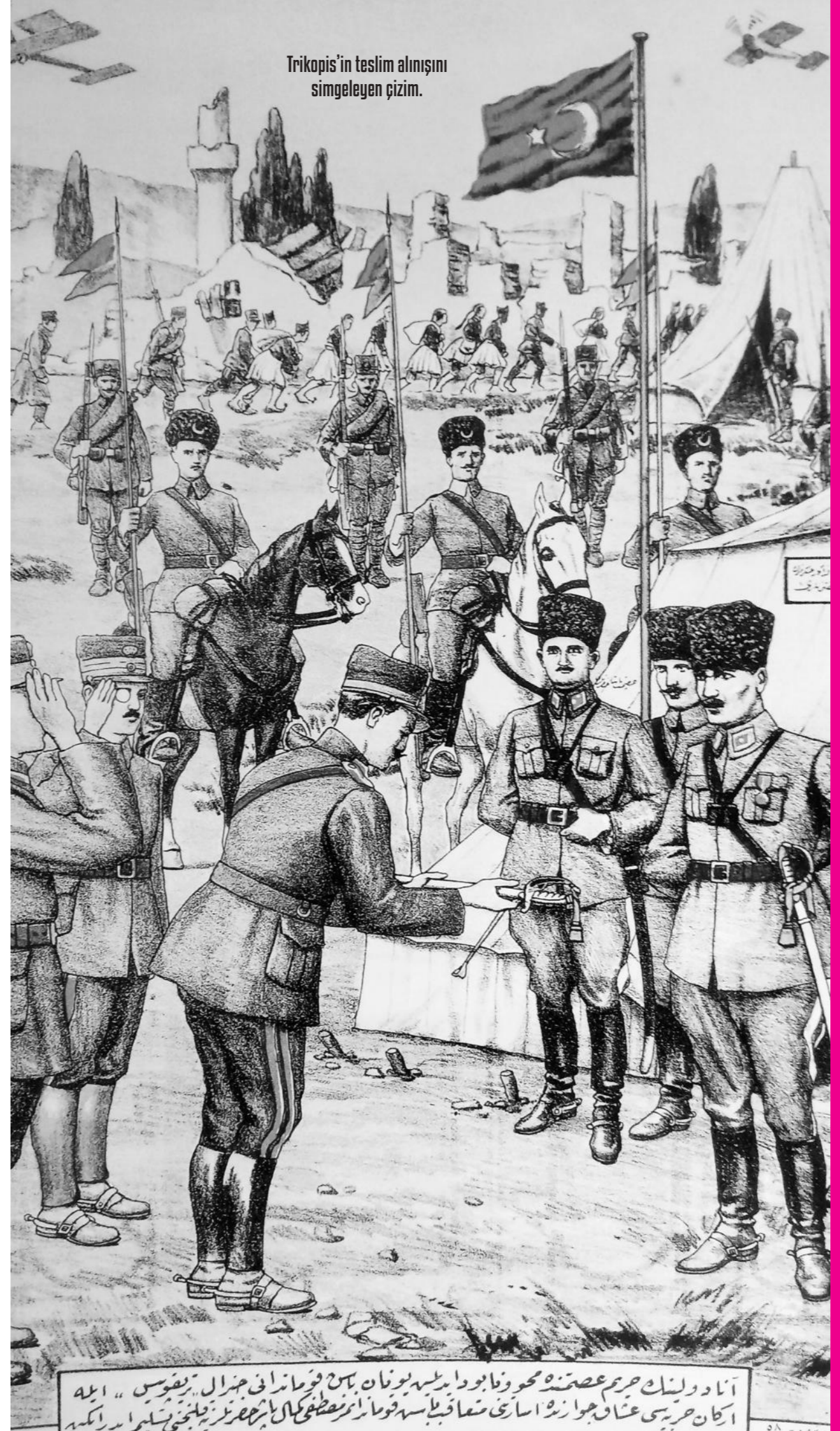
İzmirli için belki bugün bile en büyük onurlardan birisi hiç kuşkusuz ki 24 Eylül 1922'de, kendisine İzmir Hemşeriliği verilen Mustafa Kemal Paşa ile hemşehri olmaktır. *"Ben, bütün İzmir'i ve İzmirliyi severim. Güzel İzmir'in temiz kalpli insanların da beni*

**Kurtuluş Savaşı
yok edilmek
istenen bir milletin
topyekûn kadın,
erkek, çocuk
varoluş destanıdır**

sevdiğinden eminim" der. İzmirli dün olduğu gibi bugünde Atalarını büyük bir coşku ile sevmektedir.

9 Eylül sadece İzmir'in ya da bir ülkenin işgalden kurtuluşu değildir. Aslında kadınların özgürlüğünü kazandığı savaşın simge şehri olmuştur. Bugün Türkiye'de İzmirli kızların özgüvenleri ve bu şehrin özgürlüğün simgesi olması hiç kuşkusuz tarihsel atmosferinin sonucudur. 9 Eylül 1922 İzmir'in Kurtuluş Bayramı olarak kutlanmıştır. Kurtuluş Bayramımızın 100. Yılı kutlu olsun...

Trikopis'in teslim alınışını
simgeleyen çizim.

**3 Haziran
1919**

Yunan ordusu
Nazilli'yi işgal
etti.

**5 Haziran
1919**

İtalya Yatağan
ve Çine'yi işgal
etti.

**12 Haziran
1919**

Yunan ordusu
Bergama'yı
işgal etti.

**13 Haziran
1919**

Yunan ordusu
Dikili'yi işgal
etti.

**14 Haziran
1919**

Yusuf
İzzet Paşa
komutasındaki
Kuva-yı
Milliye güçleri
Balıkesir'den
hareketle
Bergama'yı
kuşattı. Yunan
ordusu 400
kadar zayıf
Bergama'yı
terk ederek
Menemen'e
çekilmek
zorunda kaldı.

**20 Haziran
1919**

İsparta mitingi
ve İtalyan
birliklerinin
şehri işgalden
vazgeçmesi.

**22 Haziran
1919**

Mustafa Kemal
Paşa, Rauf
Bey, Refet
Bey, Ali Fuat
Paşa ve Kâzım
Karabekir Paşa
tarafından
Amasya
Genelgesi
yayınlandı.

Ahmet Diker

Gazeteci
Yazar

Millî Mücadele’de destan yazan Karşıyakalılar

Karşıyaka Spor Kulübü’nün kuruluşunu gerçekleştiren kahramanlar ve Karşıyakalılığı onur madalyası gibi yüreklerinin üzerinde taşıyan nice yiğit, canlarını bu ülke uğruna feda etme pahasına gözünü kırpmadan Mustafa Kemal Paşa’nın saflarında yerini aldı...

Tarihler 15 Mayıs 1919’u gösteriyordu, gün yeni yeni ağarmaya başlamıştı, Yunan nakliye gemileri, İzmir Limanı’nda demirlemişti...

Pasaport civarındaki Palikaryalar, sahile dizilmiş “Zito!” sesleri ayyuka çıkıyordu...

Türk düşmanı Metropolit Hrisostomos’un adamlarından Kör Yani, Efzun Alayı’nın önüne Türk Bayrağını attı. Yere atılan Türk Bayrağını çiğneyen haşsiyetli ve şerefsizler Rıhtım boyunca ilerlemeye devam etti.

Yağma edilecek evler, öldürülecek Türkler, yıkılıp yakılacak yerler, önceden belirlenmişti.

Plana göre bir Rum askeri tabanca ile havaya ateş edecek, ondan sonra, Türklerin mukavemeti bahane edilerek facialar başlayacaktı.

Nitekim plan aynen tatbik edildi...

Patlayan bir silah sesi üzerine, Palikaryalar tabanca, mavzer, süngü, kama ve el bombalarıyla Türklere, evlerine hücum ettiler. Feryatlar ayyuka çıkıyordu. Sel gibi Türk kanı akıyordu.

Müfreze Komutanı, ağzından köpükler saçarak, teslim olun, eller yukarı, “Zito Venizelos!” diye bağırın diyerek emirler yağdırıyordu...

Kumandan Ali Nadir Paşa bu emri yerine getirdi. Kumandana, diğer Türk zabıtlarının de takip edeceği sanılıyordu. Ali Nadir Paşa’nın hemen arkasında bulunan genç bir Miralay, bu aşağılanmaya yüreği kanayarak izliyordu. Müfreze Kumandanı, kendisine başını eğmeden bakan bu heybetli Türk zabıtının gözlerine bakarak hiddetle bağırdı:

Çıkar kalpağın!

Miralay Süleyman Fethi Bey, bu tehdide şimşek gibi çakan gözleriyle cevap verdi...

“Benim ordumun ve milletimin şerefini temsil eden o kalpak ancak başım boynumdan ayrıldıktan sonra çıkar!”

Müfreze kumandanı, deli gibi ağzı köpükler saçarak şu emri verdi...

Öldürün bunu...

Palikaryaların süngüsü Süleyman Fethi Bey’in imam tahtasına girip çıkıyordu...

Aldığı derin süngü yaralarına rağmen ilk anda ölmeyen Süleyman Fethi Bey hemen o civardaki bir Rum Hastanesi’ne kaldırıldı, durumu ağırdı, yaraları sarılarak koğuşa yatırıldı...

Bunu haber alan Karşıyaka yalısındaki Köşkte yaşamlarını sürdüren İplikçizade ailesinin büyük oğlu Süreyya İplikçi, hemen hastaneye koştu... Süleyman Fethi Bey onu görünce gözyaşları içinde ağır bir sesle başının üstünde asılı duran haçı ve Yunan sancağını göstererek, **“Ben bunların arasında mı öleceğim?”** dedi...

Süreyya İplikçi hemen hastanenin başhekimine koştu durumu anlattı, başhekimin izni ile gidip bir **“Türk Sancağı”** getirdi...

Yunan sancağının yerine, Türk Sancağını koyup haçı indirdi... Süleyman Fethi Bey bunu görünce gözünden süzülen iki damla yaş ile gülümseyerek, **“Allah’ım sana çok şükür!”** sözleriyle son nefesini verdi.

15 Mayıs 1919 Perşembe günü sabaha karşı,

İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan savaş gemilerinin İzmir’e döndürdükleri topların koruyuculuğundaki Yunan Kolordusuna bağlı Larissa Tümeni kısaca güzel İzmir’i böyle işgal etti...

İzmir’in işgaliyle bütün Anadolu’da karamsarlık hakim olmuştu, emperyalistler güzel İzmir’i işgal etmişti, ama vatansızlar bu şerefsiz işgale kayıtsız kalamazdı, Konak Meydanında Hasan Tahsin’in tabancasından çıkan kurşunla yere serilen **“Teğmen Yani”** kanlar içinde kaldı, Yunanlara ilk kuşunu sıkan Osman Nevres namı diğer Hasan Tahsin, düşmanın makineli tüfeğinin hedefi olarak son nefesini verdi...

Yunana ilk kurşun sıkılmış, ulusal direnişin ilk kıvılcımı çakılmıştı, genç yaşta ayağına giydiği postalı hiç çıkarmayan, şayak kalpaklı adam Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919’da Bandırma Vapuruyla Samsun’a çıktı ve Milli Mücadele’yi başlattı...

Karşıyaka Spor Kulübü’nün kuruluşunu gerçekleştiren kahramanlar ve Karşıyakalılığı onur madalyası gibi yüreklerinin üzerinde taşıyan nice yiğit, canlarını bu ülke uğruna feda etme pahasına gözünü kırpmadan Mustafa Kemal Paşa’nın saflarında yerini aldı...

KADIZADE ZÜHTÜ İŞİL

İşte o kahramanların önderlerinden Kadizade Zühtü Bey; 1 Kasım 1912’de bir avuç vatansever arkadaşı ile birlikte “direnişin, başkaldırının ve özgürlüğün” simgesi olarak Karşıyaka Spor Kulübü’nün kuruluşunu gerçekleştirdi ve kurucu başkanı oldu...

Lise son sınıf öğrencisiyken eğitimini yarıda bırakıp henüz 17 yaşında 1914 yılında askere alındı...

1916’da asteğmen rütbesiyle Rus orduları

Karşıyaka Spor Kulübü’nün kuruluşunu gerçekleştiren kahramanlar ve Karşıyakalılığı onur madalyası gibi yüreklerinin üzerinde taşıyan nice yiğit, canlarını bu ülke uğruna feda etme pahasına gözünü kırpmadan Kemal Paşa’nın saflarında yerini aldı...

ile çarpışmak için Galiçya Cephesi’ne gönderildi. Galiçya Cephesi’ndeki bütün çarpışmalarda bulundu. 12 Haziran 1917’de Galiçya Cephesi’nden vatanına geri döndü ve tamamen başka bir coğrafya olan Filistin’e, Filistin Cephesi’ndeki Nablus cehennemine gönderildi.

Tarih bu kez 19 Eylül 1918’i gösteriyordu, Mustafa Kemal Paşa’nın da önemli görevler üstlendiği, Birinci Dünya Savaşı’nın en çok kan dökülen cephelerinden olan Filistin Cephesi’nin Nablus şehrinde İngilizler Osmanlı ordusuna karşı bütün kuvvetleriyle saldırıya geçti. İngiliz hava filosuna ait bombardıman uçakları mühimmatı bulunmayan Osmanlı askerlerinin üzerine bomba üstüne bomba yağdırıyordu Nablus’ta, taş üstünde taş kalmamıştı, kan su gibi akıyordu.

Zühtü Bey, Nablus’taki savaşın en ön saflarında vuruşuyordu, vücuduna isabet eden bir şarapnel parçasıyla ağır yaralandı, cephe gerisindeki sığınağa kaldırıldı, 23 Eylül 1918’de İngiliz birliklerinin baskınında yaralı olarak esir alındı. Önce Zekazik Esir Kampı’na gönderildi, bir süre orada kaldı, daha sonra Kuveysna Esir Kampı’na nakledildi...

Zühtü Bey, esir kampında Osmanlı esirlerinden oluşan bir futbol takımı kurdu, ismini Karşıyaka-

Karşıyaka’nın ilk kadrosu

27 Haziran 1919

Başlarında Yörük Ali’nin bulunduğu efeler Sultanhisar’ın güneydoğusundaki Malgaç Çayı köprüsünün bitişindeki karakolu bastı. (Malgaç Baskını) Efeler, kaçan Yunan kuvvetlerini takiple Aydın’a girdi ve şehrin kontrolünü bir hafta ellerinde tuttu. 4 Temmuz günü takviye edilmiş Yunan birliklerinin dönmeleriyle Efeler dağlara çekildi.

28 Haziran 1919

Yunan işgaline direnişin örgütlenmesi amaçlı birinci Balıkesir Kongresi toplandı. Batı Anadolu’nun tamamını kapsayacak bir kongrenin Alayşehir’de toplanmasına karar verildi. Aynı gün İtalyan birlikleri Burdur’u işgal etti.

30 Haziran 1919

Yunan ordusu Burhaniye ve Saruhanlı’yı işgal etti.

ka koydu, esir maaşlarından biriktirdiği parayla yeşil-kırmızı renklerde forma yaptırdı. Takımının yöneticisi, hocası ve futbolcusu olarak her maçta oynadı...

Mondros Mütarekesi ile esir hayatı sona erdi, Rio Pardo adlı küçük bir savaş gemisiyle 3 Mayıs 1920'de İstanbul'a ayak bastı, daha sonra İzmir'e doğru yola çıktı, yıllar sonra gözyaşları arasında Karşıyaka'sına ve Kaf Sin Kaf'ına kavuştu...

Anavatan'ın tehlikeye girdiğini gören Mustafa Kemal Paşa'nın tam bağımsız bir Türk devleti kurmak için Kurtuluş Savaşı'nı başlatmasıyla yorgun ve dinlenmeyi unutan bütün gençler gibi Kadızade Zühtü Bey'de vatan savunması için cepheye koştu.

KÖŞKE EL KONULDU

İzmir'in işgal edildiği günlerdi...

Yunan Kralı Konstantin generallerine kendisine İzmir'de konaklayabileceği güvenli bir yer bulunmasını emretti.

Yapılan araştırmaların sonucunda Konstantin'e en uygun yerin İplikçizade İsmail Bey'in Karşıyaka yalısındaki köşkü olduğu tespit edildi. Yunan Yüksek Komiseri Aristidis Stergiadis köşkün sahiplerinden Süreyya İplikçi'yi makamına çağırarak köşkün kendilerine kiralanmasını istedi. Süreyya Bey, köşkü vermemek için uzun süre direndi ama Stergiadis'in emriyle yalıda muhtemelen köşke zorla ek konuldu. Kral Konstantin gelmeden önce köşk tepeden tırnağa elden geçirildi, hatta yatak odasına Kraliçe Sophie'nin bir resmi çerçeveletilip asıldı.

Süreyya Bey ise bazı arkadaşları ile tutuklanarak idam edilmek üzere Atina'ya gönderildi.

30 Mayıs 1921'de Konstantin ve Kraliçe Sophie,

Gazi Paşa 24 Haziran 1926 akşamı Karşıyakalıların kahramanlıklarını uzun uzun anlattı ve "Bundan sonra armanızda ay-yıldızı" kullanacaksınız emrini vererek "Kaf Sin Kaf'a" yüzyıllar boyu sürecek olan onurların en büyüğünü verdi...

Rumların taşkınlığa varan büyük gösterileri arasında İsmail Bey'in Köşkü'ne geldi. İşgalci askerlerin köşkün girişindeki mermerin üzerine serdikleri Türk bayrağını çiğneyerek içeri girdi. Bu çirkin olay, İplikçizade ailesi ve Karşıyakalıları için çok büyük üzüntü ve nefret kaynağı oluşturdu.

ŞEYH HÜSNÜ TONAK

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'da yaktığı özgürlük ateşi, bütün Anadolu'yu kasıp kavurmaya başlamıştı, bu duruma Karşıyakalılar ve Kaf Sin Kaf'lılar duyarsız kalamazdı, Kaf Sin Kaf'ın kurulması için öncülük edenlerden, Fahrettin Hüsnü Tonak, işgalcilere karşı Milli Mücadele'ye destek amacıyla kurulan silahlı direniş hareketi Kuvayı Milliye'nin İzmir örgütlenmesi için çalıştı.

CEMAL AHMET UMAR

Ülkemizin en önemli tarihçilerinden Bilge Umar'ın babası Cemal Ahmet Umar, henüz 15 yaşındayken askere gitmek için yaşını büyüttü. İz-

9 Eylül Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde onurlu bir direnişin, bir ulusun direnişinin, bir kentin kurtuluşunun ve bir devletin küllerinden doğuşunun müjdelendiği gündür...

mir'in işgalinde Akhisar'da örgütlenen Kuvayı Milliye direnişçilerine katıldı. İşgal güçleri ile Akhisar'ın Arpalı Köyü'nde girişilen savaşta sağ bacağının diz kapağından yaralandı ve yaralı halde Yunanlara esir düştü. Hastaneye kaldırılan Cemal Bey ameliyata alındı ve sağ bacağı kesildi, ömür boyu sakat kalmaya mahkûm oldu. İzmir'in kurtuluşuyla özgürlüğüne kavuşan Topçu Asteğmen, Kuvayı Milliye kahramanı Cemal Ahmet Umar, İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi.

FİKRİ ALTAY

Mustafa Kemal Paşa'nın en güvendiği komutanlarından Fahrettin Altay Paşa'nın kardeşi Fikri Altay ve ailesi, İzmir'in işgalinde Fahrettin Paşa'nın kardeşi olduğu için Yunan askerleri tarafından baskı gördü, zulüm ve tacize maruz kaldı. Bununla yetinmeyen işgalci askerler evin büyük kızı Nermin'i kaçırmaya kalktı. Akıl almaz baskılara dayanamayan Fikri Bey, ailesini yanına alarak önce İsviçre'ye oradan İtalya'nın Roma şehrine daha sonra Rodos'a kaçtı... Milli Mücadele'nin en ateşli günlerinde Roma'ya silah almak için gelen Mustafa Kemal'in kuryelerine aracılık etti. İtalyanlardan satın alınan silahların Anadolu'ya sevk edilmesini sağladı.

İzmir'in kurtuluşundan sonra Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle anavatanına döndü. Cumhuriyet'in ilanından sonra Karşıyaka'nın ilk belediye başkanı oldu.

MÜLKİYELİ TAHİR BOR

Karşıyaka Spor Kulübü'nün kurucularından olan Tahir Bor, Asteğmen rütbesiyle Çanakkale Savaşı'ndaki cephelerde savaştı. İzmir'in işgali sırasında İzmir Gümrük Müdürü olarak görev yapıyordu, Kurtuluş Savaşı'nın başlamasıyla Kuvayı Milliye 'ye katıldı, savaşın şiddetini artırdığı günlerde İzmir'deki Türk yeraltı örgütünde önemli görevlerde bulundu. Anadolu'daki cephelere cephan ve mühimmat sevkiyatı yapanlara öncülük etti. Kurtuluş Savaşı'ndaki gösterdiği kahramanlıklardan dolayı Beyaz Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi.

SADRETTİN İŞÇİMENLER

Karşıyaka Spor Kulübü'nün tüzüğündeki kurucularında Sadrettin İşçimenler, Nam-ı diğer Saraç

Sadri, İzmir'in işgal edildiği günlerde düzenli ordu kuruluncaya kadar Yunan birliklerine karşı savaşmak için Batı Anadolu'da kurulan Kuvayı Milliye hareketinin öncülerinden ve teşkilatın başkanlarından birisiydi. Kurtuluş Savaşı'nda Kemeraltı'nda işlettiği sarıç dükkanının bodrumunu silah deposu olarak kullandı ve Kuvayı Milliye'de mücadele eden direnişçilere ölüm pahasına silah sevkiyatı yaptı.

ÖRNEK KÖYLÜ HÜSEYİN EFENDİ

Karşıyaka Spor Kulübü'nün kurucularından ve takımın ilk futbolcularından olan Hüseyin Sever, Nam-ı diğer Örnekköylü Hüseyin, 1914 yılında askere gitti. Hüseyin Efendi, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle baba ocağına geri döndü. Mustafa Kemal Paşa'nın Kurtuluş Savaşı'nı başlatmasıyla tekrar askere alındı. Kurtuluş Savaşı'nın çeşitli cephelerindeki göğüs göğse geçen savaşlara katıldı. İzmir'in kurtuluşundan sonra Karşıyaka'ya geri döndü, Örnekköy'ün ilk muhtarı oldu... 1935 yılında Gazi Mustafa Kemal Atatürk yaşarken ülkemizde yaptırılan üç büstten birisinin Örnekköy'ün Meydanı'na yaptırılmasına öncülük etti.

BOMBACI ALİ ÇAVUŞ

Karşıyaka'nın simge isimlerinden Bombacı Ali Çavuş, 1875'de Girit'te doğdu, Girit'te Türk Halkı'na yapılan Rum saldırılarının acısını yaşayarak İzmir'e geldi, Karşıyaka'ya yerleşti. Yunan işgali sırasında Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Akıncı Müfrezeye Komutanlığı'na yükseldi. Herhangi bir askeri rütbesi olmayan, Bombacı Ali Çavuş, beline doladığı bombalarla önemli çatışmalar katıldı. Kuzey İzmir'in şirin ilçeleri Dikili, Bergama, Menemen, Çiğli ve Karşıyaka'nın içine sızarak Yunan mevzilerine yaptığı akınlarla tanındı. Albay Suphi Kula komutasındaki 14. Süvari Tümeni'nin en önünde savaştı, Tümen'in kurtardığı her kasabaya ve köye Türk Bayrağını çekti.

9 Eylül 1922'de Menemen ve Karşıyaka'ya kuzeyden yalın kılıç girerek düşman çizmesi altından kurtaran Kurmay Albay Suphi Kula'nın komutasındaki süvarilerin arasında Üsteğmen Zekai Kaur, Karşıyaka Spor Kulübü'nün Kurucu Başkanı Teğmen Zühtü Işıl ve Bombacı Ali Çavuş vardı...

Kurtuluş Savaşı'nda isimli isimsiz, birçok Karşıyakalı ve Kaf Sin Kaf'lı gözünü kırpmadan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün saflarına katıldı ve bütün cephelerde savaştı...

KARŞIYAKA'DA KUTLANDI

15 Mayıs 1919'da Emperyalistlerin desteğiyle Yunanlar tarafından işgal edilen İzmir'in esareti, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki Türk ordusunun 9 Eylül 1922'de İzmir'e girip düşmanı Ege Denizi'ne dökmesiyle sona erdi...

İzmir kurtulmuştu, Anadolu'da sevinç gözyaşları akıyordu... Günlerden 10 Eylül 1922 Pazar'dı Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, İzmir'e geldi... İzmirli Hükümet Meydanı'nı tıklım tıklım doldurmuştu. Gazi Paşa balkondan yaptığı konuşmasında:

"...Bu Başarı Milletindir" diyordu...

İzmir Hükümet Konağı'nda tebrikleri kabul eden Gazi Paşa, kurmaylarıyla birlikte İzmirli kendisine armağan ettiği üzeri açık bir arabayla kurtuluşun ilk gecesini geçireceği Karşıyaka'daki İplikçizade Köşkü'ne gitmek için yola çıktı... Karşıyakalılar Gazi Paşa'yı görmek için ellerindeki Türk bayraklarıyla yolları doldurmuştu...

Bitmek, tükenmek bilmeyen alkışlar arasında İplikçizade Köşkü'ne geldi, köşkün girişine yere serilen Yunan Bayrağını gördü. Kaşlarını hafifçe çatarak bu nedir diye sordu.

"Karşıyakalılar, Paşam Kral Konstantin, işgal günlerinde zorla el koyduğunuz bu Köşk'e bayrağımızı çiğneyerek girdi", dedi...

Gazi Paşa bu kez gülümseyerek; *"O, geçmişte hata etmiş. Bir milletin istiklalinin timsal, olan bayrak çiğnenemez! Ben onun hatasını tekrar edemem"* diyerek, bayrağı yerden kaldırttı ve içeri öyle girdi.

Gazi Paşa, yıllar sonra ilk kez bütün yorgunlu-

Zühtü Işıl
Filistin esir
kampında

ğunu unutup, İplikçizade Köşkü'nde huzur içinde uyudu...

Paşa, 11 Eylül 1922 Pazartesi gecesi Köşkte onuruna verilen yemekte Karşıyaka Spor Kulübü'nün yöneticilerine: *"Beyler biz asker olarak üzerimize düşen görevi canımız pahasına yerine getirdik. Ülkemizi ve İzmir'imizi, düşmandan kurtardık. Sevinç ve gurur doluyuz... Ayrıca yapacağımız daha birçok işimiz var. Şimdi artık sıra sizlere geldi. Bir an önce Kaf Sin Kaf'ı tekrar harekete geçirin"* diye emir verdi.

Mustafa Kemal Paşa'nın emrini hemen yerine getiren Karşıyakalılar, Kaf Sin Kaf'ı tekrar sahalara döndürdü...

Dönemin zorlu şartlarına rağmen sahalara yeniden dönen Kaf Sin Kaf, başarılarıyla adından söz ettirmeye başladı ve 1926 yılında gol yemeden İzmir şampiyonu oldu...

Gazi Paşa 24 Haziran 1926 akşamı Karşıyaka Belediye Başkanı Fikri Bey'in verdiği yemekte çok keyifliydi. Gecenin ilerleyen saatlerinde o dönem kulübün başkanı Kadızade Zühtü Bey'i ve yöneticileri, masasına davet etti, Karşıyakalıların ve Kaf Sin Kaf'lıların Kurtuluş Savaşı'ndaki kahramanlıklarını ve gol yemeden İzmir Şampiyonu olan takımın başarısını uzun uzun anlattı ve *"Bundan sonra armanızda ay yıldızı"* kullanacaksınız emrini vererek *"Kaf Sin Kafa"* yüzyıllar boyu sürecek olan onurların en büyüğünü verdi...

9 Eylül Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde onurlu bir direnişin, bir ulusun direnişinin, bir kentin kurtuluşunun ve bir devletin küllerinden doğuşunun müjdelendiği gündür...

Ne Mutlu Türküm Diyene!

Kadızade Zühtü Işıl'ın Filistin Seydibeşer esir kampında kurduğu ve Karşıyaka adını verdiği takıma maçtan önce İngiliz subayları ile birlikte.

Mülkiyeli
Tahir Bor

Bombacı Ali Çavuş
Akıncı Milisleriyle birlikte.

23 Temmuz
4 Ağustos
1919

Erzurum Kongresi toplantı. Kongreye çoğunluğu işgal altındaki 5 doğu ili Trabzon, Erzurum, Sivas, Bitlis ve Van'dan gelen 62 delege katıldı; 2 hafta süren kongrede alınan kararlar kurtuluş mücadelesinde izlenen çizgide önemli ölçüde belirleyici oldu.

Kongrede, manda ve himaye reddedilerek ilk kez ulusal bağımsızlığın koşulsuz olarak gerçekleştirilmesine karar verildi.

İlk kez millî sınırlardan bahsedildi.

Başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı dokuz kişilik bir Temsil Heyeti oluşturuldu. Bu heyet, TBMM'nin açılmasına kadar hükümet gibi görev yapacaktır.

23 Temmuz
1919

İtalya Muğla'yı işgal etti.

26 Temmuz
31 Temmuz
1919

Balkesir Kongresi. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nden TBMM'nin kurulduğu 23 Nisan 1920 tarihine kadar geçen süreye "Kongreler Dönemi" denilir. Bu süre içindeki 30 dolayında kongrenin "beşi", 1919 ve 1920 yıllarında toplanan Balkesir kongreleridir. Balkesir hareketi Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasında önemli rol oynamış; İzmir'den Anadolu içlerine yürümek isteyen Yunan kuvvetlerini engelleyerek, Millî Ordu'nun hazırlanması için Mustafa Kemal Paşa'ya, her saniyesi altın değerinde on üç ay kazandırmıştır.

Bombacı Ali Çavuş
törende...

Tuncer Baykara

Tarihçi
Yazar

9 Eylül'ün Doğu Türk aleminden görünüşü

Türk olduklarının da şuurunda olan bazı Türkistanlılar, daha çok Kazaklar Türk kardeşlerinin kavgasına ilgi duyuyorlardı. Türkistan'da bir kısım Türkler de nakdi yardımın yanı sıra İzmir'e girecek Türk kumandanına verilmek üzere bir de tarihi bir kılıç yollamışlardı

Batı Türklüğü, Cihan harbindeki karar vericilerin hatalı tutumu sebebiyle medeniyet alemiyle kavgalı idi. Medeniyetin uzantısı bir ihtiraslı güç, Yunanlılar, Osmanlı devletinin parçalanmakta olan vücudundan pay kapmak ihtirasıyla ağızlarına büyük bir lokma almışlardı. Önceki yıllarda kolaylıkla kazanılan yerlere 1918 sonrasında yenilerini de katmak istediler. Oysa durum değişmişti, Türklük bu yeni ve azgın istilacılara (Batıda Yunanlılar, Doğuda Ermeniler) kendini çiğnetmeyecekti. Böylece Harbi Umumi bitimindeki barış görüşmelerinde, kendilerine vaat edilen yerlere hemen konmak isteyenlere o toprakların halkı öncelikle karşı koymaya başlamıştı. Ve sonra güçlü bir asker ve siyasi önder bu direnişleri derleyip toplamış, top yekûn bir büyük mücadele, Millî Mücadele başlatmıştı.

1914 yazında başlayan Cihan Harbi, Rus İmpa-

ratorluğunu da etkilemişti. Önce İngiltere ve Fransa gibi medeniyet safında başlamış, iç-kargaşalık kendi kaderini bambaşka yöne çekmişti. Birçok kendilerine doğrudan Türk demeseler de Türkçe konuşan, aynı adet ve ananelere sahip topluluklar bu arada kendilerini bu ortamda en iyi şekilde yararlanmak kavgasında idiler. Çarlığı eski haşmetiyle diriltmek isteyenlerle mücadele ederlerken uzaklarda, adını duydukları İstanbul'daki idarecilerle ilişkileri de azalmış olsa da bir şeyler duyuyorlardı.

Artık Türk olduklarının da şuurunda olan bazı Türkistanlılar, daha çok Kazaklar Türk kardeşlerinin kavgasına ilgi duyuyorlardı. Bunlardan biri **Mağcan Cumabay** olup (1893-1938) "*Uzaktaki kardeşime*" adlı uzun şiirinde çok kimsenin hislerine tercüman olmuştu. İlk iki ve son üç dördlüğü şöyledir:

*Uzakta ağır azap çeken kardeşim
Solmuş lâleler gibi kuruyan kardeşim
Etrafını sarmış düşman ortasında
Göl gibi gözyaşı döken kardeşim*

*Önünü ağır kaygı örtmüş kardeşim
Ömrünce yaddan cefa görmüş kardeşim
Hor bakan, yüreği taş, kötü düşman
Diri diri derini soymuş kardeşim
(8 kıta)*

*Ey Pirim! Ayrıldık mı ulu bütünden?
Dağılıp yılmayan yağın oklardan
Türk'ün pars gibi yüreği varken
Korkak kul mu olduk düşmandan sinen*

*Kudretli olmak isteyen Türk'ün canı
Gerçekten hasta mı, bitti mi hali?
Yürekteki ateş söndü mü kurudu mu?
Damarında kanayan atalar kanı?*

*Kardeşim! Sen o yanda, ben bu yanda
Kayğıdan kan yutuyoruz, bizim adımıza
Lâyık mı kul olup durmak? gel gidelim
Altay'a atadan miras Altın tahta*

Türkistan'da bir kısım Türkler de Mustafa Kemal Paşa'nın buralara gönderdiği İ. Suphi Soysalloğlu (1884-1967) vasıtasıyla Türk-Yunan mücadelesine katkıda bulunmak istemişlerdi. Birçok nakdi yardımdan söz edildiği gibi, İzmir'e girecek Türk kumandanına verilmek üzere bir de tarihi bir kılıç yollamışlardı.

Abdülkadir İnan (1889-1976) bu yıllarda, Türkistan'da kendilerini askeri ve siyasi bakımdan ispat etmek isteyen Türk asıllı idarelerle birlikte idi. Aynı günlerde Türk Halifesinin damadı ve komutanları da gelmişlerdi. Bunlardan birisi Cemal Paşa (1878-1922), sık sık şöyle yapın böyle yapın diyerek mahalli yöneticilere müdahale etmek istemiş. Bizimkilerin canı sıkılmış. "*Siz burada ne yapıyorsunuz, gidin memleketinize Yunan İzmir'e çıkmış, Ankara üzerine yürümekte imiş. Bizim işimize karışmaktansa gidin kendi ülkenize yararınız olsun.*"

Abdülkadir İnan'ın, Atatürk'ün bir akşam yemeğinde anlattığına göre Cemal Paşa bu söylenenlere şöyle cevap vermiş: "*Bizim gitmemize gerek yok, orada kudretini yakından bildiğimiz Mustafa Kemal Paşa var ve O bu işi mükemmel başanır, hem gidersek biz ona ayak bağı olabiliriz.*"

Yüzbaşı Şerafettin

16 Ağustos
1919

Batı Anadolu'nun tamamında direnişin örgütlenmesi amaçlı Alaşehir Kongresi çalışmalarını tamamladı ve Sivas Kongresi'ne gönderilecek temsilcilerini seçti.

4 Eylül
11 Eylül
1919

Sivas Kongresi toplandı. Sivas Kongresi'nde alınan kararlar, daha önce gerçekleştirilen Erzurum Kongresi kararlarını genişleterek tüm ulusu kapsar bir nitelik kazandı ve yeni bir Türk Devleti'nin kuruluşuna temel oldu.

Kongre aynı zamanda Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilk kurultayı olarak kabul edilmektedir. İrade-i Milliye gazetesinin çıkarılmasına bu kongrede karar verilmiştir.

Kongrede kabul edilen ve alınan kararlar daha sonra İstanbul Meclisi'nde de aynen kabul edilmiş ve Misak-ı Milli olarak dünyaya ilan edilmiştir. Bu durum padişah ve İngilizlerin hoşuna gitmediği için son meclis dağıtılmış ve bazı milletvekilleri Malta'ya sürgüne gönderilmiştir.

30 Eylül
1919

Damat Ferit Paşa'nın görevden alınmasıyla ilk sadaret döneminin sona erişti.

Yangın sonrasında İzmir çaresiz ve yoksul kaldı

Giresun Üniversitesi Eynesil Kamil Nalbant Meslek Yüksek Okulu öğretim görevlisi tarihçi Mevlüt Kaya, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde tez ödevi olarak üstlendiği İzmir Yangını konusunu, mezun olduktan sonra daha da geliştirerek, sonunda "1922 İzmir Yangını ve Yapı Bunalımı" başlıklı bir kapsamlı esere dönüştürdü.

Bilge Karınca Yayınevi tarafından 2013'te basılan bu

eser, yangın sonrasında İzmir'in içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal kaotik ortamı, kentsel bunalımları ve yapısal çöküntüyü araştırarak dalında önemli bir çalışma olarak raflarda ve arşivlerde yerini aldı. Bizim de çok önem verdiğimiz ve takdir ettiğimiz bu çalışmanın bir Anadolu çocuğu tarafından gerçekleştirilmesi önemlidir.

İZ gazetesi 100.Yıl ekinde yangından sonraki kentsel süreci de Mevlüt Kaya'nın kaleminden aktarmak istedik.

Mevlüt Kaya

Tarihçi

İzmir küllerinden doğdu

İzmir'de kurtuluş sevinci, ilk zamanlarda yangının acısını bastırır da sonraki dönemde hem sivil halk hem İzmir yerel yöneticileri hem de Ankara hükümeti, yangının getirdiği kara tablo karşısında çaresizlikle karşı karşıya kaldı

YANGIN YILLARINDA İZMİR

1922 Yangınının yarattığı tahribatın çapının anlaşılabilmesi açısından, yangından önceki göstergelerin durumunu da göz önünde bulundurmak gerekir.

1918 yılında, İzmir merkezinde hanelerin durumu şöyleydi:

Müslümanların uhdesinde 21.050, Musevilerin 1.503, Ermenilerin 3.167, Rumların 11.382, ecnebilerin 9.663 olmak üzere toplamda 46.765 hane mevcuttu.

Aynı tarihte İzmir merkezinde bulunan bekâr odalarının durumu da şu şekildedir: Müslümanların uhdesinde 322, Musevilerin 78, Ermenilerin 50, Rumların 123, ecnebilerin 68 olmak üzere toplamda

641 bekâr odası bulunuyordu.

İşgal öncesi İzmir'de üretimin arttırılması ve sanayinin geliştirilmesine ihtiyaç vardı. Çünkü İzmir ekonomisi, Avrupalı ürünlere bağlı kalıyordu. Yerli üretimin yöre ekonomisinde hâkim olamaması hem üretici hem de tüketicinin şikâyetçi olduğu bir durumdu. Bunu önlemek adına tek çözüm, toprakların sanayiye yönelik olarak işletilmesi ve makineleşmenin arttırılmasıydı. Üreticiler artık, el tezgâhlarıyla rekabetin asla sağlanamayacağını bilincindeydi.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde durum aynı seyri izledi.

İzmir, yangının ardından uzun bir süre ekonomik kriz yaşadı. Krizin yarattığı malî dalgalanmalar sürerken öte yandan, imar bütçesinin yaptığı genel hesaplamalar açıklanmıştı: İmar bütçesi '14 kûsur milyon' civarında bir paraya tekabül ediyordu. Bu-

nun büyük bir kısmıyla köyler inşa edilecek, harap düşen şehirlerde onarımlar yapılacaktı.

Bütçeden henüz, 'İzmir Yangını' sonrasında tahrip olmuş yerlerin tümü için cevap alınamıyordu. Hem İzmir'in hem de ülke genelinin ekonomisi oldukça zayıftı. Bu sıralarda, İmar Vekili bir açıklamada bulunuyordu: "Bütçeyle gelecek sene muhacir kabul edeceğimize göre yapmıştık. Onun için on altı milyon lira tahsisat istiyorduk. Hâlbuki ahiren gelecek sene muhacir kabul etmeye karar verildiğinden şimdi ona göre hazırlanıyoruz..."

Evsiz kalmaktan ziyade gıda ihtiyacını karşılayamayan birçok aile vardı. Ülke genelinde yaşanan yiyecek bühranının İzmir'e etkilerini, dönemin gıda fiyatları en açıkça ortaya koyuyordu. 1923 sonlarında 'levazım-ı beytiye'nin piyasa fiyatları oldukça yüksekti.

Gıda fiyatlarında haftalık yüksek dalgalanmalar oluyordu. Hububat ve kuru sebze çoğunlukla dışalimla elde ediliyor, fiyat konusunda istikrar sağlanamıyordu. Savaşlardan ve ardından yaşanan yangınların tahribatından bunalmış olan halk, iş kaygısının yanı sıra *aş kaygısı* da çekiyordu. İşgal, yangın, mübadele ve ekonomik bunalım gibi zorlu aşamalar geçiren İzmir'de yaşam standartlarını *karın doyurabilme* olanakları belirliyordu. 1925 yılı pazar piyasasındaki gıda fiyatlarındaki orantısız yükseliş yangın sonrası ekonomisi hakkında fikir vericidir.

ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

Dâhiliye Nezareti, İzmir merkezinde bir itfaiye teşkilatının kurulmasını uygun görse de bütçe yetersizliği buna izin vermiyordu. Oysa Osmanlı döneminde sigorta şirketleri itfaiye teşkilatları kurma işine yönelmişlerdi. Royal ve Sen adını taşıyan sigorta kumpanyalarının kurduğu itfaiye

teşkilatının başına, 1897 yılında Macaristan'dan getirtilen **Greskoviç** geçirildi. Kumpanyalar tarafından seçilen beş kişilik heyetin idaresinde; 2 mülazım, 3 çavuş, 16 tulumbacı, 2 muavinden oluşan bir ekip oluşturuldu.

Ayrıca, bu itfaiye teşkilatının bütün masrafları sigorta kumpanyaları tarafından karşılanıyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında da İzmir'in en çok üzerinde durduğu konu itfaiyecilikti. Belediye Başkanı Uşakızade Muammer Bey zamanında gerekli adımlar atılarak itfaiyeci kadrosu 40'a yükseltildi.

İzmir Yangınının zarar bilançosu büyüktü. Evler, eğitim kurumları, hanlar, işyerleri, yollar, sağlık kurumları, oteller ve daha birçok mesken yangınla tahrip olmuştu. İzmir'in ihtiyaçları arasında barınma, eğitim, sağlık, gibi ihtiyaçlar başı çekiyordu. Sosyo-ekonomik diriliş gerçekleştirilmek için, idarecilerle halkın elbirliğiyle çalışması her alanda en gerekli koşuldu.

Yangından sonra yoksullar çoğaldı. Mesken-sizlik, kıtlık, paranın hızla değer kaybetmesi ve bozuk asayiş toplumun sancılarını şiddetlendiriyordu. Yangının yarattığı harabeler, İzmir'in en meşhur suç mahalli haline gelmişti. Evler, resmi daireler, oteller, hanlar, işletmeler, işyerleri ve benzer meskenler yangınla yok olmuştu. Ancak İzmir kendi kendine yetmezken, kent dışından göçmen kitlelerin geleceği haberleri İzmirilileri endişelendiriyordu.

Yangınla, camiler ve kiliselerden bazıları kullanılamaz hale geldi. Cami, hayrat ve vakıf gelirleri bu tahribattan olumsuz etkilenmişti, halk bu olumsuzluğun da tesirlerini hissetti: "İzmir, Ma'bet ve Müessesat-ı İslamiye ve akarat tahribatı: 219.000, Mefruşat (lira): 120.000, Mecmu-ı tahribat (lira): 339.000"

22 Ekim 1919

Mustafa Kemal Paşa, Rauf Orbay ve Bekir Sami Bey'in (Heyet-i Temsiliye) Amasya'ya gelen Osmanlı hükümeti Bahriye Nazırı Hulusi Salih Paşa ile görüşmeleri sonucunda Amasya Protokolü imzalandı. Anlaşma ile İstanbul Hükümeti Temsil Heyeti'ni resmen tanımış oluyordu.

29 Ekim 1919

Fransız ordusu birliklerinin İngilizlerin yerini alarak Maraş'ı işgali.

31 Ekim 1919

Kahramanmaraş'ta düşmana ilk kurşunu atan Sütçü İmam direnişi başladı.

21 Kasım 1919

Fransız ordusu birliklerinin Mardin'i bir günlük işgal denemesi, şiddetli direniş karşılaştıklarını fark ederek aynı gün şehri terk etmek zorunda kalmaları.

27 Aralık 1919

Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya geldi.

7 Ocak 1920

Türkoğlu'nun Fransız işgalinden kurtuluşu.

ŞEHİR NÜFUSU

Yangının ardından kent merkezinin nüfusu, 350.000'den 130.000'e düştü. Bu düşüşte bölgeden giden gayrimüslimlerin rolü önemlidir. Rumeli'den getirilen 30 binin üzerindeki mübadille nüfus boşluğu belirli ölçüde doldurulmaya çalışıldı. 1922-1926 döneminde, vilayet ve belediye yönetiminin dörder defa el değiştirmesi İzmir'in yeniden yapılanmasında *istikrarsızlık* yaratmıştı. 1925-1928 döneminde kısa süreli bir istikrar sağlanabildi.

1925'teki imar planıyla Gazi Bulvarı'nın açılma ve Cumhuriyet Meydanı'nın düzenlenmeye başlanması, kentin kanalizasyon haritasının çıkarılması, telefon hattı, mezbaha ve yeni meskenlerin yapımının hızlanması istikrarı hissettiren gelişmeler oldu.

İzmir'de 1922'ye kadar aydınlanma havagazı ile sağlanmaktaydı. Büyük yangın, havagazı şebekesini tahrip etti. Yangından önce havagazı tesisatının 9000 abonesi varken, yangından sonra 500 abonesi kalmıştı. 1923'te İzmir'in aydınlanma sorununu kısa sürede çözebilecek bir kuruluş yoktu.

Kimya sanayi kategorisinde bir havagazı şirketi bulunuyordu ve yukarıda adı geçen müesseseler gibi, motor gücüyle çalışıyordu. Beygir gücü ise 128 idi. Üretim yerleri Ankara sineması (Türk ve İtalyan ortak) hariç, 1923 yılında tamamen Türklerin elindeydi.

Çalışmalar giderek hızlandırıldı ve 1924'e gelindiğinde şehirde hem havagazı hem de elektrikle aydınlanma sağlandı.

İzmir Ticaret Odası binası da yangınla tahrip olmuştu. Ancak, milli tüccarların 1927 yılındaki girişimleriyle, İzmir Ticaret Odası binası yeniden inşa edildi. Yangın yıllarına bakıldığında; İzmir İktisat Kongresi'nin toplanacağı ve dolayısıyla belli bir masrafin gerektiğine dikkat çeken oda, valilikten istediği nakdi yardımı (1000 lira) alamamıştı. 1922 yangınına kadar gayrimüslimlerin elinde olan oda, artık Türklere aitti.

Birçok zorluğa rağmen **Türkiye İktisat Kongresi** toplanarak dünyaya bir mesaj vermişti: *"Uygar başka uluslar kadar uygundur"* ve *"Milletimiz mazisinden değil, artık istikbalinden mes'uldür."*

Kurtuluşun önce İzmir'de işyerlerinin çoğu yabancıların elindeydi: Sigorta şirketleri, avukat büroları,

Türk ordusu İzmir'i kurtarmaya geldiğinde, işgalci güçler ve bunlara yardımcı olan Ermeni örgütleri şehri ateşe vererek çekilmeye başladılar. 13 Eylül'de İzmir yakıldı. İmar ve iskânın, mimarîde kullanılan malzemelerin ve dar sokakların, yangının büyümesinde büyük rolü olmuştu

bankalar, kafeler, komisyoncular, şekerci ve pastacılar, ayakkabıcılar, pamuk işletmeleri, dericiler, zahireciler konfeksiyoncular, oteller, dikiş makinesi kurum ve acentesi, manifaturacılar, doktor yazıhaneleri, çeşitli tüccar mekânları, sigara kâğıtçıları, eczaneler, hırdavat dükkânları, meyan kökü işletme yerleri, lokantalar, terziler, züccacıyeciler, incir, pamuk ve susam tüccarları, kuru yemiş iletmeleri, pamuklu basma işletmeleri, yağhaneler, şarap ve likör işletmecileri. Yangının ardından başlatılan yeniden yapılanma sonrasında her alanda yerleştirme gerçekleşti.

YAPILANMA HAMLELERİ

İzmir için çok önemli bir ticari merkez olan fuar alanı yangının enkazından arındırılarak, saygın ve modern hale dönüştürülüyordu. Fuar katılacak olan yerli ve yabancı kuruluşlar için, Mimar Necmettin Emre ile Mimar Vedat Ar tarafından 14 büyük pavilyon inşa edilmişti. 1929-1935 yılları arasında İzmir fuarının katılımcı sayısı şöyleydi:

1929: Fuar açıldı. Katılımcı yerli-yabancı firmalar ile katılımcı sayısı kayıtlarda yoktur.

1932: Fuar milli mahiyette hizmet verdi. 21 yerli, 48 yabancı firma ile 164.311 ziyaretçi katıldı.

1933: Fuar milli mahiyette hizmet verdi. 23 yerli, 50 yabancı firma ile 168.877 ziyaretçi katıldı.

1934: Irak, İngiltere, S. Rusya katıldı. 30 yerli, 66 yabancı firma ile 286.259 ziyaretçi katıldı.

1935: İran, İtalya, S. Rusya, Yugoslavya ve Yunanistan katıldı. 38 yerli, 208 yabancı firma ile 311.009 ziyaretçi katıldı.

1926'da Amerikan basınında yer alan bir makale, İzmir'de tartışma yaratmıştı: *"Türkiye Dört Senede Ne Yaptı?"* Henüz ekonomik sorunları sürmekte olan Türkiye, Anadolu'daki yangınların ardından, şehirlerin yeniden yapılanması için birçok ülkeden yapı malzemesi ithal ediyordu. İzmir'de büyük bir kereste buhranı yaşanıyor. Ülke ithal ettiği yapı malzemelerini gerekli ölçülerle kullanabilecek teknik elemana sahip değildi. Bu durum şehirde yapılanma ve kalkınmanın hızını düşürüyordu. Mevcut kamu çalışanları ise ekonomik durumlarından memnun değildi.

Bu yıllarda bir gazetenin fiyatı ise 3-5 kuruş civarındaydı. Yangından zarar gören kurum ve kuruluşlardaki birçok personel işsiz kalmıştı. Personel sayısı azalırken, hizmet kalitesi de düşmüştü. 1923 yılında Türkiye'de 1.655 sağlık personeli vardı. Kişi başına düşen sağlık personeli sayısı ise 7.500 civarındaydı. 1923'ten sonra başlayan ve yıllarca süren un ve ekmek bunalımlarının gündelik yaşamı açmazla sürüklediği bir gerçektir.

Ziraat Bankası, İzmir ve İstanbul'da üreticilere ve tüccarlara maddi destek sağlamaya başladı. Yangında mal ve mesken kayıpları yaşayan tüccarlar, bankanın yardımlarıyla biraz toparlanmış olacaktı.

Yirmi milyon sermaye ile bir imar bankasının kurulması teklifi, kurtuluş sürecinde yangınla tahrip olan kentler için teselli kaynağı olmuştu. Yangının

Yangın, şehir merkezinde; sahil boyu 2.5 km., kıyıda içe doğru ise 1 km. uzunluğunda bir alana ulaşmıştı. Fatura oldukça ağırdı. Tarihsel süreçte İzmir, ekonomik anlamda belki de bu kadar çaresiz kalmamıştı.

enkazını kaldırarak kurum binalarını yeniden tesis etmek, bundan sonrası için atılacak en önemli adımlardan biriydi. Mevcut sandıklar ıslah edilerek yeni bankaların kurulması planlanıyordu.

1926'da İzmir'de, Mimar G. Mongeri tarafından **Osmanlı Bankası** inşa edildi. Bina, I. Milli Mimari Dönemi yapılarındandı ve Ankara'da bulunan Osmanlı Bankası'nın bir benzeriydi. 1928'de **Türk Ekonomi Bankası**'nın, 1930 yılında **İzmir Ziraat Bankası**'nın da yapılmasıyla şehirde önemli gelişmeler yaşandı.

Yangın öncesi yıllarda belediyenin birçok gelir kaynağı mevcuttu. Meskenlere endeksli sürekli gelirlerin önemli bir kısmı yangınla yok oldu. Belediye bütçesi yangının enkazı karşısında yetersiz kalmış, çözüm ise yeni kurulan birliklerden beklenir hale gelmişti. 1926-1927'de İzmir'de **Harikzedeler Birliği Cemiyeti**'nin yeniden yapılanma adına önemli faaliyetleri olmuştu. Ayrıca Mühendisler Muallimler Birliği kurularak, şehrin yapılanmasında düşünce ve faaliyet adına etkin bir adım atıldı.

Yeniden yapılanma döneminde, kurum binalarının inşası için malzeme ve uzman konusunda dış-alım gerekiyordu. Dış-alım, yüksek meblağlarda döviz gerektiriyor, dışalımlarda çoğu kez kullanılan İngiliz Sterlini yükselişini sürdürüyordu.

Yangından sonra 60 civarında okulun onarım ve diğer giderleri için 1923 yılında 555.000 kuruş harlandı. Üç adet hastaneden birinin inşaatı sürüyordu. 1927'de bu hastanelerdeki personellerin maaşlarının ödenmesinde sıkıntı yaşanıyor. Aynı yılda İzmir'de çeşitli statülerdeki kurum ve kuruluş binalarının sayısı 140'a ulaşmıştı.

İzmir'in yenilenmesi hususunda şehir yöneticileri **İş Bankası**'nın desteğini almak istiyorlardı. Maliye Nezareti'nin kefaletlik etmesiyle istikraz sağlanabildi. Haziran 1929'da İş Bankası ile İzmir Belediyesi arasında anlaşma imzalandı. İzmir bundan payına düşeni on taksitte ve yüzde 8 faizle geri ödeyecekti. Alınan 2.000.000 lirayı, Dâhiliye Vekâleti ilgili kanunun verdiği yetkiyi kullanarak, şehrin inşaa ve onarımı için tasnif etti.

Şehirde kamuya ait her türlü mesken ve tesisat yenileniyordu. Kadifekale'ye bir su deposu yapılıyor, havagazı fenerlerinin sayısı arttırılıyordu. 1925'te zirveye ulaşan ekmek buhranı, telefon ve tramvay yetersizliği gibi başlıca sorunlar yavaş yavaş çözülmüyordu. Yeni yollar yapılıyor, ulaşım iyileştiriliyordu.

İzmir, yangından sonra yaşanan tüm ekonomik sorunlara karşı yerli üretimin gerekliliğinin bilincindeydi. Milli Ekonomi ideali zaten Türkiye İktisat Kongresi'nde açıkça ifade edilmişti. 1925 yılı inşaat malzemeleri fiyatındaki aşırı yükseliş de yerli üretime yönlendirici bir durum haline gelmişti.

GÖÇMENLERİN İSKANI

1921-1927 döneminde İzmir şehrine göçmen sifatiyle 30.095 kişi geldi. Millî Mücadele döneminde işgal altında bulunan yerlerden, başka yerlere kayan nüfusun yerleştirme, denetim ve çeşitli sorunlarıyla Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'ne bağlı bulunan Muhacirin Müdüriyeti ilgileniyordu. 13 Ekim 1923'te Mübadele, İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuş, 15 Ekim 1923'te yapılan bir seçimle İzmir mebusu Mustafa Necati Bey, bakanlığa atanmıştı. Mustafa Necati Bey, bu yönde tüm yurttaki olduğu gibi, doğduğu şehir İzmir'de de çok önemli çalışmalar yaptı.

Lozan Mukavelenamesi'nde, ahali mübadelesi için bir bütçe oluşturma kararı alındı. Dâhiliye Vekâleti bütçesinden 3.000.000 lira ayırdı. Maliye Vekâleti, icra vekilleri heyetine tebligat vererek bu bütçenin, ilgili makama memur atamaları, sevk, işe, iskân, tamirat, inşaat ve tedbir-i sıhhiye masrafları için ayrılmasını sağladı.

1924'te İzmir İskân Müdürü İhsan Paşa, aynı yılın mayıs ayı sonuna kadar şehre gelecek olan 43.000 göçmen için gerekli hazırlıkların tamamlandığını ifade etti. Yerli halk, bundan rahatsız değildi ancak iyileştirmede önceliğin kendilerine verilmesini beklemekteydi. Sürecin devamında Torbalı'da yaşanan depremle şehirde mesken ihtiyacı bir kez daha arttı.

1924'te Yunanistan'dan İzmir'e gelen Müslümanların geride bıraktıkları mallarla ilgili, İmar ve İskân Müdüriyeti tarafından bir bildiri yayınlanarak mübadillere duyuru yapılmıştı. Bildiriye göre; geride kalan malların karşılığı, *"Yunanlardan ne surette ve hangi şartlardaki beyannamelerle alınabilir"* konusu-

na çözüm bulunmaya çalışılıyordu. Çünkü hem ülke genelindeki hem de İzmir'deki mal ve meskenler, iskân açısından yetersizdi.

Cumhuriyetin ilk on yılında, ülkeye gelen göçmenler için 100.000 kadar konut inşa edilmiş, bu sayı İkinci Dünya Savaşı yıllarında 132.150'ye çıkarılmıştı. Bu da 1960 yılına kadar göçmenler için yapılan meskenlerin yüzde 77'sini oluşturmuştu.

Göçmenlerin Rumlardan kalan evlere yerleştirilmesi ve bazı kitlelerin izinsiz olarak bu evlere girmesi, füzuli işgal sorununu gündeme getirdi. İskân teşkilatı, bu hususta eleştirilere hedef oluyordu. Hükümet ise iyileştirme kanunlarıyla, imkânlar çerçevesinde halkın refahı için çabalıyordu. 1924 yılında tesis edilen Emin ve Hilmi Bey'ler önderliğindeki Türk İmalat ve İnşaat Şirketi; inşaat, fabrika, mobilya ve kapı-pencere yapım işlerini üstlenmişti. İzmir merkezli olan ve bazı yerlerde şubeleri bulunan bu şirketin amacı, memleketin imarına katkıda bulunarak, sanayinin gelişmesinde etkili olmaktı.

Aynı yıllarda, mesken ihtiyacının karşılanması için, hanlar odalara bölünerek evlere dönüştürüldü. Şehre gelen evsizler için bu bir çözümdü.

Ancak yerli olduğu halde evi olmayanlar da vardı. Yoksulluğun tırmanışa geçtiği bu dönemde, şehirde bir yıllık ev kiralari, savaş yılları öncesindeki bir evin satış fiyatı kadardı. 1930 yılında ev kiralari, 1914 yılına göre 16,5 kat artmıştı.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, zirai ürünlerin piyasadaki yerini tersyüz etmişti. Köylü şehre mal indiremiyor; şehirli de ihtiyaçlarını karşılayamıyordu. Kalkınmaya çalışan İzmir, devlet bütçesindeki sıkıntılar yüzünden dalgalı piyasadan da faydalanamıyordu. Bu dönem, İzmir için ne kadar ağır ise, ülke için de o kadar ağırdı. Dış ticaret sorunluysa, ülke neredeyse ihracatının 5-6 katı kadar ürün ithal ediyordu.

İzmir mesken bunalımıyla meşgulken, Türk Lirası değer kaybetmeye devam ediyordu. Rakamlar akşamdan sabaha büyük değişiklikler gösterebili-

yordu. Dış-alımı zorunlu olan yapı malzemeleri malî krize kapı açıyordu. Örneğin 1927'de, ithal edilen çimento için, 6.8 milyon TL, 1932 yılında ise 1.4 milyon TL harcama yapılmıştı. Bu durum, İzmir'in mesken bunalımını bitirecek sürecin şartlarını daha da ağırlaştırdı. 1927-1928'de 14 kaza, 27 nahiyeye ve 660 karyeden oluşan İzmir'in, 1926-1927 yıllarındaki geliri 2.434.171 lira idi.

Yangın sonrası hazırlanan kent planları dâhilinde, İzmir'de ilk yılda 290 bina yapıldı. 1926 yılında 420, 1927 yılında ise 320 bina yapılabildi. 1928 yılına gelindiğinde, belediye 940 yeni binaya ruhsat vermişti. 1932 yılında ise çalışmaların hızlanmasıyla 575 ev inşa edildi. Yaşanan inşaat malzemesi bunalımının mesken inşasındaki olumsuz etkisi kaçınılmazdı. Fiyatlar giderek yükseliyor, piyasada az bulunan ve karaborsaya düşmüş olan *levazimat-ı inşaiye* mesken bunalımını artırıyordu. Çimento, demir ve kereste bunalımı salgın bir hastalık gibi şehri sarmış, imar ve iskân işlerini erteletmişti. Resmi ve sivil meskenlerin yapımı, olması gerekenden daha çok zaman alıyordu.

Dönemin basınından elde edilen bilgilere göre; 1923 Eylül'ünde İzmir şehrinde emval-i metruke-den kalma 10.000 civarında mesken vardı. Bunlara 50.000 aile yerleştirilecekti. Ancak bunların büyük bir kısmı harap haldeydi. Onarımı içinse en az 2-3 milyon lira gerekiyordu. Bu para şehir bütçesini aşıyordu. Devlet bütçesinden bu miktarda bir yardım beklemek de beyhüdeydi. Çünkü bu tür acil ihtiyaçları olan sadece İzmir değil, Çanakkale, İstanbul ve Anadolu'nun her yanında birçok şehir vardı. Bütçeyi çıkmaza sürükleyen ve şehir işlerinin karışık olduğu bu yerlerde, muhacirlerin başka ihtiyaçları da vardı: Mal ve gayrimenkuller. Zor bir vapur yolculuğuyla taşınan muhacirlerin büyük çoğunluğuna Ekim 1923'te, elli dönümü geçmemek şartıyla, arazi verileceğine dair karar alınmıştı.

1929 yılında **Dünya Ekonomik Bunalımı'nın** ağır yansımalarıyla, ekonomik yetersizliği zirveye ulaşan

İzmir'de emval-i metruke işleriyle ilgili sancılar daha da artmıştı. Metruk Mallar İdaresi'nden çoğu kişi şikâyetçiydi. İzmir İskân Dairesi'nin kayıtlarına göre, İzmir sınırları dâhilinde 60.000 mübadil vardı. Bunlara ait 7000 dosyadan, yıllardır ancak 550 dosyanın işlemi yapılmıştı. Bu yönde basına yansıyan isyanlar, iskân işlerinin gerektiği biçimde halledebilmesi için "*iş bitirici*" nitelikte bir çalışma gerçekleştirilmesi yönündeydi.

İzmir'in imar ve inşaa faaliyetlerinde, resmi kuruluşlar kadar özel teşebbüsler de etkindi.

SOSYAL YAPISI DEĞİŞTİ

1922 İzmir Yangını, son asırda İzmir'in sosyal yapısını değiştiren önemli bir olaydı. Yunan işgalinin bitişi ve yabancı unsurların şehirden çekilmeye başlaması, şehirde kısa süreli bir nüfus boşluğu yaratsa da ardından kitleler halinde göçmenler iskân edilerek bu nüfus boşluğunu doldurmuşlardı.

İzmir'in yeniden inşası, şehir idaresinin ekonomik ve politik yönden zayıfladığı ve aynı zamanda ülke bütçesinin güçsüz olduğu dönemlere tesadüf etmişti. İzmir'in işgalden sonra yaşadığı en büyük talihsizlik, belki de buydu. İç mali krizlerin yanı sıra 1929'dan itibaren hızla dünyayı saran büyük ekonomik bunalım, şehrin yeniden inşasını geciktiren etkenler arasında yer aldı.

Yangından sonra, mimaride millileşme yolunda önemli adımlar atılmıştı.

Bu süreçte, çoğu şehri yangınlardan tahrip olmuş Anadolu, kalkınmada yerli üretimin önceliğine inanmıştı. Kentleşmenin hızlı ve modern bir biçimde gerçekleşmesi için Avrupaî kent planı tarzları incelendi. Gerekli bulunan örnekler alındı ve Anadolu çağdaş bir görünüme bürünmeye başladı. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin köklü tarih ve kültüründen beslenen geleneği dikkate alınarak uygarlık yolunda şehirler yükseldi. **Yanık tüm Anadolu şehirleri gibi, İzmir de küllerinden doğdu."**

SOYGUN İDDIALARI

Bazı kişiler Emperyalizmi görmemezlikten gelirler. İzmir'i Türklerin yaktığına, etnik temizlik yapıldığına ve yangın sonrasında Rum-Ermeni malların yağma edildiğine dair kesin ve tartışılmaz hükme inanan yazar Talat Ulusoy, TBMM tutanaklarını da kendine göre yorumlayarak şu iddialarda bulunmuştur:

".. Cumhuriyet" kurulmuştur. 21 Haziran 1924 tarihli Akşam gazetesi "**İzmir'de Neler Bıraktılar?..**" başlıklı, birinci sayfadan verdiği haber içinde "yangında yanmamış" yapılarla ilgili şu bilgiyi aktarır:

"Terkedilmiş mallar olarak 12.278 hane, 2831 mağaza, 89 fabrikadır. Ayrıca insan değiş tokuşuna (mübadele) dahil edilecek İzmirililerin terk edilmiş malları şu miktardır: 19.687 hane, 2173 dükkân ve mağaza, 79 fabrika, 2 hamam, 1 hastahane.

Son olarak Ermeni ve Musevilerin "bıraktıkları" (!) mallar sayılır: "1600 hane, 648 dükkân, 10 fabrika. Ecnebilerin (yabancıların) terk (!) ettikleri malların tespiti ise henüz bitirilememiştir!

Ve yüz yıldır bu topraklarda "haram mal" paylaşımı kavgası sürer gider. Kurtuluşun ve Kuruluşun yağmacı ve soyguncularının yakasına yapışamaz ve bu Cumhuriyet tarihi boyunca "yol" olur: Çalan kurtulur!

Gelelim düşünce ayrılığı noktasına: En "**vicdanlı İttihatçı**" yağma yapılsın ama "**ganimet**" kişilerin değil "**devlet**"in olsun der. Bunlara "**devrimci-devletçi**" diyelim. İttihatçıların arta kalanı, "**yağma**" yapılsın ve "**ganimet**" benim olsun, der. Bunlara da kimileri "**serbestiyetçi**" diyelim. Ama sonuçta ikisi de Çanakkale, Sarıkamış, İstiklâl Harbi hamaseti üzerinden yedikleri "**haram**"ı "**zafer**" ile taçlandıran İttihatçılardır.

Son söz: Demek ki "**Zulmün üstü zaferle örtüldüğü**" zaman yalnızca zalim kahraman olmuyor, hırsız da "**aklanıyor**." (Talat Ulusoy - İzmirizmirnet - İzmir Hatırlıyor - 14 Eylül 2015 - 9 Eylül 1922: Büyük İzmir Soygunu.)

**Melih
TİNAL**

Prof. Dr.
Tarihçi

İşgal döneminde İzmir Mekteb-i Sultanisi*

İşgal günü İzmir Mekteb-i Sultanîsi Yunan topçu askerleri tarafından işgal edildi ve Mekteb-i Sultanî'ye diğer kamu binalarındaki gibi Yunan bayrağı çekildi. Onların bütün kabahati bir gün önce "Maşatlık Mitingi"ne çağrı bildirisini dağıtmış olmalarıydı

14 Mayıs 1919 sabahı İzmir Valisi İzzet Bey'e ve 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa'ya Amiral Calthorpe'den gelen notada Yunanlıların İzmir'e asker çıkaracakları belirtildi. Yunanlıların İzmir'i işgal edeceği ve Bab-ı Ali'nin buna kayıtsız kaldığı haberi kısa zamanda duyuldu. Çeşitli kaynaklardan bunu öğrenen Türkler, Rumlar ve İtalyanlar haberi şehre yaymışlardı. İzmir'de bundan başka hiçbir şeyin sözü edilmez oldu. İzmir'in asker ve sivil Türk aydınlarından birçoğu, haberi duyar duymaz bunun gerçeğe uygunluk derecesini araştırmak, ayrıntıları öğrenmek amacıyla Kolordu Karargahı'nın, Sarı Kışla'nın ve Vilayet Konağı'nın bulunduğu Konak Meydanı çevresinde toplanmış bir çeşit "Halk Meclisi" oluşmuştu. Aynı saatlerde kentin Rum kesimi ise Aya Fotini Kilisesi papazlarından işgal saatini dahi öğrenip hazırlıklarını buna göre buna göre sürdürmekteydiler.

Konak Meydanı'nda toplanan kalabalığın artması üzerine İzmir Mekteb-i Sultanîsi öğretmenlerinden Mustafa Necati, halkın İzmir'in işgal edilip edilmeyeceğini tartıştığı bir anda, "Bu böyle olmaz! Haydi şu mektebe girip konuşalım. Sonra hükümete kat'i bir müracaatta bulunalım" çağrısında bulundu. Bu teklif sonrasında "Sultanî" binasına geçildi. Batı Anadolu'nun işgali sırasında ilk direnişi başlatacak olan ve Kuva-yı Milliye ateşini tutuşturan yurtseverler arasında şu kişiler bulunuyordu:

Mahumi Sadık, Mahmut Reşat, Avukat Fuad Hayrettin, Miralay Süleyman Fethi Bey, Miralay Kazım (Özalp), Jandarma Subayı Mümin Bey, Morali-

zade Halit ve Nail Neyler, Ragıp Nurettin (Ege) Bey, Gazeteci Hasan Tahsin Bey, Mekteb-i Sultanî öğretmenlerinden Mustafa Necati Bey, Vasıf (Çınar) Bey, Lise İkinci Müdürü İsmail Habib (Sevük) Bey, Süleyman Ferit (Eczacıbaşı) Bey, Mevlevi Şeyhi Nureddin Efendi Feşizade Halim Bey ve Vilayet Memuru Enver Bey.

Mustafa Necati'nin çağrısı üzerine İzmir Mekteb-i Sultanîsi binasında başlayan toplantı kısa zamanda tüm İzmir'de duyuldu. Toplantıya öğretmenler, Türk Ocağı'nın mensupları, yedek subaylar, doktorlar, avukatlar, tüccarlar, gazeteciler katıldı. Kurulan "İlhak-ı Red Heyet-i Milliyesi" işgale karşı barışçı yollarla direnme, hemen o gece bir protesto mitingi düzenleme gibi kararlar aldı.

Heyet bundan sonraki çalışmalarına Mekteb-i Sultanî'den ayrılarak Kemeraltı'ndaki Türk Ocağı binasında devam etti. Burada "Maşatlık Mitingi" için bir bildiri hazırlandı. "Ey Bedbaht Türk" başlığını taşıyan bildiriyle, İzmir'in haksız yere Yunanistan'a verileceği belirtilmekte ve halk Maşatlıkta düzenlenecek protesto mitingine davet ediliyordu. Kurtuluş Savaşı'nın bu ilk direniş bildirisi, yedek subaylar ve Mekteb-i Sultanî öğrencileri tarafından İzmir halkına dağıtıldı. Yunan işgalini protesto mitingi o gece Maşatlık'ta yapıldı. Birçok konuşmacı kendi çevresindeki halka seslendi. Bu konuşmacılar arasında Mekteb-i Sultanî öğretmenleri de bulunuyordu.

15 Mayıs 1919 sabahı Kordon Boyu ve Pasaport çevresi binlerce Rum ve Yunan uyruklu tarafından

doldurulmuştu. Hepsinin ellerinde, yakalarında, ağaçlarda, havagazı direklerinde boy boy Yunan bayrakları bulunmaktaydı. Saat 7.30 sıralarında ilk birlikler karaya çıkarak Punta ve Pasaport Karakollarını işgal ettiler. Saat 08.55'te Pasaport'a yanaşan Patris ve Antronistos gemilerinden çıkan Efzon Alayı Rumların coşkuları gösterileri arasında saat 11.00'de Konak'a ulaştı. Bu sırada Hukuk-ı Beşer gazetesi sahibi ve başyazarı Hasan Tahsin bu haksız işgali protesto etmek amacıyla, Efzon Alayı'na yol gösteren bayrak taşıyıcısını vurdu. Yunan kuvvetleri bu olay sonrasında çevreye ateş açmaya başladılar. Mekteb-i Sultanî öğrencileri de Efzon askerlerinin zulmünden kendilerini kurtarmadılar. İşgal günü İzmir Mekteb-i Sultanîsi Yunan topçu askerleri tarafından işgal edildi ve Mekteb-i Sultanî'ye diğer kamu binalarındaki gibi Yunan bayrağı çekildi. Onların bütün kabahati bir gün önce "Maşatlık Mitingi"ne çağrı bildirisini dağıtmış olmalarıydı.

1947-1967 yıllarında İzmir Atatürk Lisesi Müdürlüğü görevini yürüten ve işgal gününde İzmir Mekteb-i Sultanîsi'nin bir öğrencisi olan Enver Demir, anılarında işgal anında Mekteb-i Sultanî'de sınavların yapıldığını; ancak işgalle birlikte sınavların iptal edildiğini ve kendilerinin Alsancağ'a bir gemiye götürüldüklerini belirtmektedir.

Bu tarihte Mekteb-i Sultanî'de bulunan Hamit (Erdirik) Bey, Nurdoğan Taçalan'ın konuyla ilgili araştırmasına yansıyan anılarında o günü şöyle anlatmaktadır:

"Biz hepimiz ön cephe pencerelerinden uzaklaşıp, kurşun tutmayacak iç odalara çekildik. Aradan geçen zamanı tayin edemeyeceğim. Binanın demirden giriş kapısı yıkılıncasına dipçikleniyor, tekmeleniyor, açılması isteniyordu. İşte o an bir mucize imdadımıza yetişti. Sultanî Mektebi'nin yatılı öğrencilerinin sökküklerini dikmek, çamaşır ve elbiselerini ütümek için bir Rum kıza vardı. Birden ileri atıldı ve Rumca bir şeyler söyleyerek cümle kapısına koştular. Biz odadan çıkmaya cesaret edemedik. Çünkü dışarıda kıyamet kopuyordu. Rum kızın, içeri süngü takip giren askerlerin komutanı olan zabitle mücadele edercesine konuştuğunu orta kapı aralıklarından görüyorduk. Bu sırada zabitin suratında

İşgali takip eden günlerde Mekteb-i Sultanî öğretmenlerinden Mustafa Necati ve Vasıf Beyler İzmir'i terk ederek Kuzey Batı Anadolu'nun direniş merkezi olan Balıkesir'e geçtiler. Orada halkın işgale karşı örgütlenmesi için faaliyette bulundular

sert çizgiler yerine yumuşak ve güler yüzlü çizgiler hâkim oldu. Ve kız bize doğru gelmeye başladı. İkinci Müdür Kemal Bey ve Din Dersleri Hocası Abdullah Efendi'nin bulunduğu öğretmenler odasına yöneldi, düşmanda hiçbir hareket görülüyordu. Bir an hocalarımız Rum kızla dışarı çıktılar ve zabite doğru yöneldiler. Bizler biraz cesaret alarak öne çıktık. Dış kapıdan meydana çıkarıldık. Camiinin önünden Birinci Kordon'a sevk ettiler. Yerlerde şehit Türk askerleri ve sivil halk vardı. Arkamızdan gelen yerli Rumların saldırılarına asker elinden geldiği kadar engel olmaya çalışıyorduk. Çünkü üzerimizdeki elbiselerin yakalarında okulumuzun işareti vardı. Sonra Patris Gemisi'nin içine atıldık"

Yine o yıllarda Mekteb-i Sultanî'de öğrenci olan Bornova Belediyesi eski başkanlarından Ethem (Pekin) Bey'in işgal dönemine ait anılarında şu satırlar dikkat çekmektedir:

"Şimdiki Postane'nin yanına kadar geldik. Orada bir büyük bakkal dükkânı vardı. Bizi oraya soktular ve kapısına birkaç süngülü asker diktiler. Birkaç dakika sonra, Miralay Fethi Bey'i yanımıza getirdiler. Zavallı Fethi Bey'in yüzü kan içindeydi. Zito Venizelos (Yaşa Venizelos) demediği için süngü ve dipçik ile yaralandıklarını söyledi. O sırada iki İtalyan subayı geldi ve Fethi Bey'i askere götürdüler. Zavallının ertesi günü öldüğünü işittim."

16 Mayıs günü akşam saatlerinde, gemilerde ve depolarda tutulan Mekteb-i Sultanî öğrencileri ve memurlar serbest bırakıldı.

İşgali takip eden günlerde Mekteb-i Sultanî öğretmenlerinden Mustafa Necati ve Vasıf Beyler İzmir'i terk ederek Kuzey Batı Anadolu'nun direniş merkezi olan Balıkesir'e geçtiler. Orada halkın işgale karşı örgütlenmesi için faaliyette bulundular. İşgal öncesi, direniş eylemlerini düzenleyen öncü kişiler arasında yer alan bu öğretmenler Balıkesir'de "İzmir'e Doğru" gazetesini yayımladılar. Mustafa Necati Bey'in başyazarı olduğu gazete, Kuva-yı Milliye örgütlerinin güçlenmesinde psikoloji, eğitim ve iletişim açısından önemli fonksiyonlar üstlendi.

Yunanlılar İzmir'i işgale ettikten kısa bir süre sonra buraya Aristidis Steryadis adında genel bir vali tayin ettiler. Steryadis'in emri altında görev yapan bir "Fevkalade Komiserlik" meydana getirildi. Eğitim işleri de bu örgütün şubelerinden biriydi. Bu örgütlenme hareketi Anadolu'nun değişik bölgelerini işgal etmiş İtilaf Devletleri'nin örgütlenmelerinden farklıydı. Çünkü amaç İzmir ve yöresinde yeni bir yerel yönetim kurma isteği idi. Kendilerine katılacağından emin oldukları bu bölgede, yönetimlerini şimdiden kurmak istiyorlardı. İzmir Sultanîsi'nde 1919-1920 öğretim yılı işgalin getirdiği sıkıntılar içerisinde tamamlandı. Türkçe bir incelemeye yansıyan, 1919 tarihli bir Yunan Salnamesi'nde ilgili öğretim yılında Sultanî'de 18 öğretmenin görev yaptığı, 500 öğrencinin öğrenim sürdüğü belirtilmektedir.

21 Ocak
12 Şubat
1920

Maraş Savunması

26 Ocak
1920

Köprülü Hamdi Bey komutasında 40 atlı Akbaş Cephaneliği'ne baskın düzenledi.

12 Şubat
1920

Kuvâ-yı Milliye güçleri Fransız ordusunu Maraş'ı terk etmek zorunda bıraktı.

7 Mart
1920

Kuvâ-yı Milliye güçleri Fransız ordusunu Kadirli'yi terk etmek zorunda bıraktı.

16 Mart
1920

İstanbul'un resmen işgali.

10 Nisan
1920

Şeyhülislam Dürrizade Abdullah'ın Kuvvayı Milliye güçlerini bir fetva ile kâfir ilan etmesi ve liderlerini ölüme mahkûm etmesi.

Ankara müftüsü Rifat Börekçi'nin 153 müftünün de imzaladığı Ankara fetvasıyla Şeyhülislam'a karşılık vermesi, Kurtuluş Savaşı'nı caiz kılması.

13 Nisan
1920

Büyük Millet Meclisi seçimlerine ve Ankara'da hükümet kurulmasına karşı Damat Ferit Paşa hükümeti destekli Hilafet Ordusu'nun Düzce'de isyanı

Sevr Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Yunanlılar resmi daireler üzerindeki baskılarını daha da şiddetlendirdiler. İzmir'de Maarif Müdürlüğü'nün adı "**Mekatib-i İslamiye Maarif İdaresi**" olarak değiştirildi. Maarif Müdürü Mahmut Ziya Bey'e yapılan baskılar sonucu, Nehari (gündüzlü) idadisi kapatıldı. Sultanî ve Hilal İdadisi'nin kadrolarında değişiklikler yapıldı; öğretmenlerden bir bölümü görevden uzaklaştırıldı, bazıları da maaş kesintisine uğratıldı.

OKULUN KAPATILMASI

İzmir Mekteb-i Sultanîsi Yunan işgaline karşı direniş hareketlerinde önemli bir işlev yüklenmiş; Yunanlılarca sabıkalı bir okul durumuna gelmişti. Sultanî, işgal haberleri karşısında duruma çare arayanların tepkilerini yönetecek bir merkez vazifesini görmüştü. İşgal öncesi düzenlenen Maşatlık Mitingi'ne çağrı bildirisini hazırlayanların içinde Sultanî öğretmenleri de bulunmaktaydı. "İlhak-ı Red Heyet-i Milliyesi" tarafından yazılan bu bildirim dağıtımında Sultanî öğrencileri de görev almışlardı. 1920-1921 öğretim yılı başında Yunan makamlarınca kapatılmak istenen Mekteb-i Sultanî'de kayıt işlemleri tamamlanarak eğitime 13 Eylül 1920'de başlandı; fakat Yunan Fevkalade Komiserliği binayı Adliye Dairesi olarak kullanmayı tasarlıyordu. 19 Ekim 1920 tarihinde Maarif Müdürü, Sultanî Müdürü Ahmet Nuri Bey'i makamına davet ederek, okulu boşaltma emrini ilettiler. Bu gelişme sonrası Sultanî'nin öğretmen ve yöneticileri alınacak önlemleri görüştüler. Sultanî binasının işgalinden vazgeçilmesi ricasında bulunmak üzere Belediye reisi Hacı Hasan Paşa ve ileri gelen birkaç kişi Yunan Fevkalade Komiseri Steryadis'le görüştülerse de bir sonuç alınamadı. Okulun boşaltılması emri bir kez daha tekrarlanınca 16 Kasım 1920 günü Sultanî binasında İdadi Müdürü Ahmet Naili, İnas (Kız) ve Hilal İdadileri Edebiyat ve Fransızca öğretmeni Hasan Vasfi, Kız Öğretmen Okulu Müdürü Süleyman Fehmi, basın adına dava vekillerinden ve yazarlarından Alemdersade Lütfü, Hilal İdadisi Müdürü Mehmet Şevki Beyler'in katılımıyla bütün Sultanî öğretmen ve yöneticileri toplanarak şu kararları aldılar:

"1- Bütün öğretmenler, güvenliği bozucu nitelikte olmamak şartıyla acılarını ve kırıntılarını açığa vurmamak hususunda serbest olacaklardır.

2- Memleket ileri gelenlerinin Mahalli Hükümet katında yapacakları girişimlerinin biçimine ve niteliğine karışılmayacaktır.

3- Toplantıda bulunanlar kendilerini Sultanî'nin boşaltılmasına hiçbir surette mezun saymadıkları cihetle, Yunan zabıta kuvvetlerinin işe karışması üzerine okuldan çıkılacaktır."

Bu gelişmeler sonrasında, toplantıya katılanlardan bir bölümü Yunan Fevkalade Komiserliği'ne davet edildi. Fevkalade Komiser M. Gonoraki'ye okulun, milletin yardımlarıyla yapıldığı, yerinin Kâtipzade evkafına ait olduğu belirtilerek okulun boşaltılmasından vazgeçilmesi rica edildi. M.Gonoraki ise

okulun zorla da olsa boşaltılacağını başka bir binaya taşınma durumunda ise, kira bedelinin karşılanacağını belirtti. 22 Kasım 1920'de aynı heyet okulun işgalini önleyebilmek için yeni bir girişimde bulundu. Heyet, Sultanî'ye dair Fransızca olarak hazırlanan bir muhtıra ile daha önce halk tarafından Müftü Efendi'ye verilen dilekçenin Fransızca nüshasını da alarak İtalyan, Amerikan ve İngiliz temsilcilerini ziyaret etti. Bu girişim bir süre de olsa okulun işgalini önleyebilirse de Aralık ayı başında Mekteb-i Sultanî binası işgal edildi.

İzmir Mekteb-i Sultanîsi Müdür Yardımcısı Kemal Bey 8 Aralık 1920'de Maarif Nezareti'ne yaşadığı dilekçede işgal olayını şöyle anlatmaktadır:

"Maarif Nezareti Canib-i Samisine,

Maruz-u acizanemdir.

İzmir eğitim hayatı hakkında evvelce Huzur-u Samii Nezaret penahilerine verdiğimiz bilgiye ek olarak bu kez de acıklı bir olayı kan ağlayarak bildirmek mecburiyetinde bulunuyorum. Okul Müdürü Nuri Bey okulumuzun son zamanlarında aldığı savunma üzerine hastalığını bahane ederek okula hiç uğramamış, işler tarafından yürütülmekte bulunmuştur.

Okulumuzun geleceği hakkında şimdiye kadar türlü yollara başvurulmuş yapılan girişimler İslam kamuoyu için doyurucu ve ümitlendirici iken, ayrıntılarını Huzur-u Sami-yi Nezaret penahilerine aşağıda arz ve nakledeceğim bir olayın meydana gelmesi kuruluşumuzun uğrayacağı sonuç için yeter derecede kuşku uyandırmıştır. 5 Aralık 1920 Pazar günü öğle vakti okulumuza bir özel memur gelerek Yunan Hükümeti'nin Fevkalade Komiserlik memurlarından Naipzade Ali Bey'in saat üç sıralarında da okul müdürünü ve öğretmenlerini görmek istediğini bildirdi.

Okula dair söylentilerin dolaştığı günden bu yana yararlı girişimlerine hız veren okulumuz ailesi, sonucun ne olacağını bilmedikleri şu ziyarete ilk anda bir anlam verememişlerdi. Bununla beraber, yerinin vakıf malı olup binasının da halkın yardımıyla yapıldığı canlı, cansız birçok belgelerle belirlenmiş olan okulumuzun boşaltılması ile ilgili en küçük bir işleme karışmamaya evvelce karar veren öğretmenler kurulu her ihtimal karşısında aynı görüşlerini korumaya karar verdiler. Tam 15.30'da yanında bir Efsun neferi ile gelen Naipzade Ali Bey müdüriyet odasında öğretmenlerle karşı karşıya bulundu. Tarafımızdan yapılan tanıtımdan sonra şöyle bir bildiri karşısında bulundu ki beni buraya İzmir Fevkalade Komiseri Mösyö Streyadis gönderdi. Hemen Sultanî'nin boşaltılmasını size bildirmek görevliyim.

Acizleri derhal öğretmenler kurulunun kararını kendilerine bildirmek maksadıyla; bu konuda hak ve yetkimizin bulunmadığını bildiririm. Ertesi gün günlük programımızı hiçbir suretle bozmaksızın öğrenimi yerine getirmekle beraber aynı zamanda dışta başvurulacak yerler katında kuvvetli girişimlerde bulunmaktan geri kalmadık. 6 Aralık 1920 Pazartesi günü akşamı saat 16.30'da Naipzade Ali Bey tarafından bir özel memur aracılığıyla Hükümet Konağı'na davet edildim. Nöbetçi

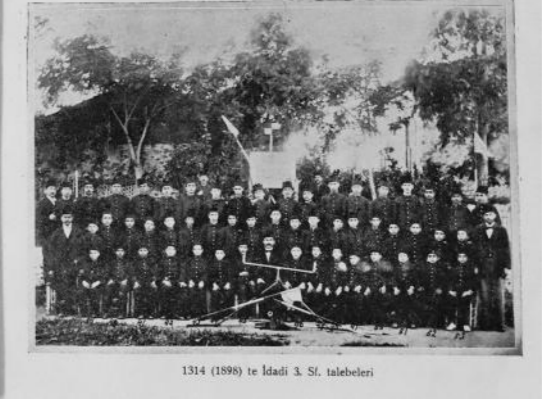
Sultanî'nin en son talim heyeti
Bu istigaf İsmail'in teklifiyle her gün evvel (11 Mayıs 1919) çekilmiştir.

İdadinin açıldığı ilk yıllara ait bir hatıra
Oturuşlar arasında Abdürrahman, Muvahhidzade, Tahir, Mahmut Esat ve Dr. Mustafa Evren bahsedilmektedir.

1314 (1898) te İdadî 6. Sif. talebeleri

1314 (1898) te İdadî 3. Sif. talebeleri

öğretmen Kenan Bey, İngilizce Muidi Refik Bey, Fransızca Muidi Hikmet Bey ve ben tutuklandık. 25 saat tutuklu kalmıştık.

7 Aralık 1920 günü saat 14.30'da kırk kadar silahlı asker okul avlusuna geldi. Öğrenciler, öğretmen okulu binasına götürüldü. Müslümanların gözleri önünde geçen bu acıklı sonu hiç olmaz ise usulüne göre çözümlenmez üzere, yine Müslümanlardan meydana gelen bir komisyon kurulmasını bile düşünemeyen Mahalli İdare, her türlü hak ve insanlık düsturlarını tanımayarak keyfi emirleriyle böyle bir sonuca ulaşmıştı. Ama uzun süredir aylık alamadıklarından gayet güç durumda bulunuyorlar, bu halin düzeltilmesi için Sultanî yönetim ve öğretmen heyetinin bir aylık maaşının gönderilmesini..."

Mekteb-i Sultanî öğrencileri okulun kapatılmasında sonra Hilal İdadisi'ne kayıtlarını yaptırarak öğrenimlerine devam ettiler. Okulun kapalı olduğu ileri sürülerek öğretmenlerine 1920 yılı Aralık ve 1921 yılı Ocak maaşları verilmedi. Öğretmenlerden bir bölümü başka okullarda görevlendirildi.

9 Eylül 1922'de Türk Ordusu'nun İzmir'i Yunanlıların elinden kurtarmasından sonra Eğitim Bakanlığına, İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü'ne 1911 yılında İzmir Mekteb-i Sultanîsi'nden mezun olan Vasıf (Çınar) Bey atandı. Vasıf Bey İzmir'e gelirken İzmir Sultanîsi'nin kadrosunu da beraberinde getirdi. Esat, Selahattin, Mitat, Hilmi, Nazmi, Hayri ve Nuri Beylerden oluşan öğretmen kadrosunun başında Ridvan Nafiz (Edgüer) bulunuyordu. Öğretim kadrosunun oluşturulmasından sonra 1 Ekim 1922'de öğrenci kayıtlarına başlandı. Vilayet Konağı bünyesindeki Sultanî'nin yetersizliği daha büyük bir binaya taşınma ihtiyacını doğurdu. Çalgıbaşı'nda (Şimdiki

Kültürpark karşı) işgal yıllarında Rum Hastanesi olarak kullanılan Rum Kız Okulu vardı. İzmir Eğitim Müdürü Vasıf Bey ve Sultanî Müdürü Ridvan Bey tarafından incelenen bina, lise için uygun bulundu. İşgal günlerinde tamamen yağma edilen okulun maddi ihtiyaçlarını temin edecek eşyanın bir kısmı metruk mallar ambarlarından, öğretmen ve öğrenciler tarafından taşındı. Derslere 1922 yılı Ekim ayı sonlarında başlandı. İki ay sonra da okul yatılı hale getirildi.

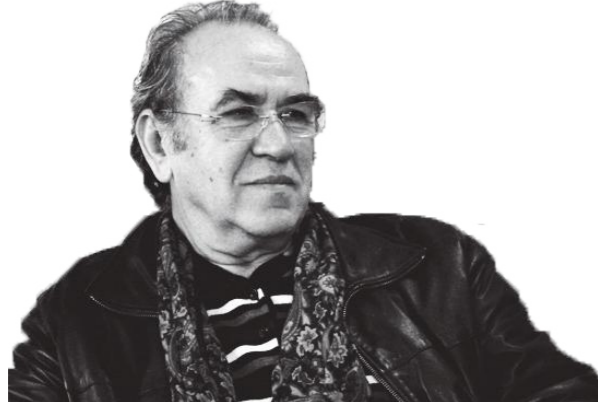
MAŞATLIK BİLDİRİSİ

"Ey bedbaht Türk!

Wilson prensipleri unvân-ı insaniyetkârâriesi altında senin hakkın gasb ve namusun hetk ediliyor. Buralarda Rum'un çok olduğu ve Türkler'in Yunan ilhâkını memnuniyetle kabul edeceği söylendi. Ve bunun neticesi olarak güzel memleketin Yunan'a verildi.

Şimdi sana soruyoruz. Rum senden daha mı çoktur? Yunan hâkimiyetini kabule taraftar mısın? Artık kendini göster. Tekmil kardeşlerin Maşatlık'tadır. Oraya yüzbinlerle toplan ve ezici çoğunluğunu orada bütün dünyaya göster. İlân ve ispat et. Burada zengin, fakir, âlim, câhil yok, fakat Yunan hâkimiyetini istemeyen bir ezici çoğunluk vardır.

Bu sana düşen en büyük vazifedir. Geri kalma. Acı duymak ve felâket fayda vermez. Binlerle, yüzbinlerle Maşatlık'a koş ve Hey'et-i Millîye'nin emrine itaat et."

Efdal Sevinçli

Araştırmacı
Yazar

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan İşgale İşgalden Kurtuluşa İzmir Basını

(30 Ekim 1918-9 Eylül 1922)

Mondros Ateşkes Antlaşması'na değin, Osmanlı Sansür Heyeti'nin denetiminde olan İzmir basını, Mütareke süreciyle birlikte galip devletlerin ve işgalin maşası Yunanistan'ın oluşturdukları sansür kurullarının denetimine girdi

30 Ekim 1918'de, Limni adasının Mondros limanında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın koşulları belli olunca, Osmanlı ülkesinde, Türkler arasında, gelecek günlere yönelik umutsuzluk ve kaygı egemen olur. İzmir'de, Rum "milleti" vatandaşlarının başlattıkları taşkınlıklar, Aydın vilâyetinin geleceği üstüne çıkan söylentiler, basında başlayan İttihatçı-İtilâfçı kavgaları, ateşkes antlaşmasının uygulanmasında görülen haksızlıklar, ülkenin hızla uçuruma doğru gittiğini gösteriyordu. Mondros Ateşkesi imzalanmadan önce de Ahmet İzzet Paşa kabinesi, ilk uygulaması olarak Aydın Valisi Rahmi Bey'i görevden alır.

İzmir'de daha ateşkes imzalanmadan önce Rumlar gösteriler yapıyor, Rumca basın da gerçek emellerini yansıtan haberlerle, yazılarla kentte gerilimi arttırıyorlardı. Rum gazeteleri, Mütareke'yle birlikte açık açık İzmir'in Yunanistan'a bağlanması gerektiğini savunurlarken Türklere ve Türkçe basına karşı da saldırıya geçtiler.¹ Örneğin Köylü gazetesi, "Rum vatandaşlardan yedi asırlık ihtimâma karşı teşekkür beklemediğimizi", Rumlara, millî onurumuz ve duygularımızla oynamamaları uyarısında bulunuyordu.

İzmirli Rumların ilk büyük gövde gösterisi, İngiliz Monitor Komutanı Dikson'un İzmir limanına ayak

bastığı 6 Kasım 1918 günü yapıldı. O gün İzmir'de, yer yerinden oynadı. Ellerinde, göğüslerinde mavi-beyaz Yunan bayraklarıyla, gösterilerini saatlerce sürdürdüler, bağırıyorlar, çağırıyorlar. İngiliz gemisini kurtarıcı gibi adeta kutsadılar. İzmir'in bütün Rum ve Frenk mahalleleri, Yunan bayraklarıyla donatılmıştı. Yunanlıların İzmir emelleri açıkça dile getirildi. Anadolu'da, bu taşkınlıkları A. Vasif (Çınar) şöyle eleştiriyordu: "Türk ve İslâm saltanatının enkâz-ı mağlûbiyeti üzerinde mavi-beyaz renklerle ilân-ı şâdumâni etmek isteyen gafillere ispat etmeliyiz ki, pek kudsî bir vediâ-yı ecdâd olan İzmir'in ufuklarında albayrağın temiz nurları ebediyen sönmeyecektir."

Köylü'nün, Fransızca çıkan nüshası Journal Keuylu'de yayınlanan, Aydın vilâyetinin Türklüğünü kanıtlayan istatistikleri, Kozmos, "kızıl istatistik" olarak nitelendiriyor, Rumca gazeteler, "hissiyat-ı Yunaniyyelerini izhâr ve ilândan hiçbir zaman geri kalma-yacaklarını" bağıra bağıra söylemekten çekinmiyor, Rum gençlerini "görev başına" çağırıyorlardı.

Mondros Ateşkes Antlaşması'na değin, Osmanlı Sansür Heyeti'nin² denetiminde olan İzmir basını, Mütareke süreciyle birlikte galip devletlerin ve işgalin maşası Yunanistan'ın oluşturdukları sansür kurullarının denetimine girdi.

İtalya Haberalma Örgütü'nün Raporlarına Göre İşgal Döneminde İzmir'de Yayınlanan Gazeteler (Kasım 1918-9 Eylül 1922)

Yüzyıllardır "millet" düzenine göre imparatorluğu yöneten Osmanlı devleti, ülkenin en önemli ticari limanı İzmir'de yaşayan, farklı dilleri konuşan, farklı dinsel inanışları olan yurttaşlarının kültürel etkinliklerine, devletin kurallarına uymak koşuluyla saygı gösterdiğini, izin verdiğini biliyoruz. İzmir'de yaşayan hemen çoğu Avrupa kökenli, ticaretle uğraşan Levantenlerin yanında yüzyıllardır İzmir'de yaşayan Rumların, Ermenilerin, Musevilerin, XIX. yy'dan başlayarak kendi dillerinde gazeteler, dergiler çıkardıklarını biliyoruz.³

Mondros Antlaşması'ndan (30 Ekim 1918) İzmir'in Kurtuluşuna (9 Eylül 1922) değin, kentimizde yaşayan Osmanlı yurttaşları, Fransızca, Rumca, Türkçe, Ermenice, Musevice, İtalyanca vb. dillerde onlarca gazete ve dergi yayınlandılar. Bugün sizlere, bu yıllarda çıkan süreli yayınlarından kısaca söz edeceğim... Bu yayınların adlarını, kimilerinin kısaca özelliklerini belirtmeye çalışacağım! Unutmayalım, tarih biliminin en önemli kaynakları belgelerdir. Bu belgeler içinde örneğin polis raporlardan diplomatik belgelere, haberalma örgütlerinin raporlarından, gündelik gazetelere ve daha nice sine, farklı türlerde belge, tarih araştırmalarında, basın tarihi araştırmalarında çok değerlidir. Unutmayalım, 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu'ndan bizlere kalan belgeleri bizler hâlâ tasnif etmekle uğraşıyoruz...

Şimdi konumuza dönelim, bu acılı günlerde, İzmir basınında yayımlanan gazeteler üstüne bilgiler toplayan İtalyan Haberalma Örgütü'nün düzenlediği bu raporları tanıtan bir inceleme⁴, döneme ilişkin oldukça ilginç bilgileri bizlere aktarıyor:

"İtalyan yetkililerin İzmir'de çıkan gazeteler hakkındaki değerlendirmelerine geçmeden önce İzmir'in İtalya için önemine değinmekte yarar bulunmaktadır. İzmir, İngiltere ve Fransa tarafından I. Dünya Savaşı sırasında imzalanan Londra ve St. Jen de Maurienne antlaşmalarıyla önce İtalya'ya, daha sonra da savaşa kendi yanlarında girmesi karşılığında Yunanistan'a vaat edilmişti. Savaşın sona Paris'te toplanan barış konferansı bir yönüyle bu gizli antlaşmaların meşrulaştırılacağı zemindi. Öte yandan, menfaat çatışmalarının müttefik dayanışmasının yerini aldığı Paris'te ve hedef kent İzmir'de İtalya ile Yunanistan arasında müthiş bir rekabet yaşandı. Yunanlar Paris'e ağırlık verirken, İtalyanlar, "dostluk" temasını işleyerek İzmirli Türklerin desteğini

sağlamaya çalıştılar. Nitekim propagandaya önem veren İtalyanlar, İzmir'de Kasım 1918'de, Le Levant isimli bir gazete yayınlamaya başladılar..... Sözü-nü ettğimiz büro yetkilileri, İzmir'de yayınlanan her dildeki gazeteyi takip etti. Büro elemanları, basında yer alan haberleri İtalyanca'ya tercüme ederek günlük, haftalık ya da nadiren aylık raporlar halinde Rodos'taki Doğu Akdeniz İtalyan Seferi Kuvvetler Komutanlığı'na yolladılar. Komutanlık da, kendi görüş ve değerlendirmelerini de ekleyerek bu raporları Dışişleri Bakanlığı'na ya da Genelkurmay Başkanlığı'na gönderdiler....."

Birazdan adlarını okuyacağınız gazetelerin hemen hiç birisinin tam koleksiyonunun olmadığını biliyoruz. Aklınıza hemen savaşlar ve İzmir yangını (13 Eylül 1922) gelmesin! Öncelikle XIX. yüzyılda süreli yayınların koleksiyonunu yapma düşüncesinin tam anlamıyla oluşmadığını biliyoruz... Ayrıca kâğıdın da bir ömrü olduğunu, hele geçen yüzyılda kullanılan kâğıdın ve mürekkebin kalitesinin gazetenin ömrünü çok kısalttığını unutmayalım... Evet, dünyada yüzlerce gazetenin koleksiyonu var ancak biz elimizdekileri de koruyamamışız! Örneğin bir hazineyi saklayan İzmir Millî Kütüphanemizdeki Osmanlıca gazete arşivini, bilgisayar ortamına daha kısa bir süre önce aktardık... Aktardık mı acaba?

Şimdi gelelim, İtalyan Haberalma Örgütü'nün bilgilerine göre, Şubat 1920'de İzmir'de çıkan gazeteler ve yapılan değerlendirmeleri:

RUMCA GAZETELER:

Amaltea: Şehrin en eski gazetesi. Yunan milliyetçiliğine meyillidir.

Telegrafos: Akşam gazetesi. Eğilimi, Panhellenik milliyetçilik.

Tharros: Spiro ve Cristo Salomenidis isimli genç milliyetçi avukatların çıkarttığı Türk düşmanı bir gazete.

Estia: Milliyetçi ve demokrasi taraftarı.

Patris: En önemli Rum gazetesi. Şantajcı ve İtalya karşıtı.

Kosmos: İtalya karşıtı en meşhur gazete. Mütareke'nin ilk gününden yaklaşık dört ay öncesine kadar süren İtalya'ya karşı başlatılan kampanyanın ilk işaretini veren bu gazeteydi.

Copanos: Haftalık milliyetçi mizah gazetesi. Fikirlerini küfürlü bir şekilde ifade etmek, en önemli özelliği. İtalya karşıtı.

Smirnios: Milliyetçi karakterde. Öncekiyle aynı özelliklere sahip. Haftalık mizah gazetesi. Çok fazla tirajı yok.

¹ Zeki Arkan, Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918 / 8 Eylül 1922), Ankara, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1989.

² Mütareke sürecinde, İzmir'in işgali öncesinde Rumca yayın yapan kimi gazeteleri, sakıncalı bulup yasaklayan Türk Sansür Kurulu'nun kararları için bkz.: Engin Berber, Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak: İZMİR (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, ss.30-31.

³ Efdal Sevinçli, İzmir Basın Tarihi / Gazeteler, Dergiler, İBB Kent Kitaplığı, 2019.

⁴ Doç. Dr. Mevlüt Çelebi, "İtalyan Arşiv Belgelerinde İşgal Döneminde İzmir Basını", Kuva-yi Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 6-8 Eylül 2009, İzmir, İBB Yayını, 2010, ss.57-71.

18 Nisan
1920

Hilafet Ordusu isyanının Bolu'ya yayılması

20 Nisan
1920

Hilafet Ordusu isyanının Gerede'ye yayılması

23 Nisan
1920

Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılması ve 1. Dönem'in olağanüstü şartlarda çalışmalarına başlaması.

25 Nisan
1920

Hilafet Ordusu isyanının Safranbolu'ya yayılması.

25 Nisan
1920

Kuva-yi Milliye güçleri Fransız ordusunu Pozanti'yi terk etmek zorunda bıraktı.

29 Nisan
1920

Hıyanet-i Vatanîye Kanunu çıkarıldı

30 Nisan
1920

Hilafet Ordusu isyanının Çerkeş'e yayılması

27 Mayıs
1920

Güney cephesinde Kuva-yi Milliye güçlerinin ilk kapsamlı askeri başansını teşkil eden Karboğazi Baskınında 500 Fransız askerinin esir alındı.

Şermin Çolak

Gazeteci

Kurtuluştaki kadının adı var!

Kurtuluş Savaşı'nda Türk halkı, ülkesini işgalcilerden korumak adına kadınlı erkekli silaha sarılmıştır. Cephe ve cephe gerisinde erkeklerin bir adım bile arkasında kalmayan Türk kadını, bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşmasında önemli bir paya sahip olmuştur. Yani Anadolu kadını daha o yıllarda toplumsal bir bilinçle sahip olmuş, milli bir hedef uğrunda kendi kabuğundan sıyrılmış mücadeleye katılmasını bilmiştir

Türk tarihinde sayısız buhranlar ve ardından gelen kahramanlıklar vardır elbette. Bu buhranlı dönemlerin en önemlisi ise Millî Mücadele dönemidir şüphesiz. Kurtuluş Savaşı'nda Türk halkı, ülkesini işgalcilerden korumak adına kadınlı erkekli silaha sarılmıştır.

Cephe ve cephe gerisinde erkeklerin bir adım bile arkasında kalmayan Türk kadını, bağımsızlık mücadelesinin başarıya ulaşmasında önemli bir paya sahip olmuştur. Yani Anadolu kadını daha Kurtuluş Savaşı yıllarında toplumsal bir bilinçle sahip olmuş, milli bir hedef uğrunda kendi kabuğundan sıyrılmış mücadeleye katılmasını bilmiştir.

Atatürk ise Anadolu kadınına verdiği önemi ve onların cesaretlerini çeşitli sebeplerle yapmış olduğu yurt gezilerinde açık bir dille ifade etmiştir. Örneğin 23 Mart 1923'te Konya'da yaptığı bir konuşmada Anadolu kadını için şunları söylemiştir:

"Hanımlar, Efendiler!

Bu son yılların inkılâp hayatında, ateşli fedakârlıklarla yüklü mücadele hayatında, milleti ölümden kurtararak kurtuluşa ve bağımsızlığa götüren kararlı çalışma hayatında, her millet bireyinin çalışması, gayreti, emeği, fedakârlığı geçmiştir. Bunlar içinde en fazla yüceltilmesi, anılması ve daima teşekkür ile tekrar edilmesi gereken bir emek vardır ki, o da Anadolu kadınının göstermiş olduğu çok yüce, çok yüksek, çok kıymetli fedakârlıktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının üstünde kadın çalışması söylememize imkânı yok-

tur ve dünyada hiçbir milletin kadını *'Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar gayret gösterdim'* diyemez.

Hanımlar ve Efendiler;

Kadınlarımız aslında sosyal hayatta erkeklerimizle her zaman yan yana yaşadılar. Bugün değil, eskiden beri, uzun zamanlardan beri, kadınlarımız erkeklerle baş başa, mücadele hayatında, ziraat hayatında, geçinme hayatında, erkeklerimizden yarım adım geri kalmayarak yürüdüler. Belki erkeklerimiz memleketi istilâ eden düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında varlıklarını ispat ettiler. Fakat erkeklerimizin oluşturduğu ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Memleketin varlık nedenlerini hazırlayan kadınlarımız olmuş ve kadınlarımız olmaktadır. Kimse inkâr edemez ki, bu savaşta ve ondan önceki savaşlarda milletin hayat kabiliyetini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, ürünleri pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber; sırtıyla, kağnısıyla, kucagındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin savaş malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur. Bundan dolayı hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle sonsuza dek kutlayalım."

Peki kimdir bu kadınlar?

HALİDE EDİP ADIVAR

Millî Mücadele'ye halkın katılımını sağlamak için düzenlenen mitinglere katılıp ateşli konuşmalar yapan Halide Edip, bu girişimlerinde başarılı olur, kurtuluş mücadelesine katılımı artırır. 15 Mayıs 1919 günü İzmir'i Yunanların işgal etmesi üzerine İstanbul'da ardı ardına protesto mitingleri düzenlenir ve iyi bir hatip olan Halide Edip, 19 Mayıs 1919 günü kadın hatiplerin de konuşmacı olduğu ilk açık hava mitingi olan Fatih Mitinginde kürsüye çıkar. İlk konuşmacı olarak burada attığı nutuk ile belleklerde büyük iz bırakır. Arkasından 20 Mayıs'ta Üsküdar mitingi, 22 Mayıs'ta Kadıköy mitingine katılır. Bunları Halide Edip'in başkahramanı haline geldiği Sultanahmet Mitingi izler. Önceden hazırlanmadan ve yazmadan yaptığı konuşmada sarf ettiği *"Milletler dostumuz, hükümetler düşmanımızdır."* cümlesi bir vecize halini alır.

İstanbul Hükümeti tarafından kurulan Kürt Mustafa Paşa Divan-ı Harbi'nde idamlarına karar verilenlerden biri olan Halide Edip, Ankara'da ise Genelkurmay'da Batı Cephesi Karargâhı İkinci Şubesi'nde Onbaşı olarak çalışır, önce Çavuş rütbesine, daha sonra da Başçavuş rütbesine terfi eder. Uzun süre cephe gerisinde savaşan Halide Edip'e savaşta göstermiş olduğu yararlılıklar nedeniyle İstiklal Madalyası verilir. Savaş yıllarında Anadolu Ajansı'nın kurulmasında rol olarak gazetecilik de yapar.

ÇETE EMİR AYŞE

Yunanların 1919 yılında, Aydın'ı ilk işgal etmeleri üzerine Aydın Savunması'nda rol almak üzere Yörük Ali Efe grubuna katılır ve Malgaç Baskını'nda yer alır. Aydın'ın Yunanlar tarafından ilk işgali efelerin yardımıyla bertaraf edilir. Bu ilk işgal Çete Ayşe tarafından şöyle anlatılır: *"Yunan kuvvetleri Aydın'a geldiğinde İmamköyü'nde idim... On beş gün evvel düşman Nazilli'ye vardı... Dayanamadım martın tüfeğini aldım çıktım."* Aydın'ın kurtuluşu olan 7 Eylül tarihine kadar Yunanlarla savaşır. Savaş sonrası Atatürk İstasyon Meydanı'nda Çete Emir Ayşe'nin de aralarında bulunduğu kahramanlara İstiklal Madalyası takılır. O duyguyu Emir Ayşe şöyle anlatır: *"Savaşım Yunana karşı, elimde kalan en değerli şey Atatürk'ün göğsüne taktığı İstiklal Madalyası'dır."*

KARA FATMA

Millî Mücadelede simge olan kadınlardan birisi de Kara Fatma'dır. Osmanlı Rus Savaşı'nda Rus orduları Erzurum'u işgal ettiği sırada Kara Fatma, Aziziye Tabyası'nda maiyetindeki üç-dört bin cengâveriyi birlikte savaşır. Askerin içeceğini, yiyeceğini hazırlar, yaralıları tedavi eder, omuzlarında yaralı askerleri hastaneye taşır. Kara Fatma; Balkan Savaşı'na ise Edirne'de görev yapan kocası Subay Derviş Bey ile katılır. Birinci Dünya Savaşı'nda ailesinden 9-10 kadınla Kafkas Cephesi'ne gider, Mondros Mütarekesi'nden sonra ise kardeşleri Ermeniler tarafından şehit edilen kadınları toplayarak Ermenilere karşı savaşır. Kurtuluş Savaşı'nda ise Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle kadınlardan kurduğu milis müfrezesiyle Bursa ve İzmit'in işgalden kurtarılması için çalışır. Mustafa Kemal Paşa, kendisine gözü karalığından ötürü bizzat 'Kara' lakabı verir. Sakarya ve Başkumandanlık Muharebeleri'ne de katılan ve üsteğmenlik rütbesine kadar yükselen Kara Fatma savaşın sona, İzmir İktisat Kongresi'nde İzmir delegelerinden birisi olarak yer alır.

Halide Edip Adıvar

Çete Emir Ayşe

Kara Fatma

2 Haziran 1920

Kuvâ-yi Milliye güçleri Fransız ordusunu Kozan'ı terk etmek zorunda bıraktı.

8 Haziran 1920

Fransa Karadeniz Ereğlisi'nden çekildi.

15 Haziran 1920

15. Kolordu Komutanlığı "Doğu Cephesi Komutanlığı" olarak adlandırıldı ve Kazım Karabekir Paşa komutanlığa atandı.

18 Haziran 1920

Fransa Zonguldak'ı işgal etti.

22 Haziran 1920

Yunan ordusu Akhisar'ı işgal etti.

23 Haziran 1920

Yunan ordusu, Batı Anadolu'da güney Marmara Bölgesi'nden Büyük Menderes Nehri'ne kadar uzanan bir hatta geniş çaplı bir taarruza geçti.

24 Haziran 1920

Yunan ordusu Salihli, Soma ve Kırkağaç'ı işgal etti.

25 Haziran 1920

Hilafet Ordusu isyanının bastırıldı. TBMM güçleri karşısından aldığı yenilgiler nedeniyle padişah Kuva-i İnzibatîye'yi lağvetti. Yunan ordusu Alaşehir'i işgal etti.

Şerife Bacı

Gördesli Makbule

Nezahat Onbaşı

ŞERİFE BACI

Kurtuluş Savaşı'nda 9 aylık bebeği ile cepheye silah taşıırken donarak şehit olan Kastamonulu Şerife Bacı, Türk kadınının İstiklal Harbi'ndeki sembol isimlerinden biridir. Yıl 1921, yaşlılar ve kadınlar, İnebolu'dan aldıkları cephaneyi cepheye ulaştırmak için kağnılarla yola çıkar. Gıcırtilı kağni sesleri arasında çocuğu, kadını, yaşlısı, buz kesen havada Küre Dağlarını aşmak için var gücüyle yollarına devam eder. Kağnılardan birinin başında 20'li yaşlarda olan Şerife Bacı vardır. Bu topraklar için daha dokuz aylık yavrusuyla yollara koyulan Şerife Bacı, çocuğu üşümesin diye kağnının içerisine silahlar arasına otlardan bir döşek yapar, üzerindeki kazağı da silah ve çocuğunun üzerine örter. Zorlu kış şartlarına dayanamayan Şerife Bacı, Kastamonu Kışlası yakınlarında silahların üzerine yatmış şekilde donarak hayatını kaybeder, küçük kızı ise kurtarılır.

GÖRDESLİ MAKBULE

Yunanlılar, Sakarya Muharebesi'ni kaybederek Afyon mevzilerine çekildiklerinde, bir taraftan da Halil Efe'nin Gördes-Sındırgı-Akhisar bölgesinde faaliyet gösteren çetesinin saldırıları ile karşılaşır. Bunların içinde Halil Efe'nin karısı Gördesli Makbule Hanım da vardır. 1921'de evlendikten hemen sonra kocasıyla birlikte bir çete örgütler ve birkaç ay boyunca düşmanı hayli hırpalar. Makbule Hanım, daha bir yıllık evli iken eşinin yanında Milli Mücadele'ye katılır. 16 Mart 1922'de Kocayayla'daki bir çatışmada askerlere cesaret vermek için hızla öne atılınca şehit düşer.

NEZAHAT ONBAŞI

Nezahat Onbaşı, 70. Alay Komutanı Hafız Halid Bey'in kızıdır. Hafız Halid Bey, eşi ölünce 9 yaşındaki kızı Nezahat'ı yanına alarak, Birinci Dünya Savaşı'na katılır. Kader küçük Nezahat'ı, daha 9 yaşındayken cepheyle tanıştırır ve 12 yaşına kadar tam üç sene müddetle cephelerde bilfiil babasının yanında savaşır. Küçük Nezahat, daha 12 yaşındayken onbaşı rütbesi alır. Nezahat Onbaşı babasıyla birlikte, Geyve Savaşı, Konya İsyanı, Birinci ve İkinci İnönü Savaşları ile Sakarya ve Gediz Muharebelerinde yer alır.

Kağnılarla cephaneyi taşıyan Türk kadınları

Gemlik Kapaklı Köyü'nde işkence gören Türk kadını
(Nejat Ventürk koleksiyonu)

13 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da düzenlenen mitinge katılan Muallimler Cemiyeti üyesi kadınlar
(Nejat Ventürk koleksiyonu)

10 Ağustos
1920

Sadrızam Damat Ferit Paşa, Maarif Nazırı (Eğitim Bakanı) Bağdatlı Mehmed Hâdî Paşa, büyükelçi Reşat Halis ve Şura-yı Devlet reisi Rıza Tevfik İstanbul hükümeti ve Osmanlı Padişahı Vahdettin adına Sevr Antlaşması'nı imzaladı.

28 Ağustos
1920

Yunan ordusu Uşak ve Afyonkarahisar'ı işgal etti.

20 Eylül
1920

Kazım Karabekir Doğu cephesinin başına geçti. Ermenistan ile Gümrü Antlaşması imzalandı. Bu TBMM imzaladığı ilk uluslararası resmi antlaşma olarak tarihe geçti.

22 Ekim
1920

Kuvâ-yi Milliye güçleri Fransız ordusunu Saimbeyli'yi terk etmek zorunda bıraktı.

Eren Akçiçek

Prof. Dr.
Araştırmacı-Yazar

Atatürk, Efeler ve Zeybek oyunu

Cumhuriyetin 10. yılında Ankara Halkevinde düzenlenen baloda Türkiye’de bulunan Rus heyeti başkanı Vorosilof orkestranın kazaska çalması üzerine kalkıp oynayınca O’da dayanamamış orkestraya bir zeybek çalmasını emretmiştir ve ortaya çıkararak mükemmel bir surette zeybek oynamıştır

Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın 27 Aralık 1919’da Ankara’ya gelişinde O’nu büyük bir kalabalık karşılamıştı. Enver Behnan Şapolyo anlatıyor:

Kızılyokuş’un altında iki büyük sancak dikilmişti. ...Buraya Haymana Seymenleri dizilmişti. Öndeki büyük davullar iki yandaki tepelerden akisler getiriyor, zurnaların tiz sesleri sabahın alaca karanlığında tabiatı uyandırıyor. Ankara’nın fidan boyu efeleri palalarını sallayarak haykırıyorlardı: *“Doh, doh”*

Bu sözler, atalarından kalan savaş naraları idi. Seymen adı, *‘sekben’*den bozma, sekben öz Türkçe sökmenden alınma idi. Halk ağzından bu kelime zamanla Seymen’e çevrilmişti. Seymenler gerçekte kızıl kıyamet günü Kızılyokuşa dizilmiş Mustafa Kemal Paşa’yı bekliyorlardı. Otomobiller, Genelkurmay’ın bulunduğu sahada bulunan ahşap bir evin önüne geldiği zaman Seymenler tarafından burada alaca bir dana kurban edildi.

Mustafa Kemal Paşa burada karşılama heyeti ve devlet memurlarını bir arada görünce, otomobilden indi. Herkesin ayrı ayrı elini sıktı. Biraz daha ileri gidince yedi yüz delikanlı, zeybek kıyafetinde ve ellerinde teke palalar olan Seymenleri dimdik ve canlı olarak görünce, bu zeybek alaylarına büsbütün hayrette kaldı. Bu muazzam ve tarihte misli az görülmüş tezahürata şaşa kaldı. Bu koç yiğitlere sert bir sesle:

-Merhaba Efeler! diyerek yüksek sesle selamla-

dı. Efeler hep bir ağızdan

-Sağ ol Paşa Hazretleri...

Mustafa Kemal

-Arkadaşlar, buraya niçin geldiniz?

Efeler hep bir ağızdan:

-Millet yolunda kanımızı akıtmaya geldik...

Mustafa Kemal:

-Fikrinizde sabit misiniz?

Tekrar bağırdılar:

-And olsun...

Mustafa Kemal’in gözleri yaşararak:

-Var olun yiğitler...

Mustafa Kemal Paşa, Yunanı İzmir’den denize döküp Ankara’ya döndüğü gün yine seksen ihtiyar Seymen’den bir alay yapmıştı. Meclisin önüne halka olup karşılıklı oynamıştı. Yanımda iki ufak milli elbiseli çocuk vardı. Paşa, çocukları sevdi ve öptü. Çocuklarda Mustafa Kemal’in yanaklarından öptüler. Ben tekrar pala ile ortaya atıldım, karşıma kasap Yaşar çıktı. Bıçakla karşılıklı zeybek oynadık...

***

Atatürk’ün Özel Kalem Müdürü Hayati Bey’den naklen Burhan Ökte anlatıyor;

Atatürk İstiklal Savaşının en sıkıntılı günlerinde

bile Ankara’nın yerlilerinden bazı musikişinasları davet ederek Türk Musikisi dinlermiş. Yine böyle bir günde şarkılar gazeller birbirini takip ediyor. Bir ara zeybek çalmaya başlıyoruz. Mecliste Mustafa Necati Beyler de var. Zeybek oyununa başlıyorlar. İzmir’in bu iki efe çocuğu cidden güzel yaman zeybek oynuyordu. Bir ara herkes duruyor. Ata’nın zeybeğe başladığını görüyoruz. Erkek figürlerle dolu bu Türk raksını ne güzel kendine yakıştırıyor. Zeybeğin zarif figürleri Paşa’nın zarif endamına ne güzel yakışıyor. Herkes büyük bir vecd içinde bu güzel manzarayı seyrediyor. Bu coşkun neşe içinde gece de bitiyor.

**

1923 yılında İzmir’in Altay Kulübü sporcuları, atletleri, bisikletçileri ve futbolcuları ile Ankara’ya bir seyahat yaparlar. 16 Kasım 1923 Cuma gecesi Karpiç lokantasında Altaylılar toplu halde yemek yiyorlarken bir ara heyecan kasırgası eser. Gazi Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa oraya gelmişlerdir. Altaylıların giyimi, nezaketleri Atatürk’ün dikkatini çeker. Bir ara futbolcu Hasan Yanık, Aydın efesi ve zeybek oynar. Atatürk ve onu ve kaptan Hamit Aslan’ı masasına davet ederek Altay için iltifatkar sözler söyler.

**

13 Ekim 1925 günü İzmir Kız Öğretmen Okulunda Selim Sırrı (Tarcan) Bey’in Öğrencisi Mualla Hanım ile oynarken Zeybek havasını

seyretmekten büyük zevk almış ve sonrasında şunları söylemiştir: *“Hanımefendiler, beyler! Selim Sırrı Bey, zeybek havasına ihya ederken ona bir şekli-i medeni vermiştir. Bu sanatkar üstadın eseri hepimiz tarafından kabul edilerek milli ve içtimai hayatımızda yer tutacak kadar tekemmül etmiş, bedii bir şekil almıştır. Artık; Avrupalılara “Bizim de mükemmel bir dansımız var diyebiliriz ve bu oyunu salonlarımızda, müsamerelerimizde oynayabiliriz. Zeybek dansı her içtimai salonda kadınla beraber oynanabilir ve oynanmalıdır.”*

Bu yeni zeybek raksı Tarcan Zeybeği olarak tanımlanmıştır.

**

Atatürk’ün hizmetinde bulunan Cemal Granda, Atatürk’ün sofrada horan tepip dans ettiğini, zeybek oynadığını belirterek, *“en sevdiği müzik parçaları arasında Rumeli Türkülerinden sonra Zeybek havaları gelirdi. Onu neşelendirmek için arkadaşları ve davetliler de kendisinin pek sevdiği zeybek oyununu oynarlardı”* demektedir.

Ahmet Hamdi Başar da Atatürk’ün sofrasında zaman zaman zeybek oynandığını belirtmektedir.

Atatürk Zeybek oyununu milli bir dans yapmayı çok istemiştir. Bu erkek oyununu cengâverine bir eda ve hareketlerle oynanırdı.

**

Kılıç Ali anlatıyor:

Ertuğrul Yatı ile güzel bir havada ve sabahın erken saatlerinde Zonguldak’a varılır. Gereken yerler ziyaret edilir. Gemi Kaptanı Cemal Kaptan’dan barometrenin düşmekte ve bir fırtınanın gelmekte olduğu haberi gelir.

Atatürk incelemelerini yarıda bırakmak istemez. İncelemeler tamamlandıktan sonra yata dönülür ve hareket edilir.

Şile önlerine yaklaşıldığında aniden bir fırtına patlak verir. Atatürk’ün yemek yemesi için yukarı güvertede yaptırılan köşk şiddetli bir hava akımı oluşturuyor, rüzgâr yatı aksi doğrultuya sürüküyor; yat fena halde yalpalıyor, güvertede durulmuyordu.

Atatürk bu fırtına ve kıyamette rağmen, hiçbir şeye aldırılmıyor. Bir yerden de gramofona zeybek plağını koydurup, çaldirıyor, arkadaşlarıyla zeybek oynuyordu.

**

Hafız Yaşar Okur anlatıyor:

24 Kasım 1928 gecesi İnce Saz Heyeti Çankaya Köşkünde bir fasıl yaptı. Musiki bahsi bittiğinde Atatürk; *“Yaşar Bey Aydın Zeybeğini unuttuk mu?”* diye göz ucuyla bana işaret etti. O gece masada Maarif Vekili Mustafa Necati Bey bulunuyordu.

Necati Bey, hemen sofradan kalktı ve Ata-

**24 Ekim
12 Kasım
1920**

Gediz
Muharebeleri

Umum Kuva-yı Milliye Komutanı olan Mirliya Ali Fuat Paşa ile Kuva-yı Seyyare Komutanı Çerkes Ethem, Yunan işgaline karşı hareket başlattılar.

TBMM kuvvetleri zayıflar verdikten sonra Gediz’i geri alarak, İzmir’in işgalinden sonra ilk defa Yunanların işgal ettikleri bir bölgeden geri çekilmelerini sağladı. Harekâtın bitiminde Kuva-yı Milliye Komutanlığı lağvedildi ve Umum Kuva-yı Milliye Komutanı olan Ali Fuat Paşa Moskova Büyükelçiliğine tayin edildi.

Yerine kurulan iki komutanlıktan Batı Cephesi Komutanlığı’na Albay İsmet Bey, “Güney Cephesi Komutanlığı’na ise Refet Paşa tayin edildi.

Yerine kurulan iki komutanlıktan Batı Cephesi Komutanlığı’na Albay İsmet Bey, “Güney Cephesi Komutanlığı’na ise Refet Paşa tayin edildi.

**6 Ocak
1921**

1. İnönü Muharebesi’nin başlaması. Savaş altı gün sürecek ve 11 Ocak’ta İsmet Paşa (İsmet İnönü) komutasındaki Türk ordusu birliklerinin zaferi ile sonuçlanacaktır.

**23 Şubat
1921**

Ardahan ve Çıldır’ın Ermeni ve Gürcü işgalinden kurtuluşu.

türk'ün elini öptü. Atatürk de Necati Bey'in yanağını öptü. Necati Bey, kemâl-i tâzimle, Atatürk'ün yanından ayrıldı ve ceketini çıkardı, tam bir zeybek edasıyla salonda gezmeye başladı. Atatürk, elini kaldırdı, biz de zeybek raksı çalmaya başladık. Necati Bey, Aydın Zeybeği'ni hakikaten çok güzel oynuyordu. Atatürk, ara sıra, "Haydi arslanım" diye el çırpıyor ve alkışlıyordu.

Bu zeybek raksı yarım saat kadar devam etti. Necati Bey'in ter içinde kaldığını, yorulduğunu hissedene Atatürk elini kaldırdı ve sazı kestirdi. Necati Bey, Atatürk'ün elini öptü ve ceketini giyerek, Atatürk'ün müsaadeleriyle yerine oturdu. Alkışlar süratle devam ediyordu.

**

Behçet Kemal Çağlar anlatıyor:

Ankara'ya ayak basışının yıl dönümünü kutlamaya, Halkevinde ilk defa karar vermiştik (27 Aralık 1932). Reşit Galip nutuklarının en güzelini söylemiş ben de "Ergenekon" ismindeki manzum ve bir perdelik bir piyesi bir arkadaşım ile oynamıştım. Birinci efsane Ergenekon'la, ikinci hakiki Ankara Ergenekon'unu birbirine bağlayan bir piyeste dağlar demircinin çekici ile parçalanınca Turan illeri yerine Ankara görünüyor ve kaybolan bozkurtun yerine, Atatürk'ün silüeti ufukta güneş gibi parlıyordu... Ankara dekorunun önünde Seymenler türkülerini ve rakslarını başlıyorlardı...

Ankaralıların gönülden kopan kadirşinaslığı ile gündüzden beri heyecan içinde olan Atatürk, bu geceki tezahürden de memnun olmuş; bizi sofrasına davet etmek lütfunda bulunmuştu... Piyesten okuttuğu parçalarla memnun, perde sonunda oyuna koyulan Seymenlerin de çağrılmasını emretmişti...

...Önde Hancı Hüsnüoğlu Bahri Çavuş, Yaz-

cıoğlu Fehmi, memur Gençosman yemek salonuna girmişlerdi; Paşa, heyecan içinde, neşeli, fakat gayet saygılı duran bu yiğitlere sordu:

— *Siz efe misiniz?*

Bahri Çavuş, gayet hürmetkar bir bakışla Gazi'nin gözlerinin içine bakarak:

— *Paşam efendim, senin huzurunda kim efe olabilir...* gibi hikmet dolu ve Gazi'nin gönlünü dolduran bir cevap vermişti. Üç Seymen ustası birer birer Ata'nın elini öptükten sonra, sandalyelerine iliştiler.

Gazi Seymenlere, *"Şimdi size soframdakileri tanıtayım"* diye söze başlamıştı:

— *Bu zat büyük âlimlerimizdendir, tarih yazar ve okutur. Bu, büyük bir yazardır, olayları dile getirir. Bu büyük.."*

Sofradakilerden böyle iltifatlarla bahsetmesi tamamlandıktan sonra, Seymenleri göstererek:

— *Bunlar da yeryüzünün en kahraman milletinin en yiğit insanlarından üstündürler...*

Bana gelince, bu zattan daha iyi tarihimizi bilmesem, dertlerimizi bu zattan daha iyi dile getirmesem, bu zattan daha iyi asker olmasam, bu zattan, bu zattan daha iyi konuşmasam, sizden daha cesur olmasam, elbette başınız olamazdım...

Mustafa Kemal, bu sözlerinin uyandırdığı heyecanlı bakışın altında, Seymenlere hitabına devam ediyordu:

— *Sorarım size... Ben ne Mustafa Kemal'im ne de Cumhurbaşkanı... İkimiz de Türk, ikimiz de efe... Sen beni bilmiyorsun, ben de seni... Dağ başında karşılaşsak benden korkar mısın korkmaz mısın?*

Bu soru, gece yarısının hayli aşıldığı, yenip içilmenin ilerlediği bir zamanda, o günü büyük heyecan,

yorgunluk ve neşe içinde geçirmiş bir vatandaşa tercih edilmişti. Bahri Çavuşun cevabı şu olmuştu:

— *Senin sayende, düşmandan korkmamıştık ki, senden korkalım!*

Bu cevap Mustafa Kemal'i tatmin etmemiş gibi görünmüştü:

— *Düşmandan tabii korkmayacaksın... Gel bana doğru bakalım gerçekten efe misin!..* diyerek yanına çağırıldığı Bahri Çavuşun başını dizine doğru çekmiş, onun boynuna dayadığı tabancasını ateş etmeğe başlamıştı. Kurşunlar Bahri'nin boynunun tüylerini yalayarak, duvara saplanırken, o, kılını, bile kıpırdatmamış, Ateş durmuştu:

Bahri Çavuş doğrulmuş:

— *Bitti mi Paşam? diye sormuştu.*

Mustafa Kemal, elindeki tabancayı yere fırlatmış, gözlerinden yaşlar akarak şöyle konuşmuştu:

— *Demin söylediklerim yalandı, yanlıştı, ben her şey değilim, ben hiçim. Eğer bu millet bana böyle inanasaydı, ben hiç olurum. Bu millet kılı kıpırdamadan vatani için canını vermeye hazır olmasaydı, ben hiçbir şey yapamazdım.*

— Hepimizin gözleri yaşla dolu idi; gün doğuyordu, yanından ayrılırken Ankaralılara sevgilerinin ulaştırılmasını emreden Gazi Mustafa Kemal, tavırlarından çok hoşlandığı Seymenlerin *"ahvali ile yakından ilgilenmemizi"* ihtar etmişti. Bahri Çavuşun geçim derdi olduğunu onun sükutunu asaletinden hissetmişti büyük insan...

**

Cumhuriyetin 10'uncu yılı büyük bir coşku ve heyecanla bütün yurttaki kutlanmıştı. Cumhuriyetin 10. yılında Ankara Halkevinde düzenlenen baloda gençlerle 10. Yıl marşını söyledikten sonra yanında misafir olarak Türkiye'de bulunan Rus heyeti başkanı Vorosilof orkestranın kazaska çalması üzerine kalkıp oynayınca. O'da dayanmamış orkestraya bir zeybek çalmasını emretmiş ve ortaya çıkarak mükemmel bir surette zeybek oynamıştır. Daha sonra yabancı konukların ve salondakilerin alkışlarıyla yerine otururken:

— *"İşte bizim de böyle erkekçe bir oyunumuz var demiştir."*

**

Atatürk manevi kızlarından Rukiye'nin Dolmabahçe Sarayında yapılan düğününde Selim Sırrı Tarcan da vardı. Atatürk, Selim Sırrı Bey'den yeni hazırladığı zeybek oyununu göstermesini rica eder. Selim Sırrı Bey zeybek oyununun güzel parçalarından oluşan bir gösteriyi kızı ile birlikte sunar. Gazi dayanamaz. Yeniden müzik çaldirarak manevi kızı güzel dans eden Nebile ile bir zeybek oynar. Biçimli vücudu ile güzel frakı içinde kollarını havaya kaldırarak, diz çöküşü insana Aydın dağlarında düşmana pusu kuran kahraman Mestan efelerini anımsatıyordu.

**

Falih Rifki Atay Atatürk'ün Zeybek oyununu şöyle anlatıyor:

— *"Oyunu efekari ve kibardı. Bazı jestleri hiç yapmazdı. Bu bir alafranga değil, bir batılı, bir alaturka değil, bir Türk idi!"*

Cevdet Tolgay da anılarını anlatırken aynı noktaya değinmektedir. Park Otelde verilen bir baloda Atatürk çevresindekilerin dans etmelerini istiyor, fakat kimsenin dans etmediğini görünce Cevdet Tolgay'ı çağırarak orkestraya Harmandalı çalmasını ve kendisinin de oynamasını istiyor. Cevdet Tolgay her ne kadar zeybek oynamasını bilmediğini söylüyorsa da Atatürk'ün ısrarı üzerine ellerini anlamsız bir biçimde açarak müziğe uymaya çalışıyor. Daha sonra iyi zeybek bilen arkadaşı imdadına yetişiyor ve oyna katılıyor. Ancak Atatürk oyunu becerememişler gibi, *"Öyle değil, böyle olur"* derecesine bir anda ayağa fırlıyor ve kendine özgü figürlerle zeybek oynamaya başlıyor.

**

Fahrettin Altay anlatıyor:

...Hepimize el tutturarak hora teptirdi, zeybek havası çaldırdı. Kimse beceremiyor el ayak oynatarak dönüyorduk. Herkesi durdurdu kendisi tek başına güzel bir zeybek oyunu yaptı hayran oldum.

— *"Bu oyun milletimizin erkek oyunu, kahraman oyunudur bilmek lazım"* diyerek bizi mahcup etti.

**

Hasan Rıza Soyak ta *"Atatürk zarif endamı ile çok güzel dans ederdi, büyük bir haz ve heyecanla seyrettiği halk oyunlarını, bilhassa erkek ve yiğitçe figürleri ile zeybek oyununu takdir ve teşvik ederdi"* demektedir.

**

Atatürk İstanbul'da iken bir gece ortadan kaybolur. Uzun aramalardan sonra nihayet sabaha karşı Kireçburnu'nda bir gazinoda balıkçılarla eğlenirken bulurlar. Anlaşılan o gece Atatürk, özgür ve alelade bir vatandaş gibi gezmek, eğlenmek ihtiyacı duymuştur. Uzun sohbetlerden sonra Atatürk balıkçılara şunları söyler:

“Çocuklar isimlerinizin Kosta, Yorgi, Anastas ve saire olması sizi bizden uzaklaştırmaz. Çünkü sizinle ortak taraflarımız var. Biz sevdiğimiz insanlara çelebileriz. Siz ne dersiniz? Bizim oyunlarımızın sizin oyunlarınız, sizin zevklerinize bizim zevklerimiz arasında benzerlik, hatta kardeşlik vardır. Bizim zeybeğimiz neyse sizin kasabınız da o değil midir? Ben zeybeği oynadığım kadar kasabınızı da oynarım ve aynı zevki duyarım. İster misiniz birlikte bir tecrübe edelim?”

Bu konuşma ihtiyar Rum balıkçıları mutlu eder. Hepsi birden ayağa kalkıp Atatürk'e kol vererek oyun oynarlar.

**

3 Şubat 1934'te Yozgat ziyaretinde konser sırasında oynadığı sarı zeybek Yozgatlıları hayran bırakmıştır.

**

24 Haziran 1934 gününde Atatürk İran Şahı Rıza Pehlevi ile beraber İzmir üzerinden Balıkesir'e gelir. Tren istasyonunda Bengi ekibinin oyunuyla karşılaşır. Ekibi ve oyunu çok beğendiği için huzurunda birkaç defa oynatır ve takdirlerini belirtir.

**

Refik Fersan anlatıyor:

Bir akşam, fasıldan sonra bir semai çalarak konsere son verdik. Atatürk şöyle dedi:

—Her fasıl peşrevle başlıyor, saz semaisiyle bitiyor. Dörder “Hane” olarak yapılan bu eserlerin, özellikle saz semailerinin tavrı aşağı yukarı birbirlerinin aynı. Bizlere heyecan verecek, ruhumuzu okşayacak zeybek havaları gibi kıvrak ezgilerle düzenleseydiler olmaz mıydı? Acaba bestekârlarımız bunu neden göz önünde tutmamışlar?

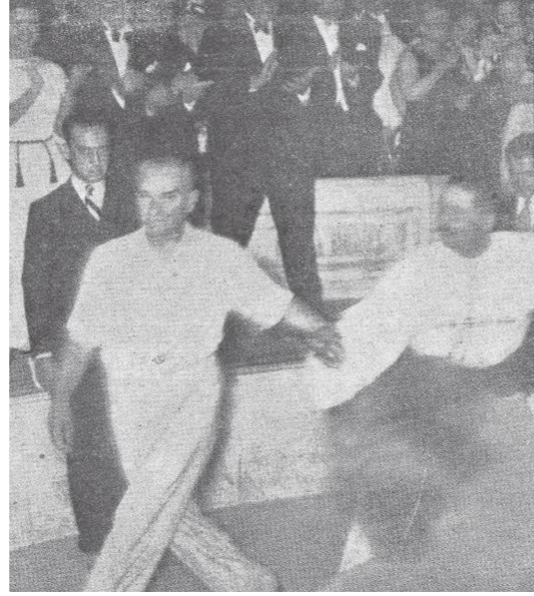
Gazi'nin bu buluşları harikaydı. O ara salon orkestrası konserine başladı. Yerimden kalktım. Beni de ilgilendiren bu buluş üzerine hemen bir eser yazmak ve hemen orada arzularını yerine getirmek için tenha bir yere çekildim. Bir kâğıt parçasına o anda doğan ezgileri Hamparsum notasıyla tespit ettim, dördüncü haneye de zeybek temposunda bir oyun havası ekledim. 15 dakika gibi kısa bir sürede oluşturduğum bu eseri bir daha gözden geçirdim, kendim de beğendim. Mükemmel bir “Nikriz Saz Semaisi” bestelenmişti.

Yirminci dakikada salona girdiğini zaman orkestra dans havaları çalmaya devam ediyor, Atatürk sofraya basında yanındakilerle konuşuyordu. Beni görünce:

—Neredeydin?

—Paşam, emirlerinizi yerine getirmek üzere dışarı çıkmıştım. Müsaade ederseniz, şimdi bestelediğim “Nikriz Saz Semai'sini” dinleteceğim.

—Paşa hayret etmişti. Derhal tamburla eseri çalmaya başladım. İlgile, dikkatle izliyordu. Son hânenin zeybek usullerine başlar başlamaz:

—Bravo! Aferin evladım, diyerek aralarında İnönü'nün de bulunduğu konuklarına:

—Hadi bakalım hepimiz zeybek oynayacağız!

Tekrar, tekrar bu eseri çaldırdılar ve zeybek oynadılar.

**

Hatay meselesinin en hareketli günlerinde Atatürk 6 Ocak 1937 günü yanında Başbakan İsmet İnönü, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, İçişleri ve Dışişleri Bakanları olduğu halde İstanbul'dan Eskişehir'e gelmiş. Eskişehir'de 4 saat çalışmış, aynı gün saat 17.30'da Konya'ya hareket etmişti. Konya dönüşünde 9 Ocak 1937'de tekrar Eskişehir'e gelen Atatürk Eskişehir Orduevinde subaylarla bir toplantı yaptıktan sonra İstanbul'a dönmüştür.

Eskişehir Orduevinde yemekte, milli oyunlar oynandı. Atatürk Zeybek havasına kendini kaptırdı. Ayağa kalkarak oynamaya başladı. Coşkunluğu o dereceyi bulmuştu ki dizini yere vururken bir aralık sendeledi. Çevresindekiler Atatürk'ü kaldırmak istediler. İşaretle onları durdurdu ve “Türk kendi düşer, kendi kalkar” diyerek zemberek gibi yerinden fırladı.

**

Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu son zeybek oyununu anlatıyor:

Akşam yemek salonunda yemek sırasında orta salondan geçti ve orkestra şefi Azerbaycanlı Mehmed'e yüksek sesle şu emri verdi:

—Zeybek!

Mehmet, kemanının yayı ile arkadaşlarını tahrik etmek istedi. Fakat Atatürk onu durdurdu:

—O değil...

Mehmed'in yayı kemani üzerinde süratle birkaç nota dolaştırdı. Atatürk:

—Hayır... dedi.

— O da değil. Sarı zeybek!

Ve anında Selim Sırrı gibi salon zeybeklerini de Koca İsmail veya Yörük Ali gibi Ödemiş ve Aydın efelerini de hayran edecek bir zeybeğin kahraman figürlerini icraya başladı. Ve bu, hakikaten Bozdağ'ın çok eski tarihlerinde görülenler gibi bir dua, bir kahraman duası, bir kahramanlık ayini oldu.

Düşününüz bir kere... Beynelmilel tıbbın, en mütebahhir üstatlarından, “rejime riayet ederse nihayet dokuz ay yaşayabilir. Bir yıl yaşayabilmesi için bir mucize dahi kâfi gelemez” teşhisini alan ve bunu bilen bir adam, dizlerini yere vura vura zeybek oynuyordu.

Bu, ölüme meydan okuyanların ateşe atılmazdan önce kayalar arasında veya kara ormanlarda yaptıkları son kahramanlık ayini değil midir?

...

Orkestra, zeybeğin son notlarını bitirince kadınlar ve erkekler göstermemek için ipekli mendillerini acele acele gözlerine bastırırlarken Atatürk ağız dolusu bir kahkaha attı:

—Zeybekte insanın yorgunluğunu dindiren bir kudret var.

Ve gözleri yaşlı insanlar kalabalığı içinde, gözleri Celal Bayar'a ilişince:

—Siz de pek yorulmuşu benziyorsunuz... dedi

Ve ellerini birbirine vurup orkestra şefine seslendi:

—Başvekilimiz dinlenmek, adalelerindeki rehaveti gidermek istiyorlar. Tekrarlayınız şu zeybeği!

...

Şevket Süreyya Aydemir o geceyi şöyle anlatıyor;

KAYNAKÇA:

AKANSEL İsmail Hakkı, Atatürk'ün Yaverleri, Harp Akademileri Yayını, İstanbul 2006.
AKÇİÇEK Eren, Atatürk'ün Sağlığı, Hastalıkları ve Ölümü, Güven Kitabevi, İzmir 2005.
ALTAY Fahrettin, 10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası, İnsel Yayınları, İstanbul 1970.
ATAY Falih Rifki, Çankaya, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1969.
AYDEMİR Şevket Süreyya, Tek Adam, Mustafa Kemal (1922 - 1938), Remzi Kitabevi, İstanbul 1969.
BAKEY Gönül, PEKCAN Leyla, Atatürk'ü Yaşayanlar, Kırmızı Kitabevi, İstanbul 2010.
BURDURLU İbrahim Zeki, Atatürk'üm Zeybek Oynuyor, Varlık, sayı: 465, Kasım, İstanbul 1957.
CENGİZ Halil Erdoğan, Yaşanmış Olaylarla Atatürk ve Müzik Riyaset-i Cumhuri İnce Saz Heyeti Şefi Binbaşı Hâfiz Yaşar Okur'un Anıları, 1924-1938, Müzik Ansiklopedisi Yayinevi Ankara 1993.
ÇAĞLAR Behçet Kemal, Onun Gözyaşları, Yücel Dergisi, sayı: 78, Ağustos, Ankara. 1941.
ÇAPAN, M. Şevki, Selim Sırrı Tarcan'ın Zeybek Oyunu Derleme Çalışmaları, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, sayı 8, Bahar, Muğla 2002.
EKİCİ Metin, Yeni Zeybek Rakısı, Milli Folklor, sayı: 57, Ankara 2003.
ERBAY Fethiye, ERBAY Mutlu, Cumhuriyet Dönemi

(1923-1938) Atatürk'ün Sanat Politikası, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
GEREDE B. Hüsrev, Atatürk, Belleten sayı: 80, Ekim, Ankara, 1956.
GÜRER Turgut, Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer, Cepheden Mecelse Büyük Önder ile 24 Yıl, Gürer Yayınları, İstanbul 2006.
GÜRKAN Turhan Cemal Granda, Atatürk'ün Uşağı idim, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973.
KAL Nazmi, Atatürk ile Yaşadıklarını Anlatırlar, Bilgi Yayinevi, Ankara 2001.
KALIPÇI İknur Güntürkün, Esprileriyle İçimizden Biri Atatürk, Epsilon Yayınları, İstanbul 2007.
KAPUSUZOĞLU S. Burhanettin, Toprağa Can Ektiler, Seferberlik Hikayeleri, Sorgun Belediyesi, Sorgun 2011.
KOCATÜRK Utkan, Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günü, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1999.
KOLLU Atilla, Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya Gelişi, Askeri Tarih Bülteni, sayı: 22, Ağustos, Ankara 1977.
KORALTÜRK Murat Ahmet, Hamdi Başar'ın Hatıraları, Meşrutiyet, Cumhuriyet ve Tek Parti Dönemi, Gazi Bana Çok Kızmış, Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul 2007.
LÜLE Zeynel, Mustafa Kemal'in Can Yoldaşı Ali Çavuş, Doğan Kitap, İstanbul 2008.
ÖKTE Burhaneddin, Atatürk'ten Hatıralar IV, Atamız Zey-

bek Oynuyor, Türk Musikisi Dergisi, sayı 5, Mart, İstanbul 1948.
ÖNDER Mehmet, Atatürk'ün Yurt Gezileri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1975.
ÖZDEMİR Zekeriya: Bengi ve Kaplıca Diyan Pamukçu, Akademi Kitabevi, Ankara 1997.
SOYAK Hasan Rıza, Atatürk'ten Hatıralar, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 1973.
ŞAPOLYO E. Behnan: Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi, Rafet Zaimler Yayinevi, İstanbul 1958.
TAN Nail, Atatürk ve Türk Folkloru, Folklor Araştırmaları Kurumu, Ankara 1981.
TARCAN Selim Sırrı, Hatıralarım, İstanbul 1946.
TARCAN Selim Sırrı, Halk Dansları ve Tarcan Zeybeği, İstanbul 1926.
TEPEDENLİOĞLU Nizamettin Nazif, Son Balo, Kenan Basımevi, İstanbul 1941.
TURGUT Hulusi Kılıç Ali, Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2005.
TÜRKOĞLU Sabahattin, Atatürk ve Folklor, Sanat Dünyamız, sayı: 22, Mayıs, İstanbul 1981.
ULUSU, Mustafa Kemal, Atatürk'ün Yanı Başında: Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Hatıraları, Doğan Kitap, İstanbul 2008.
YILDIZ Doğan, Atatürk ve Spor, Telebasım Yayıncılık, İstanbul 2008.

Haluk Işık

Tiyatro yönetmeni
Şair-Yazar

Nazım Hikmet'in ölümsüz destanı: Kuvayi Milliye

Nazım Hikmet, yaşama ve insana dair bilincimizi temize çekmenin, bu ülkeye ve Cumhuriyetine aidiyet tazelenmesinin, gelecek kuşaklara bu niteliklerin aktarılmasının yolunu harika bir yapıtla açmış ve kolaylaştırmıştır

Yeryüzü sakinleri için Türkçe bilmek büyük bir şanstır, çünkü Nazım Hikmet'i (15 Ocak 1902 Selanik – 3 Haziran 1963 Moskova) yazdığı dilden okuyabilir, yaşamı o dille kavrayıp tanımlayabilir, gerçeğe yepyeni öngörüler ekleyebilirler.

Kuvayi Milliye Destanı'nı okumanın tam da yeri ve zamanı olan günlerden geçerken, bu toprakların insanları bambaşka bir şansa daha sahiptir: kendi destanlarını, aynı zamanda yurttaşları olan büyük bir şairin kaleminden okuma şansına...

Memleket ile ahalisinin bu şansın farkına varması, okuması, yararlanması, hepsinden önemlisi böyle bir şansa sahip olduğunu algılayabilmesi, elbette kolay olmamıştır. Bugün de kolay değildir ve bu durum dile, kültüre, sanata ve gelişmişliğe karşı işlenmekte ısrar edilen bir suç, akıl almaz bir skandaldır. Bunlara da değinmeye çalışacağım, şimdi konumuza dönelim.

"Destan" bir halk geleneği ve sanatı türüdür. Yazıdan önce destan vardı derler. Genellikle kahramanlıklardan ve kahramanlardan söz eder. Doğal yıkımlardan, salgın, kıtlık ya da kuraklık sonucu yaşanan kırılmardan, göçlerden, yenilgi ya da zaferle çıkmış savaşlardan, aşktan, insanın ve toplumun çıkış aramasından, bulmasından ya da bulamamasından, doğaüstü güçlerle boğuşmasından, elbette gülünç olaylardan da beslenir. Efsane düş ya da hayal gücünden, destan ise toplumsal yaşamda iz bırakmış gerçek olay ve kişilerden yola çıkar. Destanlar kutsal metinler değildir, efsanelerin kimine kutsallık yüklenir.

Destanlar halkın belleğinden süzüle süzüle günümüze ulaşan "sözlü destanlar" ile sonradan derlenen ya da bir ozanın-yazarın özgün biçimde kaleme aldığı "yazılı destanlar" olarak ikiye ayrılır. Şiir, düz yazı, kimi örneklerde ikisinin harman edilmesiyle söylenmiş ya da yazılmıştır. Her toplumun, ulusun, halkın kendine özgü destanları vardır. Toplumsal hafıza, kolektif bilinç, kültür tarihi ve bunların kuşaktan kuşağa aktarılması adına çok önem taşır. Dünyada destan deyince akla ilk gelenler Gilgamiş, İlyada ve Odyssea, Şehname, Mahabharatha, Kalavela, Şinto, İgor'dur.

Bize gelince, "İslamiyet Öncesi ve Sonrası" olarak iki bölüme ayırmak gerekir. İslamiyet'ten öncekiler Yaratılış, Alp Er Tunga, Şu, Oğuz Kaan, Atilla, Ergenekon, Bozkurt, Türeyiş, Göç adlarıyla uzun bir liste oluşturur. İslamiyet'ten sonrakiler de Manas, Cengiz Han, Timur, Edige, Saltuk Buğra Han, Seyid Battal Gazi, Danişmend Gazi, Köroğlu destanları diye sıralanır. Destan kurmak, oluşturmak ve yazmak belli kurallar gerektirir. Örneğin birden başlamaz, birden bitmez. Belli ölçüler ve bölümler halinde yazılır. Dramatik yapıya ustalıkla serpiştirilen merak ve sürprizler sayesinde, kendilerini sonuna kadar okuturlar ya da dinletirler.

Sözün burasında çocukluğumu, 1970'leri anımsıyorum. Sokaklardan "Destan Satıcıları" geçirdi. Saman kâğıtlara basılı destan ya ağıtların belli bölümlerini, yanık ve içli sesleriyle "okuyarak" geçirdi, isteyenlere 'Hediyesi 40-50 kuruş'tan satarlardı. Babaannemin ve komşularının onları bizlere okut-

Abidin Dino'nun Kuvayi Milliye çizimleri

Hasretin, aşkın, kavganın ve umudun "Mavi Gözlü Dev" şairi Nazım Hikmet'in olağanüstü verimi olan Kuvayi Milliye'nin, yazılma ve yayınlanma öyküsü garip, çarpıcı ve her açıdan ibret vericidir

malarını, acılı kederli öyküler karşısında gözyaşlarını mendillerle silmelerini, neşeli olanları dinlerken sokağı çın çın kahkahalarıyla doldurmalarını unutamam. Yasaklandılar mı ne oldu bilemem, birden ortadan kayboldular.

Bu genel bilgi anımsatmasından sonra, Nazım Hikmet'e ve büyük destanına geçebiliriz.

Nazım Hikmet şiirden senaryoya, romandan röportaja oyuna sayısız ve unutulmaz yapıtlar üretmiş, bunlara iki büyük destan da eklemiştir: 1936'da yayınlanan ve tam adı "Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin" ve bitmesinin üstünden yıllar geçtikten sonra ilk kez 1968'de, daha sonra genişletilmiş haliyle 1974'te basılıp okura ulaşabilen "Kuvayi Milliye".

Hasretin, aşkın, kavganın ve umudun "Mavi Gözlü Dev" şairi Nazım Hikmet'in olağanüstü verimi olan **Kuvayi Milliye'nin**, yazılma ve yayınlanma öyküsü garip, çarpıcı ve her açıdan ibret vericidir. Bir kumpas sonucu 29 Mayıs 1938'de 28 yıl 4 aya mahkûm edilen şair, bir yandan dünyada yükselen faşizmden ülkemizin payına düşürülen

sola düşmanlığın ve antikomünist saldırganlığın, bir yandan da Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra iktidar mücadelesi yapanların arayıp da bulamadığı bir kurbandır. Şair, bu dönemin en önemli simgelerinden birine dönüşecektir ve elbette daha niceleri vardır. Bu arada, ona ve benzerlerine biçilen cezaların kaynağı olan ünlü 141-142'nin kapsamı da genişletilir.

Genç kuşaklar ve unutanlar için açıklayalım. Uğur Mumcu'nun deyimiyle, Anayasa'yı "tangur-tungur" edip, bir sınıfın diğer sınıflar üstünde tahakküm kurmasını isteyenlere yönelik Türk Ceza Kanunu maddeleriydi. "Müesses nizam" yani kurulu ya da geçerli düzen (The Establishment) ile onu belirleyen yapıyı, temsilcilerini ve kurumlarını hedef alırsanız, örgütlenirsiniz, yazıp çizerseniz, karşınıza bu maddeler çıkardı. Sol düşünceliler için bu varken, sağcı, dinci, şeriatçılar için de 163. Madde vardı. Bu maddeler bugün yoktur. Yerine ne vardır? Konudan ayrılmamak için yanıtı, okuyup araştırıcılara, memleketin ahvaline, olup bitenlere, bakıp da göreceklere ve de düşünelere bırakalım. "Yetmez ama evet" tayfası bilmem bize yardımcı olabilir mi?

Anlattığımız dönemde 141-142. Maddelere ekler yapılmış, kapsamı düşünceden ifadeye, yazmaktan yayınlamaya, okumaktan paylaşmaya hepsini yasaklamaya kadar genişletilmişti. Bu durum, 'Kuvayi Milliye Destanı'nın yaşandığı ve yazıldığı memleketinde, onu var edenlerin çocukları tarafından okunamayacağı, paylaşamayacağı, kısaca yok sayılıp bilinemeyeceği anlamına geliyordu. Destanın bu öyküsünü, Vala Nureddin ya da kısaca Va-nu, Soner Yalçın, Taner Turan, Cengiz Gökşen başta olmak üzere, yararlandığımız kaynakların ve onlara emek verenlerin desteğiyle özetlemeye çalışalım. Bu kaynaklara da kolaylıkla ulaşabilir, daha geniş bilgiler edinebilirsiniz.

Nazım Hikmet, sözünü ettiğimiz dava sürecinin ardından İstanbul Tevkifhanesi denen Sultanahmet Cezaevine gönderilir. Hapishane arkadaşları A. Kadir'in anlatımıyla, bir dostundan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Söylev"ini (Nutuk) ister. Gelir gelmez, büyük bir heyecanla okumaya koyulur. Dayısı Ali Fuat Cebesoy'un getirdiği belge ve bilgilere, gelen gidenden ve "yatanlardan" dinlediklerini ekler. Kurtuluş Savaşının destanını yazmaya hazır, işe koyulur. 'Kuvayi Milliye Destanı'nın doğum yeri İstanbul olur böylece.

1940'ta Çankırı Cezaevine sürülür, kıstır, Şubat'ın ayazı acımasızdır. Destanın yazımını orada da bırakmaz. Farklı bir şiir anlayışını sanatına-destanına uygulayan Nazım Hikmet, şiirsellikte ve anlatımda alışlagelmiş kalıpları zorlamaktadır. Biten bölümler, dayısının eliyle İsmet İnönü'ye kadar ulaşır. İnönü onları okuyunca şöyle diyecektir: "Nazım, Anadolu savaşını bu destanıyla bir kere daha kazandı!"

Şubat soğuğu Şair Baba'nın sağlığını tehdit etmeye başlayınca, 1940'ta Bursa Cezaevine

1 Mart
1921

Damal ve Hanak'ın Gürcü işgalinden kurtuluşu.

2 Mart
1921

Posof'un Gürcü ve Ermeni işgalinden kurtuluşu.

7 Mart
1921

Kadirli'nin Fransız işgalinden Artvin, Ardanuç, Borçka ve Şavşat'ın İngiliz ve Gürcü işgalinden kurtuluşu.

11 Mart
1921

Arhavi'nin İngiliz ve Gürcü işgalinden kurtuluşu.

12 Mart
1921

Hopa'nın İngiliz ve Gürcü işgalinden kurtuluşu.

16 Mart
1921

Sovyet Rusya ile TBMM Hükümeti arasında Moskova Antlaşması'nın imzalanması

22 Mart
1921

Kuva-yı Milliye güçleri Fransız ordusunu Fek'e'yi terk etmek zorunda bıraktı.

23 Mart
1921

II. İnönü Muharebesi'nin başlaması. Savaş on gün sürecek ve 1 Nisan'da İsmet Paşa (İsmet İnönü) komutasındaki Türk ordusu birliklerinin zaferi ile sonuçlanacaktır.

yollarını. Destan 1941'de orada biter ve Nazım Hikmet yapıtının kapağına adını yazar: "Kuvayi Milliye". Altına daha küçük harflerle türünü belirtir: "Destan" Ancak yukarıda değindiğimiz nedenlerle yayınlanması- dağıtılması-okunması olanaksızdır. Zaten kimse de basmaya cesaret edemez.

Aradan 9 yıl geçer ve DP, Nazım Hikmet dışındaki herkes için genel af ilan eder. Nazım Hikmet için ulusal ve uluslararası düzeyde kampanyalar düzenlenecek, Melih Cevdet-Oktay Rifat-Orhan Veli gibi cesur şairler çırpınırken, annesi Celile Hanım neredeyse görmeyi gözlüğüyle oğlu için imza toplarken, bir zamanlar çevresinde dolanan Yahya Kemal gibi bir şair ise onu görmezden-duymazdan gelecek, Galata Köprüsünden gövdesini uçar gibi kaçacaktır. Bunları ve dahasını, Şair Babayı anlatan "Hasret" adlı oyunumda işlemişim. Ankara Ekin Tiyatrosundan izleyenler anımsayacaktır. Rüştü Asyalı ve Emine Gökalep rol almış, Asyalı'nın rejisiyle sahnelenmişti.

Büyük Şair özgür kalabilmek için 15 Temmuz 1950'yi bekleyecek ama çıkar çıkmaz 48 yaşında askere alınmak istenecek, bunu ortadan kaldırılmak istenmesi olarak yorumlayıp Moskova'ya gidecekti. Bu arada destanına yeni bölümler eklemişti, ancak gidışıyla birlikte bu büyük destan hepten unutulacak, unutturulacaktı. Vatandaşlıktan çıkarılanın, vatanına dair şiir yazması olur muydu hiç?!

1965'te Doğan Avcıoğlu 'Yön'de destanın bir bölümünü yayınladı, bir şey olmadı. Oysa aynı yıl Memet Fuat için 15 yıl istendi. Nedeni, "Saat 21-22 Şiirleri"ni yayınlamasıydı. Dost Yayınevi yöneticisi yazar Nezihe Meriç'in mahkûmiyeti, 1974 affıyla kaldırıldı. Bunun nedeni de 1968'de Şair Babanın bütün eserlerinin yayınlanmaya başlanmasıydı. İlk cilt hemen toplatıldı, dava açıldı. "Kuvayi Milliye / Destan" bu adla ilk kez 1968'de Bilgi Yayınevinde basıldı. 1974'te nihayet geniş haliyle ve Abidin Dino'nun 18 özgün çizimiyle raflardaki yerini alabildi.

Hazin ve vahim olan bir gerçek daha vardır: Nazım Hikmet, yapıtının yayınlandığını göremedi. Çünkü Şair Baba, 3 Haziran 1963'te Moskova'da "Elveda dünya, merhaba kâinat!" diyerek, hatır ve hatıralarımızın unutmazlığına yürüdü. Durun, daha bitmedi. Nerede yaşadığınızı sanıyorsunuz?

3 Yargı Paketimiz için, "yasaklar listesi" istendi. Ankara Emniyeti, Cumhuriyet Başsavcılığı'na isteneni gönderdi. Nazım Hikmet bütün yapıtlarıyla birlikte listedeydi ve takvimler 2012'yi gösteriyordu! Bugün bu yapıtlara, tüm haklarının "devredildiği" Yapı Kredi Yayınları aracılığıyla ulaşabildiğimize göre, yasak kalkmış olmalı.

Yazılma ve yayınlanma öyküsü bu kadar. Biz

destanımıza geri dönelim.

"Kuvayi Milliye" epik destan olarak adlandırılmaktadır. Epik destanlar, bir kahramanın çevresinde yaşananları, şiirsel bir anlatımla aktarır. "Kuvayi Milliye" bu tür içinde sayılmakla birlikte, çok önemli bir farkla kendi özgünlüğünü ortaya koyar. O bir kahraman kişiyi değil, bir halkı, "Türk Köylüsü"nü anlatır. Nazım Hikmet'in dünya görüşü ve şiir anlayışı nedeniyle, "Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı"nın devamı olarak da görülür. Bu sav, Şair Baba'nın tarihin devamlılığı anlayışına ve diyalektik görüşüne bağlanır.

Bir destan geleneği olarak "Başlangıç" bölümüyle yola koyulan dev yapıt, 8 baptan (bölüm) oluşur. Bu baplar sırasıyla şunlardır:

1. Yıl 1918-1919 ve Karayılan Hikâyesi,
2. Yıl Yine 1919 ve İstanbul Hali ve Erzurum ve Sivas Kongreleri ve Kambur Kerim'in Hikâyesi,
3. Yıl 1920 ve Arhavili İsmail'in Hikâyesi,
4. Nurettin Eşfak'ın Bir Mektubu ve Bir Şiiri,
5. 920'nin 16 Martı ve Manastırlı Hamdi Efendi ve Reşadiyeli Veli Oğlu Memet'in Hikâyesi,
6. Muharebeler ve Düşman Elinde Kalanlar ve Kartallı Kazım'ın Hikâyesi,
7. 922 Ağustos Ayı ve Kadınlarımız ve 6 Ağustos Emri ve Bir Aletle Bir İnsanın Hikâyesi,

8. 26 Ağustos Gecesinde Saatler İki Otuzdan Beş Otuz Kadar ve İzmir Rıhtımından Akdeniz'e Bakan Nefer.

Bu bölümler inanılmaz imgelerle, kelimelerle çizilen muhteşem resimlerle, dünya görüşünün sanatta nasıl yaşatılabildiğine şaşırtan anlatımlarıyla, bir sanat emekçisinin anlattığı olayları ve kişileri nasıl yaşayabildiğine ve yaşatabildiğine verdiği inanılmaz örneklerle bezelidir.

Elbette hepsine burada yer vermenin de bölümlerden örnek sunmanın da olanağı yok. Zaten bu yazının amacı da bu değil. Tam tersi okunmasını, özellikle gençlerle ve çocuklarla birlikte okunmasını kışkırtmak için yazılıyor. Sondaki sözü şimdiden söylemek zorundayım. Nazım Hikmet, yaşama ve insana dair bilincimizi temize çekmenin, bu ülkeye ve Cumhuriyetine aidiyet tazelenmesinin, gelecek kuşaklara bu niteliklerin aktarılmasının yolunu harika bir yapıtla açmış ve kolaylaştırmıştır. Ki destanların, onlardan yalnızca şoven duygular devşirileceğine inananlara ve pazarlayanlara inat, gerçek amacı budur.

Başka bir ülkede olsaydı, bu destandan inanılmaz oyunlar, filmler yapılır, başlı başına bir "Kuvayi Milliye Destanı Müzesi" kurulur, uluslararası buluşmalar geleneksel hale getirilirdi. Bu uğurda, az da olsa çaba gösterenleri saygıyla selamlıyorum. Elin işgal ve saldırganlıktan başka bir anlamı olmayan öykülerinden bin film yapıp, kendi öykülerinden habersiz coğrafyalara "kültür emperyalizmi" örneği olarak dayatmasını ve ağzı açık ayran budalası gibi izleyip alkışlayanların da kulaklarını çınlatıyorum. Abartıyor muyum? O zaman çıkiverin sokağa, Rambo'yu sorun ve bir de "Arhavili İsmail'i ya da "Manastırlı Hamdi"yi". Ahval budur ve 100. Yılda böylesi bir çabanın görülmemesi ne kadar acıdır.

Bir kişiyi değil, bir halkı "kahraman" olarak seçtiğini söylemiştik. "Kuvayi Milliye" bunu yaparken halk dalkavukluğu yapmaz. "Onlar ki..." diye başlayan bölümü bir kere daha baştan okuyalım, ne demek istediğim daha iyi anlaşılacaktır. Nazım Hikmet, destanında halkını başrole oturtup, içlerinden seçtiği insanları anlatırken, onları yalnızca övmez, pohpohlamaz, cehalet ve algısızlık batağında sıkıştıkları ve yoksulluk içinde barındıkları için onları anlar, dertlerini dert edinir ama onaylamaz. Elbette onları bu bataklığa iten tahtları, taçları, emperyalizmi, kapitalizmi şiirin ve yüreğin gözüyle yargılar ve su sızdırmaz biçimde mahkûm eder. "Ateşi ve ihaneti görenler" in öyküsüdür anlatılan. Yobazı, sömürgeci, haini, satılığı, işbirlikçiyi bu halka tebellüş olduğu için çirliçiplak soyup ortaya döker.

Her satırını insan severlik, vatanseverlik ya da yurtseverlik, bir memleketin özgürlük ve bağımsızlık savaşını, tüm insanlığın özgürlük ve bağımsızlığını evrensel bir hasretle ve kararlılıkla işlemek ve duyumsatmak... Nazım Hikmet'in neden büyük bir şair olduğunu bir kez daha kanıtlar. "Kuvayi Milliye" Şair Baba'ya "Vatan Haini" diyenlere verilen, "Hayır, bu

ülkeyi gerçekte devrimci ve demokratlar sever" olarak özetlenecek, kendi dilinden harika bir yanıtıdır.

Ki ona vatan haini deyip, halkının ve memleketinin gözünde küçültmeye, itibarsızlaştırmaya çalışan, okul kitaplarından, meydanlardan, sanattan ve kültürden yoksun bırakmaya çalışanların, gün gelip utanmazca ondan yaptıkları alıntılarla kürsülerde boy göstermesini de tarih not almıştır, almaktadır. Çıktığı yumurtayı beğenmeyen, "Öyle olaydı, böyle edeydi, lakin şunu da eksik bıraktı" gibisinden lafazanlık yapanları, Kurtuluş Savaşımızı küçümseyenler tayfasını da unutamayız. Tarihin yaşandığı dönemin koşullarıyla konuşulmasından bile habersiz, sözüm ona çok ışıltılı bu zifiri karanlık tipler, haklarında hurufat harcamayı bile hak etmiyorlar. Öte yandan Nazım Hikmet'in dünya görüşünü, memleket ve insan algısını, öngörülerini, teklif ve temennilerini göz ardı edip, içini boşaltarak, yalnızca hamaset ve kof törenselliklerle de "Kuvayi Milliye" anlaşılabilir. Nazım Hikmet'in yoldaşı olmak, öncelikle sözünü aynen onun gibi "Türkçe ve mertçe" söylemekten ve eylemekten geçer. Gazi'nin "Yurtta Barış, Dünyada Barış" sözüyle, destandaki şu dizeleri buluşturmadan, bu memleket ve yeryüzüne dair en insani düşümler görülemez, yaşamdaki karşılığı aranamaz:

"Yaralı bir düşman ayağına takıldı Nurettin Eşfak'ın ayağı.

Nurettin dedi ki: "Teselyalı Çoban Mihail"

Nurettin dedi ki: "Seni biz değil, buraya gönderenler öldürdü seni..."

Abidin Dino'nun Kuvayi Milliye çizimlerinden

"Kuvayi Milliye" yi bağrından çıkararak ve yaşayan bu halkın ataları, o halkın olağanüstü büyük önderi, kurtuluşun ve kuruluşun eşsiz kadroları ile onların öykülerini anlatan şairi, ölümsüzlüğü bir kere daha tanımlayan bu destanda buluşmuşuz

sen "9 eylül" dersin iki kelime
ben değişen yazgı anlarım
özgür anlarım, bağımsızlık,
sen "izmir" dersin iki heceyle
ben sevinçten ağlarım

tarihin başı mı dönmüş
şimşek hızı geldiklerinde?
şaşırmış mı toprak
ayakları yere değmeyen atlar geçerken?
önce deniz mi görmüş
kavruk yüzlü neferleri?
bugün 9 eylül
tam sırasındır canlandırmanın hatıraları...

sen 9 eylül dersin iki kelime
ben onurlu bir halk anlarım
rüzgarın çevirdiği sayfa anlarım
sen "izmir" dersin iki hece
ben saygıyla ayağa kalkarım...

Haluk Işık

Destanın biten bölümleri, dayısının eliyle İsmet İnönü'ye kadar ulaşır. İnönü onları okuyunca şöyle diyecektir: "Nazım, Anadolu savaşını bu destanıyla bir kere daha kazandı!"

Sözü, bu yazıyı bitirip göndermeye hazırlanırken, adı lüzumsuz bir tipin "Kentlerin kurtuluşunu kutlamayı reddediyorum" mealinde konuştuğunu öğrendim. Yok, şahsen ben kızmadım. Tip doğru söylemiş. Elbette kutlamayacak. İnsan yenildiği ve çöpe gönderildiği bir vatan, memleket ve yurtseverlik mücadelesini kutlar mı? "Kuvayi Milliye"de bu tipler de ihmal edilmemiştir. Gülüp geçmek adına değil, tam tersine her söz ve hareketlerine dikkat etmemiz için, onlar da uzun uzun anlatılmış, görüldükleri ve görünecekleri kisve ve takiyeleri ile ortaya atılmışlardır. Çağdaş, demokratik, laik Türkiye Cumhuriyeti, biz lay lay lom yaşayalım, iki slogan üç türküyle devrimci olduğumuza inanalım, bıraktığımız bu boşluğu bu tipler yeniden işgal ve meşgul etsin diye kurulmadı. "Kuvayi Milliye" ise okuyup geçelim, ruhumuzu soğutup, kelimelerin sıcaklığında uyuyalım diye hiç yazılmadı.

Yeryüzü tarihi pek çok halkın, bu yazıya ser-

piştirilmiş değerlere koşut özgürlük ve bağımsızlık mücadelelerini anlatır ve onların öyküleri o halkların ve ülkelerin onur destanıdır. "Kuvayi Milliye"yi bağrından çıkaran ve yaşayan bu halkın ataları, o halkın olağanüstü büyük önderi, kurtuluşun ve kuruluşun eşsiz kadroları ile onların öykülerini anlatan şairi, ölümsüzlüğü bir kere daha tanımlayan destanda buluşmuştur. Eşsizdir, aşilamazdır, benzerinin yazılması olanaksızdır.

Nazım Hikmet'e içerde ya da dışarda kötülük ve saygısızlık yapanlar, yalnızca bir şaire kıymadılar. Nicesini yaratacak üretim özgürlüğünü engelleyip, memleketimizin ve yeryüzünün kültür ve sanatına da en büyük kötülüğü yaptılar, insanlığa karşı bağışlanamaz suç işlediler. Bunu da unutamayız.

9 Eylül'ün 100. Yılına yaşadığımız, Cumhuriyetimizin 100. Yılına kutlamaya hazırladığımız bir süreçte, böyle bir yazıyla umarım bana ayrılan yeri hak etmişimdir. Yıl boyunca ve yer verildikçe, sizlerle buluşmayı isterim. Sözü Nazım Hikmet ustaya ve büyük destanından üç satıra bırakıyor, 9 Eylül'ümüzün 100. yılını yürekten kutluyorum.

"Ve İzmirli Ali Onbaşı biliyordu ki:

Tavşan korktuğu için kaçmaz

Kaçtığı için korkar!"

Ege'de Kuvai Milliye hareketinin önemli çete reislerinden Yörük Ali Efe

28 Mart
1921

Kuva-yı Milliye güçleri Fransız ordusunun Düziçi ve Bahçe'yi terk etmek zorunda bıraktı.

1 Nisan
1921

Kuva-yı Milliye güçleri Fransız ordusunu Karaisalı'yı terk etmek zorunda bıraktı.

11 Nisan
1921

Kuva-yı Milliye güçleri Fransızları Urfa'yı terk etmek zorunda bıraktı.

3 Mayıs
1921

Kaynarca'nın Yunan işgalinden kurtuluşu.

9 Haziran
1921

Fransız eski devlet bakanı Franklin Bouillon'un Fransız birliklerinin sürekli gerilediği Güney Cephesi konusunda bir anlaşmaya varmak üzere Fransa hükümetinin temsilcisi sıfatıyla Ankara'ya geldi.

21 Haziran
1921

Türk ordusunun başlıca malzeme sevkiyat kanalı İnebolu limanı Yunan muhribi Kilkis ve destroyer Panther tarafından bombalandı. Bombardıman 30 Ağustos günü tekrarlanacaktır.

Batıgün Sarıkaya

Sinema Eleştirmeni
Yazar

Sinemamızda Kurtuluş Savaşı

Sinemanın tarihsel bilinç yaratmada tartışmasız bir gücü var. Atatürk de müthiş öngörülü bir lider olarak sinemanın bu gücünün farkındaydı. Genç Cumhuriyet'in yükselen varlığında birbiri ardına gerçekleşen devrimler ve yenilikler arasında sinemanın gelişmesi için de çalışmıştı. Peki sinemamız, özellikle de Atatürk devrinden sonra bu konuda üzerine düşeni yeterince yaptı mı?

Eylül geldi mi içimiz kıpır kıpır olur. Kavurucu yaz sıcakları yerine serin sonbahar esintileri geldiği için değil tabii. O yürek kıpırtısının sebebi başkadır. Ağustos rüzgârlarıyla gürleyip şahlanan ve 9 Eylül'de İzmir'de taçlanan o destansı coşkuyla dolup taşarız. Pek az ulusa nasip olan bir kurtuluş öyküsüne sahip olmanın gururuyla eylül ayını gerçek bir anımsama ve kutlama şenliğine çeviririz. Ne mutlu ki bu yıl eylülümüz daha da görkemli oldu. Çünkü Ulusal Kurtuluş mücadelemizin yüzüncü yılını yaşıyoruz.

Bu coşku hepimizde farklı bir hisle büyüyor, genişliyor. Örneğin ben kendi adıma 'Kurtuluş'umuzun coşkusunu sinemanın ve müziğin refakatinde yaşıyorum. Aklımdan hiç çıkmayan, her 9 Eylül'de hasretle an(ımsa)dığım bir sahne var: Ziya Öztan'ın 1994'te o zamanki TRT için çektiği Kurtuluş dizisinin finalinde İzmir'e giren ordumuz tek katlı, muhteşem evlerin, yalıların önünden gururla geçerken, yıllarca süren savaşların ve işgalin yorgun düşürdüğü, kederli halk; alkışlarla, sevinç nidalarıyla onları selamlıyor. Bu sahnenin yarattığı coşkuyu unutmak mümkün mü? Bu diziye ilk izlediğimde daha ortaokuldaydım ve ancak eski belgesel görüntülerinden ve ne yazık ki büyük ölçüde sönük anlatılan tarih derslerinden bildiğimiz o büyük olayı, kanlı canlı, görkemli biçimde izlemek müthiş heyecanlandırmıştı beni. Sinemanın tarihsel bilinç yaratmada tartışmasız bir gücü var. Atatürk de müthiş öngörülü bir lider olarak sinemanın bu gücünün farkındaydı. Genç Cumhuriyet'in yükselen varlığında birbiri ardına gerçekleşen dev-

rimler ve yenilikler arasında sinemanın gelişmesi için de çalışmıştı.

Peki sinemamız, özellikle de Atatürk devrinden sonra, bu konuda üzerine düşeni yeterince yaptı mı? Açıkçası bu soruya gönül rahatlığıyla 'evet' demek pek mümkün değil. Maalesef bu ulusun yaşadığı en büyük serüveni ve dünyanın görüp görebileceği en muhteşem lideri anlatmak konusunda bizim sinemamız biraz çekinik kaldı, çoğunlukla el yordamıyla bir şeyler denedi, denemeye çalıştı.

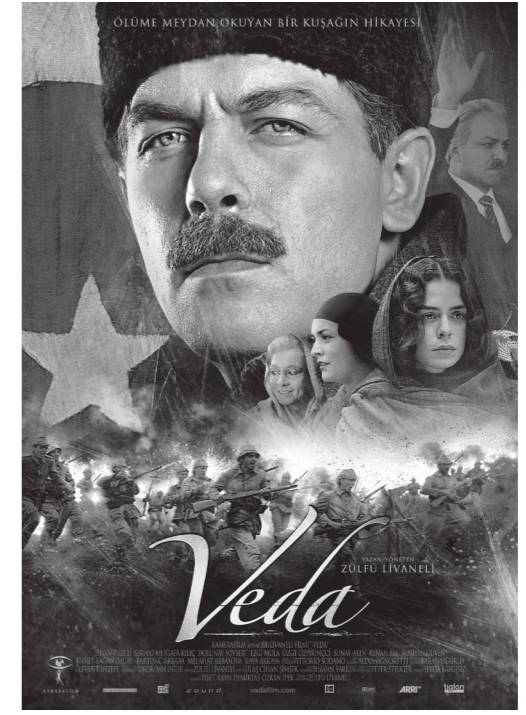
Daha Kurtuluş Savaşı'nın etkileri sürerken 1930'ların sonuna dek birkaç film çekilmişti aslında fakat yaşanan olayların canlı tanıkları hayatta olmasına rağmen birtakım sebeplerle bu filmlerin arkası gelmedi. Bu filmler de her nasılsa kurtuluş günlerinin hafızası tazeyken ulusal mücadeleyi kapsayıcı nitelikte, geniş ve görkemli olamadı. Oysa Atatürk, 1930'ların başında Milli Mücadele dönemini anlatan bir film yapılmasını istemiş ve böyle bir girişimde seve seve rol alacağını belirtmişti. Bununla ilgili şu olay nakledilir: Mustafa Kemal, Fuat Uzkınay'ın 1922'de İstiklâl Harbi sürerken Kemal Film adına Anadolu'ya geçerek çektiği görüntülerden hazırladığı Zafer Yollarında adlı belge filmi 1930'larda yeniden izleyince eksik bulmuş ve genişletilmesini istemişti. Atanan kurul, Uzkınay'ın çektiği 3 bölümlük yapıyı ek çekimler, yeni belge ve bilgilerle 12 bölüme tamamlayacaktı. 1937'de Trakya manevraları sırasında genişletme çalışmalarını yürüten ekipte yer alan Nurettin Baransel, kendisine ait sahnelerin çoğu-

nun hareketsiz resimlerden oluştuğu için filmin tamamlanamadığını söyleyince Ata şu unutulmaz sözleri sarf etmişti: "Ben hayattayım. Milli Mücadele'ye ait bütün evrakım, kılıcım, çizmeme hâlihazırda mevcut olduğuna göre çağırıldığınızda bana düşen vazifeyi yapmadım mı? Bu milli bir vazifedir. Çünkü Türk gençliğine bu mücadelenin nasıl kazanıldığını ispat etmek, hatırdan bırakmak ancak bu filmle mümkün olacaktır."

Zafer Yollarında, İstiklâl adıyla daha geniş bir belgesel hâline getirildi fakat Atatürk'ün bizzat rol alacak denli şevkle sinemaya destek verme arzusu, sağlık sıkıntıları baş gösterdiği için gerçeğe dönüşmedi, belgesel de tam olarak istediği gibi olmadı. Aslında Mustafa Kemal için kendi hikâyesinden çok ulusun kurtuluş mücadelesi önem taşımaktaydı. Bu sebeple genç Cumhuriyet'in yükselişini konu alacak belgesel film tekliflerine öncelik veriyordu. Kurtuluş Savaşı sırasında ve sonrasında çekilen belgelerden 1930'lar boyunca çeşitli vesilelerle belgesel filmler üretildi. Örneğin Cumhuriyet'in 10. yılı nedeniyle Kurtuluş Savaşı görüntüleri yeniden kurgulanarak büyük bir film yapma çabasına girilmişti ve iki Sovyet yönetmeni Serge Yutkeviç ve Lev Oskaroviç; Reşat Nuri Güntekin, Fikret Adil gibi yazarların yer aldığı bir kurulla iş birliği yaparak Türkiye'nin Kalbi Ankara (1934) belgeselini gerçekleştirdiler.

Atatürk'ün bu hususta dünya liderlerine örnek olacak, hassas bir tutum sergilediğini de unutmamak gerek. Hayattayken gerçekleşmesini çok arzuladığı bir film projesi daha vardı. Bu konuyu konuşmak üzere o sırada Milli Musiki ve Temsil Akademisi'nin hazırlıklarıyla meşgul olan Münir Hayri Egeli'yi Köşk'e çağırdı. Yabancı bir film şirketinin Türk inkılabı hakkında film yapmak için kendisine mektup gönderdiğini, bundan çok memnun olduğunu ancak inkılâba dair film yapmanın öncelikle kendilerinin işi olması gerektiğini söyledi. Egeli'ye bu konuda bir senaryo yazma talimatı verdi. Üstelik bir hikâye de tasarlamıştı ve öykünün biçimi üzerinde düşünmüştü. Egeli'nin

Atatürk'ün senaryo üzerine düşüğü "Bu senaryonun ruhuna sadık kalmak elzemdir." notu, filmle ilgili coşku ve heyecanını açıkça gösterir. Bu film gerçekleşseydi Milli Mücadele dönemine ilişkin ilk elden, en isabetli kurmaca anlatılardan birini izleme şansımız olacaktı, belki de sinemamızın tarihi filmlerle kurduğu ilişki kökten değişecekti

aktardığına göre filmde bir öğretmen, öğrencilere Milli Mücadele'yi anlatırken sürecin başına gidilecek ve Gazi'nin hikâyesi öğretmenin gözünden geri dönüşlerle anlatılacaktı. Atatürk senaryo çalışmasını yakından takip etmiş ve her seferinde yeni notlar eklemişti. Son hâlini Fevzi Çakmak ve Afet İnan'a okutup görüşlerini aldıktan sonra "Ben Bir İnkılâp Çocuğuyum" adını verdiği senaryonun çekilmesi için hazırlıklar başladı. İşin mali yönü hesaplandı. Filmin masrafları yüz bin lira tutuyordu. Bu rakam o dönemin koşullarında ortalama bir yerli filmin maliyetinin biraz üzerindedeydi. Atatürk, filmi Münir Hayri Bey'in yönetmesini istiyordu, onu rejisörlük eğitimi için Almanya'ya gönderdi. Egeli, eğitimini tamamlayıp yurda dönünce filme başlandı. Ama Atatürk'ün sağlık sorunları ortaya çıkınca çekimler askıya alındı. Bilindiği gibi sonrasında ulu önderin sağlığı giderek bozulunca çekimlere bir daha geri dönülemedi. Atatürk'ün senaryo üzerine düşüğü "Bu senaryonun ruhuna sadık kalmak elzemdir." notu, filmle ilgili coşku ve heyecanını açıkça gösterir. Bu film gerçekleşseydi Milli Mücadele dönemine ilişkin ilk elden, en isabetli kurmaca anlatılardan birini izleme şansımız olacaktı, belki de sinemamızın tarihi filmlerle kurduğu ilişki kökten değişecekti.

Tabii kabul etmek gerekir ki Cumhuriyet'in ilk yılları sinemamızın hem teknik olarak hem de maddi kaynaklar açısından Avrupa ve Amerika'daki örneklerden epeyce geri kaldığı, üretimin zor olduğu ve kalifiye elemanların bulunmadığı zorlayıcı bir dönemdi. Başarılı bir Kurtuluş Savaşı filminin çekilememesinin nedenlerinden biri büyük ölçüde buydu. Ayrıca böyle bir film yapmayı düşünebilecek cesur ve yetenekli sinemacıları eğitmiş değildik. 1940'a kadar sinemamızda pratik anlamda etkisi görülen Muhsin Ertuğrul'dan başka yönetmen bulunmuyordu. Öyle ki savaşın

10 Temmuz
21 Temmuz
1921

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ve Türk ordusunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi.

23 Ağustos
1921

Sakarya Meydan Muharebesi'nin başlaması.

13 Eylül
1921

Sakarya Meydan Muharebesi'nin Türk zaferi ile sona erdi. Hemen ardından İtalyanlar işgal ettikleri bölgelerden çekilerek Anadolu'yu terk etti.

20 Ekim
1921

Türk Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Tengirşenk ile Fransa hükümeti temsilcisi Franklin Bouillon arasında Güney Cephesi'nde savaşın sona ermesini sağlayan Ankara Antlaşması'nın imzalandı.

Ateşten Gömlek

hemen ertesinde **Muhsin Ertuğrul**, **Halide Edip Adıvar**'ın romanından **Ateşten Gömlek**'i (1923) çekmişti, bu filmde daha önce **Fuat Uzkınay**'ın belgelediği, Ordu Film Dairesi adına çekilen savaş görüntüleri de kullanılmıştı. Savaşın dinamik ruhunun etkisini hissettirdiği bir dönemde çekilen film aslında Türk halkınca çok sevilmiş, başarılı bulunmuştu. 1932'de yine **Muhsin Ertuğrul**'un yönettiği **Bir Millet Uyanıyor** da büyük ses getirdi ama ne hikmetse Kurtuluş Savaşı dönemiyle ilgili 1950'lere kadar başka film üretilmedi. (Bu arada Atatürk'ün bu film için kamera karşısına geçip siyah bir perde önünde konuştuğu aktarılar fakat çekilen görüntüler filmde kullanılmamıştır.)

1950 ile 70 arasında hemen hemen her yıl Kurtuluş Savaşı'yla ilgili filmlere rastlıyoruz ama bunların büyük kısmı ön planda yaşanan bir aşk ya da kahramanlık hikâyesine eşlik eden yan öyküler biçiminde işliyor. Bu dönemde yeni bir sinemacılar kuşağından yönetmenlerin, **Atif Yılmaz**'ın **Bu Vatanın Çocukları** (1959), **Osman F. Seden**'in **Düşman Yolları Kesti** (1959) **Memduh Ün**'ün **Ateşten Damla** (1960) gibi filmlerini diğer yapıtlara nazaran daha derli toplu ve gerçekçi bulmak mümkün. Ayrıca **Ertem Eğilmez** 1966'da **Bir Millet Uyanıyor**'u uyarlayarak bu dönemde gelişen tarih bilincine önemli bir katkı koymuştu. Bir yandan mali açıdan böyle filmler çekmenin zorluğu, öte yandan konuyu çok geniş biçimde ele almanın bir buçuk saatlik bir film için epeyce imkânsız oluşu Kurtuluş Savaşı'nın layığıyla filme aktarılmasının önüne geçen sebeplerdi. Ne yazık ki sinemamız bu engelleyici durumu aşmayı yıllarca başaramadı.

1974'ten sonra doğrudan Kurtuluş Savaşı'nı konu alan bir sinema filmi yok. Fakat 1979'da **Kemal Tahir**'in muhteşem romanından uyarlanan sekiz bölümlük **Yorgun Savaşçı** dizisi ve 12 Eylül rejimi tarafından 1982'de dizinin yakılması olayı var. İşin ilginç yönü 1979 öncesinde **Yorgun Savaşçı** dizisinin yapılması için TRT'ye büyük destek veren **Kenan Evren**'in dizi bittikten sonra gösterilmeden yakılmasına

karar vermiş olması. Bu vahim eylemi ifa etmek için, Atatürk'ün ve Kurtuluş mücadelemizin kötü aktarılması, Çerkez Etem'in övülmesi gibi gerekçeler gösterilmiş. Filmin bütün negatifi yakıldı için tekrar basım şansı yok. Fakat komisyondaki iki üye, kurulu bir nüshanın saklanmasına ikna etmiş. Tekrar basılamayacak bu pozitif kopya 1993'te televizyonda gösterilmişti.

Bu arada 1922'den 1987'ye kadar yapılmış Kurtuluş Savaşı'nı konu alan 60'ın üstünde filmin hiçbirinde Atatürk'ün canlı bir karakter olarak yer almaması ilginçtir. Aslında farklı zamanlarda ünlü yapımcılar, Atatürk'le ilgili projeler hazırlamış, yaşamını canlandırmak istemişler fakat bu projeler bir türlü hayata geçirilememiş. **Douglas Fairbanks**, **Yul Brynner** hatta yakın zamana kadar **Brad Pitt** gibi oyuncular ve bizden **Ahmet Mekin** gibi çok değerli isimler bu role uygun kişiler olarak düşünülmüş. Tabii bu projelerin hayata geçmeme nedenleri arasında devletin bir Atatürk filmi çekilmesiyle ilgili uyguladığı üstü örtük kaygı ve sınırlamaların da etkisi olduğu unutulmamalı. Atatürk'ün varlığına dair bir tür tabulaştırmanın getirdiği zorluklar, söz konusu dönemlerde sinemacıların cesaretini kırıyordu. Yine de 80'lerden itibaren bu konudaki katı tutumu esnetecek denemelere girişildi. Bunlar arasında Kültür Bakanlığı'nın 1981'de Belçikalı bir ekibe yaptırdığı filmi anmak gerek. Ata'nın doğumunun yüzüncü yılı nedeniyle Belçikalı yönetmen **Marc Mopyt**'ye yaptırılan "Atatürk" adlı bu filmde ilk kez bir oyuncu Mustafa Kemal rolünde karşımıza çıkıyor. (Aslında 1970'te çekilen savaş-macera filmi "**Paralı Askerler** [You Can't Win Em Ali] kurmaca bir filmde açıkça belirtilmese de Atatürk'ü gördüğümüz ilk film ama bambaşka bir konuyu ele alış ve ulusal mücadelemizi sıradan macera filmi kalıplarında anlatışından ötürü 'ilk' saymak içimizden gelmiyor.) Bu film belgelerden, fotoğraflardan, harita ve şemalardan oluşan dramatik-belgesel türünde bir yapımdır. Ne ki beğenilmemiş ve gerektiği gibi gün yüzü görmemiş. Dolayısıyla bu istisna deneme haricinde, 1987'de

Ziya Öztan, **Ateşten Günler** adlı dizi projesini hayata geçirene dek kimse Atatürk'ü perdeye ya da ekrana yansıtma cesareti gösterememişti. Bu dizide Atatürk **Metin Belgin** tarafından canlandırılmıştı. 1991'de **Samsun'a Uzanan Yol – İlk Adım** adlı dizide **Lemi Bilgin**'i ve ardından **FeYZi Tuna**'nın yönetmenliğini yaptığı **Metamorfoz**'da **Mahir Güneşiray**'ı Atatürk rolünde görürüz. Fakat bunlar ekran süresi olarak da kısa rollerden öteye geçmemiştir.

Atatürk'ün Kurtuluş mücadelesi içinde bütün hikâyesiyle bir ana kahraman olarak yer aldığı ilk yapımdır **Turgut Özakman**'ın senaryosundan çekilen **Kurtuluş** (1994) olmuştur. Yazının başında da belirttiğim gibi bu dizi her ne kadar resmi tarihin belirlediği sınırları aşmaktan çekinse ve daha çok tarihsel olayların görselleştirilmesi olarak ele alınsa da bence şu ana kadar Kurtuluş Savaşı ile ilgili yapılmış en gerçekçi ve etkileyici yapıttır. Biliyorsunuz, Özakman'ın bir bölümü diziyeye de kaynaklık eden oldukça geniş çalışması, sonradan **Şu Çılgın Türkler** adıyla yayımlanmıştı. **Ziya Öztan**'ın yönettiği bu altı bölümlük dizi, bir parça diktaktik bulunabilir ama görkemli setleri, bir dönemin sinema ve tiyatrosuna emek vermiş muazzam oyuncu kadrosu ve **Muammer Sun** imzalı görkemine yaraşır müzikleriyle günümüzde dahi aşılabilecek değerli.

Bugün teknik olanaklar üst düzeyde, büyük bütçeli bir film çekmek işten bile değil. Dahası resmi tarih ideolojisini nesnel biçimde inceleyip tartışmaya açmak da mümkün ama yönetmenlerimiz Kurtuluş Savaşı üzerine hâlâ tutarlı ve güçlü bir film kotaramıyor. Muhtemelen bu tarihsel sürecin müthiş incelik ve ayrıntılarıyla dolu oluşu ve ele alınan dönemin gerçek anlamda bilinmemesi bunda önemli etken. Ama özellikle **Can Dündar**'ın 2008'de hazırladığı **Mustafa** belgeselinden sonra Atatürk ve Milli Mücadele dönemi hikâyelerine daha yakından bakılır oldu. Dündar'ın filmi epey fırtına koparmış fakat Atatürk'ün tabu hâline getirilen kişiliği ve yaşamı hakkında daha

Bugün teknik olanaklar üst düzeyde, büyük bütçeli bir film çekmek işten bile değil. Dahası resmi tarih ideolojisini nesnel biçimde inceleyip tartışmaya açmak da mümkün ama yönetmenlerimiz Kurtuluş Savaşı üzerine hâlâ tutarlı ve güçlü bir film kotaramıyor.

KAYNAKLAR:

Kurtuluş Savaşı ve Sinemamız, Erman Şener, İstanbul: Ahmet Sarı matbaası, 1970

Vatanım Sensin

geniş ve nesnel bir merakın da oluşmasını sağlamıştı. Tabii tarihi filmlerimizde Mustafa Kemal daha sık karşımıza çıkmaya başlasa da Kurtuluş Savaşı'na dair anlatıların sayısı hâlâ yetersiz. Örneğin **Kenan İmirzalıoğlu**'nun başrolünde olduğu çizgi roman uyarlaması **Son Osmanlı Yandım Ali** (2006) ülkenin işgal sürecinde düzenli orduya destek vermeye çalışan çetecileri ele alan, biraz Hollywoodvâri bir yapımdı ve arka planda Kuvayı Milliye sürecine bakıyordu. Yine **Turgut Özakman**'dan uyarlanan **Derdimiz Atatürk** (2009) ve **Zülfü Livaneli**'nin başarılı yönetmenliğiyle öne çıkan **Veda** (2010) Atatürk'ün yaşamını geniş bir tarihsel süreç içinde anlatırken Kurtuluş Savaşımızın belli bölümlerine yer veriyordu. Son dönemde epey ses getiren uzun soluklu bir televizyon dizisi olarak **Vatanım Sensin**'i de anmak mümkün. Yunan ordusuna sızan bir Türk subayının kahramanlığını ele alan dizide Mustafa Kemal'i bizzat görmesek de Kurtuluş Savaşı'na İzmir'den verilen desteğin hikâye edildiği kısımlar oldukça etkiliydi. Elbette önümüzdeki süreçte yeni projeler kapıda. Dijital platformlar için çekilen kimi dizilerde Milli Mücadele dönemine ilişkin anlatılar yer alacak kuşkusuz. Yakında **Aras Bulut İynemli**'nin Atatürk'ü oynayacağı büyük bütçeli bir proje gelecek örneğin. Ama tüm bunlara rağmen Kurtuluş Savaşı'nı taktiksel yönleri, sosyal ve ekonomik etkileriyle, köylünün, askerlerin psikolojilerini gözeterek içeriden ve güçlü biçimde anlatmayı deneyen birileri hâlâ çıkmıyor. Oysa tam da ulusal birlik ve beraberliğe gereksinim duyduğumuz bu zorlu dönemde Milli Mücadele'nin gücünü ve değerini duyumsatan gerçekçi ve yoğun bir film çekilse ne güzel olur. Umarım böyle bir filmi, nitelikli okuma yapmış, duyarlı ve Türk ulusunun değerlerini bilen bir yapımcı ve yönetmenler grubu çekmek için uğraşır. O film çekilene kadar bize düşen görev de o direniş ve mücadele ruhunu daha da güçlenen bir iradeyle daima yaşatmak olacaktır.

Bülent Kepenek

Yazar

Rizospastis, Panionios ve halkların kardeşliği

“Bu yazının Birinci Dünya Savaşı ve ardından yaşanan Kurtuluş Savaşı’na dair büyük laflar etme iddiası yok. Sadece genelde ihmal edilen, gözden kaçırılan ya da görülmek istenmeyen kısma dair kısa bir hatırlatma yapmak istiyorum. Resmi tarih kitaplarında anlatılan milliyetçi kışkırtmaların ötesinde yaşananlar da var savaş meydanlarında ve cephe gerisinde”

Tarımın başladığı, yerleşik hayata ilk kez geçilen, insanlığın yaptığı ilk eseri (Göbeklitepe) bünyesinde barındıran ezümlü insanlığın bir arada yaşamaya başladığı, bunu başardığı ilk yer olan Anadolu ne büyük çelişkidir ki aynı zamanda insanlığın birbirini en çok boğazladığı yerlerden de biri olmuştur tarih boyunca...

Sınıfların ortaya çıkmasından bu yana egemenler kendi çıkarları uğruna halkları birbirine kırdırmaktan asla vazgeçmemişler maalesef. Bu trajedilerin en büyüklerinden bir tanesi de günümüzden 100 yıl önce yaşandı bu topraklarda.

Alman emperyalizminin peşine takılan İttihat ve Terakki paşalarının ve İngiliz emperyalizminin peşine takılan Yunan yöneticilerinin yüzünden her iki taraftan da on binlerce işçi, köylü, ezilen insan ya hayatını kaybetti ya da yüz yıllardır yaşamakta oldukları evlerini, topraklarını terk etmek zorunda kaldılar.

Bu yazının Birinci Dünya Savaşı ve ardından yaşanan Kurtuluş Savaşı’na dair büyük laflar etme iddiası yok. Sadece genelde ihmal edilen, gözden kaçırılan ya da görülmek istenmeyen kısma dair kısa bir hatırlatma yapmak istiyorum. Resmi tarih kitaplarında anlatılan milliyetçi kışkırtmaların ötesinde yaşananlar da var; savaş meydanlarında ve cephe gerisinde çünkü...

SINIF BİLİNCİ OLURSA...

Egemen sınıflar toplumlari kendi çıkarlarının arkasında hizaya getirebilmek amacıyla toplumsal sınıflari inkâr ederler. Yönetenlerin çıkarlarının tüm

toplumun çıkarı olduğu (hepimiz aynı gemideyiz vs) yalanını ısrarla söylemekten vazgeçmezler. Çünkü toplum, sınıflardan oluştuğunu ve her sınıfın çıkarının farklı olduğu bilincine ulaşırsa kolayca yönetilir olmaktan çıkar, insanlardan vergi toplamak, onları sömürmek ve yöneticilerin çıkarı uğruna savaşlarda ölüme göndermek zorlaşır.

Toplumların sınıflardan oluştuğunu ve her sınıfın çıkarının farklı olduğunu bilen komünistler, Almanya ve İngiltere gibi dönemin iki büyük emperyalist ülkesinin başını çektiği bu savaşa başından itibaren karşı çıkmışlardır. Rusya’da Bolşevik partisinin önderliğinde savaş cephelerinde yapılan propaganda da **“silahların başka ülkelerdeki emekçi kardeşlerine değil, kendi ülkelerindeki burjuvalara çevrilmesi gerektiği”** dile getirilmiş bu faaliyetlerin etkisiyle Rusya’da Ekim Devrimi gerçekleşmiş ve Rusya Birinci Dünya Savaşı’ndan çekilmişti.

Komünistlerin cephelerdeki propagandaları sadece Rus cepheleriyle sınırlı değildi elbette. Komünistler örgütlü oldukları her alanda işçi ve emekçilerin çıkarları doğrultusunda propaganda faaliyetleri yürütmüşler ve ona göre tutum almışlardı. Örneğin savaşın kaybeden taraflarından olan Türkiye, emperyalizme karşı bir ulusal kurtuluş mücadelesine girdiği için Türkiyeliler komünistler Kurtuluş Savaşı’nı aktif olarak desteklerken emperyalist işgalin bir parçası olan Yunanistan’daki komünistler ise savaşa karşı çıkmışlardır.

Yunanistan Komünist Partisi etkisindeki Bolşevik asker grupları Anadolu’daki savaş alanlarında bil-

diriler, fanzinler, gazeteler çıkararak savaşa karşı propaganda çalışmaları yapmışlardır. Aynı Rusya’da olduğu gibi silahların **“Türk emekçi kardeşlerine değil Yunan burjuvazisine ve İngiliz emperyalizmine çevrilmesi gerektiğini”** söyleyen bu propaganda o denli etkili olmuştur ki ‘asker grevi’ olarak nitelendirilebilecek durumlar ortaya çıkmış ve Türk ordusunun zaferine son derece önemli katkılarda bulunmuştur.

Bu durum Şefik Hüsnü’nün liderliğini yaptığı TKP’nin 1922 yılında yayınladığı **“Maskeler Aşağı”** isimli bildiriye şu şekilde değerlendirilmiştir: **“...Rum komünistlerinin, sınıf benliğini idrak etmiş Rum işçilerinin vazifesi, arkadaşlarını aydınlatmak, onlara hakiki dost ve düşmanlarını, belli kurtuluş yolunu göstermektir. Memnun olmalı ki, bu arkadaşlarımız, hem Türkiye’de hem de Yunanistan’da, bu vazifelerini muvaffakiyetle yapmaktadırlar. Bugün hiç kimsenin inkar edemeyeceği bir hakikattir ki, Yunan işçisi ordularının bozgunluğunun hakiki sebeplerinden birisi, Yunan Komünist arkadaşlarımızın Yunan ordusu içinde harp aleyhinde yaptıkları propagandadır... Emin olunuz ki, Türk işçi yoldaşlar, Türk ve Müslüman olmayan bu Yunan Komünistlerinin Türk işçilerine, fakir halkına, Harb-i Umumi içinde, zavallı halka ekmek yerine çamur yedirerek karınlarını ve kasalarını şişiren Türk ve Müslüman tüccar mebuslardan ve bütün harp zenginlerinden ve ordu müteahhitlerinden elbet daha çok faydası dokunmuştur...”**

RIZOSPASTIS GAZETESİ

Özellikle o dönem Yunanistan Komünist Partisi etkisinde çıkarılan ve cephede dağıtılan Rizospastis isimli gazete çok büyük bir etki yaratıyor. O kadar ki bu gazetenin Türk uçakları tarafından Yunan siperlerine atıldığı söyleniyor ve Kurtuluş Savaşı’na bizzat katılan, o dönem Atatürk’ün yakın arkadaşlarından, büyük romancımız Halide Edip ADIVAR bu gazeteyi çıkararlardan sevgiyle söz ediyor. Yunan burjuvazisi tarafından

Özellikle o dönem Yunanistan Komünist Partisi etkisinde çıkarılan ve cephede dağıtılan Rizospastis isimli gazete çok büyük bir etki yaratıyor. O kadar ki bu gazetenin Türk uçakları tarafından Yunan siperlerine atıldığı söyleniyor ve Kurtuluş Savaşı’na bizzat katılan, o dönem Atatürk’ün yakın arkadaşlarından, büyük romancımız Halide Edip ADIVAR bu gazeteyi çıkararlardan sevgiyle söz ediyor.

“Türk uşağı ve Kemal hayranı” olmakla suçlanan bu askerlerin ölümü göze alarak bu faaliyetleri sürdürdüklerine dair kimsenin kuşkusu yoktur herhalde. Geçtiğimiz yıllarda gündeme gelen İnciraltı’nda kurşuna dizilen 200 Yunan askeri ya da Yunan askeri gemilerinde savaşa karşı bildiri dağıttıkları için kurşuna dizilip denize atıldıkları söylenen askerlerin hikayelerinin (bir belgesi olmadığı için yanı efsanevi karakter taşıyan) çıkış noktası da büyük bir ihtimalle cephede savaş karşıtı propaganda yapan bu isimsiz kahramanlar.

Yine o dönem İzmir’de yaşayan Rumların da azımsanmayacak bir kısmı Yunan işgaline karşı çıkıyor. Örneğin 1890 yılında kurulan ve bu topraklardaki ilk futbol kulübü olan Panionios bu işgale karşı çıkıyor. Yunan ve Türk bayraklarından esinlenerek kendisine renk olan kırmızı-maviyi seçen bu kulüp günümüzde de halen Türk ve Yunan kardeşliğini tribünlerinde ve kulüp felsefesinde yaşatmaya devam ediyor. İsimlerindeki Smyrna yazısı çıkarılmazsa kendilerine ait bir stat verilmeyeceğini söyleyen o dönemin başbakanı Venizelos’a karşı cevaben **“Panionios bir kulüp değil bir fikirdir ve bu fikir İzmir’de doğmuştur o yüzden asla çıkarmayız”** dedikleri için kendilerine 30 yıl boyunca stat tahsis edilmemiştir. Atina’nın Nea Smirni (Yeni İzmir) mahallesinde faaliyetine devam eden Panionios’un İzmir’deki stadının yerinde bugün Alsancak Stadı bulunuyor ve Altay kulübüyle de bir gönül bağı var. **Bu yüzden kurtuluşun ve mübadelenin yüzüncü yılında Altay ve Panionios arasında bir dostluk maçı yapılsa ve savaş kışkırtıcılığının yükseltilmeye çalışıldığı şu günlerde halkların asla düşman olamayacağı bir kez daha haykırılsa çok güzel olmaz mı ?**

**15 Kasım
1921**

Fransız ordusu birlikleri İslahiye’yi boşalttı.

**7 Aralık
1921**

Fransız ordusu birlikleri ile eş zamanlı olarak İngiliz işgal kuvvetleri Kilis’ten çekildiler.

**25 Aralık
1921**

Fransız ordusu birlikleri Antep’ten çekildi.

**3 Ocak
1922**

Fransız ordusu birlikleri Mersin’den çekildi.

**5 Ocak
1922**

Fransız ordusu birlikleri Adana, Ceyhan ve Tarsus’tan çekildi.

**7 Ocak
1922**

Fransız ordusu birlikleri Osmaniye’den çekildi.

**8 Ocak
1922**

Fransız ordusu birlikleri Erzincan’dan çekildi.

**9 Ocak
1922**

Fransız ordusu birlikleri Dörtöy’den çekildi.

KAYNAKÇA:

Kahramanlar, Kurbanlar, Direnişçiler, Foti Benlisoy, İstos Yayınları

Şirvan Erciyes

Yazar

Kurtuluş Savaşı Romanları

Kurtuluş Savaşı romanlarında yoğunluklu olarak Batı Cephesi'nde yaşananların ele alındığını görürüz. Çoğunlukla İstanbul ve Ankara hükümetleri arasında belirginleşen gerilim ve çelişkiden ilham alırlar, yanı sıra aydın ve halk çatışması öne çıkar. Bazıları edebi açıdan oldukça güçlü, bazılarıysa yalnızca propaganda amacıyla yazılmış niteliği düşük eserlerdir. Ateşten Gömlek'in ardıllarını etkilediği söylense de Kurtuluş Savaşı romanlarını tek bir şemsiye altında toplamak mümkün değildir

Tüm Türkiye, İzmir'in kurtuluşunun yüzüncü yılı nedeniyle yapılan kutlamalar ve Tarkan konseri haberleriyle öğrendi ki Kurtuluş Savaşı yüzüncü yılını geride bırakıyor. Kimi tarihçilere göre Kurtuluş Savaşı kimi tarihçilere göre Millî Mücadele olarak adlandırılan bu sürece verilen farklı adlar gerçeği değiştirmiyor. İsterseniz Kurtuluş Mücadelesi ya da Milli Savaş deyin, etkileri günümüze dek uzanan ve yaşantılarımızı kökten değiştiren bu önemli olayı kastettiğiniz anlaşılır.

Artık Kurtuluş Savaşı gazileri yaşamıyor, onların tanıklıklarını dinleyerek büyüyen çocuklar çoktan yaşlandı. Sözel yolla kültür aktarımı etkisini yitireli çok oldu zaten, hatta yazılı kültüre karşı ilgi azalıyor. Çağımız hız ve gösteri çağı. Yine de hâlâ okuryazarlığa inanan, geçmişte yaşananlara romanlar aracılığıyla bakmaktan hoşlanan insanlar var.

Kurtuluş Savaşı'nı Mondros Mütarekesi ile başlatıp Büyük Taarruz'la sonlandıranlar olduğu gibi Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ve Lozan Antlaşması arasında yaşanan dönem olduğunu ileri sürerler de vardır. Osmanlı Devleti'nin yıkıntıları üzerinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması Kurtuluş Savaşı ile mümkün olmuştur. Yalnızca yönetim şekli değişmekle kalmamış yeni bir ulus ve yaşam biçimi inşasına girilmiştir. Bu yazıyı sıradan bir tarih yazısı olmaktan kurtarmak ve asıl amacına uygun hâle getirmek için, yapılan yenilikleri, tarihsel gelişmeleri sıralamak yerine tüm bu yaşananların romanlara

nasıl yansıtıldığına bakmayı deneyelim.

Tarih ve edebiyatın sınırları nerede ayrılır, nerede iç içe geçer sorusuna tam olarak yanıt vermek neredeyse imkânsız. Alman ve İngiliz dillerinde tarih ve hikâye aynı (ya da aynı kökten gelen) sözcüklerle ifade edilir. Tarih, hikâye edebilme yeteneği güçlü kişilerin elinde serpilip gelişerek kitlelerin ilgisine kavuşmuş, çağlar öncesinde yaşanan büyük savaşlar epik destanlar yaratarak tarih ve edebiyatı kaynaştırmıştır. Bu noktada çağımızın artık destan yaratmanın çok uzağında olduğunu ileri sürmek yanlış olmaz. Değişen yaşam ve yönetim biçimleri, gelişen teknoloji, insanı ve doğayı anlama çabaları artık destanları imkânsız kılmıştır. Olimpos Dağı'nda yaşayan tanrılara, çocukları emziren kurtlara, göç diye meleyen koyunlara inanan insanların çağı çoktan kapandı. O nedenle Kurtuluş Savaşı; destansı anlatılar yerine romanlara, öykülere, şiirlere konu olmuştur.

Tarihi edebiyattan ayırarak bilime yaklaştırma, mesafeli bir bakış açısı kazandırma çabaları geçen yüzyılda belirginleşir. Tarihi anlatılar artık yer ve zaman göstermek, somut kanıtlara dayanmak, objektif (nesnel) bakış açısıyla ele alınmak zorundadır. Tarih yazan bireyin inancının, ideolojisinin ve elbette kapasitesinin el verdiği ölçüde objektif olabilir. İşte tam da bu nedenle tarihin bilim olup olmadığı hâlâ tartışılır. Bilim ile anlatı arasında kalan bir ara bölgeye ait olduğu, nesnel olma amacı gütsen de kaç-

Tarihi anlatılar edebiyata yaklaştıkça ilgi görür, popülerleşir. Edebiyatı azaltılmış tarih, çoğunluk için sıkıcıdır. Oysa tarih, romanlardan şiirlerden öğrenilmez. Roman, öykü ya da şiir tarihi gerçekliklere değinebilir, bunları konu edebilir ancak en nihayetinde kurmaca metinlerdir. Tarihimizde önemli bir yere sahip olan Kurtuluş Savaşı karşısında edebiyatın ilgisiz kalması elbette mümkün değildi, konuyla ilgili pek çok roman yazıldı ve büyük olasılıkla gelecekte de yazılacak

nılmaz olarak öznelliğe de pay bıraktığı söylenir. Kısacası tarih melez bir türdür. Konuyla ilgili Siegfried Kracauer'in "Tarih: Sondan Bir Önceki Şeyler" kitabı ufuk açıcı olabilir.

Tarihi anlatılar edebiyata yaklaştıkça ilgi görür, popülerleşir. Edebiyatı azaltılmış tarih, çoğunluk için sıkıcıdır. Oysa tarih, romanlardan şiirlerden öğrenilmez. Roman, öykü ya da şiir tarihi gerçekliklere değinebilir, bunları konu edebilir ancak en nihayetinde kurmaca metinlerdir. Tarihimizde önemli bir yere sahip olan Kurtuluş Savaşı karşısında edebiyatın ilgisiz kalması elbette mümkün değildi, konuyla ilgili pek çok roman yazıldı ve büyük olasılıkla gelecekte de yazılacak.

Kurtuluş Savaşı'nı konu alan bazı romanlar savaş devam ederken yazılmıştır. Türün ilk örneği olarak Halide Edib Adıvar'ın Ateşten Gömlek'i gösterilir. İkinci örnek ise Ercüment Ekrem Talu'nun Kan ve İman romanıdır. Her iki roman 1922 yılında tefrika edilir. Ateşten Gömlek ay farkıyla ilk örnek olma ayrıcalığını kazanır.

Kurtuluş Savaşı romanlarında yoğunluklu olarak Batı Cephesi'nde yaşananların ele alındığını görürüz. Çoğunlukla İstanbul ve Ankara hükümetleri arasında belirginleşen gerilim ve çelişkiden ilham alırlar, yanı sıra aydın ve halk çatışması öne çıkar. Edebiyatın toplumu dönüştürmek, geliştirmek, eğitmek gibi bir misyona sahip olması gereğine inanılan dönemlerde yazıldıklarından çoğu tezli romanlardır, bazıları edebi açıdan oldukça güçlü, bazılarıysa yalnızca propaganda amacıyla yazılmış niteliği düşük eserlerdir. Ateşten Gömlek'in ardıllarını etkilediği söylense de Kurtuluş Savaşı romanlarını tek bir şemsiye altında toplamak mümkün değildir. Kimi milliyetçi saiklerle yazılmış, kimi sınıf bilinci temelli yaklaşımı tercih etmiş, kiminde aşk ve romantizm öne çıkarken kimi avantüre yaklaşmıştır. Doğu - Batı, eski - yeni ikilemleri de masaya yatırılır.

Kurtuluş Savaşı romanlarını yazılma tarihlerini gözetmeden sıralayacak olursak aşağıdaki gibi bir liste hazırlamak mümkün. Bu listenin daraltılmış ya da genişletilmiş hâllerine de rastlanabilir:

- Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye- Halide Edib Adıvar
- Kan ve İman- R.E. Ekrem Talu
- Sahnenin Dışındakiler – Ahmet Hamdi Tanpınar
- Yeşil Gece – Reşat Nuri Güntekin
- Halas – Mehmet Rauf
- Posta Yolu – Hilmi Ziya Ülken
- Dikmen Yıldızı – Aka Gündüz
- Kalpaklılar – Samim Kocagöz
- Küçük Ağa – Tarık Buğra
- Var Olmak, Vatan Tutkusu, Hükümet Meydanı- İlhan Tarus
- Yorgun Savaşçı, Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu - Kemal Tahir
- Yaban, Ankara, Sodom ve Gomora- Yakup Kadri
- Kurtlar Sofrası, Aynanın İçindekiler, Sırtlan Payı - Atilla İlhan
- Üç İstanbul – Mithat Cemal Kuntay
- Toz Duman İçinde, Vatan Dediler, Köylüler - Talip Apaydın
- Veda – Ayşe Kulin
- Çete – Refik Halid Karay
- Biz İnsanlar- Peyami Safa
- Aşk ve Zafer- Halide Nusret Zorlutuna
- Çamlıca'nın Üç Gülü – Hıfzı Topuz
- Yüzbaşı Selahattin'in Romanı – İlhan Selçuk
- Şu Çılgın Türkler- Turgut Özakman
- Benden Selam Söyle Anadolu'ya – Dido Satiriyyu
- Leonis – Yorgos Theotokas

26 Ağustos 1922

Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin başladı. Meydan muharebesi beş gün sürdü. 30 Ağustos'ta kesinleşen Türk zaferi sonrasında Büyük Taarruz başlayacaktır.

27 Ağustos 1922

Afyonkarahisar ve Sincanlı Yunan işgalinden kurtuldu.

30 Ağustos 1922

Kütahya, Altınayla ve Demirci Yunan işgalinden kurtuldu.

31 Ağustos 1922

Banaz ve Sivaslı Yunan işgalinden kurtuldu.

1 Eylül 1922

Uşak, Seyitgazi, Gediz ve Kiraz Yunan işgalinden kurtuldu.

2 Eylül 1922

Eskişehir, Karahallı, Ulubey ve Dursunbey Yunan işgalinden kurtuldu.

3 Eylül 1922

Eşme, Ödemiş, Selendi, Taşanlı, Emet, Güney, Buharkent, Bigadiç, Horsunlu Yunan işgalinden kurtuldu.

Yukarda sıralanan romanların bazıları doğrudan Kurtuluş Savaşı'nı konu alırken bazıları savaşın hemen öncesi ya da sonrasına değinir. Ancak hepsi de Kurtuluş Savaşı ile ilişkilidir. Bu romanlar arasında Yaban, tartıştığı konular ve roman tekniği açısından öne çıkarken, Halide Edib'in konu ile ilgili adı geçen romanları yanı sıra "Türkün Ateşle İmtihani" adlı anlatısı da önemli bir kaynak kitaptır. Bu eserde Halide Edib kendi tanıklığından yola çıkarak Batı Cephesi'nde yaşananları anlatır. Elbette Kemal Tahir ve Atilla İlhan konuya ve tarihe gösterdikleri yoğun ilgi ve dikkate değer bakış açılarıyla türe en çok emeği geçen isimler arasında sayılmalıdır. Mithat Cemal Kuntay'ın Üç İstanbul'u, Kurtuluş Savaşı ile doğrudan ilintili olmamakla birlikte dönemin İstanbul'unu ve Osmanlı aydınının bakış açısını yansıtan başarılı bir roman olarak anılmaya değer.

Yukardaki listede yer almayan Hasan İzzettin Dinamo'nun Kutsal İsyân'ından bahsetmemek olmaz... Roman türüne dâhil olup olmadığı tartışılan sekiz ciltlik Kutsal İsyân'da yazar Kurtuluş Savaşı'nı mercek altına alır. Yazarın bir zamanlar çok okunan Kutsal İsyân ve Kutsal Barış dizileri günümüz edebiyat ortamında neredeyse unutulmaya yüz tutmuştur.

Listemizde Yunanlıki yazara da yer verdik. Ülkemizde çok okunan ve defalarca basılan Benden Selam Söyle Anadolu'ya (Kanlı Topraklar) ve Leonis romanları, Yunanlıların Küçük Asya Felaketi olarak adlandırdıkları Kurtuluş Savaşı'nın Yunan toplumu ve Anadolu Rumlarında yol açtığı gelişmeleri okumak adına önemli iki örnek.

Roman Kahramanları dergisinin Ekim/Kasım/Aralık-2022 sayısı Kurtuluş Savaşı'nın 100. yılı dolayısıyla, yukarıda adı verilen romanların çoğunun incelendiği bir dosya ile okurla buluşacak. Konu ile ilgilenenler için önemli bir başvuru kaynağı olacağını ekleyelim ve Türk Dili Dergisi'nin 1976 yılında konu ile ilgili özel bir sayı hazırladığını da belirtelim. Selim İleri, İnci Enginün ve Zeynep Kerman'ın birlikte hazırladıkları "Kurtuluş Savaşı ve Edebiyatımız" adlı kitabın da nitelikli bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz.

Büyük Taarruz öncesi Türk askeri cephede. (Nejat Ventürk koleksiyonu)

4 Eylül 1922

Bilecik, Bozüyük, Söğüt, Buldan, Bayındır, Tire, Simav, Kula ve Sarıgöl, Yunan işgalinden kurtuldu.

5 Eylül 1922

Kuyucak, Nazilli, Sultanhisar, Kınık, Sındırgı, Susurluk, Pazaryeri, Domanıç, Alaşehir, Gördes ve Salihli Yunan işgalinden kurtuldu.

6 Eylül 1922

Balıkesir, Balya, Gönen, Savaştepe, Kepsut, Söke, İnegöl, Yenişehir, Akhisar, Ahmetli, Gölarmara Yunan işgalinden kurtuldu.

7 Eylül 1922

Aydın, İncirliova, Germencik, Kuşadası, İvrindi, Torbalı, Saruhanlı ve Turgutlu Yunan işgalinden kurtuldu.

8 Eylül 1922

Manisa, Selçuk, Kemalpaşa, Burhaniye, Havran, Edremit Yunan işgalinden kurtuldu.

9 Eylül 1922

İZMİR'İN
KURTULUŞU

Ülgen Zeki Ok

Prof. Dr.
Yazar

Atatürk'ün sentezleri

Atatürk'ün mucizevi başarılarının altında, çok çalışma, vizyonerlik gibi birçok özelliği rol oynasa da en önemli etmenin, farklı zıtlıkları bir araya getirerek müthiş sentezler oluşturması olduğu kanısındayım

Izmir'in Kurtuluşunun 100. yıldönümünü kutlarken, Atatürk'ün değerini her geçen gün daha iyi anlıyoruz. Atatürk'ü araştırırken, onu daha iyi anlamaya çalışıyorum ki daha iyi anlatabileyim. Onu daha iyi anladıkça, hayata bakış açımın genişlediğini hissediyorum.

Atatürk'ün mucizevi başarılarının altında, çok çalışma, vizyonerlik gibi birçok özelliği rol oynasa da en önemli etmenin, farklı zıtlıkları bir araya getirerek müthiş sentezler oluşturması olduğu kanısındayım. 9 Eylül 1922 tarihi, Savaşçı Atatürk'ten, Barışçı Atatürk'e geçişin dönüm noktasıydı ve bugünün 100. yıldönümü anısına, Atatürk'ün sentezlerinden bazılarını mercek altına almaya karar verdim. Aklıma takılan ilk soru **"Atatürk'ün bu özelliğinin gelişmesinde genç Mustafa Kemal'in küçük yaşlarda aldığı farklı kutuplardaki eğitimlerin rolü olabilir mi?"** oldu.

OKUL YILLARI

Mustafa Kemal'in Selanik Mülkiye Ortaokulu'nda (Rüştiye) Kaymak Hafız adlı matematik öğretmeninden yediği dayak ve bunun ardından Askeri Rüştiye'ye geçişi iyi bilinir ama öncesinde ilkokuldaki hocası Şemsi Efendi'den aldığı o günün koşullarındaki modern eğitimden pek bahsedilmez. Oysa Atatürk'ün düşünce yapısının gelişiminde ve sonraki tercihlerinin gerçekleşmesinde, Şemsi Efendi'nin çok etkili olduğu ve Atatürk için iyi bir rol model oluşturduğu kanısındayım.

Genç Şemsi Efendi, İstanbul Darülmuallemi'nde hocalık eğitiminden sonra memleketinde yeni yöntemlerle eğitim yapmak üzere okullar açmış, ancak

bu okullar 'gavur usulünde ders okutuyor' gerekçesiyle basılarak, harabeye çevrilmiştir. Olaylardan yılmayan Şemsi Efendi kendi evinin altında eğitimi sürdürmüş, buranın da basılması ile geceleri öğrencilerinin evine giderek derslerine devam etmiştir. Yetiştirdiği öğrencilerin bir yarışmada Selanik'in tek büyük okul olan Rüştiye mektebi öğrencilerini her alanda geçmeleri sonucu, hükümetin himayesinde okul yeniden yapılandırılmıştır.

Selanik Askeri Ortaokulu'nun çoğu subay iyi bir öğretim kadrosu vardı ve bu öğretmenler kişisel gelişimine önemli bir katkı sağladı. Buradaki dersler ağırlık sırasına göre şöyleydi: Türkçe, Arapça-Farsça, matematik-fen, Fransızca, uygulamalı ve sosyal dersler... Matematik Öğretmeni Yüzbaşı Üsküplü Mustafa Sabri Bey genç Mustafa'ya 'bilgi ve erdem bakımından olgunluk, yetkinlik' anlamına gelen 'Kemal' adını vermiş, Fransızca öğretmeni Yüzbaşı Nakîyüddin Bey ise özellikle 'özgürlük' konusunda düşünce yapısını etkilemiştir. Çavuş rütbesine yükseltelen ve arkadaşlarına karatahtada ders vermeye başlayan Mustafa Kemal, bu okulu 4. sırada tamamlamıştır.

Tavsiye üzerine Kuleli yerine Manastır Askeri Lisesi'ni (İdadi) tercih eden Mustafa Kemal'in tarihe olan merakını burada Kolağası Mehmet Tevfik Bey (Bilge) güçlendirmiştir. Bu okulu tam notla ikinci olarak bitiren Mustafa Kemal, ardından üniversite düzeyindeki İstanbul Kara Harp Okuluna (Harbiye Mektebi) girdi ve 1902'de buradan teğmen rütbesi ile mezun oldu. Aynı yıl yine İstanbul'daki Harp Akademisine (Erkan-ı Harbiye Mektebi) girdi ve 1905'te Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu.

Harbiye yıllarında Fransızca öğretmeni Necip Asım Bey ve Talim öğretmeni Rahmi Paşa'dan etkilenen Mustafa Kemal'de vatan, millet, Türklük gibi düşünceler daha da olgunlaşmış, bunları arkadaşlarıyla paylaşmış, daha çok insana ulaşabilmek için gazete çıkarma girişimi olmuştur. Ülkenin en modern eğitim kurumunda savaş sanatının yanında siyaseti, devlet adamlığını, bilimsel ve mantıksal düşünmeyi, iletişim ve empati kurmayı, hızlı ve etkili çözümler üretmeyi ve kanımca en önemlisi, karşıt kavramları bir araya getirerek sentezler oluşturarak bunları geliştirmeyi öğrenmiştir.

SAVAŞ VE BARIŞ

Savaş sanatını çok iyi bilen Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nda eşsiz zaferler elde ederken, kalıplara bağlı kalmayıp, yeni savaş taktikleri geliştirmiştir. **"Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır, o sathı bütün vatandır"** ile dile getirdiği, önceden uygulanmamış yöntem ile başarı elde etmiştir. Ancak diğer taraftan savaşın ne kadar insanlık dışı olduğunu yaşayarak öğrenmiş, **"Millet hayatı tehlikeye maruz kalmıyorsa savaş cinayettir"** sözleriyle bunu dile getirmiştir. Bağımsızlık ve özgürlük tehlikeye düştüğünde ise savaş zorunludur: **"Özgürlüğünü ve bağımsızlığını korumak yolunda savaş vermeyi bilmeyen uluslar için yaşama hakkı yoktur. Bu uğurda savaş gereklidir."**

Sadece Türkiye'de değil tüm dünyada 'Yurtta barış, dünyada barış' anlayışının egemen olması için çaba sarf eden Atatürk'ün barış anlayışı, gerçekçi, akılcı, insancı ve uygarlıktır; ama hayalci, teslimiyetçi değildir. Bir milletin barış içinde yaşamaması için kendinin savunacak güce ve iradeye sahip olması gerektiğine, barışın ancak güçlü olmakla korunabileceğine inanmıştır.

İnsanları sinek gibi gören ve küçük maddi çıkarları uğruna kitle ölümlerine yol açan emperyal güçlere hem Gelibolu'da hem Anadolu'da "Dur" diyen Mustafa Kemal, daha sonra bu ülkelerle barışa dayalı çok iyi ilişkiler kurmayı başarmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasından dokuz ay önce, 26 Şubat 1923'te Amerikan Senatosu oturumunda okunan mesajı şöyledir: **"Büyük Amerikan Ulusuna - Siz zulüm ve zorbalığı kendi vatanınızdan uzaklaştırdınız. Siz, uzun ve kanlı bir mücadeleden sonra kendi özgürlük ve bağımsızlığınızı kazanarak halk egemenliğine dayanan demokratik bir devlet ve güçlü bir uygarlık kurdunuz. Yer kürenin diğer tarafında diğer bir ulus var ki, o da aynı özgürlük, aynı bağımsızlık ve aynı demokrasi uğrunda mücadele ediyor, kan döküyor. Bu ülkünün anlık ve yüceliğine karşı düşüncelerinizi yanıltmak istiyorlar. Bu propagandayı yapanlar, ya bir takım cahil tutucular veya yeni kazandığımız özgürlüğünü kaldırmak ve bizi ondan mahrum etmek isteyen gizli**

Şemsi Efendi

ve açık düşmanlarımıza alet oluyorlar. Yalanlara ve iftiralara inanmayınız. Özgürlük ve bağımsızlık uğrunda savaşan ve tıpkı sizler gibi dünyada ilerleme ve adaleti sağlamak için samimi bir surette mücadele eden Türk halkına kalbinizi açık bulundurunuz."

Kurtuluş Savaşı'nda karşıımızdaki asıl düşman olan İngiltere ile de sonradan iyi ilişkiler kurmasını bilmiştir, Atatürk... Türkiye ile İngiltere arasındaki düşmanlığı dostluğa dönüştüren Kral Edward'ın ziyaretinin öyküsü kısaca şöyle:

17 Haziran 1934'te İran Şahı Rıza Pehlevi onuruna verilen resmi ziyafetin ardından Ankara'daki İngiliz Büyükelçisi Sir Percy Loraine'in de katıldığı bir poker partisinde; Atatürk Büyükelçi'ye **"İngiltere ile aralarında bir dostluk kurulmasını dilediğini, işbirliğini geliştirmek istediğini, İngiltere'nin eğer bu dostluğu istiyorsa, Türkiye'ye bu isteğini açıkça belli etmesini arzu ettiğini"** söyler.

1935 Ekim'inde İtalya'nın Habeşistan'a (bugünkü Etiyopya) saldırması, İngiltere'yi Türkiye ile ittifaka yönlendirir. 1936 Temmuz'unda Atatürk İngiltere'ye uzun vadeli bir ittifak antlaşması teklif eder. Sir Loraine **"Hükümetim durumun günden güne yumuşaması dolayısıyla bu tedbirlere lüzum görmüyor"** yanıtını iletince, sadece yaşadığı günü değil, yıllar sonrasındaki olayları da net bir şekilde görebilen Atatürk'ün kaşları çatılır: **"Hükümetinize lütfen yazınız Sayın Büyükelçi; tehlike vardır, büyümektedir. Avrupa semaları üzerinde kara bulutlar her gün daha ziyade yoğunlaşmaktadır. Benim değerlendirmelerime göre dört-beş seneye varmayacak, İtalya ile Almanya birleşip başımıza İkinci Dünya**

10 Eylül
1922

Orhangazi Yunan işgalinden kurtuldu.

11 Eylül
1922

Bursa, Gemlik, Orhaneli, Seferihisar ve Foça Yunan işgalinden kurtuldu.

12 Eylül
1922

Sandıklı, Haymana, Mudanya, Kırkağaç ve Urla Yunan işgalinden kurtuldu.

13 Eylül
1922

Soma Yunan işgalinden kurtuldu. 17 Eylül'e kadar sürecek 1922 İzmir Yangını başladı.

14 Eylül
1922

Manyas, Karacabey, Mustafakemalpaşa, Bergama ve Dikili Yunan işgalinden kurtuldu.

15 Eylül
1922

Ayvalık Yunan işgalinden kurtuldu.

16 Eylül
1922

Çeşme Yunan işgalinden kurtuldu.

17 Eylül
1922

Bandırma Yunan işgalinden kurtuldu.

İngiltere Kralı VIII. Edvard ile Dolmabahçe Sarayı'nda (1936)

Harbi'ni çıkaracaklar: (3 yıl 2 ay sonra İkinci Dünya Savaşı başlayacaktır.)

1936 yılında Kral Edward bir gezi planlar ve Büyükelçi Loraine'in ısrarı sonucu programını uzatarak, Atatürk'ü ziyaret etmeyi kabul eder. 4 Eylül 1936 günü Nahlin adlı yatından küçük bir motorla ayrılan Kral'ı rıhtımda elini uzatarak Fransızca **"Safa geldiniz Majeste"** diyerek karşılar, Atatürk... İki gün boyunca karşılıklı verilen resepsiyon ve davetlerle Kral Edward ve Atatürk arasında yakın bir dostluk kurulur. Kral'ın üç ay sonra sevdiği kadınla evlenebilmek için tahttan feragat ettiğini açıklaması üzerine Atatürk mesajında, **"Majestelerinin günlerden beri heyecanla izlediğim olaylarla ilgili yüce kararını sınırsız, içten bir üzüntüyle öğrendim."** diyecektir.

Kral Edward ise 1951'de Windsor Dükü imzasıyla yazdığı anılarında **"çağımızda yaşanan ve tek kişi tarafından başarılan toplumsal ayaklanmalardan birini ülkesinde gerçekleştiren bu acımasız devrimci askeri inceleme fırsatı buldum. Almanca anlaştık. Devlet yönetiminde dinin etkisini nasıl kırdığını (laikleşme); fesi kaldırdığını, haremli kapattığını ve Türk kadınlarına oy hakkını vererek onları nasıl özgürleştirdiğini anlattı."** diye yazar.

Atatürk ve silah arkadaşlarının Kurtuluş Savaşı ile emperyal güçlere **"Dur"** demelerinin ardından, sadece Türk toplumunda değil, özellikle Doğu toplumlarında da çok hızlı bir gelişim yaşanmıştır. 1922-1928 yılları arasında Türkiye'de yaşayan, Temps Gazetesi yazarı Paul Gentizon'a göre, Avrupa'nın yüzyıllar boyunca, güçlkle elde ettiği değişikliği, Mustafa Kemal dünyada eşi olmayan biçimde 5-6 yılda tamamlamıştır. Kemalist reformların İslam'da batıl inançların tümü ile kaldırılması anlamına geldiğini; İran, Afganistan, Suriye, Mısır, hatta Arabistan'ın derin bir evrime girdiğini dile getiren Gentizon,

Atatürk'ü yalnız Türkiye'nin değil, Doğu'nun öncüsü saymış, yazdığı kitaba bu nedenle 'Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu' adını vermiştir.

BİLMEK VE İNANMAK

İnsanlar yaşamları boyunca iki zıt kavramdan birine yaklaşırken, diğerinden uzaklaşabilir ve bu eylem o insanın yetkinlik düzeyini etkiler. Atatürk'ün yetkinleşmesinde bilme eylemini, yani bilimi seçerken, 'sorgulamaksızın inanma' eyleminden tamamen uzak durmuştur. Bilimin ve bilimsel düşüncenin değerinin farkına vararak, 'En gerçek yol gösterici' olarak bilimi seçmiş, araştırarak gerçeğe ulaşma yetisini geliştirmiştir.

Din gibi bir inanç konusuna bile 'bilimsel' yaklaşan Atatürk, en etkili cephanenin 'bilgi' olduğu bilinciyile, savaş meydanlarında bile, cephanesandıkları içinde taşınan kitaplardan İslam tarihini araştırmıştır. Dinler, özellikle de İslam Dini konusunda son derece derin ve gerçekçi bilgilere ulaşarak, uygulanan değil, Kuran'daki 'Gerçek İslam'ı, akıl ve bilimle harmanlayarak harika bir sentez geliştirmiştir. Bu sentezi, 16 Mart 1923'te, henüz cumhuriyet ilan edilmemişken, Adana'da esnaf ve sanatkarlara yaptığı konuşmasındaki şu sözlerinin, çok iyi özetlediğini düşünüyorum:

"...Özellikle bizim dinimiz için herkesin elinde bir ölçü vardır. Bu ölçüyle hangi şeyin bu dine uygun olup olmadığını kolayca takdir edebilirsiniz. Hangi şey ki akla, mantığa, halkın çıkarına uygundur; biliniz ki o bizim dinimize de uygundur....Eğer bizim dinimiz aklın, mantığın örtüştüğü bir din olmasaydı, mükemmel olmazdı, son din olmazdı... Bazı kimseler çağın gereklerine uymayı kafir olmak sayıyorlar. Asıl küfür, onların bu düşüncesidir... Her sarkıyı hoca sanmayın. Hoca olmak sarkla

değil, beyinleedir".

Atatürk'e göre cumhuriyet, demokrasi ilkesinin en çağdaş ve en akılcı uygulamasını sağlayan hükümet biçimidir. Gerek cumhuriyetin gerekse demokrasinin gerçek anlamda var olabilmesi için olmazsa olmaz ilk koşul ise laikliktir. **"Laiklik asla dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele kapısını açtığı için, gerçek dindarlığın gelişmesi imkanını temin etmiştir"** diyordu, Atatürk.

İnsanların diledikleri inanca ya da inançsızlığa sahip olma özgürlüğü olan laiklik, düşünce ve ifade özgürlüklerinin de temelidir. Gerçek Müslümanlık da ancak laik bir ortamda olasıdır. Mısırlı modern düşünceli din alimi Muhammed Abduh'un **"Batı'ya gittim, İslam'ı gördüm, fakat Müslümanlar yoktu. Doğu'ya gittim, Müslümanları gördüm, fakat İslam yoktu"** cümlesiyle ifade ettiği, tam da budur. Atatürk'ün Kuran'ı Türkçeye çevirmesi için görevlendirdiği ve Abduh'un birçok eserini Türkçeye çeviren Mehmet Akif'in **"İnkılap istiyorum ben de, hem de Abduh gibi"** derken kastettiği şey, dogmatik, akıl ve bilime aykırı, İslam dininin temeli olan Kuran'la çelişen kalıplardan ve geleneklerden kurtulmamız gerektiğidir.

Kimileri Atatürk'ün 1937'de söylediği tek bir cümleyi cımbızlayıp, üzerine film yaparak, onu bir dinsiz gibi gösteriyor. Oysa, İslam Dini ve tarihi konusunda son derece bilgili olan Atatürk, 'Gerçek İslam'a ve gerçek din adamlarına çok saygılıydı, gerçek din adamları da onu sevdi. Halkın dinini aracısız öğrenebilmesi için Kuran Türkçeye çevrilmeliydi; önce Mehmet Akif, ardından Elmalılı Hamdi'yi görevlendirdi. Tekke ve zaviyeleri kapattı, ama 1931'de Konya'da bir Mevlevi ayininin ardından şunları söyledi: **"Ne yazık ki biz bu ibadet yerlerini kapattık. Halkı kandıran cahil din adamlarından, zavallı vatandaşları kurtarmak için yaptık. Keşke her dini hareket böyle ulvi gayeli olsa idi."**

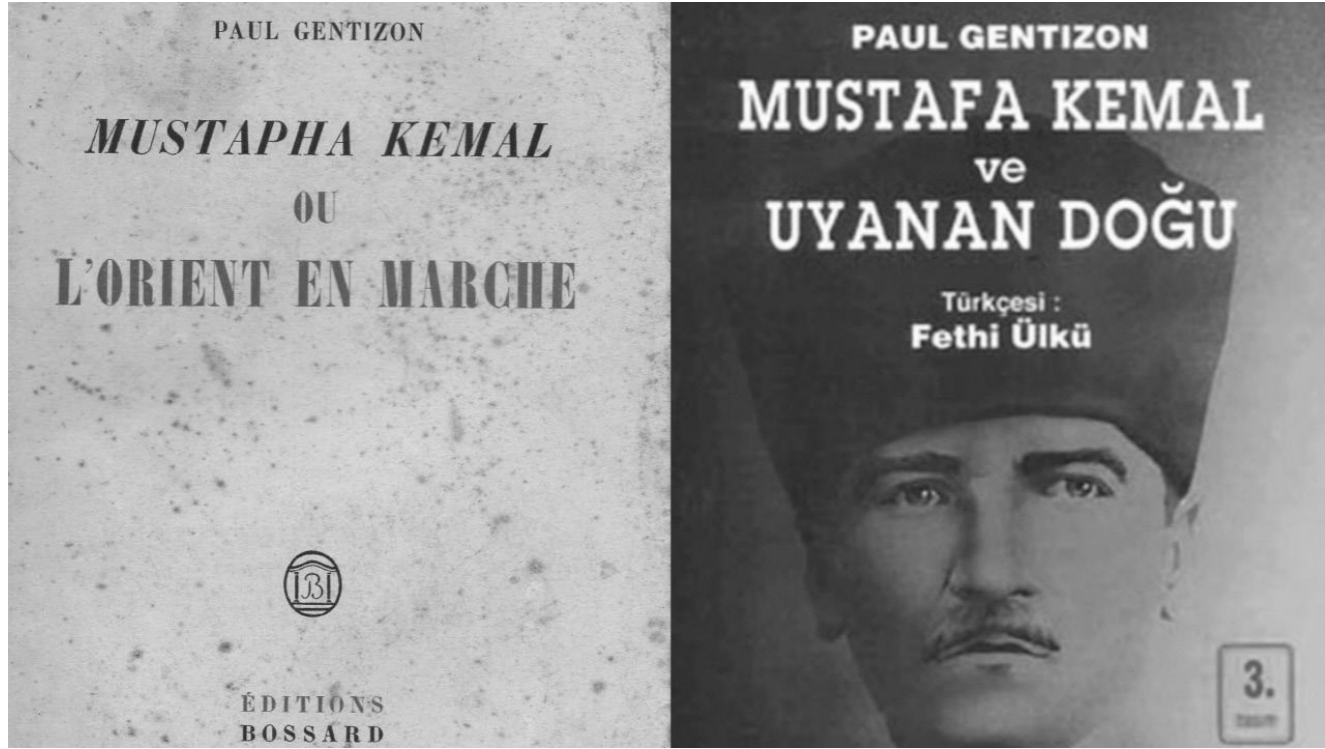
Elmalılı Hamdi Yazır

Türkiye bugün farklı kutuplara ayrılmış durumda... Karanlık tablodan çıkmanın yolu; Atatürk'ün idealleri doğrultusunda, akıl ve bilimin yol göstericiliğinde, bizden farklı düşünenlerle empati kurarak, toplum yararına ve ortak akılla, orta yolları, grinin tonlarını, yani 'sentezleri' bulmaktan geçiyor.

Hafız Yaşar Okuyan da anılarında, Ayasofya'da Yerebatan Camisi'nde ilk kez okuduğu, çok kalabalık olunca, bir hafta sonra Sultan Ahmet Camisi'nde tekrarladığı Türkçe Kuran ile Atatürk'ün nasıl bizzat ilgilendiğini ve halkın yoğun ilgisini anlatmıştır.

Yunanlı Araştırmacı Christos Retoulas'ın hipotezine göre Atatürk Melami idi ve müridi Abdülkerim Paşa'yı. Retoulas'a göre, Cumhuriyet kurulurken kapatılmayan Melamilik, bir tarikat değil; zikir töreni ve özel kıyafeti olmayan bir sohbet yoluymuş ve Atatürk 18 Mayıs 1911'de Abdülkerim Paşa'ya Gelibolu'dan gönderdiği mektupta kendisini 'Selanik Meydan Dedesi, bu fakir Kemal, Abdülkerim Paşa'yı da 'Kutbül-aktab' (en büyük veli) olarak adlandırmıştı; İstiklal Savaşı başında yazılmış bir diğer telgrafta ise Abdülkerim Paşa Atatürk'ten 'Kutbül-aktab' diye bahsediyordu. Atatürk Nutuk'ta, Kerim Paşa ile 27/28 Eylül, gece yarısından önce saat 23.00'te başlayan ve sekiz buçuk saat süren görüşmesinde, yazışmaya **"Kerim Paşa Hazretleri'ne 'Kutbül-aktab' deyiniz, anlar"** diye başladığını bildiriyor. Önceki Diyanet İşleri Başkanlarından Prof. Dr. Süleyman Ateş'e göre, **"Kutub, velilerin başı sayılan büyük velidir. İslâm tasavvufunda dört kutub olduğuna inanılır. Bunların başı olan en büyük kutba 'kutbul-aktab' denilir."**

Hangi dinden olursa olsun, gerçek dindar, okur, araştırır, aklını kullanır; dinin öğütlerini zamanın koşullarına uyarlar, inancını bilgiyle pekiştirir. Laiklik, felsefe, bilim ve hoşgörüyle sentezler oluşturur. Dini çıkarlarına alet eden sahtekar yobazlar ise okumaya, araştırmaya ve düşünmeye karşıdır. Atatürk'ün laiklik anlayışını, sadece Türkiye'de değil, Avrupa'da ve dünyanın birçok bölgesinde yaşanan sorunlara en etkili çözüm yolu olarak görüyorum.

REALİZM VE İDEALİZM

Hem 'idealist', hem de 'realist' (gerçekçi) olan Atatürk bu zıtlıklardan da bir sentez oluşturmuştur. Yüce ideallerine ulaşmak için 'realist' gibi davranmış; birçok arkadaşı gibi, dogmalara, kalıplaşmış düşüncelere takılıp kalmamış veya gerçekleşmesi olanaksız hayallere kapılıp gitmemiştir. İdealleri ile gerçekleri harmanlayıp, bir pragmatist gibi yararlı bir 'sentez' oluşturabilmiştir...

Ne kadar gerçekçi ve akılcı olursa olsun, idealist yönüyle gelecekte umutludur, Atatürk... "Doğudan şimdi doğacak olan güneşe bakınız. Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsanız, uzaktan bütün doğu milletlerinin de uyanışını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve özgürlüğüne kavuşacak, daha çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşları şüphesiz ki ilerlemeye ve refaha yönelmiş olarak gerçekleşecektir. Bu milletler bütün güçlüklerle ve bütün engellere rağmen engelleri yenecekler ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır. Sömürgecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak; yerlerini uluslararası hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir uyum ve işbirliği çağı egemen olacaktır."

Daha çok sayıda sentez var, Atatürk'ün geliştirdiği. Örneğin, seçtiği ekonomik model kısmen liberal, kısmen devletçi, kısmense sosyalist özellikler taşır. Hem düşünce hem eylem insanıdır; hem milliyetçi, hem de hümanist...

SORUNLAR VE ÇÖZÜMLER

Türkiye'de bugün yaşadığımız sorunlar, 1920'li yıllarda yaşananlara çok benziyor... Atatürk'ün 24 Nisan 1920, Meclis konuşmasından: "...düşmanlarımız kendi ihtiraslarını bizim yok olmamızla

sağlamak için, ellerindeki güçlerden hiçbirini kullanmıyorlar. Tam tersine, amaçlarına ulaşabilmek için keşfettikleri en kuvvetli araç, bizi birbirimize çarpıştırmaktan ibaret..."

6 Mart 1922, Meclis'teki gizli oturumdan: "Türkiye'nin, Türk halkının nasılsa başına geçmiş olan birtakım insanlar, galip düşmanlar karşısında, susmaya mahkummuş gibi, Türkiye'yi atıl ve çekingen bir halde tutuyorlardı... ..Türkiye'yi böyle yanlış yollarda boğulma ve yok olma uçurumuna sürükleyenlerin elinden kurtulmak gerekir."

Atatürk gereksinim duyduğumuz çözümü, 1931'de Vakıf Gazetesi'ne verdiği demeçte belirtmiş: "Ulusun tarihinde bazı dönemler vardır ki belirli amaçlara erilemek için maddi ve manevi ne kadar kuvvet varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı yöne yöneltmek gerekir... Ülkenin ve devrimin içerden ve dışardan gelebilecek tehlikelere karşı korunması için bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması gereklidir."

Türkiye bugün dindar-laik, Alevi-Sünni, Türk-Kürt, ulusalcı-liberal gibi farklı kutuplara ayrılmış durumda... Yaşanan karanlık tablodan çıkmanın yolu; Atatürk'ün idealleri doğrultusunda, gerçekçi bir yaklaşımla, akıl ve bilimin yol göstericiliğinde, bizden farklı düşünenlerle empati kurarak, toplum yararına ve ortak akılla, orta yolları, grinin tonlarını, yani 'sentezleri' bulmaktan geçiyor. Emperyalizme karşı bizleri yeniden birleştirecek tutkal, ileriye ve yukarıya taşıyacak araç, Atatürk ilke ve devrimleridir.

Milliyetçi ve cumhuriyetçi güçleri Atatürk şemsiyesi altında, toplumun en geniş kitlelerini kucaklayacak, 'sentez bir cumhurbaşkanı adayında birleşmek' harika bir başlangıç olur.

18 Eylül 1922

Erdek, Biga, Çan, Karaburun ve Mahmudiye Yunan işgalinden kurtuldu.

20 Eylül 1922

Mihalıççık ve Sivrihisar Yunan işgalinden kurtuldu. Balkan Savaşı'nda Yunanistan'ın eline geçmiş bulunan Bozcaada geri alındı.

21 Eylül 1922

Ayvacık Yunan işgalinden kurtuldu.

22 Eylül 1922

Emirdağ Yunan işgalinden kurtuldu.

24 Eylül 1922

Bolvadin ve Çay Yunan işgalinden kurtuldu. Balkan Savaşı'nda Yunanistan'ın eline geçmiş bulunan Gökçeada geri alındı.

25 Eylül 1922

Lapseki Yunan işgalinden kurtuldu.

3 Ekim 1922

Mudanya Mütarekesi görüşmelerinin başlandı.

Hasan Tahsin Kocabaş

Gazeteci

Mayıstan Eylül'e, Eylül'den Ekim'e Türlü Gölgeleler

İzmir'in 100'üncü kurtuluş anlamının üzerinde tarihi gölgeler var. Bunların kalkması gerek diye düşünürken, tam da 100'üncü yılda hem de iktidar siyaset taraftarları yeni ve daha korkunç gölgeler düşürdü. 100'üncü yılda 'yeni şeyler söylemek lazımdı'. Özellikle 'seçilmişlerin' herkesten fazla gayret göstermesi gerekiyordu. Lakin anlıyorum ki ve belki de '100'üncü yıl' nutukları atan bazıları, bir yandan da 'gölgelerin' oluşması için çalıştı

Anılarla 'bazı' kitaplarda yazılanlar neden örtüşmez? Acaba özellikle İzmir kent tarihinin 1830'lardan başlayan süreci 1940'lara kadar 'doğru mu' yazılmış? Adına ister 'resmi' tarih deyin isterseniz 'okul kitaplarındaki tarih' yazık ki, çoğu zaman ve yerde 'yazan' yapana sadık kalmamış! İddia ve ısrar ediyorum ki, bu böyle.

Sanki İzmir 15 Mayıs 1919'da 'pat' diye işgal edildi.

Sanki İzmir 9 Eylül 1922'de 'pat' diye işgalden kurtuldu.

Sanki Cumhuriyet de 29 Ekim 1923'te 'pat' diye ilan edildi.

Öncelerinde bir şey olmadı, hep 'kahramanlık-lar' ve 'doğa üstü güçler' sayesinde yaşandı 'önemli' olaylar.

1830'lardan 1930'lara kadar her fenalığın, yarığının, yağmanın, katliamın, işgalin, talanın ardında İngiltere olduğu halde, bizim "tarih yazıcılarımızın" sadece Yunanlarla, Ermenileri ve Rumları 'düşman' diye belletmesi normal mi?

Ya da işgalden kurtuluşa 'her şeyi' sadece kıyıllarda yaşanmış gibi göstermek, acaba 'kimlerin' işine yaradı? Bugün 'arka sıralar' dediğimiz ve hala da 'arka sıra' olan mahallelerde işgal ve kurtuluşun yansımaları neden 'ders' olmadı okullarda?

15 Mayıs 1919 itibarıyla İzmir'de, özellikle de

geceleri 'yaşananları' nine ve dedelerimizden öğrendik ama öğretmenlerimizden duyamadık. İşgalde şehit olan 'Hasan Tahsin Recep' için heykel diktik ama Miralay Fethi Bey sadece 'okul adı' oldu.

Onun bile şahadet öyküsünü doğru düzgün bilmiyoruz. Yıllardır şu yangın meselesinde "Türkler yaktı, Ermeniler yaktı" falan diye hamaset konuşuyoruz ama, işgalin 'patronu' İngiltere ile o zamanki yancısı ABD'ni hiç sorgulamıyoruz. Zamanın ABD İzmir Konsolosu Horton'un düşmanca anılarını okumadık, bilmiyoruz. İşgalin İzmir'deki en büyük destekçisi Metropolit Hirisostomos'un linç edilmesini ballandıra ballandıra anlatıyoruz da Mustafa Kemal'in Nutuk'ta sayfalarca hedef aldığı 'Sakallı Nureddin'i' masaya yatırmıyoruz?

İşgal günü, İngiliz istihbaratından dostları olan Türklerin kurtulduğunu, sonra da 'milli kahraman' kıyafeti giydiğine dikkat etmiyoruz. Ya da işgal sırasında İtalyan dostluğunu göklere çıkarıyoruz da nedenlerinin 'ders olabileceğini' varsaymıyoruz.

Birinci Dünya Savaşı sırasında ve hemen sonrasında İzmir'deki 'bazı' Levanten ailelerin, nasıl 'ikili' oynadığını, İngiliz ve Fransız 'istihbaratına' mekân olduklarını, İzmir'de 'asayiş kalmadı' raporlarını Londra'ya yollamak için, dağdaki eşkıyalarla 'iş pişirdiklerini' hiç tartışmıyoruz.

İzmir yangınından sonra 'organize getirilen' grupların nasıl 'abad olduklarını' ve kadim İzmir kimliğinin 1950'lere kadar nasıl imha edildiğini ko-

9 Eylül'den 9 Eylül'e bazı akademik papağanlıkları, sanki 'yeni şeyler söyleniyormuş' gibi dinleyip, elde bayrak 'İzmir'in dağlarında çiçekler açar' diye gün yaşıyoruz. Kimin nereye bayrak astığı merak konusu ama Halkapınar Şehitliği'nin bir kara rant gölgesinde kalması umurumuzda değil

nuşmuyoruz. 9 Eylül'den 9 Eylül'e bazı akademik papağanlıkları, sanki 'yeni şeyler söyleniyormuş' gibi dinleyip, elde bayrak 'İzmir'in dağlarında çiçekler açar' diye gün yaşıyoruz. Kimin nereye bayrak astığı merak konusu ama Halkapınar Şehitliği'nin bir kara rant gölgesinde kalması umurumuzda değil.

1919 işgali, nedenleri ve gelişmesiyle sonucu tamamen eksiktir tarihimizde. 9 Eylül 1922 ve sonrası ise daha da eksiktir. Sürekli tekrarlananlarla da ne yazık ki 100'üncü yılın farkı yaşanmıyor.

2022'nin ülke içi şartları o kadar tuhaf ki... 100'üncü yılda 'olmayacak' ne varsa yaşanıyor aslında. İzmir'in kurtuluşunu Anadolu'nun 'kurtuluş' sembolü olarak görmek istemeyen bir iktidar var mesela... 9 Eylül'ü tarihsel anlamında 15 Mayıs 1919 ile de karıştıran bir atanmış İzmir Valiliği. Üstelik İzmir valiliği 100'üncü yılda, 100 yıldır Afyon'dan getirilen 'toprağı' kabul 'buyurmadı'. Ama 'konu da olmadı'.

Ya 13 Eylül 1922 tarihli 'yangın'? O net olarak açık mı? Her şeyi biliyor muyuz? Yoksa 'her şeyi' bilmemizi 100 yıldır 'engellenen' bir zihniyet mi var? Neden İzmir kent tarihinde '15 Mayıs 1919' günüyle '9 Eylül 1922' günü çok fazla 'vurgulanmış'? Bu tarihlerin önceleri, sonraları neden hiç merak edilmemiş? Bu meraksızlık programlı olabilir mi acaba? İşgal ve kurtuluş mücadelesi on yıllardır hep aynı kaynaklardan anılarla söylene geliyor. Ama ayrıntılar? Benim gibi 4'üncü kuşak İzmirliilerin, hem de 'Basmane'nin kuzeyinde' yaşayanların anıları kitaplara doğru düzgün neden yansımamış? Yangından sonra neden İzmirliilerin 'bazıları' arasında 'yangın yeri korkusu' çıkmış? Yangın alanlarında kol gezen 'eli silahlı başı külahlı' gruplar kimlermiş? Yangından sonra kimler

Sorun 'kimlik' sorunu... İzmir'in kimliğine yangın sonrası vurulan darbelere 100 yıldır tedavi yolu bulunamadı. 100'üncü yılda sorgulanması gereken, kimlik sorununu devam ettiren kent sermayesiydi de o da çoğumuz için 'dokunulmaz' sanıyorum

'hazine avına' çıkmış da başkaları çıkmasın diye 'yüze yerlerden destek' görmüş? Kim kime nasıl yetki vermiş de mesela, sonraki kuşaklara 'İzmir yangını' sadece "Yunan kaçarken yaktı, sonra orası fuar oldu" diye anlatılmış?

Ben size söyleyim mi... Söz konusu 'İzmir'in son 200 yılı' olduğunda, artık okuduğuma da inanmıyorum, sorgulama ihtiyacı duyuyorum. Çünkü 100'üncü yılda yaşadıklarımız bende sadece kaygı yarattı. Oysa sırada 'Cumhuriyet'in 100'üncü yılı' var. Öncesinde İktisat Kongresi, Lozan ve sonrasında Mübadele'nin de 100'üncü yılları geliyor. Sizce var mı bir heyecan ve hareket?

Yok...

Yok çünkü sorun 'kimlik' sorunu... İzmir'in kimliğine yangın sonrası vurulan darbelere 100 yıldır tedavi yolu bulunamadı. 100'üncü yılda sorgulanması gereken, kimlik sorununu devam ettiren kent sermayesiydi de o da çoğumuz için 'dokunulmaz' sanıyorum.

İzmir, 9 Eylül 1922'deki kurtuluşunun ilk şehitlerini bile 'unutan' bir kenttir bugün... İktidar da atadıkları da seçilmişler de 'Halkapınar'daki yavrucakları' bir an konu etmedi. Babası tarikat ehli diye, 15 Mayıs'ın onca mukaddes şehidinin içinde sadece Miralay Fethi Bey'i sembol çıkardı iktidar. İzmir'in sözde soyluları da sadece Hasan Tahsin'i kabul etmemişler miydi bir zamanlar?

İzmir'in 100'üncü kurtuluş anlamının üzerinde tarihi gölgeler var. Bunların kalkması gerek diye düşünürken, tam da 100'üncü yılda hem de iktidar siyaset taraftarları yeni ve daha korkunç gölgeler düşürdü. 100'üncü yılda 'yeni şeyler söylemek lazımdı'. Özellikle 'seçilmişlerin' herkesten fazla gayret göstermesi gerekiyordu. Meclisteki vekilden, mahalledeki muhtara kadar hepimizi 100'üncü yıl coşkusu sarmalıydı. Lakin anlıyorum ki ve belki de '100'üncü yıl' nutukları atan bazıları, bir yandan da 'gölgelerin' oluşması için çalıştı.

Garip ve en acı olan da bu.

'Mayıstan eylüle, eylülde ekime türlü gölgeler' derken işte bunları anlatmaya çalıştım. Umarım 200'üncü yılda gelecek kuşaklar tarihe daha objektif ve net analizler getireceklerdir. Bir gün mutlaka ama mutlaka 1919 – 1922 arası gerçek kahramanlarla, kahraman görünenler birbirinden ayrılacaktır.

11 Ekim 1922

Mudanya Mütarekesi'nin imzalanması ile savaşı sona erdi.

1 Kasım 1922

Padşahlığın kaldırıldı.

17 Kasım 1922

Osmanlı Padşahı VI. Mehmed Vahideddin İstanbul'dan kaçtı.

17 Şubat 1923

İzmir İktisat Kongresi toplandı.

24 Temmuz 1923

Lozan Antlaşması'nın imzalandı.

11 Ağustos 1923

2. TBMM'nin açıldı.

23 Ağustos 1923

Lozan Antlaşması TBMM tarafından onaylandı. Müttefik birlikleri Lozan Antlaşması çerçevesinde İstanbul'dan ayrılmaya başladı.

9 Eylül 1923

Cumhuriyet Halk Partisi kuruldu.

**Ulvi
Puğ**
Avukat

Kutlanacak 100'ümüz var, kutlayacak yüzünüz var mı?

**30 Ağustos halkın genelini ilgilendirmez, diyenler.
Şehirlerin kurtuluşu kutlanmaz, diyenler.
Cumhuriyet Osmanlı'nın reklam arasıdır, diyenler.
Atatürk ve İnönü'ye iki ayaş, İzmir'e "Gavur İzmir!" diyenler.
Size soruyorum;
Sizin 9 Eylül'ü kutlayacak YÜZÜNÜZ var mı?**

20. YY başlarında, İzmir'de, Yunan'ların İzmir'i işgal edeceğini duyan Ahenk Gazetesi başyazarı Şevki Bey; *"İki yüz bin Rum'un hatırı ve Venizelos Efendi'nin çocukça sevdası için 1.250.000 Türk ve Müslümanı Yunanistan'a bağlamak alçaklıktır! İzmir bizim ezeli sevdamızdır. Biz ondan vazgeçmeyiz. Yenilmiş isek de alçak değiliz. Elimizdeki süngü kırılmışsa da gönlümüzdeki namus cevheri, gayret nuru, kahramanlık ateşi silinmemiştir."* diye yazmıştı.

Nihayet 5 Adet Yunan zırhlısı Albay Zafiru'nun komutasında İzmir Körfezine girdiler. Gemilerin bacalarından çıkan kara dumanlar, kara bulutlar gibi İzmir'in özgür ufuklarını sarmış, işgal karabasan gibi izmirinin üstüne çökmüştü.

İşte o karanlıkta çakan bir kıvılcım, karanlığın dağılacığını, özgürlüğün onurlu aydınlığının geri geleceğini daha ilk günden müjdeliyordu.

O kıvılcım, gazeteciliğin sadece yazmaktan ibaret olmadığını, gerektiğinde düşüncelerin eyleme dönüşmesi gerektiğini bize gösteren Hasan Tahsin'in tabancasından çıkan ilk kurşunun kıvılcıydı.

Hasan Tahsin o gün, yani 15 Mayıs 1919 günü ölümünden ölümsüzlüğe geçti.

İzmir 9 Eylül 1922'de Yüzbaşı Şerafettin ve ar-

kadaşlarının, Hükümet Konağında Bayrağımızı göndere çekmesi ile üstündeki kara bulutları dağıtıp, özgürlüğe ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün aydınlığına kavuştu.

Böyle olacağı o kadar belliydi ki...

Mustafa Kemal'in Çanakkale'de, *"Ben size taarruz emretmiyorum. Ölmeyi emrediyorum"* demesinden belliydi.

İstanbul'da; *"Geldikleri gibi giderler!"* demesinden belliydi.

Sakarya'da; *"Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sath bütün vatanıdır"* demesinden belliydi.

"Ya İstiklal ya ölüm!" demesinden belliydi.

1 Eylül 1922'de; *"Ordular! İlk Hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!"* demesinden belliydi.

Sonra ne mi oldu?

Onu da Nazım Hikmet anlatmış Kuvayi Milliye Destanı'nda:

*"Sonra,
Sonra, 9 Eylülde İzmir'e girdik
ve Kayserili bir nefer
yanan şehrin kızılısı içinde*

İsmet İnönü ve Atatürk

*gelip öfkeden, sevinçten,
Ümitten ağılıya ağılıya,
Güneyden Kuzeye,
Doğudan Batıya,
Türk halkıyla beraber seyretti
İzmir rıhtımından Akdeniz'i.
Ve biz de burada bitirdik destanımızı..."*

Ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk,

1925 yılında İzmir'de yaptığı konuşmada; *"Saygıdeğer İzmirililer, Siz bütün millet adına, bütün memleket adına sıkıntı çektiniz. Fakat bugün bu sıkıntının ödülüne sahipsiniz. Tebrik ederim. Bütün dünya duysun ki, Efendiler; artık İzmir hiçbir kirlî ayağın üzerine basamayacağı kutsal bir topraktır!"* diyerek tüm dünyaya ilan etti bu büyük zaferimizi.

Evet; İzmir Kurtuluş Savaşı destanımızın başladığı ve bittiği şehir.

Evet; bu büyük kurtuluşun 100. yılı.

Evet; 9 Eylül 2022 geldi.

Evet; bizim şanla, şerefle kutlanacak bir

100'ümüz var.

30 Ağustos halkın genelini ilgilendirmez, diyenler.

Şehirlerin kurtuluşu kutlanmaz, diyenler.

Cumhuriyet Osmanlı'nın reklam arasıdır, diyenler.

Atatürk ve İnönü'ye iki ayaş, İzmir'e "Gavur İzmir!" diyenler.

Size soruyorum;

Sizin 9 Eylül'ü kutlayacak YÜZÜNÜZ var mı?

9 Eylül 2022;

İzmir'in, Türkiye'nin kurtuluşunun 100. Yılı Kutlu, başta Gazi Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere; bu vatanın kurtarılmasında ve bugüne kadar korunmasında canını veren tüm şehitlerimizin ruhları şad olsun!

İzmir'in dağlarında açılan çiçeklerin kokusu tüm yurda dağılsın!

Sevgi ve saygılarımla...

**23 Eylül
1923**

Son Müttefik birlikleri İstanbul'dan ayrıldı.

**6 Ekim
1923**

Bir gün önce Üsküdar'ı teslim alan Şükrü Naili Paşa komutasındaki Türk birlikleri şehrin yönetimini almak üzere İstanbul'a girdi. 7 Ekim tarihinde Şile, 8 Ekim tarihinde Çatalca'ya kadar tam denetimin sağlandı.

**29 Ekim
1923**

**TÜRKİYE
CUMHURİYETİ'NİN
İLANI**

Yağız Barut

Gazeteci

Zaman, bu defa siyasetin hasını onurlandıracak

*Uyumak şimdi,
uyanmak yüz yıl sonra, sevgilim...*

*Hayır,
kendi asrım beni korkutmuyor
ben kaçak değilim.
Asrım sefil,
asrım yüz kızartıcı,
asrım cesur, büyük ve kahraman.*

*Dünyaya erken gelmişim diye
kahretmedim hiçbir zaman.*

*Ben yirminci asırlıyım
ve bununla övünüyorum.*

*Bana yeter
yirminci asırda olduğum safta olmak
bizim tarafta olmak
ve dövüşmek yeni bir âlem için...*

Nazım Hikmet

Düşmanını uzakta aramayacaksınız' diye bir söz vardır. Türk için o düşman Yunan'dır! Hemen karşı kıyıda, her an alt edilmeye hazır. Yunan için de Türk öyle olmalıdır. Belki de coğrafya kaderimizdir! Her an tetikte olmamız gerekir. Çünkü düşman da hep hazırdır bilinir... Su uyur ama 'öteki' kıyı uyanık beklemektedir...

İzmir'in emperyalist düşman işgalinden kurtuluşunun 100'üncü yılına özel hazırladığımız bu dergiye nasıl bir katkı koyabilirim diye araştırırken, hem tarihsel olanı hem güncel olanı aynı anda yakalamanın ne kadar zor olduğunu gördüm... Haddimi bilerek güncel olana eğildim...

Ancak tecrübeli parlamento muhabiri ve yazar Türey Köse'nin Edebiyat Parçalayan Nutuklar kitabında yer verdiği 'Kürsüde Şiirini Savunan Şair Başbakan Bülent Ecevit' bölümünü okurken Tunç Başkanın bugünkü yaşadıklarına gittim... Bunun detayına birazdan geleceğim ama önce şunları aktarayım:

Türey Köse bu kitabında özetle; şair ve yazarlara karşı saldırı, küfür, nefret ve linç girişimlerinin Meclis'e yansımalarını, edebiyatçıların siyasilerin dilinde çektiği çileyi ele alıyor...

Kitabın sunuş yazısına şöyle başlıyor: "Meclis tutanaklarında sadece siyaset yok, edebiyat da var... Edebiyat parçalama da edebiyatçı parçalama da... Yüz binlerce sayfalık tutanaklar, farklı dönemlerin tehdit algısını, korkularını, kavgalarını, o zamanların ruhunu ortaya koyuyor..."

Yani bu yazının ilk paragrafında bahsettiğim o 'her an tetikte olma' halinin Meclis'e yansımalarına vurgu yapıyor...

Sunuş yazısının sonunu ise şöyle getiriyor: "Zaman; edebiyatın hasını onurlandırıyor, iyi edebiyatçıyı ödüllendiriyor. Onlara küfredenleri, hakaret edenleri, saldıranları tarihe gömüyor."

Bu da birazdan bahsedeceğim 'tarihe iz bırakacak olanların' zamana ihtiyacı olduğuna vurgu yapıyor...

Şimdi gelelim Ecevit bölümüne... Türey Köse'nin aktardığına göre Ecevit'in imlâsız kaleme aldığı Türk-Yunan Şiiri başını parlamentoda çok ağrıtır...

sıla derdine düşünce anlarsın
yunanlıyla kardeş olduğunu
bir rum şarkısı duyunca gör
gurbet elde istanbul çocuğunu
türkçenin ferah gönlünce küfretmişiz
olmuşuz kanlı bıçaklı
yine de bir sevgidir içimizde
böyle barış günlerinde saklı
bir soyun kanı olmasın varsın
damarlarımızda akan kan
içimizde şu deli rüzgâr
bir havadan
Bu yağmurla cömert
bu güneşle sıcak
gönlümüzden bahar dolusu kopan
iyilikler kucak kucak
bu sudan bu tattandır ikimizde de günah
bütün içkiler gibi zararı kadar leziz
bir iklimin meyvasından sızdırılmış
bir içkidir kötülüklerimiz
aramızda bir mavi büyü
bir sıcak deniz
kıyılarında birbirinden güzel
iki milletiz
bizimle dirilecek bir gün
Egenin altın çağı
yanıp yaranın ateşinden
eskinin ocağı
önce bir kahkaha çalınır kulağına
sonra rum şiveli Türkçeler
o Boğazdan söz eder
sen rakıyı hatırlarsın
Yunanlıyla kardeş olduğunu
sıla derdine düşünce anlarsın

***

Ecevit'in 1947 yılında Londra'da yazdığı bu şiir, sık sık sağcı politikacılar tarafından gündeme getirilecektir...

18 Haziran 1974'teki bir Meclis görüşmesinde DP'li bir vekil, CHP'li vekile, "Tavsiyem, sayın Başbakanın 'Atinalı kardeşine' yazdığı şiiri okumanızdır" diyecektir.

Ecevit ise bu sataşma sonrasında, yıllar önce yazdığı şiiri şöyle savunacaktır: "Yurt dışına gidenler itiraf etmeseler bile o şiirdeki duyguları içlerinde duyarlar. (AP sıralarından "Asla" sesleri) Yabancılık

duygusunun yalnızlığı içindeyken bu bölgenin milletlerinden bir fertle karşılaşsanız; söylediğiniz ve zevk aldığınız türküler aynıdır, yediğiniz yemek aynıdır, içtiğiniz içki aynıdır, acıyı ve sevinci dile getirirsiniz aynıdır. Devletler arasında gerginlik bulunsa bile siz o bölgenin insanları olarak birbirinizi gördüğünüzde ister istemez bir yakınlık duyarsınız. Bazılarınız 'Asla' dediler. Bu duygudan korkmayınız arkadaşlarım. Bu insanca bir duygudur."

Bunun ardından AP'li bir vekil 'Komünistleri dost mu sayıyorsunuz' diye çıkışacaktır...

Bu olaydan iki hafta sonra, 3 Temmuz 1974'te ise Ecevit'e, Türk-Yunan ilişkileriyle ilgili bilgi vermek için Meclis kürsüsüne çıktığında yine bu şiirine atıfla "Kardeşin" denilerek sataşılır... Ecevit de "Biz bütün insanlığa kardeş gözüyle bakıyoruz" karşılığını verir. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel de aynı gün Ecevit'i eleştirecektir.

***

Ancak şu unutulmamalı ki o günlerde "Yunan dostları ve kardeşleri" nedeniyle suçlanan Ecevit, birkaç hafta sonra Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Başbakanı olacaktır... Kıbrıs'ta Türklerin Rumlar tarafından uğradığı baskı ve zulmün önüne geçmek, adada barışı ve huzuru tesis etmek amacıyla TSK tarafından harekât düzenlenecektir. Daha sonra da Ecevit, bu sayede Kıbrıs'ta hem barışın hem de demokrasinin yerleştiğini söyleyecektir.

***

Tunç Başkan'ın şair yönü var mı bilemem ama Bülent Ecevit kadar incelikli, barışçıl ve yurtsever olduğunu adım kadar iyi bilirim...

Tunç Başkan da bu asrın yüz kızartıcıları tarafından hep 'dostları' nedeniyle suçlanacak, söylemediği sözler üzerinden yargılanacak, bir iskeleye koymadığı isimle algı yaratılacak, İzmir için iyi niyetle proje üretirken bölücülükle itham edilecek, barış afişi astığı için linç uğrayacak, Atatürk'ün sözlerine atıf yaptığı için düşman ilan edilecek, yerli ve milli olmamakla, tarihe düşmanlıkla hedef alınacaktır...

Ama elbette o aynı Ecevit gibi hiçbirine aldırmayacak, en iyi bildiği barış yolundan yürüyecek ve günü geldiğinde de Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en görkemli kurtuluş coşkusu sadece İzmir'e değil, tüm Türkiye'ye yaşatacaktır... Tarihin en onurlu mücadelesinin 100'üncü yılında tarihe büyük bir iz bırakacaktır...

Yani demem o ki; zaman bu defa siyasetin hasını onurlandıracak; iyi siyasetçiyi ödüllendirecektir. Onlara küfredenleri, hakaret edenleri, saldıranları da tarihe gömecektir.

Yani demem o ki; tıpkı yirminci asır gibi yirmi birinci asır da yüz kızartıcı, cesur, büyük ve kahraman olacaktır... Biz yirmi birinci asırlılar da bununla övünecek ve yirmi birinci asırda olduğumuz safta olmak, yeni bir âlem için dövüşmek bize yetecektir...

EYLÜL

*İzmir'in Kurtuluşu
Kutlu Olsun*

Tunç Soyer
İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI

İzmir, bu vatanın öncüsüdür

100 yıl önceydi. Bu toprakları yönetenler, gaflet, delalet ve hatta hıyanet içindeydi. Gençleri, kadınları, çocukları, geleceği hiç düşünmediler. Sadece ve sadece, saraylarındaki saltanatı korumak için bütün bir milleti ateşe attılar. İnsanlık onurumuz, bağımsızlık tutkumuzu ve yaşam hakkımızı ayaklar altına aldılar. Teslim oldular. Ve bir sabah, emperyalist ülkelerin askerleri kirli çizmeleri, kirli emelleriyle Körfez'in sularını ve güzelim şehrimizi işgal etti. Ve yine o sabah, tam da bu bulunduğumuz yerden, Kordon boyundan göğü yırtan bir ses yükseldi. O ses, sadece bir kurşunun sesi değil, İzmir'den tüm Anadolu'ya yayılacak bir direnişin müjdecisiydi. **'Sen başlat! Bitiren bulunur!'** Hasan Tahsin'in ilk kurşunuyla yazdığı son yazısı, yeri, göğü kapladı. Anadolu, geleceğin Türkiye'sini inşa etme çağrısını çoktan duymuştu. Babalar işini bıraktı. Analar ocağıyla, köylü toprağıyla vedalaştı. Fırıncılar fırını, terziler makasını, bakkallar dükkanını hiç gözünü kırpmadan bıraktı ve yola çıktı. Anadolu! Direnmek için hem yardan hem serden vazgeçti. Böylece yeryüzünün gördüğü en büyük yürüyüş başladı. Mermi mermi, süngü süngü, kağı kağı, katar katar. Anadolu'nun kurtuluş yürüyüşünü artık hiçbir güç durduramazdı. Atamız'ın **'Ordular ilk he-definiz Akdeniz'dir'** sözü, tam yüz yıl önce bugün, aziz şehrimiz İzmir'de muazzam bir zaferle sonuçlandı.

9 Eylül, dünya halklarının iliğini kemiğini sömüren emperyalizm vurulmuş tarihin en büyük tokadıdır. Ve Büyük önderimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk savaşın son gününü zaferle, zaferin ilk gününü ise barışla taçlandırmış. İşte bu gök kubbe altında, 100 yıl sonra bulduğumuz bu güzel akşamda, bir yandan coşcumuzu büyütmek, bir yandan hafızamızı tazelemek istedik. Çünkü hafızamız tazelenirken bu vatana olan bağlılık ve sorumluluğumuz artıyor. Bu sorumluluğun bilinciyle; Şimdi sıra bizde! Yüzyıl önce 26 Ağustos sabaha karşı 05:30'da top atışıyla başlayan büyük taarruz nasıl büyük bir zaferle ve ardından 100 yıldır süren kesintisiz bir barışla taçlandıysa, şimdi de o cumhuriyeti yine barışla demokrasiyle taçlandırmak bize düşüyor. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün dediği gibi Cumhuriyet barışın tatlı güneşidir. Bu cumhuriyeti demokrasinin tatlı güneşiyle aydınlatacak olan bizleriz, sizlersiniz. Bağımsızlık ateşini yüz yıl önce yaktığımız gibi, bugün de ülkemizi içinde bulunduğu durumdan kurtarmaya muktediriz. Çünkü İzmir, bu vatanın öncüsüdür. Tüm farklılıkların bir arada yaşadığı, özgürlüğün, kardeşliğin ve barışın şehridir.

Yaşasın demokrasi, yaşasın cumhuriyet.
İlelebet yaşasın Türkiye Cumhuriyeti.

Tunç Soyer / İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı

100 yıla yakışan

görkemli kutlama

İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir'in kurtuluşunun 100'üncü yıl dönümünü tarihe geçen etkinliklerle kutladı. Kurtuluşun 100. Yılı kutlamaları çerçevesinde çeşitli yarışmalardan sempozyumlara, sergilerden tiyatro gösterilerine, konserlerden spor aktivitelerine çok sayıda etkinlik 2022 yılının başından itibaren İzmirliyle buluştu.

Kurtuluş Savaşımızın simge kenti ve bağımsızlık meşalesinin yakıldığı güzel İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşunun 100. Yıl Dönümü, 2022 yılının her ayına yayılan çok sayıda etkinlikle görkemli bir şekilde kutlandı.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, kutlamaları sadece 9 Eylül günüyle sınırlamadı ve 2022 yılının tüm aylarını en ince detaylarına kadar planlayarak çok sayıda etkinliğe imza attı. Bu kutlamaların elbette en görkemlisi 9 Eylül gecesi Gündoğdu Meydanı'nda gerçekleştirilen Tarkan Konseri ile gerçekleşti.

Gelin şimdi İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yıl boyunca gerçekleştirdiği etkinliklere bir göz atalım:

İZMİR TÜRKÜLERİ ALBÜMÜ ÇIKTI

İzmir'in kurtuluşunun 100. yılı anısına hazırlanan "İzmir Türküleri" albümü çıktı. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin desteği ve "Sony Music Türkiye" etiketiyle piyasaya çıkan albümün müzik direktörlüğünü ve düzenlemesini Tuluğ Tırpan üstlendi. 10 sanatçının, 10 eseri senfonik müzik eşliğinde icra ettiği albüm, tarihi kutlamalar kapsamında, Mustafa Kemal Atatürk'ün İzmir'e geliş tarihinin yıldönümü olan 10 Eylül'deki konserle müzikseverlere tanıtıldı. Dağıtılmak üzere de sınırlı sayıda çoğaltılan albüme Spotify üzerinden ulaşılabilir.

ZAFER YÜRÜYÜŞÜ YAPILDI

İzmir Büyükşehir Belediyesi, 24 Ağustos-9 Eylül tarihleri arasında Kocatepe'den İzmir'e Zafer ve Anma Yürüyüşü düzenledi. 400 km'lik tarihi yürüyüşe katılan kafiye 9 Eylül sabahı İzmir'e vardı. Yürüyüşü, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer Afyon Dereçine'den başlattı. Yürüyüşün 14 kilometrelik Çakırözü-Kocatepe etabına Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu da katıldı. Türkiye'nin dört yanından pek çok yurttaşın katıldığı yürüyüş, 9 Eylül'de İzmir'de sona erdi. Dereçine'den 400 kilometre boyunca taşınan Türk bayrağı İzmir'de Başkan Soyer'e teslim edildi.

MUHTARLAR SAHNE ALDI

İki aydır tiyatro ve müzik eğitimi alan İzmirli 100 muhtar da "Kurtuluştan Demokrasiye İzmir Muhtarlar Müzikali" adlı oyununu ilk kez 4 Eylül'de Zafer Yolu'ndaki Alaşehir'de sahneledi.

İzmir'in 100'üncü kurtuluş yıldönümü için hayatlarında ilk defa eğitim alarak tiyatro sahnesine çıkan 100 muhtar 7 Eylül'de Ahmed Adnan Saygun Sanat Merkezi'nde (AASSM), 8 Eylül'de ise Kemalpaşa'da Dere Mesire Alanı'nda izleyiciyle buluştu.

ULUSAL FOTOĞRAF YARIŞMASI

İzmir'in Kurtuluşunun 100. Yılı konulu ulusal fotoğraf yarışması yapıldı. Yarışmada birincilik ödülünü Tolga Taçmahal kazanırken ikincilik ödülü Can Yücel'in, üçüncülük ödülü ise Arda Savaşçioğulları'nın oldu. Toplam 100 fotoğraf ödüle ve sergilemeye değer bulundu. 100. yıl etkinlik, tören ve kutlamalarında çekilen fotoğrafların katıldığı yarışmaya 121 kişi 526 eserle başvurmuştu.

100. YIL ANI EVİ AÇILDI

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer'in İzmir'in kurtuluşunun 100'üncü yılı anısına kente kazandırdığı "Kurtuluşumuzun 100. Yılı Anı Evi" tarihi Yemişçizade Konağı'nda kapılarını 13 Eylül'de açtı. Milli Mücadele döneminin ruhunu yaşatacak bir deneyim merkezi olarak tasarlanan Anı Evi'nin "Nadire Kabinesi", "Yemek Odası", "Savaşı Nasıl Kazandık", "İşgal Odası", "Atatürk ve Mücadele Arkadaşları Odası", "Gölge Sergisi", "Pencereden Görünenler Odası", "Kahve Kültürü ve Okuma Odası", "Bayrak Odası" ve "Sonsuz Anılar" gibi bölümleri bulunuyor.

Anı Evi, aynı zamanda yeşil-sürdürülebilir bir yapı olarak tasarlandı. Bahçesinde yer alan güneş panelleri ve su dönüşüm araçlarıyla enerji kullanımının yanı sıra çevre duyarlılığını da ziyaretçileriyle paylaşıyor.

Başkan Tunç Soyer çağrı yaparak konağın Anı Evi'ne dönüştürüleceğini duyurmuş ve tüm vatandaşlardan belge ve obje temini için başlatılan bağış kampanyasına katkı vermelerini istemişti. Kurtuluş Savaşı döneminden günümüze kalan belge ve objeler Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi'ne (APİKAM) ulaştırıldı ve Kurtuluşumuzun 100. Yılı Anı Evi İzmirliilerin katkılarıyla oluşturuldu.

100.YIL ANI TAŞI YERLEŞTİRİLDİ

Kurtuluşun 100. yıl dönümü anısına Gündoğdu Meydanı'nda 100. Yıl Anı Taşı yerleştirildi. 100. Yıl Anı Taşı, Kültür ve Sanat Şube Müdürlüğü Plastik Sanatlar Şefliği heykeltıraşlarından Onur Eray tarafından tasarlandı. Asimetrik levhalardan oluşan prizmatik formdaki anı taşı, birleştirilmiş beş levhadan oluşuyor. En üst levhaya ay-yıldız işlendi. Eserin ön tarafı olarak tanıtılabilecek yüzeyinde, İzmir'in kurtuluş gününün anlamını betimleyen bir yazı ve tarih bulunuyor. Diğer üç yüzeyde ise "Umudun Yüzü İzmir", "Demokrasinin Yüzü İzmir" ve "Barışın Yüzü İzmir" yazıları yer alıyor.

100. YIL İZMİR YARI MARATONU

İzmir'in kurtuluşunun 100. yılı onuruna İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen 10. Uluslararası 9 Eylül İzmir Yarı Maratonu büyük heyecana sahne oldu. Rekor katılımıla üç bin kişinin katıldığı yarışı erkeklerde İstanbul BBSK'dan Sezgin Ataç, kadınlarda Bursa BŞB'den Sümeyye Erol kazandı.

GÖRKEMLİ KUTLAMA

İzmir'de 9 Eylül 2022 tarihinde gün boyu yapılan birbirinden önemli etkinliklere sahne oldu. Kutlamalar 100. Yıl Zafer Yürüyüşü ile başladı. Türk Ordusu'nun 9 Eylül 1922'de İzmir'e girerken kullandığı güzergâh üzerinde düzenlenen yürüyüş, Basmane Karakolu önünden Cumhuriyet Meydanı'na kadar devam etti.

9 Eylül'de binlerce İzmirli, Türk Yıldızları ve Solo Türk'ün yaklaşık bir saatlik hava gösterisini seyretti. Gösteriler karada da sürdü. Süvari birlikleri 9 Eylül 1922'de olduğu gibi heybetli atlarıyla İzmir sokaklarındaydı. Cumhuriyet Meydanı ile Gündoğdu Meydanı arasında geçit yapan süvarilere İzmirliiler büyük ilgi gösterdi.

Alsancak Limanı'ndan başlayıp Gündoğdu Meydanı'nda sona eren Fener Alayı yürüyüşünün ardından ise İzmirliiler, Kordon'u adeta gelincik tarlasına çevirdi. Türkiye'de bugüne dek sergilenmiş en büyük sahne şovlarından biri başladı. 180 dansçının katılımıyla artırılmış gerçeklik destekli işgal ve kurtuluşun canlandırıldığı interaktif teatral gösteri gönüllere taht kurdu.

Toplam bin 300 metrekare led ekranın kullanıldığı şov, bu bakımdan Türkiye tarihinde yapılan en büyük prodüksiyon oldu. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer ve eşi Neptün Soyer'in ev sahipliğindeki tarihi gösteriye Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ile eşi Selvi Kılıçdaroğlu da katıldı.

9 Eylül kutlamaları megastar Tarkan'ın konseriyle taçlandı. Gündoğdu Meydanı'nda kurulan dev sahneden Tarkan, yüz binlerce İzmirliye coşku dolu saatler yaşattı.

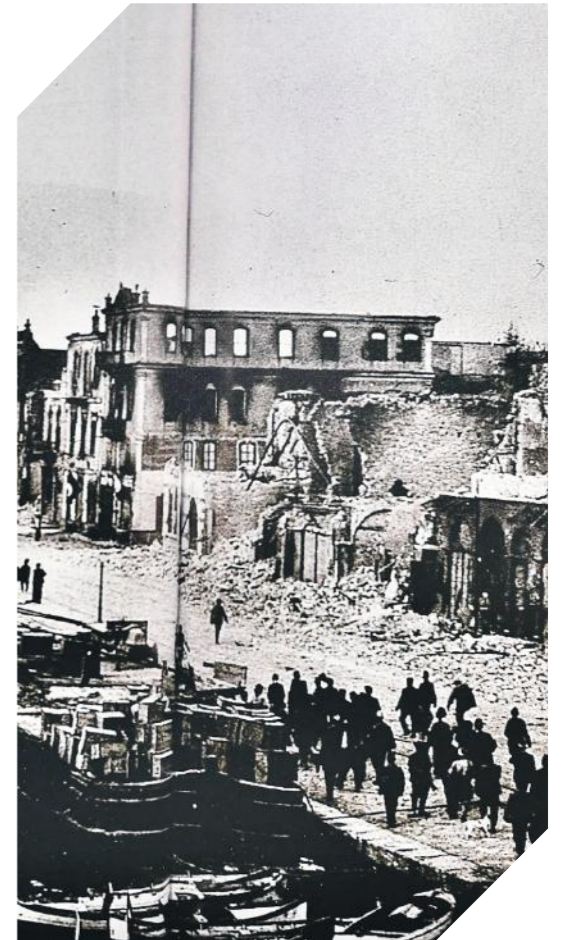
İZMİR YANGINI SERGİSİ AÇILDI

İzmir'in kurtuluşunun 100'üncü yılı etkinlikleri kapsamında hazırlanan "Büyük İzmir Yangını 1922" fotoğraf sergisi 15 Eylül'de İzmir Sanat Galerisi'nde açıldı. İşgalin sona ermesinin ardından çıkan ve günlerce süren yangının kentte neden olduğu zarar ve acıyı yansıtan 60 fotoğraftan oluşan sergi 2 Ekim'e kadar açık kaldı.

PANEL VE SÖYLEŞİLER

100. Yılda Son Ateşkes Mudanya Mütarekesi ve İsmet İnönü Paneli 14 Ekim saat 18.00'de APİKAM'da yapıldı. CHP eski Milletvekili Ayşe Gülsün Bilgehan ve Prof. Dr. Kemal An'ın konuşmacı olduğu panelde, Mudanya Mütarekesi ve İsmet İnönü'nün bu mütareke sürecindeki önemi üzerinde duruldu. Ardından İnönü Vakfı'nın katkılarıyla "Mudanya Mütarekesi ve İsmet İnönü" konulu sergi katılımcıların ziyaretine açıldı.

28 Ekim'de saat 18.00'de İsmet İnönü Sanat Merkezi'nde ise

“O Gün ve Bugün 1923’ün 100. Yılına Doğru” konulu etkinlik gerçekleştirildi. Prof. Dr. Bilsay Kuruç ve Dr. Serdar Şahinkaya Cumhuriyetin kuruluşunun 99. yılı kapsamında milli ekonomi inşâ mücadelesini ve bu alanda yapılan çalışmaları değerlendirdi.

Etkinlikler Kasım ayında da sürecek.

“100. Yılında İzmir: Kültür, Sanat ve Edebiyat” başlığıyla İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı 100. Yıl Kitap ve Tanıtımı ve Yazar Söyleşileri ise 25 Kasım’da APIKAM’da saat 18.00’de yapılacak.

“100. Yılında Toplum, Kent, Mekan-Mabediyle Çeşmesiyle Cumbalı Evleriyle İzmir’in Silueti” konulu etkinlik ise 4 Kasım’da APIKAM’da saat 18.00’de.

100. YIL AÇIK SU YÜZME YARIŞI

16 Ekim’de Çeşmealtı Aren Plajı’nda saat 10.00’da İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Türkiye Yüzme Federasyonu iş birliğiyle “100. Yıl Açık Su Yüzme Yarışı” düzenlendi.

ŞİİR VE BESTE YARIŞMASI

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen ve iki etaplı olan Cumhuriyetimizin 100. Yıl Marşı Yarışması’nın şiir etabı tamamlandı. Beste yarışmasında finale değer eser bulunamadı. İzmir Büyükşehir Belediyesi bundan sonraki süreçte mesleki olarak kendisini kanıtlanmış, değerli bir besteci ile 100. Yıl Marşı çalışmasına devam edecek.

“100. YILINDA İZMİR” KİTABI

İzmir’i farklı açılardan ele alan 10 ciltlik bir seri kitap yayımlanacak. Kitaplarda İzmir’de spor, edebiyat, sanat, eğlence ve toplumsal hareketlerin yanı sıra kentin en önemli dinamiklerini oluşturan toplumsal cinsiyet, kültürel geçişlilik ve çoğulculuk gibi olgular geniş bir perspektifte incelenecek.

100. YILINDA İZMİR SEMPOZYUMU

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Tarihi ve Tanıtımı Dairesi Başkanlığı’na bağlı Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi (APIKAM) tarafından 15-17 Aralık tarihlerinde “İzmir’in Yüz Yılı” başlığıyla bir sempozyum düzenlenecek. Sempozyum için bilim insanlarına, yazar, araştırmacı ve sanatçılara bildiri çağrısı yapıldı.

Geçen yüzyıldaki kenti, dönüşümlerini ve gelecek tahayyüllerini anlamak ve sorgulamak amacıyla yapılacak sempozyumda bilim insanları, yazar ve sanatçılar, toplumsal yapıdan spora, mimarıktan sanata, İzmir’in 100 yılını, kentin maddi-manevi mirasını dikkate alarak tartışacak.

100. YIL APIKAM KİTAPLARI

Kurtuluşun 100’üncü yıl dönümünde Kent Arşivi ve Müzeler Şube Müdürlüğü tarafından 7 kitap daha yayımlanacak.

BENİM NAÇİZ VÜCUDUM TİYATRO GÖSTERİSİ

İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Şehir Tiyatroları (İzBBŞT) tarafından İzmir’in kurtuluşunun 100’üncü yıldönümü anısına hazırlanan Benim Naçiz Vücutum isimli tiyatro oyunu 10 Kasım 2022’de İzmir Şehir Tiyatroları İsmet İnönü Sahnesi’nde seyirci ile buluşacak.

ATEŞ ÇEMBERİNDE İZMİR İŞGALDEN KURTULUŞA SERGİ

Nejat Yentürk Koleksiyonu

11 Eylül - 11 Aralık 2022

Pazartesi hariç hergün 10.00 - 18.30
Perşembe 10.00 - 20.00 saatleri arasında ziyaret edilebilir

SMİYYR NA SEPT. 1922

Şehitler Bulvarı No: 28 Kat: 5
Karşıyaka / İZMİR

catibostanli f Çatı Bostanlı

100. Yıl'a

yakışan yatırımlar

Bornova Belediye Başkanı Dr. Mustafa İduğ, 100. Yılı kutlanan 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın ardından İzmir'in düşman işgalinden kurtuluşu olan 9 Eylül'ün 100. Yılı geride kalırken, Cumhuriyet kenti Bornova'ya yakışır özel projelere imza attı

Pandemi, deprem ve ekonomik krizinin etkilediği zor bir dönemde göreve yaptığını ifade eden Başkan İduğ, "Cumhuriyet tarihimizin kilometre taşlarında böylesi bir görevde bulunmak bana büyük gurur veriyor. Kurtuluş mücadelemizin sona erdiği İzmir'de Belkahve gibi sembol bir alana sahip olan Bornova'mıza büyük Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün gösterdiği yolda hizmet etmek için aralıksız çalıştık ve çalışmaya devam edeceğiz" dedi.

Bornova'nın Türkiye'de birçok ilden daha büyük olduğunu ifade eden Başkan İduğ, "Bornova çok özel bir ilçe. Bu özelliğini kadim geçmişinden alıyor. İzmir'in bilinen tarihini 8.500 yıl öncesine dayandıran Yeşilova Höyüğü ilçemiz sınırları içinde. Dünyaca ünlü Halk Ozanı Homeros'un Bornova'mızda yaşadığı ifade ediliyor. Bornova halen yaşayan Levanten kültürü ve Levanten köşkleri ile bir turizm, bunun yanında 12 eski köy yerleşimi ve doğal güzellikleri bir tarım ve turizm kenti. Anadolu topraklarında futbolun ilk oynandığı kent olan Bornova'nın tenisten bisiklete birçok branşta ilk organizasyonlara ev sahipliği yaptığını biliyoruz. Tüm bunlar bizim geçmişten gelen zenginliklerimiz. Günümüze gelirken Bornova başta Ege Üniversitesi olmak üzere Türkiye'nin en köklü ve önemli eğitim kurumlarına ev sahipliği yapıyor. Bornova'nın tarihi ve turistik zenginliklerini öne çıkartacağız, ta-

Mustafa İduğ
BORNova BELEDİYE BAŞKANI

BORNOVA HEPİMİZİN

Bornova'nın bundan 8 bin 500 yıl önce yolculuğu 100 yıl önce 9 Eylül günü en önemli durağına ulaştı. Bornova, bu tarihte Belkahve'de Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Bu kente bir şey olacak diye çok korktum" sözlerine ve şekerli kahve eşliğinde düşman güçlerinin Anadolu toprağını terk etmesine de tanıklık etmiştir.

Aradan geçen 100 yılda milli karakterimiz olan 'özgürlük ve bağımsızlıktan' hiç ödün vermedik. Ancak bununla da yetinmedik.

Ulu önderimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile yaşıt olan belediyemizde "Bornova Hepimizin" sloganıyla göreve geldiğimiz günden bu yana, Bornova'mızı Cumhuriyet'imize yakışır simge bir kent haline getirmek için var gücümüzle çalıştık.

Çalışmalarımızı yürütürken tasarruf etmeye dikkat ettik, Bornovalının parasının her kuruşunu dikkatle harcadık. Bu sayede 45 tapuyu ve 148 aracı bir kuruş borç olmadan almayı başardık.

Tasarrufla elde ettiğimiz hizmet olarak yine Bornovalıya döndü: Asfalt üretim tesisi, havuz, spor alanları, parklar yaptık.

Kadınlarımızın sosyal ve ekonomik yaşamda daha fazla yer alsın diye gündüz bakım evleri kurduk. Üreten kadınlarımızın el emeklerini pazarlama imkânı sağladık.

Altın Bilezik, İletişim Merkezi ve Dijital Sınıf gibi vizyon projeleriyle öncü olduk.

Sözümüz de amacımız da Bornova'yı büyütmek. Bu amaçla profesyonel ve liyakat sahibi kadrolarımızla çevre ve insan dostu, kültürel ve sosyal etkinliklerin merkezi, modern, Cumhuriyet değerlerine ve Atatürk ilkelerine kaplı, refah ve mutlu bir Bornova inşa etmek için aralıksız çalışıyoruz.

Dr. Mustafa İDUĞ
Bornova Belediye Başkanı

nitimini yaparak daha fazla turistin Bornova'ya gelmesine sağlamayı hedeflediğimiz Bornova Kültür Adası projemizi Büyükşehir Belediye-mizle birlikte yürütüyoruz" dedi.

BORNOVA'YI GELECEĞE TAŞIYORUZ

Böylesi bir kentte rutin beledi-yecilik hizmetlerinin ötesinde bir beledi-yecilik anlayışı ile çalıştıklarını ifade eden Bornova Belediye Baş-kanı Dr. Mustafa İduğ, "En önemli sorumuz olan yol problemini ortadan kaldırmak için Asfalt Üretim Tesisi kurduk. Yeni hizmet binaları oluşturduk, araçlarda kiralama modelinden vazgeçerek büyük bir filo-ya sahip olduk. Daha modern bir kent yaratmaya çalışırken bir yandan da toplumcu beledi-yecilik anlayışımıza ve kentin dinamikleri

uygun şekilde ortaya koyduğumuz proje çalışmalarla Bornova'yı geleceğe taşıyoruz. Özellikle kültür-sanat, eğitim ve spor alanlarında özel projeler ve yatırımlar hayata geçirdik" diye konuştu.

EĞİTİME BÜYÜK DESTEK

Bornova Belediyesi olarak hem yüz yüze hem de uzaktan eğitim şeklinde verdiğimiz destek kursları ile öğrencilerimizin yanında olduklarını söyleyen Başkan İduğ, "Öğrencilerimize BELGEM (Bornova Belediyesi Gençlik Eğitim Merkezi) kurslarımızla yüz yüze ve Dijital Sınıf ile uzaktan eğitim veriyoruz. BELGEM'de 41 tam zamanlı öğ-retmenimizle 7. sınıftan 12. Sınıfa kadar tüm öğrencilere yönelik 110 branştaki haftalık 40 saatlik kursla-rımızdan eğitim desteği alma imkânı

olmayan öğrenciler yararlanabiliyor.

Eğitim alanındaki vizyon proje-miz ise Dijital Sınıf oldu. Kurulduğu 2003 yılından bugüne binlerce öğrenciye hizmet veren BELGEM'in yanında yüz yüze eğitime ek olarak uzaktan eğitime de geçtik. 2019 yılında Bornova'daki tüm ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin ya-rarlanabileceği Dijital Sınıf projesini hayata geçirdik. 50 binin üzerinde öğrenciye diledikleri zaman ala-bilecekleri videolu eğitim imkânı sunduk. LGS'ye hazırlanan 8. sınıf ve SYS ile AYS'ye girecek 12.sınıf öğrencilerine özel canlı yayınların da yapıldığı Dijital Sınıf'a bilgisayar, tablet ya da cep telefonlarından günün her saati ulaşılabilir. Öğrenciler dersleri izleyip, alıştırmaları ya da deneme sınavlarını çözebiliyor. Dijital Sınıf'ı pandemiden önce, engelli bireylerin eğitimi için hayata geçirmiştik. Projemiz önemi uzak-

tan eğitime geçilen koronavirüs salgını döneminde daha da iyi anlaşıldı. Öngörümüz sayesinde Bornova'daki öğrencilerin yaklaşık yüzde 70'i Dijital Sınıf'tan yararlandı" dedi.

ÖĞRENCİLERİN YER SORUNUNU ÇÖZÜYORUZ

Sınırları içinde Türkiye'nin en köklü eğitim kurumlarından olan Ege Üniversitesi bulunan Bornova'nın tam anlamıyla bir öğrenci kenti olduğunu ifade eden Başkan Mustafa İduğ, "Bornova'da yer alan Ege ve Yaşar Üniversiteleri'nde bulunan toplam 76 bin öğrenci ile aynı zamanda bir öğrenci kentidir. Mevcutta bulunan 155 kişilik kız yurdumuzun yanı sıra Bornova Merkez'de bulunan 8 katlı bir dersane binasını güçlen-direrek 300 kişilik kız öğrenci yurdu yapmak üzere harekete geçtik. 29 Ekim 2023'te hizmete açacağımız bu yurda ek olarak yine aynı bölgede 100 kişilik ikinci bir yurdu da temelini de önümüzdeki 9 Eylül günü atacağız. Bu projelerde Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ile birlikte çalışıyoruz" diye konuştu.

DEZAVANTAJLI BÖLGELERE KREŞ VE KÜTÜPHANELER

Pek branşta düzenledikleri kurslar ve etkinliklerle yedi-den yetmişe kadın-erkek, genç-yaşlı-çocuk Bornovalılar'ın yanında olduklarını belirten Bornova Belediye Başkanı Dr. Mustafa İduğ, "Dezavantajlı mahallelerimizde 6 noktaya 3-6 yaş çocuklarına yönelik Çocuk Oyun ve Aktivite Merkezi aç-tık. Sayısız 15'e çıkartmayı hedeflediğimiz bu merkezlerde çocuklar temel eğitimleri alıp güvenli zaman geçirirken anne-lerin de sosyal ve ekonomik yaşama katılması hedefleniyor. Merkez Kütüphanemiz olan Atatürk Kitaplığı'na ek olarak üçü eski köy yerleşimlerinde olmak üzere 7 yeni kütüphane açtık. Bunlardan biri de Bornova Şehir Tiyatrosu'nun bilet yerine kitap aldığı oyunlarda toplanan kitaplardan oluşturuldu. Bu Eylül'de düzenlenecek kitap günlerinin ardından bir kitaplık daha açacağız" dedi.

SPORDA DA BÜYÜK ÖNDERİN İZİNDE

"Ben sporcunun zeki, çevik aynı zamanda güzel ahlaklı-sını severim" sözünü hatırlatan Başkan İduğ, spor alanında Bornova'ya yakışır yatırımlar yaptıklarını söyledi. Çocukları ve gençleri kötü alışkanlıklardan uzak tutmanın yolunun spordan geçtiğini belirten İduğ, "Çamdibi'ne yaptığımız Yarı Olimpik Kapalı Yüzme Havuzu'nu hizmete açtık. Sırada yenileri var. Tüm spor tesislerimizi yeniliyor, uygun yerlere ve parklara yeni spor alanları yapıyoruz. Başta kadınlarımız olmak üzere tüm Bornovalılar yararlı olsun diye dört farklı noktada fitness salonu açtık. Pınarbaşı Şehit Er Tefrik Yasin Futbol Sahası ve Tatlı Mustafa (Taç Sanayi) Futbol Sahası'nın zemini yeniledik. Aynı çalışmayı Bornova Şehir Stadi'nda da yaptık. Bu alanda en kapsamlı çalışmayı ise Yusuf Tirpancı Sahası'nda yaptık. Zemin yenileme ile birlikte tribünlerin tamamını kapattık, tri-bün altlarına profesyonel lig maçlarının oynandığı statlardaki-lere aratmayacak soyunma odaları yaptık" şeklinde konuştu.

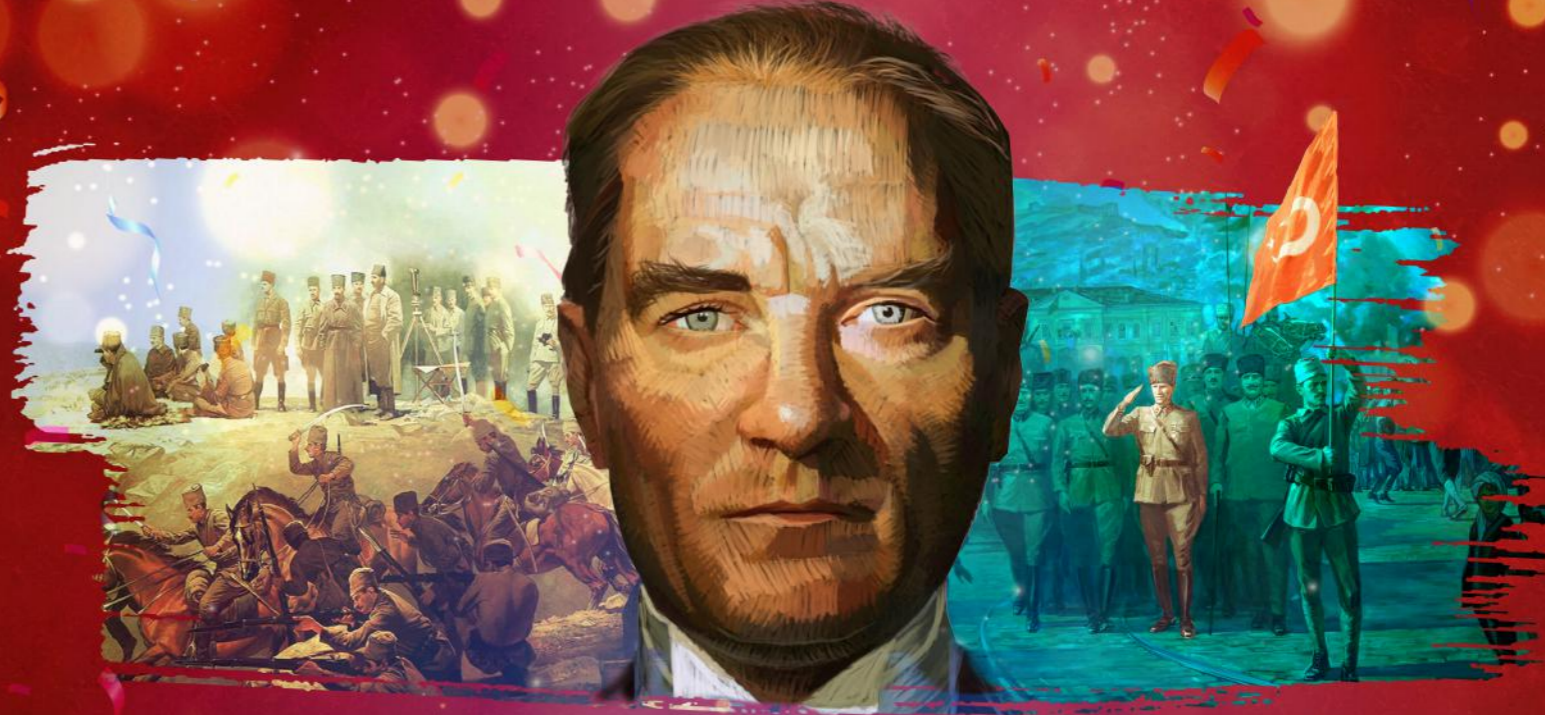
9 EYLÜL

İZMİR'İN KURTULUŞU
KUTLU OLSUN

1922

100. YIL

İZMİR'İMİZİN
KURTULUŞUNUN
100. YILI
Kutlu Olsun!

eib
EGE İHRACATÇI
BİRLİKLERİ

KURULUŞUMUZ KURTULUŞUMUZDUR

*Dağlarda tek tek ateşler yanıyordu.
Ve yıldızlar öyle ışıltılı, öyle ferahtılar ki
şayak kalpaklı adam
nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden
güzel, rahat günlere inanıyordu*

Nazım Hikmet

Tarihi bir dönüm noktasını Kuvva-i Milliye Destanının duygu dolu dizelerinde yansıtır Nazım Hikmet.

Ve memleketime bahar getiren bir destanın öyküsüdür, Güzel İzmir'imizin doğum günü 9 Eylül.

Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'ün 26 Ağustos' da Afyon Kocatepe'de başlattığı Büyük Taarruz'un kesin zaferle sonuçlandığı, İzmir'in kurtulduğu aynı zamanda Türkiye'nin küllerinden doğduğu gündür 9 Eylül...

Amasya'da, Erzurum'da ve Sivas'ta alınan tarihsel kararlar doğrultusunda yazısına el koyan, tutsaklığı hiçbir zaman kabul etmeyeceğini tüm dünyaya duyuran ulusumuz, kazanılan bu zaferlerle tarihe yeni bir yön vermiştir.

Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Savaşı sonucunda kazanılan 30 Ağustos Zaferi ile ulusumuz, çağdaş bir devlete,

aydınlık güzel günlere kavuşmuştur.

Büyük Önder Atatürk, Büyük Taarruzun ve 30 Ağustos Zaferi'nin önemini, *"Her safhasıyla düşünülmüş, hazırlanmış, idare edilmiş ve zaferle sonuçlandırılmış olan bu harekât Türk ordusunun, Türk subay ve komuta heyetinin yüksek kudret ve kahramanlığını tarihe bir kere daha geçiren muazzam bir eserdir. Bu eser, Türk milletinin hürriyet ve istiklâl düşüncesinin ölümsüz bir abidesidir. Bu eseri yaratan bir milletin evlâdı, bir ordunun Başkomutanı olduğumdan, mutluluk ve bahtiyarlığım sonsuzdur"* sözleriyle dile getirmiştir.

Aynı düşünce ve ruhla bizler,

Eğitim ve Bilim İşgörenleri Sendikası olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Mustafa Kemal Atatürk'ün 26 Ağustos'ta Afyon Kocatepe'den başlattığı Büyük Taarruzun 100. yılında, yüzlerce üyemiz ile zafer yürüyüşü yapmak için oradaydık.

Şuhut Çakırözü köyünden başlayarak gece boyu süren yürüyüş Kocatepe'de Atatürk anıtında sonlandığında eşi, benzeri görülmemiş bir zaferi, bizlere ba-

ğımsız bir yurt bırakanların manevi huzurunda, Eğitim-İş mensupları olarak bir kez daha tek yürek olarak selamladık.

Dünyanın tüm emperyalist devletlerine karşı Atatürk ve silah arkadaşlarının önderliğinde yürütülen vatan mücadelesinin 100. yılında Mustafa Kemal'in öğretmenleri olarak bir kez daha haykırıyoruz; Ant olsun Mustafa Kemal Paşa, senin önderliğinde ilkelerinden taviz vermeden *Cumhuriyet devrimleri ve Çağdaş Türkiye mücadelemizden asla vazgeçmeyeceğiz.*

19 Mayıs 1919 da Samsun'dan başlayarak; 'Önce Bağımsızlık' diyen Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk Kurtuluş savaşının en kanlı günlerinde bile milletin birlik beraberliğini sağlayacak ardından çağdaş milletler seviyesine çıkmak için eğitimi ulusallaştıracaktır.

"Eğitim hükümetin en verimli en mühim görevidir" diyen Atatürk; Sakarya savaşı başlamak üzereyken Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'nde ulusal eğitim ilkesini ortaya

koyarak öğretmenleri eğitim için göreve çağırmış, emperyalizme ve gericiğe karşı ulusal, bilimsel, laik ve çağdaş nesiller yetiştirmelerini istemiştir.

Çünkü esas savaş şimdi başlıyordu. O da cehalete karşı verilecek daha büyük bir savaştı ve bu büyük görev cumhuriyet öğretmenlerine verilmişti.

"Öğretmenler Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister"

Büyük Önderin ne demek istediğini kavramış Reşit Galip, Mustafa Necati, Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç önderliğinde Köy Enstitüleri kurularak temel bir hak olan eğitimin köylüye ulaşması sağlanmıştır. Cehalete karşı açılan savaşta köy çocuklarının eğitilmesi öncelenmiş, çağdaş uygarlık seviyesine çıkma hedefine ulaşmak için köy enstitüleri ile aydınlanma dönemi başlatılarak yurdun en uzak köşesine ulaşılmıştır.

Eğitim-İş;

Üyelerinin üstün sorumluluk duygusuna gücüne dayanarak;

"Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, egemenliğini, ulus ve ülke bütünlüğünü, laik düzenini demokratikleşme ve ulusal eğitim politikalarını oluşturarak korumak ve sonsuza kadar yaşatmak için elinden gelen her türlü çabayı gösterir" ibaresini tüzüğüne açıkça yazmıştır.

Bugün Cumhuriyet devrimlerinin kurucusu Büyük Önder Atatürk ve aydınlanmanın öncülerinden aldığı güçle eğitim emekçilerinin en büyük savunucusu olduğunu bağımsızlığı, etkin söylemi, cesareti ve temsiliyeti ile ortaya koyan Eğitim-İş İzmir de ikinci sıraya yükselmiştir.

Eğitim İş İzmir 3 no'lu Şube; alanında bulunan dokuz ilçeden dördünde yetkili, tamamında etkili olarak; 3 bin 210 üye sayısı ve yüzde 24 örgütlenme oranı ile birinci sıraya yükselerek; çağdaş milletler seviyesine çıkma hedefini gerçekleştirecek olan eğitim ve bilim işgörenlerinin bir numaralı adresi olduğunu göstermiştir.

Başöğretmenimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet öğretmenine layık gördüğü değer; bugün Meslek Kanunu adı altında itibarsızlığa dönüştürülmesi, hatta para ile unvan satılır hale getirilmesi mücadelemizi daha da perçinlemiştir.

Bu ülkenin tek Başöğretmeni vardır: Mustafa Kemal ATATÜRK!

Hasan Tahsinlerden, Kubilaylardan aldığımız güçle, Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, Fakir Baykurtların yolunda Cumhuriyet sevdamızdan ve mesleki mücadelemizden vazgeçmeyeceğiz.

İzmir'imizin kurtuluşunun 100. Yılı bu duygularla kutlarken, Cumhuriyetimizin 100. Yılında Eğitim İş'in neferleri olarak Cumhuriyet aydınlanmasının ve onun önderi Başöğretmenimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün yılmaz savunucuları olmaya devam edeceğiz.

5 Yıldızlı Konfor
Butik Otel Hizmet Kalitesi ile Birleşince,
İZMİR ONTUR'da Lüks Şıklık...
İzmir'in kalbinde konaklama imkanı...
"Evinizden Uzaktaki Eviniz"

Çeşme Dalyan'da,
denize sıfır konumu ve Sakız Adası manzarası ile
ON'LIVE HOTEL, Çeşme'nin yeni yıldızı...

Çeşme Dalyan'da,
denize sıfır konumu ve Sakız Adası manzarası eşliğinde;

- Tamamı deniz manzaralı odalar
- 2500 m² SPA Merkezi
- Lüks standartlar ve tam donanımı ile Convention Center

ON'LIVE HOTEL

Tel: 0(232) 425 81 81
Gazi Bulvarı No.130 Çankaya - İzmir
info@onturhotels.com • www.onturhotels.com

www.onlivehotel.com
0 232 724 0 600 | info@onlivehotel.com

"... Onlar ki toprakta karınca,
suda balık,
havada kuş kadar
çokturlar;
korkak,
cesur,
câhil,
hakim
ve çocukturlar
ve kahreden
yaratan ki onlardır,
destanımızda yalnız onların maceraları vardır..."

(Nazım Hikmet Ran / Kuvayi-Milliyeye Destanı)

Eylem Ulutaş Ayatar

TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası
İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı

İzmir'in talan edilmesine

izin vermeyeceğiz

Antik çağlardan günümüze uzanan tarihinde, kendi halinde varlık gösteren bir yerleşim yerinden, coğrafi konumu nedeniyle Ege ve Akdeniz ticaretinde önemli bir liman kenti haline gelen ve günümüzde yaklaşık 5 milyon insanı barındıran, bazen yaşanan karmaşası nedeniyle şikâyet edilen ama yine de birçok kişi için yaşamlarının bir kesitinde var olmak istediği güzel İzmir.

Adını kurulduğu yerleşim merkezinin yakınında bulunan ve kutsal olarak

kabul edilen yerin anlamından aldığı rivayet edilen İzmir/Symnra (Ana-Kutsal Tanrıça kaynağı), güvenlik ve iktisadi faaliyet gibi nedenlerin etkisiyle coğrafi konumunu belirlemiş ve kentleşme sürecine atılmıştır. Yerleşim yeri olarak tarımsal açıdan verimli toprakların seçilmesinde beslenme ihtiyacı gibi belirleyici bir olgunun bulunması da tesadüf değildir.

Binlerce yıl öncesine dayanan tarihi ile birçok medeniyetin kültürel yapısıyla

**9 Eylül,
kapitülasyonlar
marifetiyle
bir sömürge
limanı hâline
dönüştürülen
bir kentin
tarih boyunca
birçok halkı,
devleti yutan
ve yok edici
etkileri hâlen
devam eden
emperyalizme
karşı yürütülen
mücadelenin
adıdır**

zenginleşmiş, zamanla sosyo-ekonomik ilişki biçimlerinin getirdiği düzene uygun bir şekilde kendini yenilemiş ve değişmiştir. Coğrafi konumu, sahip olduğu çok kültürlü yapının yarattığı değer ve etki ile cazibe merkezi haline gelmiş ve üzerinde birçok uygarlığın mirası bulunan bu topraklar, tarihsel süreç içerisinde bize yurt olmuştur.

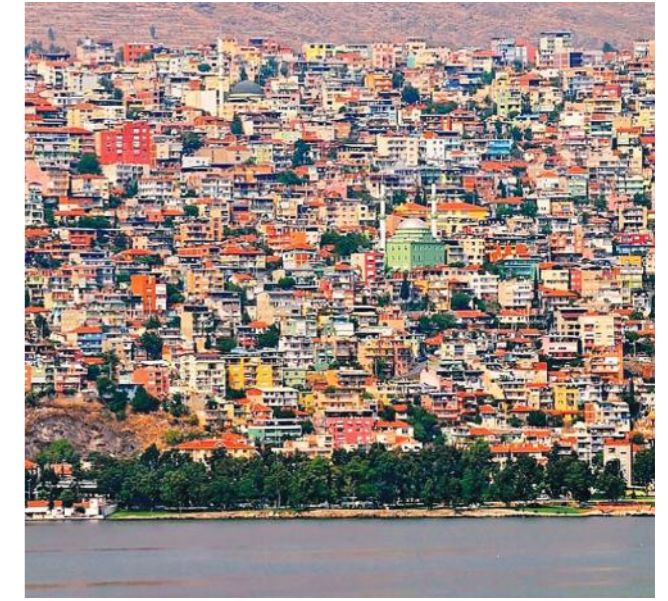
Emperyalizm çağında yurt bildiğimiz Anadolu toprakları işgale uğramış ve 15 Mayıs 1919'da İzmir ilhak edilmiştir. Bu işgal sonrası, yurttan yayılan milli mücadele duygusu Kurtuluş Savaşına yansımış ve vatan sevgisini yüreğinde taşıyan kahramanların mücadelesi sonucu İzmir şehri zaferle geri alınmıştır.

İzmir'in kurtuluşunun yüzüncü yılındayız. 9 Eylül, kapitülasyonlar marifetiyle bir sömürge limanı hâline dönüştürülen bir kentin tarih boyunca birçok halkı, devleti yutan ve yok edici etkileri hâlen devam eden emperyalizme karşı yürütülen mücadelenin adıdır. Anadolu topraklarının işgaline karşı Kuvayi-Milliyeye ruhuyla yürütülen direnişin, Çanakkale Muharebelerinde başlayan mücadelenin son durağıdır İzmir şehri.

İşgal sonrası bin 240 gün süren bir esaretten çıkan İzmir, 13 Eylül günü Basmane'de başlayan ve dört gün süren yangında büyük yara almıştır. 1922 Yangını sonrası meydana gelen enkazın temizlenmesi ile özellikle şimdiki Kültürpark çevresinde ortaya çıkan boşluk göz önüne çıkmış, kentin yeniden imarı gündeme gelmiştir. Yangının en vahim sonucu ise, İzmir'in tarihine bırakılan acı ile geçmişinden koparılması olmuştur.

İzmir için yeni bir imar planı hazırlanması için Fransız mimar ve şehir plancısı Henri Prost öncülüğünde Rene ve Raymond Danger kardeşler modern bir kent planı oluşturulması amacıyla görevlendirilmiş, hazırlanan plan çeşitli nedenlerle tam olarak uygulanamamış, sonrasında plan kentin ihtiyaçları dahilinde revize edilmiştir.

Peki, düşman eline bırakılmayan çağdaş, modern ve sağlıklı mekânlar yaratılması hedeflenen bu güzide şehrin şu anki durumu ne hâldedir? İzmir Şehrine büyük bulvarlar açan, yeni yönetimin temsilîyet alanı olarak benimsenmesi amacıyla adını meydanına veren cumhuri-

yet fikrini şehircilikte de yaşatacak olan çağdaş mimariyi şehrin kalbine yerleştiren devrimci düşünce nerede ve neden yolundan sapmıştır? Şehrin birçok bölgesi neden gecekonduyla dolmuştur?

Tarihi boyunca dinsel, ticari, idari ve askeri önemler atfedilen, yaşadığı yangın, deprem ve savaşların yarattığı tahribatlar sonrası yeniden ayağa kalkabilen medeniyetler şehri, tarihçi Herodot'un "*Onlar kentlerini bizim yeryüzünde bildiğimiz en güzel gökyüzü ve en güzel iklimlerinde kurdular*" diyerek betimlediği, filozof Aristo'nun Büyük İskender'i "*Görmezsen eksik kalırsın!*" diyerek uyardığı, şairlerin, türkülerin başkahramanı olacak güzellikte olan İzmir'in değerini ne kadar bilebildik?

Zaman, yanıtsız sorulara yeni sorular eklemektedir. Özellikle, 1950-1960'lı yıllarda izlenen liberal politikaların yansımaları olarak kentimizde dönüşüm yaşanmış, şehir artan nüfusla birlikte birçok altyapı sorunuyla yüz yüze gelmiş ve ihtiyacı karşılamaya zorlanır hale gelmiştir. Hızlı kentleşme politikası, şehrin yapı stokunun durumunu olumsuz bir şekilde etkilemiş, son olarak 30 Ekim'de yaşadığımız deprem, kentin afete karşı kırılganlığını ortaya koymuştur.

Özetle, emperyalizme karşı 9 Eylül'de noktaladığımız mücadele aslında devam etmektedir. Şehirlerimizi talana ve kalitesizliğe teslim etmek, sahillerde devam eden işgal ve doğa tahribatına seyirci kalmak kimilerinin işine gelebilir. Lakin bizler dün olduğu gibi bugün de umutsuzluğa teslim olmayacağız. Örgütlü bir şekilde her cephedeki mücadelemize devam edeceğiz. Ülkemizin, şehrimizin, insanımızın yaşadığı sorunları yine hep birlikte çözecek ve cumhuriyetle taçlandırdığımız insan olma onurumuzu gelecek nesillere aktaracağız.

9 Eylül 1922'de kurtuluşun simgesi olan İzmir, gelecekte de gelişimin, refahın, kültürün ve cumhuriyetin yıldızı olmaya devam edecektir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün sözleriyle yazımızı noktalayalım: "*Bütün cihan işitsin ki efendiler, artık İzmir hiçbir kirli ayağın üzerine basamayacağı kutsal bir topraktır!*"

Güzel İzmirimizin kurtuluşunun

100. Yılı kutlu olsun

Cumhuriyet sonrası işçi hareketi ve sendikacılığın gelişmesinde sanayileşme hareketlerinin büyük etkisi oldu. Cumhuriyet tarihimizin ilk işçi grevi basın sektöründe yaşandı. Matbaa mürettiplerinin grevi İstanbul'da 6 Eylül 1923'te başlayıp, 20 Eylül 1923'te biter. İşgününün uzunluğu ve çalışma koşulları yüzünden başlayan bu grev sırasında dizgi işçileri, kendi yönetimlerinde iki gazete basarlar. Gazetenin basımı ve işyerinin yönetimi tümüyle grevci işçilerdedir. Cumhuriyet tarihinde ilk olan bu grev sonrası Türkiye İşçi ve Çiftçiler Sosyalist Fırkası Dizgiciler Derneği birlikte Sultan Ahmet'te 1 Mayıs'ı kutlarlar.

Sanayileşme alanında asıl atılım 1930 sonrasında başladı. İzleyen yıllarda kurulan Şeker fabrikaları, Sümerbank, Kömür işletmeleri, Karabük Demir Çelik, Türk Petroleri, Kâğıt fabrikaları devlet eli ile oluşturulan sanayi girişimleriydi. Bunları diğer işletmeler izledi. İmalat sanayinde yeni yeni fabrikaların kurulmasıyla işçi sayısında büyük artışlar oldu. Ancak çalışanların "sınıf" temelinde birleşmeleri yasaktı. Dolayısıyla sendikaların kuruluşu yasaktı. İşçi-işveren ilişkilerini düzenleyen bir yasa kaçınılmaz hale geldi. 1936 yılında ilk İş Kanunu çıkarıldı.

1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun'un çıkmasından sonra, çeşitli yörelerde ve işyerlerinde sendikalar oluşturuldu. Bu sendikalar, birlikler ve federasyonlar çatısı altında bir araya geldi. Ülkemiz sendikacılık tarihinde dönüm noktası ise, bu birlik ve federasyonların 31 Temmuz 1952 tarihinde TÜRK-İŞ'i oluşturmasıydı. TÜRK-İŞ'in kuruluşu, Kurucu Genel Sekreter Şaban Yıldız tarafından kamuoyuna şu şekilde duyuruldu:

"BEYANAT TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU - (TÜRK-İŞ) bugün 31/ Temmuz/1952 Perşembe günü Ankara'da resmen kurulmuştur."

TÜRK-İŞ, ilk Genel Kurul toplantısını 6 Eylül 1952'de İzmir'de yapacaktır. Bu tarihe kadar bütün Sendikalar Birlik ve Federasyonlarını sinesinde toplayacaktır.

TÜRK-İŞ, Memleketimizin kahraman ve fedakâr işçilerinin her türlü demokratik haklarını müdafaaya, yeni haklar ve menfaatler sağlamaya azmetmiştir.

Konfederasyonumuz uzun yıllardır Asgari Ücret Tespit Komisyonu'nda ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) Uluslararası Çalışma Konferansı'nda işçileri temsil ediyor. Biri KKTC'de olmak üzere 34 bağlı sendika ve bu sendikalara üye 1 milyon 300 bini aşkın üyesi bulunan TÜRK-İŞ, Türkiye'nin en büyük işçi örgütü. İlimiz ve Bölgemizde Konfederasyonumuzu Temsilen 3. Bölge Temsilciliği olarak 6 ilde 53 Şubemiz ve 8 Temsilcilik düzeyinde sendikalarımızla çalışanlarımıza hizmet etmekten onur ve mutluluk duymaktayız.

Konfederasyonumuz, adındaki Türkiye ibaresi ve logosundaki ay yıldızlı bayrakla 70 yıldır olduğu gibi bundan sonra da ülkemizin birliği, huzuru ve kalkınması için mücadele vermeyi sürdürecektir.

9 Eylül

İZMİR'İMİZİN KURTULUŞUNUN

100. YILI

KUTLU OLSUN!

EGE BÖLGESİ SANAYİ ODASI
AEGEAN REGION CHAMBER OF INDUSTRY

9 EYLÜL

BUGÜN GÜNLERDEN

9 Eylül

Bugün Günlerden
İzmir

Bugün Özgürlüğün
100. Yılı!

İYİ
PARTİ

İzmir'imizin
kurtuluşu kutlu olsun.

İZMİR İL BAŞKANLIĞI

EGE YILDIZ
"plastik boruda kalite"

www.egeyildiz.com.tr

FOLKART
GALLERY

İZMİR'İN 100'Ü

ÇERKES KARADAĞ
FOTOĞRAF SERGİSİ

Folkart Towers / Bayraklı / İZMİR

8 Ekim / 18 Aralık 2022